

75269

KAMUSAL MEKANLAR VE TASARIM İLKELERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Şehir Plancısı RECAİ VOLKAN SAĞLAR

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih : 11 Haziran 1998

Tezin Savunulduğu Tarih : 22 Haziran 1998

Tez Danışmanı : Doç.Dr. Türkân Uluş URAZ

Diğer Jüri Üyeleri : Prof.Dr. Vedia DÖKMECİ

Doç. Dr Sinan Mert ŞENER

20.7.98

[Signature]

20.7.98

[Signature]

20.7.98

[Signature]

HAZİRAN 1998

İ.İ. YÜKSEK LİSANS ENSTİTÜSÜ
DOÇ. DR. SINAN MERT ŞENER

ÖNSÖZ

Öncelikle, beni böyle güzel ve farklı bir konuda çalışmaya teşvik eden, tezin oluşum sürecinde destek ve yardımlarını esirgemeyen, hem lisans, hem de yüksek lisans öğrenimim boyunca bilgilenme ve öğrenme sürecime önemli katkıları olan danışman hocam, Sayın Doç. Dr. Türkan Ulusu URAZ' a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Ayrıca, çalışmamda yardım ve katkısı bulunan ve burada isimlerini tek tek sayamadığım, tüm diğer hocalarıma ve asistan arkadaşlarıma; çalışmam için uygun koşulları hazırlayan aileme ve özellikle de sıkışık bir anımda kendi çalışmalarından bana zaman ayırarak müsvettelerimi bilgisayarda temize geçen ve son derece titiz bir çalışma örneği gösteren arkadaşım Pınar GÜÇKAN' a bu tez vasıtasıyla teşekkürü bir borç bilirim.

Recai Volkan SAĞLAR

Haziran 1998

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖNSÖZ	ii
İÇİNDEKİLER	iii
ŞEKİL LİSTESİ	vii
TABLO LİSTESİ	viii
ÖZET	ix
SUMMARY	x
BÖLÜM 1: GİRİŞ	1
1.1 Konunun Önemi ve Ele Alınış Nedenleri	1
1.2 Problemin Tanımı ve Amaçların Tanıtılması	4
1.3 Çalışmada İzlenecek Yöntemin Tanıtılması	9
BÖLÜM 2: KAMUSAL YAŞAMIN ŞEKİLLENİŞİ, KAMUSAL MEKAN VE KENTSEL MEKAN İLİŞKİSİ	11
2.1 Konu İle İlgili Tanımlar ve Kavramlar	11
2.1.1 Kamusal-Özel Yaşam Dengesi	11
2.1.2 Kamusal Yaşam	12
2.1.3 Kamusal Yaşamı Şekillendiren Faktörler	14
2.1.3.1 İklim ve Topoğrafya	14
2.1.3.2 Kültür	15
2.1.3.3 Teknoloji	17
2.1.3.4 Mekanların Fiziksel Kurgusu	18
2.1.3.5 Toplumun Doğası ve Heterojenlik Nisbeti	19
2.1.3.6 Politik Faktörler	20
2.1.3.7 Ekonomik Faktörler	21
2.1.3.8 Kamusal Mekanda Peyzaj, Donatılar ve kalite	23
2.1.4 Kamusal Davranış, Kamusal İfade	24

2.1.5 Kamusal alan, Kamusal Mekan	25
2.2 Kamusalılık - Kentsel Mekan İlişkisi	30
2.3 Kentsel Kamusal Mekan - Kentsel Tasarım İlişkisi	33
BÖLÜM 3: TARİHİ SÜREÇ İÇİNDE KAMUSAL MEKANLAR	38
3.1 İlk Kentlerin Ortaya Çıkışı ve Kamusal Mekanlar	38
3.2 Antik Çağda Kamusal Yaşam ve Kamusal Mekanlar	42
3.2.1 Yunan Doğası ve Yerleşmeler	42
3.2.2 Dini Hayat	43
3.2.3 Sosyal Yaşam	45
3.2.4 Politik Yaşam	48
3.2.5 Mekanın Fiziksel Kurgusu	52
3.3 Roma Medeniyetinde Kamusal Yaşam ve Kamusal Mekanlar	53
3.3.1 Roma Doğası Yerleşmeler ve Ekonomi	55
3.3.2 Dini Hayat	57
3.3.3 Sosyal ve Politik Yaşam	58
3.3.4 Mekanın Fiziksel Kurgusu	61
3.4 Ortaçağ' da Kamusal Yaşam ve Kamusal Mekanlar	62
3.5 Yeniden Uyanış Kamusal Yaşam ve Kamusal Mekanlar	64
3.6 Sanayi Devrimi ve Yaşanan Değişimler	70
3.7 İkinci Dünya Savaşı' ndan Sonra Yaşanan Gelişmeler	82
BÖLÜM 4: MEKANIN KAMUSAL MEKAN OLMA ÖZELLİĞİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER	87
4.1 İnsan İhtiyaçlarına Cevap Verme	89
4.1.1 Konfor	89
4.1.1.1 Mekansal Kapalılığın Sağlanması	90
4.1.1.2 Sınırların Sürekliliğinin Sağlanması	92
4.1.1.3 Görsel Aks ve Perspektif Yaratma	93
4.1.1.4 Yönlendirme	94
4.1.1.5 Dolaşımda Sürekliliğin Sağlanması	94

4.1.1.6 İşlevselliğin Sağlanması	95
4.1.1.7 Farklı Düzlemlerde Tasarım Yapma	96
4.1.1.8 Yer Düzlemi ve Objelerin Kullanımı	97
4.1.1.9 İnsan Ölçeğini Yakalama	98
4.1.1.10 Çevresel Karakterin Korunması	100
4.1.1.11 Mekanlar Arasında Sürekliliğin Sağlanması	101
4.1.1.12 İçerisi - Dışansı İlişkisinin Sağlanması	101
4.1.1.13 Yer Özelliklerinin Korunması	102
4.1.1.14 Kentin Okunabilirliğinin Sağlanması	103
4.1.1.15 Kentsel Dokunun Sürekliliğinin Sağlanması	105
4.1.1.16 Hizalama	106
4.1.2 Kamusal Mekanda Donatılar	106
4.1.3 Dinlenme ve Günlük Yaşamın Sıkıntılarından Kurtulma	110
4.1.4 Çevre İle Pasif Etkileşim	111
4.1.5 Çevre ile Aktif Etkileşim	112
4.1.6 Macera ve Sürpriz	114
4.2 Demokratik Olma	115
4.2.1 Ulaşılabilirlik	115
4.2.1.1 Fiziksel Ulaşılabilirlik	115
4.2.1.2 Görsel Ulaşılabilirlik	116
4.2.1.3 Sembolik Ulaşılabilirlik	116
4.2.2 Eylem zırlılığı	117
4.2.3 Talep Edilebilme	118
4.2.4 Değişim	119
4.2.5 Mülkiyet ve Tasarruf Hakkı	121
4.3 Anlamlı Olma	121
4.3.1 Bireysel Bağlar	123
4.3.2 Grup Bağları	126
4.3.3 Daha Büyük Bir Toplum İle Kurulan Bağlar	126
4.3.4 Biyolojik ve Psikolojik Bağlar	127
4.3.5 Daha Farklı Dünyalar İle Kurulan Bağlar	129

BÖLÜM 5: TAKSİM MEYDANININ DEĞERLENDİRİLMESİ	130
5.1 Değerlendirmenin Amacı	130
5.2 Değerlendirme Kriterlerinin Belirlenmesi	130
5.3 Kısa Tarihçe ve Çalışma Alanı Meydanın Tanıtılması	132
5.4 Meydanın Belirlenen Kriterlere Göre Değerlendirilmesi	134
5.4.1 Fiziksel Boyutun Değerlendirilmesi	134
5.4.2 Kamusal mekanda Donatılar	136
5.4.3 Demokratik Olma	138
5.4.4 Anlamlı Olma	139
5.5 İki Mimar, İki Tasarım	142
5.5.1 Dalokay ve Taksim Meydanı	142
5.5.1.1 Kamusal Mekanın Fiziksel Boyutunun Değerlendirilmesi	143
5.5.1.2 Kamusal Mekanda İnsan Boyutunun Değerlendirilmesi	146
5.5.1.2.1 Kamusal Mekanda İnsan İhtiyaçları	146
5.5.1.2.2 Demokratik Olma	147
5.5.1.2.3 Anlamlı Olma	148
5.5.2 Çinici ve Taksim Meydanı	153
5.5.2.1 Kamusal Mekanın Fiziksel Boyutunun Değerlendirilmesi	153
5.5.2.2 Kamusal Mekanda İnsan Boyutunun Değerlendirilmesi	156
5.5.2.2.1 Kamusal Mekanda İnsan İhtiyaçları	146
5.5.2.2.2 Demokratik Olma	157
5.5.2.2.3 Anlamlı Olma	157
BÖLÜM 6: TEZ SONUÇLARI VE ÖNERİLER	163
KAYNAKLAR	167
ÖZGEÇMİŞ	172

ŞEKİL LİSTESİ

		<u>SAYFA NO.</u>
Şekil 3.1	İlk kent imparatorlukları	39
Şekil 3.2	Atina agorası	43
Şekil 3.3	Priene kenti planı	46
Şekil 3.4	Priene agorası	49
Şekil 3.5	Miletus agorası	50
Şekil 3.6	Trajan forumu	54
Şekil 3.7	Trajan pazarı	55
Şekil 3.8	Timgad kenti planı	56
Şekil 3.9	Timgad kenti fotoğrafı	57
Şekil 3.10	Pantheon kesiti ve planı	59
Şekil 3.11	Pantheon' dan interior	60
Şekil 3.12	16.yy.' da Venedik 'te yabancıların yerleştiği yerler	67
Şekil 3.13	Circus ve Royal Crescent hava fotoğrafı	70
Şekil 3.14	Popolo meydanı	71
Şekil 3.15	Avenue de l'Opera	73
Şekil 3.16	Severn köprüsü	75
Şekil 3.17	25 bis Rue Franklin	78
Şekil 3.18	Güney Amsterdam planlaması	80
Şekil 3.19	Lake Shore Drive apartmanları	84
Şekil 5.1	Dalokay tasarımı maket fotoğrafı	150
Şekil 5.2	Dalokay tasarımı planı	151
Şekil 5.3	Dalokay'ın meydana önerdiği yapı	152
Şekil 5.4	Çinici tasarımının maket fotoğrafı	160
Şekil 5.5	Çinici tasarımının kuruluş ilkeleri	161
Şekil 5.6	Çinici tasarımının planı ve perspektif etüdü	162

TABLO LİSTESİ

		<u>SAYFA NO.</u>
Tablo 3.1	İlk kent imparatorlukları	41
Tablo 3.2	Avrupa'da önemli merkantil kentler	65
Tablo 3.3	Dünya kapitalizminin aşamaları	66
Tablo 3.4	Kamusal mekan tipolojisi	85
Tablo 5.1	Taksim Meydanı'nın bugünkü durumunun değerlendirilmesi	141
Tablo 5.2	Dalokay tasarımının değerlendirilmesi	149
Tablo 5.3	Çinici tasarımının değerlendirilmesi	159

ÖZET

Günümüzde kamusal yaşamda meydana gelen gerilemenin sebeplerini, yeni kamusal yaşamın ortaya koyduğu kamusal mekanları ve kamusal mekanda insan ve yapısal boyutu irdelleyerek mimarların kamusal yaşamda canlanmaya öncülük etmesini sağlayacak tasarım ilkelerini ortaya koymaya çalışan bu tez çalışması altı bölümden oluşmaktadır.

Birinci bölümde, konuya genel bir giriş yapılarak, konunun önemi ve ele alınış nedenleri açıklanmış ve sonra tezin problem alanı tanımlanarak belirlenen bu problemin çözümü kapsamında çalışmanın amacı ortaya konulmuştur.

İkinci bölümde, kamusal yaşam ve kamusal yaşamı şekillendiren etmenler tanımlanmıştır. İnsan hayatının her sahasında etkili olan bu etmenlerin hangi belli kalitelerinin kamusal yaşam üzerinde olumlu ya da olumsuz değişimlere yol açtığı tartışılmıştır. Bunun dışında kamusal mekan üzerinde tartışma konusu olan bazı kavramlar daha önce yapılan çalışmaların ışığında açıklanmıştır. Kamusal mekanların kent mekanlarından ayrıldığı noktalar bu bölümde belirtilmiştir.

Üçüncü bölümde, kamusal yaşamın politik yönü ile ilgilenen yazarlar tarafından kamusal yaşamın en canlı olarak değerlendirildiği Yunan medeniyeti ve günümüzde kadar Batı medeniyetinde kamusal yaşamda meydana gelen değişimler ikinci bölümde açıklanan kamusal yaşamı etkileyen etmenler gözönünde bulundurularak açıklamaya çalışılmış, daha sonra bu değişimlerin kamusal mekana olan yansımaları irdelenmiştir. Bölüm sonunda günümüzde kamusal mekanda sorunlar ve kamusal mekan tipolojisi verilmiştir.

Dördüncü bölüm, kentsel mekanda canlı bir kamusal yaşamın kurulması için tasarımda dikkat edilmesi gereken ilkeler insanı mekana çeken fiziksel kurgusu ve insan boyutu açısından değerlendirilmiştir.

Beşinci bölüm, bir önceki bölümde belirlenen ilkeler çerçevesinde ayrı ayrı mekanların değerlendirilmesi yerine, günümüzde Taksim Meydanı' nın içinde bulunduğu durum ve iki ayrı mimarın tasarımları açısından değerlendirilmiştir.

Altıncı bölümde ise tez kapsamında yapılan tüm araştırma, analiz ve tespitlerden elde edilen sonuçlar ortaya konulmuş ve bu sonuçlara dayanılarak bazı öneriler sunulmuştur.

Anahtar Sözcükler: Kamusal yaşam, Kamusal mekan, Kentsel mekan, Kentsel tasarım

SUMMARY

PUBLIC SPACE AND ITS DESIGN PRINCIPLES

This thesis is about public space and the life it supports. The developments started with the decline of the power of the old - elite group in the western society, continued with the arousal of a new merchantil class, the industrial revolution, and the birth of a new secular, capital - oriented civic society, lead to a decline in public life. Urban spaces, which have a potential to house public affairs and activities, deteriorated according to the developments up from 17 th century. Although, there is a decline in public life and withdrawal from public spaces, many types of public spaces arose in the 20 th century. Some of them are well - planned and well - managed spaces and some of them are urban wastelands supporting no public life.

In the first chapter, the importance of the subject, the reasons why this subject is chosen, the description of the problem, the purpose of the study and the medhოდ used in the study are explained. As the problem of the thesis, it was put forward that there are dense relations between architecture and urban design; and these relations effect the formation of outdoor and indoor public spaces. From this approach, the main goal of this thesis could be explained in two ways.

- One is to determine some common points and clues from architectural practice and theory with respect to the relations of architecture and urban design by studying these relations both in conceptual and analitical level with different approaches. In order to put these points as guiding principle and concepts for the formation of urban design.
- The other is to test the validity of these principles and concepts and investigate their influence on todays urban design by putting criteria within the framework of rinciple and concepts that are set before and then to evaluate some examples from the recent architectural history according to these criteria.

In the second chapter, important concepts which are related to the subject are explained. These are the balance between public and private life, public life, public behaviour and public expression. The concept of public place and public space are explained and the distinctions between these two concepts are shown. The relations between publicness and public space are explained

and at the end of this chapter, relations between public space and urban design are revealed. The important findings of these chapter are stated as follows:

- The concept of public life was not explicit until 17th century. Public life can be understood by its relation to private life.
- As the balance between public and private life changed year by year, private life gained importance. Private life is the life world we share with our husbands and wives, children and close friends. These relations do not satisfy the social needs of people. Being with people, no more mean being in relation with other people. Public behaviour is more likely watching the everyday life passing by.
- The lives of people are divided into two separate domains; public life and private life and all aspects of life have positive and negative effects on public life. The forces shaping public life are stated as follows:

(1) Climate and topography are playing a secondary role in public life. Some parts of the world have a climate which support people being in public, while others offer few good whether that people can go outside for public affairs. Topography is mostly related to the problem of orientation in the city or rural areas.

(2) Culture plays an important role in public life. Religion, values of society, the way of social action in the society, shape the pattern of being in public.

(3) Technology enters as a factor defining the public - private balance and effects the use of public spaces in at least two ways. Firstly, it sets out what can and cannot be accomplished in a particular society. And also it gives people opportunities to reach out to others while remaining at home, the availability of microcomputers for work at home provides a useful example.

(4) The physical structure of places, can strongly effect the private - public balance and the nature of public life. Every man - made object bring limits to natural space and effects the ways of people acts in environment. Some of these environments are welcoming while others manace.

(5) The nature of the community, its size and heterogenity also effects the balance between the public and the private. In highly deverse community, it can be difficult to make contacts in public realm unless people are able to identify others with

similar interests or backgrounds. Heterogeneity can lead to withdrawal of the private realm.

(6) Political forces influence public private balance. Public spaces are channels for communications among members of a society that may be supported, tolerated or abhorred by various political systems. Whereas many major political events have occurred in the back rooms of governments while others took place in the public places.

(7) The economics of the public private balance have directly influenced public life. Economics determine the availability and accessibility of public space whether priorities exist for its development and maintenance.

(8) Natural and man-made features, support a public life. People need to be in close contact with nature. There are many qualities that people demand from public spaces. These needs can be satisfied by the introduction of these features and the availability to these features can determine the most of the people who use public space.

- The public space development is mostly for economic development and to alter the image of the city. The development occurred in the last 30 years are mostly private enterprises. City administrations played a little role in this development and as a result many public spaces that were under public ownership are now under private ownership.
- According to the decline in public life, changes occurred in public affairs and public expression.
- Public place and public space are different concepts. In many publications, the distinction between these two concepts are not clear. The concept of public space and its distinction from public place is that public place is a stage for political debates and communication, and became more abstract with the introduction of electronic communication into life so that public place gained its abstract character.
- Every public space has a different rate of publicness. Some spaces are more public than others because they have some common qualities that people enjoy socializing in these places. These places give the opportunity to talk about their needs and their needs for change.
- Not every urban space is public space. Public space can be outdoors and indoors and there is no direct relationship between ownership and the quality of being public and private space. Urban spaces which are filled with people and encourage them to interact are public spaces.

- Urban design plays an important role in creating public spaces. The design field emerged in the sixties by understanding the deteriorations and desertions in urban spaces. The new post - modern approach to design paid great homage to urban design and restored urban fabric especially in old urban centers.

In the third chapter the historical evaluation of public spaces are revealed. The forces shaping public life are examined through civilizations and history in western society. The profile of public life in the western society in a specific time are revealed and effects of public life on public spaces are explained.

Starting with the emergence of the first settlements, public spaces played a great role in human history. The emergence of the city can be explained in two ways. First explanation is the religious reason and the second is the military reason. These two reasons played a great role in the formation of greek public life and spaces. Greek citizens were in charge for defense and management of the greek polis. The autonomy of the cities made every citizen responsible for the welfare of the society. In Roman period people were no more responsible for the defence of the city. Military campuses were outside the city and a professional army was the force for defence and attack. In the republican period many people took part in administrative affairs but during the emperial period all the power accumulated in the hands of the emperor. This power was used to build many civic buildings and squares to show the power of the emperor impressed citizens. In the Middle Ages public life gathered around the church. With the emergence of merchantilism, aristocratic and religious classes started to lose their status in the society. The new merchantil class encouraged artists from many fields to work on civic monuments. After the industrial revolution starting with the economic, social, cultural, politic, technologic forces came into play and led to privatization of life. After the second world war its effects were widely understood and the weakness of public life was taken as a problem. The post - modern society is trying to resrore public life although these forces encourage the rising pravitization of life.

In the fourth chapter, the factors that effect space to become a public space were revealed. A good public space is a space which is well - used, well - managed, and helps people in socializing, encouraged them to be in public showing them how to act. Public spaces should be responsive, democratic and meaningful.

- Responsive spaces are these that are designed and managed to serve the needs of their users. The primary needs that people seek to satisfy in public space are:
 - (1) Comfort, can be visual and physical. Visual comfort emerge from the fiction of the physical environment. Within the framework of urban design, urban design principles which give the spatial and the formal conditions of the city, thus creating

spatial pattern were also explained. These principles can be summarized in the following headlines:

- Creating spatial enclosure,
- Continuation of edges,
- Forming visual axis and perspective,
- Directing sequential movement,
- Continuation of circulations,
- Providing functionality,
- Designing on different levels,
- The ground plane and placement of objects,
- Humanizing scale,
- Maintenance of environmental character,
- Establishing spatial connections of urban spaces,
- Indoor / outdoor fusion,
- Understanding the sense of place,
- Structuring the urban legibility,
- Providing the continuity of urban fabric,
- Alignment.

(2) Landscape in public space satisfy the needs of people who want to be in close contact with nature or doing exercise.

(3) Relaxation and relief from stresses of daily life, is a more developed state with body and mind at ease. A sense of psychological comfort may be prerequisite of relaxation and a lifting of physical strains, moving the person to a sense of repose.

(4) Passive engagement with the environment could lead to a sense of relaxation but it differs and it involves the need of setting, albeit without becoming actively involved. This category includes the frequently observed interest and enjoyment that people derive from watching the passing scene.

(5) Active engagement with the environment represents a more direct experience with a place and the people within it.

(6) Adventure and discovery represent the desire for stimulation and the delight we all have in new pleasurable experiences. Exploration is a human need. Forcing people to remain in confined, bare settings is a form of torture and punishment.

- Democratic spaces protect the rights of user groups. They are accessible to all groups and provide freedom of action, but also supports temporary claim and ownership. A public space can be a place to act more freely than home

or workplace which can be under constraints. Democratic spaces have the following common features:

- (1) Access, is the ability to enter spaces which is basic to their use. A simple way of conceptualizing accesses in the terms of its three major components. First there is physical access, second visual access and last symbolic access.
 - (2) Freedom of action, means the right of use and action of behaving freely in a place or using its facilities. It involves the ability to carry out the activities that one desires, to use a place as one wishes but with the recognition of public space which must be shared.
 - (3) Claim, is a space that goes beyond access and freedom of action in stating a proprietary interest over space. In discussing the claims to a space, a degree of spatial control is sometimes necessary for people who achieve their goals in public spaces.
 - (4) Change, is an important dimension of successful public spaces. The ability of a place to evolve and change over time is an important quality of good environments. Change has a complex meaning because it can occur in many different ways. Elements may be added both temporarily and permanently.
 - (5) Ownership and disposition, of a site may be the ultimate right of possession. However legal ownership is actually "a bundle of rights". Owners may sell or may be legally obliged to forfeit development rights, mineral rights and various rights of use.
- **Meaningful spaces** are those that allow people to make strong connections between the place, their personal lives and the larger world. They relate to their physical and social context.
 - (1) Individual connections, of these type may be largely personal, involving, for example, links between a person's childhood or important life events and a particular outdoor space.
 - (2) Group connections, are derived from the history of a group in an area where connections to other members enhance and shape the experience of a place.
 - (3) Connections to the larger society are derived through sacred places or ceremonial plazas that are repeatedly used by groups of people who have instilled awe, reverence, and

powerful feelings of connectedness for adherents of a particular faith or system of beliefs.

(4) Biological and psychological connections are established through places that stimulate associations with human spatial archetypes and draw people to them and create enduring ties.

(5) Connections to other worlds are established through fantasy appealing to the cosmic and universal connections

In the fifth chapter evaluation of criteria have been established and well known square is interpreted in mainly two ways; The value of Taksim square now and the value stated in the proposals of two famous architects with different approaches.

In the sixth chapter the conclusions and some suggestions are discussed.

Keywords: Publicness, Public life, Public space, Urban space, Urban Design

BÖLÜM 1: GİRİŞ

1 . 1 . Konunun Önemi ve Ele Alınış Nedenleri

İnsan sosyal bir varlıktır. Kamusal mekanlarda kendiliğinden ya da toplum tarafından belirlenmiş periodlarda geleneksel olarak toplumun diğer üyeleriyle biraraya gelen insan, sosyal anlamda daha büyük bir grubun ferdi olduğunu hisseder, toplu geçmişin diğer tüm üyeler üzerinde bıraktığı izleri izleyerek geçmişini duyumsar, bundan övünç duyar, böylelikle önemli bir sosyal ihtiyacını karşılamış olur.

Kamusal yaşam, işte bu biraraya gelişin şartlarını, biçimini ve zeminini belirler. İnsanı sosyal bir varlık haline getirir. Kamusal mekanda biraraya gelmeye yönlendirir. İnsanlararası ilişkiler bu sayede kurulur ve gelişir. Kamusal yaşamda meydana gelen zayıflama insanların özel yaşama doğru bir eğilim içine girdikleri, kendi kabukları içine çekildikleri anlamındadır. Toplumun diğer üyeleri ile ilişkilerini koparan insan yalıtılır. Bu yalıtılmışlık giderek daha büyük yalıtılmışlıkları doğurur. İnsan toplumsal bir varlık değildir artık. Kendi için yaşar. Toplumsal dayanağından yoksun olduğu için aksayan bir yaşamdır bu.

İnsanlık tarihi boyunca toplumlar farklı kamusal - özel yaşam dengeleri oluşturmuşlardır. Sennett, "Flesh And Stone" (1994) adlı eserinin giriş bölümünde günümüz insanının nasıl çevresinden gelen uyancılara karşı pasif davrandığını çarpıcı bir örnekle anlatır. Kent dışındaki mahalle birimlerinde yer alan sinema salonlarından birinde Vietnam Savaşı' nı konu alan filmlerden birinde seyirciler iyi atışlar ve vuruşları mutlulukla ve heyecanlanarak izlemektedir. Yanındaki arkadaşı aynı savaşta kolunu yitirmiş ve açık savaş yaraları almış bir gazidir. Filme verilen arada fuayeye çıkan seyirciler yazının arkadaşının koluna hayretle ve çekinerek bakarlar. Bir süre sonra çevreleri boşalır, kalabalık tarafından soyutlanırlar. İnsanlar yanılsamalara karşı tepki verirken, gerçeklik karşısında ürkmüş ve geri çekilmişlerdir. Sennett, kitabında tarih içinde batı kültürünün sosyal, ekonomik ve inanç kodlarında meydana gelen değişimlerin kamusal hayatta, mimarlıkta ve kent planlamasında ne gibi değişiklikler

meydana getirdiğini incelemektedir. Yazara göre kamusal yaşam Antik Çağ' da güçlü iken Roma döneminde özel yaşama doğru kayma göstermiş, hristiyanlığın doğuşundan, ticaretle kentler yeniden canlanmaya başlayınca kadarda ortadan kaybolmuştur.

Aynı yazar ilk basımı 1977' de yayımlanan "The Fall of Public Man" (Kamusal İnsanın Çöküşü) (1996) adlı kitabında 17. yy.' dan başlayarak günümüze kadar olan dönemde kamusal yaşamda meydana gelen gerilemenin nedenlerini sosyal, politik, ekonomik alanlardaki değişimlerle açıklar. Eski dönemlere ait yaşayış düzeninin (Ancien Régime) kamusal dünyası güçlüdür. MÖ. 800 yıllarında başlayarak MS. 1800 yıllarına kadar sürmüş ve elit - halk ayrımına dayanan bu kültür 18. yy.' da ortaya çıkmaya başlayan burjuva sınıfı ve yeni sınıfların ortaya çıkmasıyla ortadan kalkmıştır. Onun yerine ekonomi tarafından idare edilen seküler bir kültür doğmuştur. Özel yaşam değer kazanmıştır. Bu durum Lofland' ın "A World of Strangers - Order and Action in Urban Public Space" (1973) adlı eserinde de dile getirilmektedir.

Batı dünyasında meydana gelen bu gelişme, zamanla emperyalizm ve kolonizasyon aracılığıyla yayılmış, dünyanın öteki toplumlarında da görülmeye başlamış, teknoloji transferi ve sanayileşmenin dünya üzerinde dağılımı ile birlikte sanayi devrimi başlangıcındaki sanayi kapitalizmi, tekel kapitalizmine ve son 50 yılda toplu kapitalizme dönüşmüştür. Bunun sonucu olarak batı toplumunda kamusal yaşamda gerilemenin nedeni olan etkiler zinciri dünyanın öteki toplumlarını da çeşitli düzeylerde etkileyerek yayılmıştır. Günümüz dünyasının kent düzeni bireylerin ve grupların kontrolünün çok ötesinde karmaşık bir haldedir. 20. yy.' ın son on yılı insan yerleşmelerinin tarihi açısından önemli bir dönüm noktasına tanıklık eder: Kentlerde yaşayan insan nüfusu, yaklaşık tüm dünya nüfusu olarak tahmin edilen 5,2 milyarı aştı. Dünya bir kent ve kentler dünyayı saran tek bir kent haline gelmektedir (CLARK, 1996, s.1).

Bu gelişmelerle evrimine devam eden kamusal yaşam mekana nasıl yansımıştır? Kamusal mekanlar ve bu mekanların önemli bir bölümünü oluşturan kentsel mekanlar bu gelişmelerden nasıl etkilenmişlerdir? Sennett (1996a), çevrenin en fiziksel düzeyde, insanları kamusal mekanların anlamsız olduğunu düşünmeye ittiğini söyler. Ona göre şehirlerde mekan düzenlemesinde görülen bir durumdur bu. New York' ta Park Avenue' de bulunan Gordon Bunshaft' ın Lever House' u, Londra' da bulunan Brunswick Center ve Amerikan Savunma Bakanlığı binalarının kent ile olan ilişkilerine

değirir ve bu binaların çevrelerine sırtını döndüğünü vurgular. Sözü geçen yapıların iç mekanlarında ya da bina ile birlikte bir bütün olarak düşünölmüş ve tasarlanmış yakın çevresindeki kamusal mekanlar gerçekte en baştaki amacın tam aksi istikamette düzenlemelerin oluşmasına neden olmuştur. İnsanlar bu mekanları içinde bulunmak ve eylem yapmak için değil bir yerden bir yere ulaşmak için kullanırlar. Lever House, Uluslararası Okul tarzında inşa edilmiş bu gökdelenin biçimi ve işlevi gelişmektedir; çünkü mimari biçimlendirmeye minyatür bir kamusal mekanın canlandırılması isteğı ifade edilirken, binanın işlevi kamusal bir mekanın doğasına, yani insanları ve çeşitli etkinlikleri kaynaştırma arzusuna aykındır (SENNETT, 1996a, s.27). Kent merkezlerinde pekçok kayıp mekan meydana çıkmıştır. Genellikle birer tasarım sorunu olarak görölen kayıp mekanlar terk edilmiş kıyı şeritleri, askeri ve endüstri sahaları, kent yenileme amacı ile yıkılmış ancak daha sonra çeşitli sebeplerle geliştirilememiş boşluklar, bölgeler arasında veya ticaret bölgelerinde pek farkedilemeyen, zamanla yıpranmış ve gözden düşmüş yeşil alanlar, parklar ve amaca uygun olmayan sosyal konut girişimlerinden arta kalan alanlardır. Kısaca kayıp mekan, iyi tanımlanmamış, sınırları belirsiz kentsel öğeler arasındaki ilişkileri zedeleyen, mevcudiyeti rahatsızlık yaratan ve yeni baştan tasarlanması gereken kentsel mekanlardır. Çoğu kez tasarımcıların yanlış planlanmış ve mimari biçimlendirilişi yanlış bu çevrelerde yaptığı girişimler daha çok bir makyaj niteliğinde olmuştur (TRANCİK, 1986, s.3 - 4).

Trancik, kayıp mekanların doğmasına neden olan etkenleri şöyle sıralamaktadır :

- Otomobil sahipliğı ve kullanımındaki artış
- Tasarımda modernist akım
- Zoning kuralları ve kentsel yenileme çalışmaları
- Kamusal mekanın belli hedef kitleleri olan özel girişimlere açılması
- Arazi kullanım kararlarında meydana gelen değişimler

Ancak bu etkenler 17. yy.' dan bu yana yaşanan sosyal, politik, ekonomik ve kültürel değişimler birer sonucudur. Kamusal mekanlar toplu yaşamın oynandığı bir sahnedir. Bir kentin meydanları, sokakları, parkları insanlararası sosyal etkileşime şekil verirler. Ev ve iş yaşamının dışında farklı bir mekan arandığında bu mekanlarda kendimizi buluruz. Kamusal mekanlar, hareket kanallarını, iletişim düğömlerini, oyun ve dinlenme için gerekli meşru zeminleri oluştururlar. Önemli insan ihtiyaçları ve

istekleri kamusal mekanlarda şekillendirilir ve savunulur. Oluşturulan kültürel anlamlar bu mekanlarda sergilenir ve toplumun diğer bireylerine iletilir (CARR ve dig., 1992, s.3). Bu kadar önemli fonksiyonları yerine getirmesi beklenen mekanların bazı nitelik ve nicelik yoksunlukları nedeniyle sosyal yaşamı desteklemekte yetersiz kalmaları dolayısıyla insanların bu mekanlara yabancılaşmaları toplumsal yaşam ile ilgili gereklilikler açısından önemli bir eksikliğin kaynağı olacaktır.

Sorun 1960' lı yıllardan itibaren tasarımcıların dikkatini çekmekte ve çözüm için çeşitli öneriler getirilmekte ve uygulamalar, gelişmekte olan yeni kuramsal çalışmalar hareket noktası alınarak gerçekleştirilmektedir. Modern mimarlığın, özellikle uluslararası stilin pekçok kritiği yapılmış ve eksik olan yönleri düzeltilmeye çalışılmıştır. Günümüz tasarımları ise geçmişin temelleri üzerinde yeniden inşa edilmeye başlanmıştır ve sonuçları şimdi değerlendirme aşamasındadır. Kamusal mekanların tarih içinde yaşadığı değişim toplumların yaşadığı köklü değişimlerin mekanda yansımalarıdır. Toplumlar, özellikle de günümüz toplumları durağan değildir, kültürel, ekonomik, sosyal, politik, coğrafi, teknolojik oluşumlar toplumları sürekli bir değişime itmektedir. Mimarlar da günümüz toplumunun değerlerini , anlayışlarını ve buradan doğan ihtiyaçlarını kavramalı ve bunları kamusal mekanların tasarımına yansıtmalıdır.

1 . 2 . Problemin Tanımı ve Amaçların Tanıtılması

Sennett, "The Uses of Disorder" (1996, s.50 - 56) adlı eserinde 1810 yılında Chicago kentinin en büyük göçmen gettosunu oluşturan Halstead Caddesi' nin bir kesitini sunar. Yirmiiki mil uzunluğundaki cadde üzerinde yaşayan insanlar 14 saate varan günlük çalışma saatleri içinde canlı bir kamusal yaşam sergilerler. Kocalarının işte olduğu sıralarda eşler evin günlük ihtiyaçlarını karşılamak üzere çamaşırhanelerde ve pazar yerlerindedirler. Kocalar iş çıkışında kafelerde bir araya gelirler ancak yemek için eş ve çocuklarının yanındadırlar. Yemeğin ardından cemaat okulu ve kilisesi yapımı, yoksullara yardım gibi cemaati ilgilendiren işler için bir araya gelirler. Cemaat toplantıları dışında sendika çalışmalarını akşam hayatının önemli bir bölümünü oluşturur. Yabancı bir ülkede, yabancı bir kentte, dünyanın çeşitli bölgelerinden gelmiş yabancılarla büyük zorluklar içinde yaşamaktadırlar. Kent mekanları toprak, kaldırımlar bakımsız, park ve oyun alanları yetersizdir. İnsanlar bir yere sıkıştırılmıştır. Ancak bu güçlü bir kamusal yaşamın varlığına engel teşkil etmemiştir.

Kent merkezleri 2. Dünya Savaşı' nın ardından boşalmaya başlamıştır. Avrupa' da savaşın ardından harabe haline gelen kent merkezlerinin yeniden canlandırılması uzun zaman almıştır. Amerikan kent merkezleri savaş sırasında ağır zarar görmemiş, sanayi savaşın itici gücü ile hızla gelişmiş ve refah seviyesi yükselmiştir. Artan refaha paralel olarak otomobil sahipliği de artmış, bir otomobil, bahçe içinde müstakil bir ev Amerikan rüyasını oluşturmuştur. Sennett' in, işaret ettiği zorluklarla dolu kent yaşamının ardından gelen yeni yaşam stili, insanlara çok çekici gelmiştir. İnsanlar daha mutlu, daha sağlıklı, daha konforlu yaşayacaklarına inanmışlardır. Amerikan kentlerindeki kökene ve göç etme dönemine bağlı olarak gelişmiş olan cemaat anlayışı parçalanmıştır. Batı dünyasında ve özellikle yeni dünyada yeni oluşan uydu kentlerde insanlar gelir grubu, yaş, cinsiyet, etnik köken gibi parametrelere bağlı olarak birbirinden ayrılmaktadırlar.

Uydu kentlerde yaşayanlar hayatını monoton bir çevrede, kent merkezinden, gerçek kent yaşamından uzakta sürdürmektedir. Uydu kentliler dinlenmek için mahalle lisesinin bahçesini ya da mahalle parkını kullanmakta, eğlenmek için televizyon, video ve bilgisayar oyunlarını tercih etmektedir. Ev dışında herhangi bir eğlence faaliyetinde bulunma, en yakın mega alışveriş merkezinin içinde yedi ayrı filmin aynı anda izleyiciye sunulduğu kompleksin salonlardan birine geçip oturmaktan ibarettir. Yerleşmelerin kent dışında olması, doğa içinde olduğu anlamına gelmemektedir. Kozmik dünya ile ilişkiler kopmuştur. Çocuklar doğadan uzaklaşmıştır. Sütün nereden geldiğini, buğdayın nasıl büyüdüğünü, meyvelerin nasıl olgunlaştığını kitaplardan ve eğer yeterli duyarlılığı gösteren kanalları varsa televizyondan öğrenmektedirler. Mevsimlerin dönüşümü giderek anlamını kaybetmiştir. İnsanlar evlerinde, ofislerinde, arabalarında, alışveriş merkezlerinde özel iklimlendirilmiş ortamlarda rahat olduklarını düşünmektedirler. Kışın gelişi, bahar gelince hasat ve ekim zamanı yapılan ritüeller, imcece usulü ile toplumun devamında temel olan işlerin yapılması ve kendiliğinden gelişen yardımlaşmalar çoktan unutulmuş kalitelerdir. İnsan kendini pekçok alanda dışardan yalıtılmaktadır, cemaatin içinden ve dışından yükselen duvarlar içinde ruhsal olarak pasifize olmaktadır (LOZANO, 1980, s.5 - 11) (KATZ, 1994, s.9 - 42).

Öte yandan kent planlama disiplini içerisinde insanı bir makine gibi algılayanın sonucunda, gereksinimlerini karşılamak için kullanıcılara kent mekanındaki her hareketi en kısa ve engelsiz şekilde yaptırmaya yönlendirme eğilimi artmaktadır.

Belirli kurallara göre inşa edilen kent mekanları, zevksiz, monoton, sürprize kapalı ve sıkıcıdır. İnsan sürekli olarak eylem yapmaktan kaçınılmaktadır. Bugün kamusal mekanlarda eylem yapmıyor sadece davranıyoruz. Sonuç olarak insan ruhsal olduğu kadar bedensel olarak da pasifize edilmektedir (LYNCH, 1981, s.131).

Zaman içinde uydu kentlerden kent merkezine olan trafik önemli merkezde yerleşmiş bulunan fonksiyonların kent dışına çıkması ile birlikte uydu kentten başka bir uydu kente yönelmiştir. Batı medeniyetinde günlük seyahatlerin % 20' si kent merkezine doğru iken, % 40' ı bir uydu kentten diğerine olmaktadır (KATZ, 1994, s.13).

Tüm dünyada giderek çevreye yayılan ve kullanıcıların ilgisini çekemeyen kent merkezleri özellikle geceleri önemli tehlikeleri bünyesinde barındırmaya başlamıştır. Merkezi yerleşim birimleri toplumun en fakir kesiminin yerleştiği yerlerdir. Marjinal kesimler çoğunlukla suçun kaynağı olarak görülmektedir. Çevre birimlere yayılan geniş otopark alanları kent arazisinde kesin barikatlar oluşturmakta, kent parçalarını birbirinden koparmaktadır. Otoyollar çoğu zaman plancılar tarafından farklı alt grupları birbirinden ayırarak birbiriyle etkileşimde bulunmaktan koruyan bir araç olarak kullanılmıştır. Toplu taşımanın geliştirilmeye çalışılması da yine eski kent merkeziyle ölçek farklılıkları oluşturan ve eski dokuyu zedeleyen girişimler olmuşlardır. 1960' ılı yıllarda başlayan Frankfurt kenti metro çalışmalarında eski kent dokusunu bozmamak için metro yerin altına alınmış ve metro yaya girişleri özenle tasarlanmıştır. Eski kent merkezi dışında yüzeyde devam eden metro eski ve yeni kent arasındaki farklılaşmayı açıkça ortaya koyar. Merkezde artan kayıp alanların kamusal yaşamı yeniden canlandırılması ve gerçek kent mekanı karakterini kazanabilmesi için yeniden tasarlanmaları zorunluluğu karşımıza çıkarmaktadır.

Kamusal yaşamın öneminin herkes tarafından bilinmesine rağmen kentsel mekanlar bozulmakta, bununla beraber kamusal mekanlar oluşamamaktadır. Uydu kentlerin iyi bir yaşam için tek çözüm olarak görülmesinin ardından şimdi kent merkezlerine doğru bir yönelim başlamıştır. Bu yönelim tekrar ticari faydalar sağlamak amacıyla mı desteklenmektedir? Kamusal yaşamın canlandırılmasındaki amaç insanları açık kentsel alanlara yoğun bir şekilde çekip, onları evlerinden dışarı çıkmaya teşvik ederek ticaret için yepyeni potansiyeller mi yaratmaktır? Ticaretin pazarlıkla yapıldığı dönemlerden çok farklı bir eğilim gözlenmektedir. Alıcılar vitrinlerle ilgilenirken diğer alıcılarla da birlikte eylem içinde yer almazlar. Alış - veriş günümüzde tamamen pasif olarak katılan bir eylemdir. Sabit fiyatlarla ve güzel ambalajları içinde sunulan mallar

alıcı ve satıcıyı aktif olarak etkileşime sokmazlar. Peki gerçek anlamda kamusal yaşam nedir ve nasıl olmalıdır? Kamusallık eskiden nasıl algılanıyordu, şimdi ise nasıl algılanmaktadır? Bu sorudan hareketle çalışma batılı yaşam biçiminde kamusal yaşamın nasıl bir evrim geçirdiğine ve buna bağlı olarak günümüzde ne olduğuna ve hangi mekansal özellikleri gerektirdiğine bakmayı amaçlamaktadır.

İstanbul kentinin en önemli mekanlarından olan Taksim Meydanı ve İstiklal Caddesi her köşede insanların farklı eylemler içinde olduğu mekanlar olarak görülürler. Meydan ve cadde farklı alt bölgelere ayrılmıştır. Bu alt bölgelerde farklı zamanlarda farklı eylemler göze çarpar. AKM. Binası' nın önü gençlerin buluşup çevreye dağıldığı bir düğüm noktasıdır. Pekçok firmanın servislerinin ve özel turların araçlarının kalktığı yer olarak sürekli bekleyen insanlar göze çarpar. Esas alt meydan taşıt trafiğinin, toplu taşıma hizmet veren otobüs ve dolmuşların, metronun düğüm noktasıdır. Eskiden kışla yapısının bulunduğu alan daha önceleri futbol karşılaşmalarının yapıldığı bir alan olarak kullanılmıştır. Günümüzde park olarak düzenlenmiş alt kotta kalan yerler kullanılmamakla birlikte üst kotları otopark ve çay bahçelerince işgal edilmektedir. Meydan çevresinde futbol oynayan çocuklar bir anda diğer potansiyel kullanıcıları ürkütürerek o bölgenin kullanım haklarını tekellerine alırlar. Balonlarını duvara asarak havalı tüfek attıran kişi, müşterisi olduğu zaman oradan geçenleri atış alanı dışına iterek kısa bir süre kendi menfaati için meydanın bir bölümünü kapatır. Araçlar park ettiği zaman kullanıcılar aralarından geçebilecekleri genişçe bir açıklık ararlar. Önemli mitinglerin yapıldığı zaman meydan tümüyle araç trafiğine kapatılır. Taksim Cumhuriyet Anıtı yılın çeşitli günlerinde yapılan resmi törenlere ya da konularına göre resmi kuruluşların, sivil toplum örgütlerinin kutlama, anma yaptıkları yerlerdir. Fotoğrafçılar o bölgeden uzaklaşır, yayalar anıtın çevresinden dolanmaya başlar. Medya aracılığı ile toplumun büyük kesimi tarafından izlenen cumartesi eylemlerinin AKM önü ya da başka bir yerde değilde Galatasaray Lisesi' nin önünü, İstiklal Caddesi' nin genişleyerek meydanlaştığı bir bölgeyi seçmiş olmaları üzerinde düşünülmeye değer bir konuyu mekanın kamusal kullanımını teşvik eden niteliklerinin neler olduğu konusunu gündeme getirmektedir. Hangi durumlarda mekan daha az, hangi durumlarda daha çok kamusal olmaya adaydır sorusu da üzerinde durulmaya değer görünmektedir.

Kamusal alanların ve kamusal yaşamın tahrib olması sorununun varlığının algılanmasının ardından pekçok çözüm önerilmiş, kentsel mekanların yeniden canlandırılmasının kamusal alanları da canlandıracağı öne sürülmüştür. Sorunun

kaynağı olarak 20. yy.' ın başında güç kazanan fonksiyonalist mimari ve Uluslararası Okul gösterilmiştir. Uluslararası Okul' un oluşturduğu çerçevede inşa edilen yapılar kamusal amaçlar için kullanımı özendirmemektedir. Yapılar kent bütünü ile olan ilişkilerini koparmışlar, hepsi kent meydanında sergilenen incelikli sanat yapıtları gibi dikilmişlerdir. Eski kent dokuları ortadan kalkmış, buna bağlı olarak kent yaşamı zayıflamış, kamusal yaşam gerilemiştir (KRIER, 1979, s.16). Modernitenin disiplinleri kesin olarak ayırarak belli kişileri o alanda yetkili kılan ve disiplin sınırları içerisinde yapılacak eylem biçimini empoze eder tavrından kaynaklanan toplum gerçekleri ve değişimlerini anlamayı güçleştiren tarzı, mimarlık disiplini içerisinde toplum gereksinimlerine uygun yapısal çevreleri oluşturmayı zorlaştırmaktadır.

Kuramcı ve uygulamacı yönleriyle bilinen Jane Jacobs, Vincent Scully, Aldo Rossi ve Leon Krier gibi araştırmacı ve tasarımcılar kentsel mekanların içinde yaşamı destekleyen konforlu, anlamlı mekanlar olarak yeniden pozitif mekanlar olabilmeleri için çalışmalar yapmışlardır. Bunları izleyen pekçok tasarımcı yeni kent mekanlarının yaratılması işine girişmiştir. Bu çalışma bu girişimleri de değerlendirmeyi amaçlamaktadır.

Tüm kent mekanları, kamusal mekan mıdır? Kamusal mekanlar tüm kent mekanlarını kapsar mı? Günümüzde, kamusal mekanlar üzerinde yapılan çalışmalarda işaret edildiği gibi kamusal mekanlar kapalı, özel mülkiyete haiz mekanlarda olabilmektedir. Savaş sonrasında desantralizasyon sırasında kurulan kent dışı alışveriş merkezleri, kent merkezlerine olan ilgiyi arttırmak için son 20 yıl içinde yapılan kent içi alışveriş merkezleri, arkadlar, atriumlar kapalı kamusal mekanlardır. Kent merkezlerinde kimi mekanlar artık mekan olduklarından ya da belli birey ve grupların kontrolü altında olduklarından kamusal mekan olma özelliğini yitirmektedirler. Kamusal mekanlar kentler dışına taşabilir mi? Hatta deniz dibine inebilir, gökyüzü bir kamusal mekan olabilir mi? Medya' nın varlığı, eylemlerin nerede olursa olsun geniş bir kitle tarafından duyulabilmesi ve ileride ortak eylemlere dönüşebilmesini sağlamaktadır. Sadece sibernetik olarak oluşmuş bir kamusal mekandan söz edilebilir mi? Kamusal mekanın günümüz değerleri içinde tam ve net bir tarifini yapabilmek için bu sorular da çalışma içerisinde tartışılacaktır.

Kamusal mekanların dünya üzerinde değişiminin ve gelişiminin incelenmesi, planlama ve mimarlık açısından yapılan hataların ortaya konması bizim için son derece önemlidir. Dünya kültürünün neredeyse bir bütün oluşturmaya başlaması, gelişmiş

lkelerde yaşanan değişimlerin yansımalarının kısa zaman sonra diğer kıtalarda bulunan ülkelerde de görülmesi batı dünyasında meydana gelen gelişmelerin takip edilmesi ve ülkemiz şartlarında meydana gelecek değişikliklerin önceden kestirilmesi g olmamaktadır. Böylece kötü sonuçlar doğurabilecek girişimlere karşı gerekli uyarıların önceden yapılması da mümkün olabilecektir.

Bu çalışmada günümüz değerleri işiğinde kamusal mekanların tasarlanması ve yeniden düzenlenmesinde bu mekanların sahip olması gereken nitelikler gözden geçirilerek Taksim Meydanı' nın yeniden düzenlenmesi girişimleri bu nitelikler açısından incelenecektir. Çalışma rneklemi olarak ele alınan alan İstanbul' da yakın zaman içinde kentsel tasarım çalışmaları yapılarak, yeniden düzenlenmeleri ile ilgili olarak tasarımcıların fikir geliştirdiği meydanlardan biri olarak, bugünkü durumları ve tasarımcıların kamusal mekan yaratma çabaları ile birlikte ele alınmış ve değerlendirilmiştir. Öte yandan meydan, yaya ticaret aksı, alış-veriş merkezi ve sahil şeritleri gibi alanların kamuya açık mekanlar olarak dzenlenmelerinde farklı nitelik veya kriterlerin önem kazanacağı da unutulmamalıdır.

Mimari tasarım konseptinin oluşumunu etkileyen mimari tasarım, kentsel tasarım ve peysaj mimarlığı disiplinleri içerisinde hepsinin ortak tasarım alanını kentsel açık alanlar, kamusal mekanlar ve bu mekanları sınırlayan duvarlar oluşturmaktadır. Günümüz kentlerinin fiziksel, sosyal, kültürel, ekonomik, politik, teknolojik, faktörlere dayanan sorunlarının mimarların daha iyi tasarım yapmaları ile çözülebileceğini beklemek yanlıştır. Bireyselliğin arttığı bir dünyada her bireyin belirli bir amaç için ortak hareketini beklemek yanlıştır. Ancak şu önemli bir noktadır ki sorunların kökenlerinin doğru olarak ortaya konulması, sorunlar üzerinde çözüm önerilerinin doğru bir yöne doğru akışını sağlayacaktır. Tasarım değişim için bir araç olabilir ve olmalıdır. Fiziksel zmleri daha insancıl amaçlara yönelterek daha iyi yapısal çevrelerin insan hayatına sunulması sağlanabilir.

1 . 3 . Çalışmada İzlenecek Yöntemin Tanıtılması

Teorik bölümün oluşturulması için mimarlık, peysaj mimarlığı, sosyoloji, antropoloji, ekonomi, psikoloji, tarih ve felsefe bilimleri ile ilgili kaynaklardan yapılan literatür çalışması yanında ülkemizde ve dışanda yayınlanan aylık mimarlık ve tasarım ile ilgili dergilerden yararlanılmıştır. Burada tez içinde yer alan her bölümün birbirini desteklemekte, bir bölümde ele alınan konu ve kavramların diğer bölümlerde yer alan

konu ve kavramlarla ilintili olarak açıklanmaya çalışılmaktadır. Çalışmamda kamusal mekanlara olan tarihi bakış önemli bir yer tutmakta. Sorunlar, kamusal yaşamın geçirdiği evrim, sosyal, kültürel, ekonomik, siyasi gelişmelerle ve bu saydığım alanlar arasındaki etkileşimde gözönüne alınarak açıklanmaktadır. Kavramsal açıklamaların yapıldığı bölüm içindeki konular halen üzerinde hararetli tartışmaların yapıldığı, başlıklardan oluşur. Tarihi bakışı ele alan bu kapsamlı bölüm bazı sonuçların çıkartılmasını amaçlamaktadır. Çalışmamın örnekleme bölümünde yazılı kaynaklar yanında, yapılan gözlemler fotoğraf makinesi ile kaydedilmiş ve görsel kanıtları oluşturulmuştur. Kayıtların temelini yıllar yılı kullandığım Taksim Meydan' ında gözlemlediğim ve bizzat içinde yer alarak deneyimlediğim eylemler oluşturmuş ve belge niteliğinde olmaları için belirli aralıklarla kayda geçmiştir. Çalışmada oluşan kriterler çerçevesinde iki tasarımda kriterlerin varlığı ve yokluğu değerlendirilmiştir. Bu değerlendirmenin sonuçlarına göre kriterlere daha az uyan tasarım başansızdır anlamı çıkartılmamalıdır. Sadece belirli bir amaç doğrultusunda yapılan değerlendirmenin belli bir tasarım üzerinde kesin yargılara varmakta yetersiz kalacağı açıktır.

BÖLÜM 2: KAMUSAL YAŞAMIN ŞEKİLLENİŞİ, KAMUSAL MEKAN VE KENTSEL MEKAN İLİŞKİSİ

İnsanlar yaşamları boyunca iki alana bölünmüşlerdir. Kamusal yaşam alanı ve özel yaşam alanı. Tarih içinde bu alanlar tam olarak tanımlanmamış, hatta kimi dönemlerde aralarındaki ayrımın varlığı bile algılanamamıştır. Bu ayrımın 19. yy.' ın ortalarından başlayarak belirginlik kazandığını görülmektedir.

2 . 1 . Konu ile ilgili Tanımlar ve Kavramlar

2 . 1 . 1 . Kamusal - Özel Yaşam Dengesi

Tüm insanlar için hayat, özel ve kamusal yaşam olmak üzere iki alana bölünmüştür. Özel ve kamusal yaşam dengesi zaman içinde farklılıklar gösterdiği gibi, aynı dönem içinde toplumlararası farklılaşmalar da göstermektedir. Batı toplumları meydanlara, parklara, sokaklara, yeşil alanlara, alışveriş merkezlerine, deniz ve göl kıyılarna dağılmış kamusal bir yaşam sürdürürken, Kuzey Afrika ve Orta Doğu toplumları, pazar yeri, cami ve kuran okulu ile sınırlı kalan bir kamusal yaşam sergilerler ve ağırlığı daha çok özel yaşama verirler. Birbirine geçmiş gibi görünen evler sokaktan ve birbirlerinden belirgin bir düzeyde yalıtılmışlardır (CARR ve diğ., 1992, s.3). Pagan Romalılara göre bugüne tanıklık eden her günde bütün istekler kamusal alanlar olan bazilika ya da forum da açıklanmalıdır. Ancak evlilik tamamen özel bir aktivitedir. Yeni bir aile kurulurken herhangi bir kamusal otoritenin onayına ihtiyaç duyulmamaktadır (VEYNE, 1987, s.30).

Kamusal yaşam, özel yaşamın ortaya çıkması ile tanım kazanmıştır. Özel yaşam daha önceleri üst düzey aristokrat bir zümreye özgü bir yaşam kalitesi idi (MUMFORD, 1961, s.384). 16. ve 17. yy.' ın ortalarına kadar bu kesim hizmetçilerin ve evde diğer işlerle uğraşan kişilerin yanına çıplak olarak çıkmaktan hiç

çekinmezlerdi; çünkü onlar gerçekten önemsizdi (SENNETT, 1996a, s.93). 17. yy.' dan başlayarak eve bağımlılığın artışı evle ilgili işlerin doğasından gelen bir değişimin sonucudur. Çünkü daha önce evsel faaliyetler olan üretim, satış ve tüketim bu süreç içinde şehrin üç ayrı bölgesine dağılmıştır. Ev tüketim yeri olarak "özel" anlamını kazanmıştır. Ev ve işyeri birbirinden kademeli olarak ayrılmıştır. Özel yaşam, kamusal ilginin orta - sınıf vatandaşlar arasında zayıflamasını bir sonucudur. Üst sınıfa verilmiş bir ayrıcalık gibi görünen özel yaşam, zamanla daha alt sınıflara doğru yayılmıştır. Bugün, Batı Medeniyeti' nde özel yaşam modern hayatın kutsal bir kalitesi haline gelmiştir. Hazırlanan kanunlarla ve kamu politikası olarak özenle korunmaktadır (MUMFORD, 1961, s.387). 19. yy. kapitalizminin yol açtığı sarsıntılar imkanı olanları, ne kazananların ne de kaybedenlerin anladığı bir ekonomik düzenin şoklarından kendilerini mümkün olan her biçimde koruma çabasına sürükledi. Zamanla kamu düzenini denetim altına alma ve biçimlendirme iradesi zayıfladı ve insanlar daha çok kendilerini koruma kaygısına düştüler. Aile bu koruma yollarından biri haline geldi (SENNETT, 1996a, s.36).

Yıllar içinde kentlerin büyümesi, özel yaşamın ağırlık kazanması, daha önce pazar yeri, oyun alanı ve sosyal etkileşim alanı olarak kullanılan kamusal mekanların yapılaşması ile daha önce kamusal yaşama açık olan pekçok mekan yokolmuştur. Bu değişimler neticesinde kaybedilen gözle görünenden fazlasıdır; çünkü kamusal yaşam kentleri birbirine bağlayan, toplumları birarada tutan hayati öneme sahip iletişim kanallarını ayakta tutar. İnsanların yönünü belirlemesine yardımcı olurken, cemaat ile ve kentleşme öncesi doğa ile olan ilişkilerini kurmalarını sağlar. Kamusal yaşam insanlar için önemli olan devletin gücü ve kendi güçleri ile ilgili sembolik mesajların iletildiği ortamı kurar. Yerel haberler kamusal yaşam sayesinde toplumun diğer bireylerine aktarılabilir. İnsanlar bu sayede ortak ve bireysel ihtiyaçlarını, değişime olan arzularını dillendirebilirler (FORREST ve PAXTON, 1979, s.17).

2 . 1 . 2 . Kamusal Yaşam

Kamusal yaşam, kamusal - özel yaşam dengesi içinde son iki yüzyıl içinde ağırlığını kaybeden kısımdır. Bu değişim, kamusal yaşam ve onunla ilgili olan tüm alanlarda belirleyici olmaktadır. Kamusal mekanların şekillenışı kamusal yaşam ile yakından ilgilidir.

Sennett, kamusal yaşamın temelinde; insanları birbirinden koruyan, bunlarla birlikte diğerlerinin eşlik etmesine izin veren ve toplumun kentliler olarak kentin politik ve sosyal olaylarında birlikte hareket etmesine olanak tanıyan bir etkinlik anlamında, medeniyeti (civility) görür. “Şehir” ve “Medeniyet” (“city” ve “civility”) etimolojik olarak ortak bir kökene sahiptir. Medeniyet başkalarına yabancıymış gibi davranmak ve bu toplumsal uzaklığa uyan bir toplumsal bağ dokumaktır. Bir şehrin kamusal coğrafyası kurumsallaşmış medeniyettir. Medeniyetsizlikten söz etmek medeniyetin tersinden söz etmektir. Kendisini başkasına yüklemektir. Medeniyetsizlik; bu kişilik yükünün neden olduğu şey toplumsallaşma yetisindeki düşüştür (SENNETT, 1996a, s.330).

Kentlerimizin sokaklarında artık, ticarete ve haz almaya odaklanmış eksik bir kamusal hayat söz konusudur. Sokaklar, kamusal alan olarak kullanılmaktan çok, hareket kanalı işlevi görmektedir. Ancak özel bir takım girişimler yapıldığında, sözgelimi törenler, apartman partileri, yerel sanat festivalleri için kullanılırlar. Yine de, sokağın bir kamusal alan olarak kullanımı ve etkinlik yoğunluğu sınırlıdır, bunların yerini, kamusal yaşamı iç mekanda kurarak özelleştiren ve böylece yoksullaştıran kapalı, bina içi sokaklarımız ve büyük alışveriş merkezleri almıştır (BRILL, 1989, s.9).

Riesman, Amerikan toplumunda ve onu izleyen Batı Avrupa’ da iç - yönelimlilikten öteki - yönelimliliğe doğru bir eğilim olduğuna inanıyordu. Bu sıranın tersine döndürülmesi gerekir. Batı toplumları, öteki - yönelimlilik gibi bir durumdan iç - yönelimlilik benzeri bir duruma geçmekte. Sonuçta; kamusal yaşam ile özel yaşam arasında bir karışıklık ortaya çıkıyor. İnsanlar yalnızca kişisel olmayan anlamlama kodlarıyla üstesinden gelinebilecek kamusal sorunlara kişisel duygular açısından yaklaşıyorlar. Bu sorunun kaynağı da kapitalizmdeki ve dinsel inançlardaki büyük değişimlerdir. Özel alan, insanların kendileri için alternatif bir denge yarattıkları kamusal alan tarafından sınırlanmıyor artık. Bu yüzden, güçlü bir kamu yaşamının aşınması içtenlikle ilgi duyulan özel ilişkileri de deforme etmektedir. Kamusal alanda yapılan eylemle kişiliğin dışı vurulabileceği korkusuyla, eylemden kaçınılmakta, kişi kendini baskı altında tutarak kontrol etmeye çalışmakta, sessiz kalmayı tercih etmektedir. Böylece kamusal alanda eylem daha çok gözlem, pasif katılım ve seyretmeyle ilgilidir (SENNETT, 1996a, s.18,19).

Lofland, Reisman ve Sennett’ in yazdıklarına bir dereceye kadar karşı çıkar. Kent sakinleri birbirlerine yabancılaşmamışlardır. Birincil ilişkilere dayanmayan yeni ilişkiler doğmuştur. Yeni tip biraraya gelişler, sağlık kulüplerinde buluşma, aynı yerde

koşanlar, mahalle birimini köşesinde takılan gençler, politik ve sosyal organizasyonlar bireylere kamusal yaşamdan bekledikleri yeterli ilişkileri sağlarlar (LOFLAND, 1983, s.11).

2 . 1 . 3 . Kamusal Yaşamı Şekillendiren Faktörler

Günümüz kentlerinde kamusal - özel yaşam dengesini pekçok faktör tarafından etkilenmekte ve şekillendirilmektedir. Çalışmamın esasını oluşturan kamusal yaşam ve buna bağlı mekansal düzenleme sorunsalına bakabilmek için kamusal yaşamı hangi faktörlerle desteklediğini veya engellediğini incelemek gerekmektedir. Bu faktörler şöyledir:

- İklim ve Topoğrafya
- Kültür
- Teknoloji
- Mekanın Fiziksel Kurgusu
- Toplumun Doğası ve Heterojenlik Nispeti
- Politik Faktörler
- Ekonomik Faktörler
- Kamusal Mekanda Peyşaj Donatılar ve Kaliteleri (CARR ve dig., 1992, s.26-42).

2 . 1 . 3 . 1 . İklim ve Topoğrafya

İklim ve topoğrafya sosyal, politik, kültürel ve ekonomik faktörlerin yanında ikincil bir rol oynamaktadır. Dünyanın farklı yerlerindeki iklim özellikleri insanların kamuya çıkma sürelerini ve sıklığını belirlemektedir. Akdeniz ikliminin hakim olduğu coğrafyalarda günboyu meydan ve sokaklarda, kafelerde, sahil şeritlerinde insanlar biraraya gelirler. Gece saatlerinde de uygun hava ısı, kamusal yaşamı canlı tutar. Soğuk iklimlerde gündüz saatlerinin kısalması ile birlikte kamusal yaşam zayıflamaktadır. Kuzey ülkelerinden Norveç' te gündüz saatlerinin uzadığı ve havanın ısındığı dönemlerde Roros kentinin ana caddesi geceleri taşıt trafiğine gündüzleri kamusal kullanıma açık kalacak şekilde kapatılarak, oturma yerleri, çocuk oyun elemanları yerleştirilmekte, yayalara açık bir mekan yaratılmaktadır (CARR ve dig., 1992, s.142 - 144). Kanada' nın soğuk kesiminde kurulmuş olan Toronto kenti,

kentlere özgü canlılığın sürdürülebilmesi için binalar arası geçitler, birbirine bağlı, kapalı alışveriş mekanları yaratmıştır. Kamusal yaşam çoğunlukla kapalı kamusal mekanlarda geçer. Bu mekanların çoğunluğu kamu iyeliği altında olmakla birlikte bir kısmı özel girişim tarafından yerel yönetimlerle sıkı işbirliğine gidilerek geliştirilmiştir (RUBENSTEIN, 1978, s.53). Yaya aksları kademelendirilmiş ve metro ile olan ilişkileri kurulmuştur.

Topoğrafya kent sahillerinin belirli noktalarda bulunan kamusal mekanlara ulaşımını etkileyerek kamusal yaşamı etkiler. Kentin kimlik kazanmasında önemli rol oynayan topoğrafya, kişinin kendini kent içinde yönlendirilmesini kolaylaştırır ya da zorlaştırır. Düz alanlarda yayılan kentlerde kamusal mekanlara ulaşım kolay olurken, insan bloklarla sınırlanmış bir mekanın dışı ile görsel ilişki kuramaz. Atina Akropol' ü kentin her yerinden görülebilen kamusal bir mekanıdır. İnsan kentin neresinde olduğunu bu tepeyi röper alarak saptayabilir. Diğer yandan ulaşımı zordur.

2 . 1 . 3 . 2 . Kültür

Sosyal yaşam, toplumun eylem yapma biçimi kamusal yaşamı şekillendirmede önemli rol oynar. Dini inançlar, sınıfsal farklılıkların yarattığı rahatsızlıklar, savunma için kurulmuş olan askeri gereklilikler, üretim süreçlerinden ve sembolik sosyal ihtiyaçlardan doğan kültür, kısaca doğanın yarattıklarına karşı insanın yarattığı herşey olarak tanımlanabilir.

Din, özellikle avcı - toplayıcı ve toprağa bağlı topluluklarda sosyal yaşamı şekillendiren en önemli güç olmuş, oluşan inanç sistemi, bireyleri tek tek belirli kural ve ritüellere uymaya zorlamıştır. İlk kentlerin kuruluşları ile ilgili olarak da dini temel alan güçlü bir teori ortaya atılmıştır. Bu dönemde dini tüm çevresel katmanların oluşumunda önemli rol oynadığı görülmektedir. Zamanla üretim süreçlerinde yaşanan değişim, yeni bir sınıfın doğuşu ve zamanla güç kazanması yepyeni seküler bir dünya görüşünün doğmasına neden olmuş, insanı doğa ve kozmik ilişkilerinden kopararak meta yaratmaya kilitlenmiş varlıklara dönüşmesine neden olmuştur (SENNETT, 1996a, s.194,195). Kişinin kendi içine dönmesi kamusal yaşamı geriletmiştir.

Avcı - toplayıcı ve toprağa bağlı kültürlerde doğan ritüeller tüm toplum tarafından anlaşılır kodların kullanımına dayanıyordu. Yunan medeniyetinde ritüellerin metonimik ve metaforik oyunlardan oluşması ve bunların herkes tarafından anlaşılıyor olması

dikkat çekicidir. Zamanla bu kodların kınlanması ve kamusal mekanın oyun oynanabilen alan olmaktan çıkması anlamsızlaşması demektir. Günümüzde bazı folklorik sanat etkinliklerinin içeriklerini icra edenler bile tam olarak anlayamamaktadır. Etkinlik toplumun diğer üyeleri için de alışılmışın dışında görsel bir takdimden ileri gidememektedir.

Toplumsal kodlar kamusal yaşam üzerinde etkili olur. Değer yargıları, toplumun eylem yapma biçimi bu sınıfların kamusal yaşamının çerçevesini çizmektedir. Kimi kültürler kadına toplumda geri planda yer verirler. Yunan polisinde yaşayan özgür vatandaşlar en gelişmiş, en canlı kamusal yaşamı sergilemişlerdir. Ancak bu hayatta kalmak için yapılması gerekli işlerin yabancılara, kadınlara ve kölelere dayatılması sayesinde mümkün olmuştur. Vatandaşlar, kent devletinin yönetimi, ticari yükümlülükler, diğer kent devletlerle olan ilişkiler, savaş sırasında savunma, saldırı, yasalara hazırlanması, kurulan çeşitli boyut ve içeriklerdeki mahkemelerde kararların verilmesi gibi kentin uyumlu çalışmasında hayati öneme sahip fonksiyonların yerine getirilmesinde görev alabilmişlerdir (BENHABİB, 1996, s.242) (SENNETT, 1994, s.52-61).

Herhangi bir toplumun en temel ihtiyaçları nasıl karşıladığı, grubun tamamının ya da bir üyesini varlığını tehdit altında bulunduğu zaman nasıl davrandığı kamusal yaşam üzerinde belirleyici olmaktadır. Üyeler birbirlerinin yardımına koşarak hem kamusal, hemde özel işlerin çabucak yapılmasını sağlarlar. Evi zarar görmüş bir üyenin yardımına koşulması ve toplu olarak kısa zamanda yeniden inşası üyenin hayatının devamı açısından önemli olduğundan, toplumuda ilgilendirmektedir. Özel bir sorun bu noktada kamusal bir sorundur. Bu durum daha çok küçük toplumlarda ya da azınlık durumuna düşmüş cemaatlerde görülmektedir. Pazarın kurulması, üretim ve satış biçiminin belirlenmesi kamusal yaşamı etkileyen önemli etkenler arasındadır (CARR ve dig., 1992, s.26,27).

Çeşitli toplumlar üyeleri arasında birliği ve uyumlu çalışmayı toplumu ilgilendiren önemli olayları ve kökenlerini üyelerine hatırlatarak sağlarlar. Toplumun üyesi olan kişi, törenler, geleneksel toplantılar, askeri geçitler, dini veya resmi bayram ve kutlamalar sayesinde heyecan yaşar ve bu heyecanı paylaşan diğer üyeleri görerek yalnız olmadığını, daha büyük bir toplumun üyesi olduğunu ve birliktelikten doğan güç sayesinde kişisel bağlamda kendi varlığının ve grubun geleceğinin garanti altında olduğunu hisseder. Topluma daha çok bağlanır ve bu duyguyu gelecek nesillere

aktarmak için heyecan duyar. Bu duygunun kişide uyandırılması geçici, kısa süreli ve belli aralıklarla tekrar ediliyor oluşu değerinin daha da artmasına yardımcı olur (CARR ve dig., 1992, s.27).

2 . 1 . 3 . 3 . Teknoloji

Teknoloji nelerin yapılp, nelerin yapılamıyacağını büyük ölçüde belirler. Temel yaşamsal ihtiyaçların karşılanması günün önemli bir bölümünü kapsıyorsa, kamusal mekanların sosyal fonksiyonları belirleyici olarak yaşama giremez, fonksiyonel kamusal yaşam yaratamaz (CARR ve dig., 1992, s.28). Ortaçağ Paris' inde ev, hem konut, hem üretim yeri, hem de dükkan görevini üstlenmişti. Kent sokaklarının güvenli olduğu gündüz saatlerinde ailenin satış yaparak günlük kazancını sağlaması ve bu kazançla sokağa çıkarak diğer ihtiyaçlarını belirli bir süre içinde sağlaması gerekiyordu (SENNETT, 1994, s.190 - 197). Bu durum sonucunda pazar alanı, temiz su ihtiyacının karşılandığı kaynaklar, nehir kıyıları, değirmen fonksiyonel olmanın yanında sosyal görevler yüklenmişlerdir. Teknoloji uzak noktalara, kaynaklara ulaşmaya imkan vermiyorsa kitlelerin yaşam dünyası (Life - world) eve yakın kalmaktadır. Önce telgraf, sonra telefon ve en son olarak mikro işlemci ile ulaşılan kitleler farklı düzeyde bir kamusal yaşam meydana getirmektedir.

Kuzey Amerikalılar gelirlerinin yaklaşık % 6' sını kentsel ya da metropolitan ulaşım için harcamaktalar. Tarih süreci içinde incelediğimizde insanların belli bir amaç için, yani ister iş, ister alışveriş isterse de ziyaret amacı ile bir yolculuk için harcadıkları zaman üç aşağı beş yukarı değişmez. Ama hareket hızını değiştirirseniz ne olur? Zaman yerine alan satın alırsınız. İnsanların artan hareketlilik sonucu kazanımlarının başlıcalarından biri de daha fazla alan kullanmaktır. Bu fazla alan kullanmak yalnızca barınmak için değil, her amaçla olabilir; çalışmak için, alışveriş etmek için, yani herşey için. Son yüzyılda kentsel amaçlar için insanların kapsadığı alan oranının batılı gelişmiş ülkelerde beş ya da altı kez arttığını biliyoruz. Bu artan hareketlilikten yararlanmanın bir yönüdür, ama tek yönü değildir. Hareketliliğinizi arttırmak sizin de hareketiniz hızlanacağı için belirli bir zaman süresinde amacınız ne olursa olsun daha fazla yol alabilirsiniz. Seçim şansınız olağanüstü bir biçimde artar. Ama artan hareketliliğimizi kullanarak ulaşım araçlarına bir talep yaratıyoruz. Bu talep arzın artması ile daha da fazlalaşır ve bunun kaçınılmaz sonucu olarak da genellikle "ulaşım sorunu" diye adlandırılan sorun gerçekte hiçbir zaman çözülüyor (BLUMENFELD, 1996, s.163 - 164).

Bilgisayarın insan hayatına girmesi ile evde para kazandıran faaliyetlerde bulunabilenlerin sayısı artmıştır. Bu kamusal yaşamda gerilemeye sebep olmaktadır. İnsanlar eve bağımlı hale gelmektedir. Öte yandan sosyal bilimciler bilgisayar başında evde çalışan insanların bu ortamda sürekli kalmanın yarattığı gerilimden kaçmak için yeni arayışlar içine gireceğini ve karşılanması gereken yepyeni bir talebin doğacağına inanmaktadırlar. Televizyon hem günlük yerine getirilmesi gereken faaliyetleri hem de politik yönü ile kamusal yaşamı zedelemiştir. Ailenin günlük dinlenme ve eğlenme ihtiyacını kendi özel mekanlarında pasif bir seyirci olarak televizyon karşılamaktadır (LOZANO, 1990, s.8). Kitleli medya, toplumda olup bitenler üzerine insanların sahip olduğu bilgiyi politik eyleme dönüştürmelerini de sonsuza dek yasaklar. Televizyonunuza yanıt verme olanağı yoktur. Yalnızca onu kapatabilirsiniz. Arkadaşlarınızı telefonla arayarak eyleminize katılmalarnı isteyebilirsiniz. Verdiğiniz her karşılık gözle görülmeyen, farklı yerlerden tepki getiren bir eylem değildir (SENNETT, 1996a, s.352).

2 . 1 . 3 . 4 . Mekanların Fiziksel Kurgusu

Yapısal çevre, doğal çevre içinde engeller yaratır. İnsan faaliyetlerinin geçtiği doğal çevrenin çeşitli etkilerinden uzak tutulduğu bu kurgu insanlararası etkileşime şekil vermektedir. Bazı raslantısal birliktelikler bu mekansal kurgunun bir sonucudur. Otomobil kent mekanlarının fiziksel kurgusunda köklü değişimlere neden olmuştur.

Hareketin türevi olarak alan fikri, özel otomobillerin ürettiği hareketin alanla ilişkileri ile tam bir paralellik içindedir. Otomobiller şehirde tur atıp çevreyi görmek için kullanılmazlar. Tersine, otomobil hareket özgürlüğü sağlamaktadır. Bir yerden diğer bir yere giderken, metroda veya otobüste olduğu gibi resmi duraklarda durma zorunluluğu olmaksızın ya da otobüsten metroya ya da asansörden yaya yürümeye kadar çeşitli hareket tarzlarını denemeksizin seyahat edebilirsiniz. Bu durum raslantısal ya da kendiliğinden ortaya çıkan insanlararası ilişkilerde bir gerileme yaratacaktır. Demek ki kentin sokakları çok özel bir işlev kazanmaktadır. Ulaşımı olanaklı kılmak ışıklarla ya da tek yönlü yollarla ve benzeri kurallarla hareket aşırı düzeyde sınırlanınca sürücüler gerilirler ya da öfkelenirler. Günümüzde şu ana dek hiçbir kent uygarlığının yaşamamış olduğu hareket kolaylığı içinde olmamıza karşın hareket günlük faaliyetlerimiz içinde en çok kaygı yaratan unsur haline gelmiştir (SENNETT, 1996a, s.29).

Yayalar ya da kentten transit geçenlerin kafa yordukları konu trafik sıkışıklığı değildir. Onlar para ve zaman konusunda kafa yorup yolculuğun uygun olup olmadığını düşünürler. Aslında sıkışıklık durumlarının çoğunda kaybolan zaman o kadar çok değildir. Burada asıl etken psikolojiktir. Kullanıcılar, konforla donatılmış ve sahip olduğu özellikler sıralanarak fiyatı artmış saatte 220 km. hız yapan bir makine satın almakta, ve ancak saatte 10 km.' lik bir hızla ilerleyebilmektedirler. Yürüyen trafik, eğer gerçekten yürüyorsa, bu kadar çok alan işgal etmez, ama şehir dokusunu ana arterler ve otobanla ciddi olarak zedeler (BLUMENFELD, 1996, s.164 - 164). Sokak mekanları eski kamusal değerlerini yitirmişlerdir. Kent mekanı bir hareketin sonucu algılanır olmuştur.

Kent meydanları insanların kent mekanı ile tanıştığı en önemli mekan tipi olmuştur. Bu tür mekanlar kuşatılmışlık etkisi ve korunma hissi yaratmasıyla zamanla sembolik değer kazanarak kutsal mekanların yaratılmasında önemli bir model olarak kabul edilmiştir. Cami avluları bu anlamda yaratılmış mekanlardır (KRIER, 1979, s.19).

2 . 1 . 3 . 5 . Toplumun Doğası ve Heterojenlik Nisbeti

Sanayi devrimi ile birlikte yaşanmaya başlanan gelişmeler kentlerde farklı farklı insanların ve sınıfların doğuşuna tanıklık etti. Kentler yabancılarla karşılaşma olasılığı en yüksek yerdir. Sanayi devrimi ile birlikte özellikle Londra ve Paris gibi sanayileşmenin ilk ortaya çıktığı kentlere göç edenler kente 50 mil ve daha uzak mesafelerden çalışmak için, tüm geçmişlerini geride bırakmış yeni bir başlangıç yapmak isteyen genç insanlardı. Sanayinin ihtiyaç duyduğu hammaddeleri sağlayan ve bu malları denizaşırı pazarlarda satarak zengin olan merkantil sınıf aristokrat sınıftan ayrılmıyordu, ancak önceleri bu ayrımın kendileri de farkında değildi. Sınıfların kimlikleri 19. yy.' in ikinci yarısından sonra tam olarak tanımlanabilmiş ve sınıf kendi varlığının bilincine ulaşmıştır. Bu dönemde pekçok insan merkantil ve sanayici kesimin yanında iyi maaşlarla iş bulabilmiştir. Ulaşım araçlarının tanındığı olanaklar ve toplumlararası etkileşim sonucunda günümüzde pekçok insan kendi anavatanlarından uzakta yaşamaktadır. Ticari faaliyetlerin en yoğun olduğu kentlerde bu insanların toplanması doğal bir sonuçtur (SENNETT, 1996a, s.69-85).

Günümüzde global kapitalizmin bir sonucu olarak özellikle gelişmiş ülkelerin kentsel alanlarında sanayi alanlarında çalışanların sayısı hızla azalmış, servis sektöründe

çalışanların sayısı artmıştır. Kent içinde sınıflar arası düşey hareketliliğin artması söz konusudur. Şimdi “Yuppie”, “Yuffie” gibi terimler yeni oluşumlara karşılık gelmektedir. “Yuppie” ler özellikle yeni servis sektöründe çalışan, iyi eğitim görmüş, iyi maaş alan orta sınıfa mensup gençlerdir. “Yuffie” ler ise bu alanda başansızlığa uğramış, çoğunlukla iş bulmakta güçlük çeken, eğitim olanaklarından sınırlı olarak yararlanabilmiş işçi sınıfına mensup ailelerin gençleridir. Özellikle A.B.D.’ de siyahların da iyi eğitim alarak, orta sınıf servis sektörünün içine girmeleri sonucu ingilizce “siyah” karşılığı olan “black” kelimesinin ilk harfinin uygulanması ile “Buppie” terimi doğmuştur. Üretim süreçlerinde yaşanan gelişmeler kimi sınıfları ortadan kaldırırken, yenilerinin doğmasına neden olmaktadır (SHORT, 1996, 152-159).

Sınıf farklılıkları dışında etnik ayrımlar kamusal yaşamda gerilemeye neden olmaktadır. Kentlerin çevreye yayılması ve buralarda oluşturulan yeni mahalle birimleri özellikle Yeni Dünya’ da etnik farklılıkları arttıracak şekilde fiziksel ayrımı getirmiştir. Uydu kentler renk, ırk, yaş, gelir durumu gibi konu başlıkları altında birbirinden ayrılmaktadır. Toplum yaşamında başarı gösteremeyen, kendilerini kabul ettiremeyen sınıflar kent merkezinde yaşamlarına devam etmektedirler. Bir zamanlar orta ve yüksek gelir gruplarının oturduğu kent merkezleri en arzulanan yerler haline gelmişlerdir. Kent merkezinde oluşan gettolar suçun kaynağı olmaktadır. Çalışma saatlerinin dışında boş kalan kent merkezleri suçluların rahatça dolaşabilecekleri yerler haline gelmiştir. Kentsel dokuyu halen koruyan kamusal mekanlar toplum dışında kalmış ya da itilmiş bireylerin barınağı haline gelmiştir. Artan suç oranı özellikle kamusal mekanları kullanma arzusunda olan kadınları kapalı ve güvenli olduğuna inandıkları mekanlarda kalmaya mahkum etmektedir.

2 . 1 . 3 . 6 . Politik Faktörler

Yerel ve merkezi yönetimler tarafından belirlenen politikalar kent mekanının kullanımında etkili olmaktadır. 1989’ da Çin’ de öğrencilerin iktidara karşı ayaklanmaları ve daha fazla özgürlük istemeleri çok sert bir şekilde bastırılmış ve tüm dünyanın tepkisini toplamıştır. Baskıcı yönetimler altında kamusal yaşam gelişemez, çünkü her zaman meşruiyet kaygısı taşıdıklarından aynı görüşü paylaşan insanların biraraya gelmemesini sağlayacak, ortak eylem bilincinin doğmasını engelleyecektir. İngiltere ve Amerika başta olmak üzere demokratik dünyada düzen karşıtı da olsa bireylerin fikirlerini özgürce savundukları politika, din, ahlak, çevre, toplum konuları üzerinde konuşmalar yaptıkları, bildiriler dağıttıkları konuşmacı köşeleri (speaker’ s

corner), serbest kürsü parkları yaratmışlardır. Bu tip kamusal alanlar yalnız lokal nüfusun değil turistlerin de ilgisini çekmektedir (CARR ve dig., 1992, s.153).

Politik alanda politikacının doğuşu burjuva sınıfının işçi sınıfını kontrol altında tutmak için ortaya attığı bir araç olarak düşünülmektedir. Ancak 18. yy.' da politik şahsiyetler günümüzde olduğu gibi kişilikleri ile değil yaptıkları işlerle değerlendirilmekteydiler. Bugün güçlü bir politikacının bir işçi ailesinin evine hediyeler götürmesi, onlarla birlikte yemek yemesi, kitlesel medyanında desteklemesiyle önemli bir olay olmakta ve politik şahsiyetin kamusal alanla ilgisi olmayan eylemleri belkide bu sınıfın maaşlarında yapmış olduğu kesintiden ya da arttırmış olduğu primlerinden daha fazla yankı yaratmaktadır. Kişisel olmayan meseleler karşısında bile kişiliklere saplanıp kalmışızdır. Özgürlük şiarı molekülün yapısını parçalayan araç olduysa, kamusal yaşama gerçek anlamda kafa tutan şey özgürlük değil, "sembolik" bir güç olarak bireysel kişilik olmuştur. Sonunda, toplumsal bir ilke olarak bireysel kişilik düşüncesinden politik ölçüler ancak onları savunanlar "güvenilir", "inanılır", "dürüst" kişiler oldukları oranda dikkate alan modern yönelim ortaya çıkar.

2 . 1 . 3 . 7. Ekonomik Faktörler

Günümüzde ekonomik faaliyetler için harcanan gücün ve zamanın büyüklüğü kamusal yaşamda gerilemelere neden olmaktadır (CARR ve dig., 1992, s.39-40). Ticaret başlı başına önemli bir faaliyet olmuştur. Eskiden kentin yönetimi, askeri meseleleri ile dini hayata katılan insanlar bu konuları tamamen uzman kişilere devretmiş herkes kendi alanında faaliyetini yoğunlaştırmıştır. Bu durum insanlararası etkileşimi engellemektedir.

Mağazanın doğuşu her ne kadar sıradan bir olay gibi görülse de, aslında bu, aktif bir alışveriş alanı olarak kamusal alanın yerini nasıl insan yaşamında daha yoğun fakat daha az sosyal bir kamusal deneyime bıraktığı paradigmasının özüydü. 1852 yılında Aristide Boucicault, Paris' te "Bon Marché" adında küçük bir perakende satış mağazası açtı. Mağazada kâr oranı düşük tutulacak, satış hacmi geniş tutulacak, malların fiyatları üzerlerinde açık olarak belirtilecekti. Sanayi kapitalizminin getirdiği kısa zamanda çok fazla malın standart bir kaliteye sahip olarak üretilmesinin bir sonucudur bu. Fiyatların sabit olması ve açık olarak belirtilmesi mağaza sahibini kendi adına pazarlık yapacak ve her durumda kendi çıkarını en az kendisi kadar düşünebilecek elemanları istihdam etme zorunluluğundan kurtarmıştı. Eski dönemde

pazarlarda ve dükkanlarda malın fiyatını düşürmek ya da arttırmak için binbir oyun oynanırdı. Teatral karşılıklı sergilenen oyun, alıcı ve satıcıyı sosyal olarak kaynaştırır; çünkü oyuna aktif olarak katılmamak para yitirme riskine girmek demektir (SENNETT, 1996a, s.183-185).

Sennett, 1860' lı yıllarda Baron Haussmann tarafından girilen bulvar yapımının kentte çıkması muhtemel ayaklanmalara karşı bir önlem olmasının yanı sıra bu genişlikteki arterlerin kentte ulaşımı rahatlatıldığını, malların ve insanların bu tür mağazalara ulaşımını sağlayarak, sanayi kesiminin ürettiği malların bu tür mağazalarda tüketimine olanak sağlamıştır. Öte yandan bu mallar özellikli olmasalar bile satış hacmini arttırmak için aslında hiçbir zaman mevcut olmayan gizemli bir havaya sokuluyor ve sanki hemen tükenip, standlardan kalkacakmış imajı yaratılmaya çalışılıyordu. Marx, bu olguyu "meta fetişizmi" olarak adlandırmıştır.

Reklam ekipmanları kentsel mekanlarda önemli bir yer tutmakta ve görüntü kirliliğine neden olmaktadır. Görsel olarak bu kadar çok bombardımana tutulan insanlarda Stanley Milgram' ın sistem analizinden aldığı bir deyimle aşırı yüklenme (overload) meydana gelmektedir. Kentsel mekanda insan birçok uyancıya maruz kalmaktadır ve bir işlev görmek, bir iş yapmak yerine bu uyancılar arasından seçim yapmaya zorlanmaktadır (MILGRAM, 1970, s.32).

Diğer bir yandan kamusal kullanıma açık pekçok kentsel alan 19. yy' ın ikinci yarısından itibaren şekillenmeye başlayan sınıflar kendi karlarını maksimize etme çabası içinde hedef seçen özel girişimciler tarafından yeniden düzenlenmiştir. Kentsel yönetimler kentin imajını yenilemek için kendilerinin yeteri kadar hızlı ve yeterli finansal olanaklara sahip olmadıklarını biliyorlardı. Bunun için özel girişimle elele vererek politik alanda uzun ve kısa vadeli edinimler sağlayabilecekleri yeni kamusal mekanlar yaratma çabasına girişmişlerdir (SHORT, 1996, s.32). Carr, Francis, Rivlin ve Stone ikinci dünya savaşından sonra kamusal alanlarda yapılan çalışmaların dört nedene bağlamışlardır :

- 1) Kamu yararının gözetilmesi,
- 2) Görsel zenginlik yaratma ve kentin imajını yenileme, dış dünyaya daha ilginç görünmeye çalışma,
- 3) Daha yeşil ve tabiata daha yakın kentsel mekanlar yaratma,

4) Ekonomik gelişmeyi sağlama (CARR ve dig., 1992, s.10-18).

Ancak yukanda da belirtildiği gibi bu girişimler özellikle belirli sınıflara hizmet edecek şekilde düzenlenmişlerdir. Düşük gelir grubuna mensup kesimler bu merkezlerden yararlanamamaktadır. Alışveriş merkezleri yerleşimleri ve mimarlık dili ile içlerinde bulundukları çevreyle uyumsuzluk içindedir. Bu merkezlerin sokağın devamı olarak planlanması düşüncesi 1970' li yıllarda gündeme gelmiştir.

2 . 1 . 3 . 8 . Kamusal Mekanda Peyşaj, Donatılar ve Kalite

Kamusal mekanların kullanıcıların ihtiyaçlarına cevap veren donatılarının bulunması kullanılmalanna ve kamusal yaşamın canlanmasına neden olmaktadır. Son yıllarda uydu kentlerde yaşayanların sağlıklı yaşam için spor yapmaya, dış mekanlara çıkmaya ve buralarda aktivitelerde bulunmaya, dengeli beslenmeye yöneldikleri gözlenmektedir. Sennett, 19. yy.' da kadınların sürekli evin içinde kapalı kalmalarından kaynaklanan kronik hastalıklara dikkati çeker. Oluşan yeni talep sonucunda dış mekanlar bu talebi karşılayacak donatılarla dolmaya başlamıştır. Koşu pistleri, bisiklet yolları, futbol, basebol, basketbol, voleybol, tenis sahaları oluşturularak bunların güvenli ortamlar olmaları sağlanmaya çalışılmıştır. Yaşlılar güvenli ortamlarda yürüyüşe çıkmayı ve güzergâh üzerinde belli noktalarda dinlenmeyi tercih etmektedirler. Spor faaliyetlerinin parklar içinde yer alması çevrede oturanları düzenlenen karşılaşma ve turnuvalarda bu bölgeye çekmektedir.

Sağlıklı beslenme arzusunun sonucu olarak özel yetiştirilmiş, ilaçlanmış, ambalajlanmış, mağazalarda satışa sunulan kültür sebze ve meyvelerinin yerine üreticiden tüketiciye pazar alanları Amerikan kentlerine geri dönmüştür. Avrupa kentlerinde bulunan geleneksel alış-veriş mekanları da canlanmış, hem kent içinde, hem de kent dışında oturan insanların ilgisini çeken canlı birer merkez haline gelmişlerdir. Kullanıcılar bu tür pazar alanlarını çok daha canlı ve eğlenceli bulduklarını belirtmişlerdir (CARR ve dig., 1992, s.39).

Doğa koruma bilincinin oluşması ve gelişmesi kentte oluşan görüntülerin doğal ve insancıl bulunmaması, kentsel doğal alanların zaman içinde kentin gelişimi sırasında hızla tahrip edilmesi, modern mimarlığın bitkisel peysajı çoğu zaman mimari etkiyi bozan bir eleman olarak görmesi ve yeşili sınırlı ve kontrollü bir şekilde kullanmak istemeleri, bitkisel varlığın ekolojik denge içindeki öneminin anlaşılması sonucu

olmuştur. Kentsel alanlarda yumuşak peysaja önem verilmeye başlanmış ve sert peysaj elemanlarıyla desteklenmiştir. Sert peysaj elemanları içinde havuz, çeşme, fıskiye ve yapay çağlayan ve dereler önemli yer tutmaktadır. Yeşil ile birlikte kullanılan su elemanları kent içinde önemli çekim noktalarını oluşturmaktadırlar. New York' ta bulunan Greenacre parkı ile hem aktif, hem de pasif etkileşime olanak veren Portland Oregon' da bulunan Forecourt yapay şelalesi bu çekim noktalarına birer örnek teşkil etmektedir (CARR ve diğ., 1992, s.41- 43,100-105).

2 . 1 . 4 . Kamusal Davranış, Kamusal İfade

İnsanların davranışlarından hangileri kamusal davranış olarak değerlendirilebilir? Kamu terimi, birbiriyle yakından ilişkili ama tümüyle özdeş olmayan iki görüntüye işaret etmektedir. Birincisinde, terim, "kamu" da gözükken herşeyin herkes tarafından görülebilir, duyulabilir ve olası en geniş açıklığa sahip olduğu anlamına gelir. Bizler için gerçekliği oluşturan, tarafımızdan olduğu kadar başkalarınca da görülen ve duyulan birşey olan görünüştür. Gördüklerimizi gören duyduklarımızı duyan birilerinin varlığı, böylece kendimiz ile dünyanın gerçekliği hakkında emin olmamızı sağlar. İkinci olarak, içinde özel olarak bize ait olandan ayrı hepimiz için ortak dünyayı ifade eder (ARENTH, 1994, s.74-78). Bu dünyada yapılan davranışlar kamusaldır. Kendimizi topluma, birlikte olduğumuz üyelere bu şekilde anlatırız. Kamusal düzeyde davranışlar, konuşma, giyim ve inançlar toplumsal ifade olgusunu açıklamak için kullanılabilir. Sennett, kamusal davranış, öncelikle benlikten, benliğin doğrudan tarihinden, şartlarından ve ihtiyaçlarından belli bir uzaklıkta gerçekleştirilen eylem olarak niteler (SENNETT, 1996a, s.74). Kamusal davranış, birarada olma bilincinin, yani kamusal yaşamın biçimlendirdiği ve bunun, toplumsal anlamda gerek düşünsel gerekse eyleme dönük her alandaki etkinlikleri kapsadığını söyleyebiliriz. Kamusal davranış, sahip olunan kamusal yaşamın niteliklerinin bir yansıması olarak, toplumsal ilişkileri hem belirginleştirir, hem de besler.

Angien Régime' in dünyasında tiyatrodaki seyirciler sahnede oynananlar karşısında ağlayarak, bayılarak, rolün tekrar edilmesini isteyerek kendilerini özgürce ifade edebiliyorlardı. Onların kendiliğindenlikleri, kendinizi ifade edebilmek için tam olarak açığa vurmalsınız şeklindeki anlayışı sorgulanabilir kılmaktadır. Doğal insanı, kendini ifade eden bir yaratık olarak, toplumsal insanı da düşünceleri ve duyguları kendine ait olmadıkları için zayıf, parçalanmış ya da çelişik bir varlık olarak algılamak sanayi

devriminden sonra ortak romantik anlayış haline geldi ve daha sonra da hem entellektüel hem de popüler kültüre yayıldı (SENNETT, 1996a, s.101).

Konuşma alanında da Angien Régime dünyası önemli farklılıklar göstermiştir. Saray selamlaşmalarında birbirini tanıyan dar bir çevrede biraraya gelmiş olan insanlar dedikodunun sosyal bir işlev görmesini sağlamışlar ve astlar üstlerini selamlarken methiyeler düzmüşlerdir. Kalabalıklaşan ve kozmopolitleşen saray ile birlikte dış dünyada da insanlar birbirlerini selamlarken toplum tarafından kabul görmüş hitapları klişeleştirmişlerdir.

Kamusal alanda inandırıncılık Angien Régime' in yıkılmasından sonra önemli bir sorun haline gelmiştir. Doğa ile ilişkili olarak görülen aile kavramı yerine otururken aile içindeki doğal ifadeye ilişkin görüşler de ortaya çıkıyordu. Doğal "sempatik" olarak adlandırılan bu ifade tarzı, kamusal alanda dış görünüşleri inandırıcı kılan ifadeye taban tabana zıttı. Kamuda ifade sorunu şöyle aşılmaya çalışılmıştır : Diyelim ki birisi bir başkasına babasının hastanedeki son günlerini anlatıyor. Tüm ayrıntıların olduğu gibi aktarılması bile bugün dinleyende merhamet uyandırmaya yeterli olacaktır. Dakikası dakikasına aktarılan izlenimler bizim için ifade olgusu demektir. Fakat çekilen acıların ayrıntılarıyla aktarılmasının hiç kimseye birşey ifade etmeyeceği bir toplum ya da bir durum düşünün. Yaşanan anları aktaran kişi o anları yalnızca canlandırmakla kalmayıp, vurgulamak üzere kimi ayrıntıları seçerek, kimilerini üstünkörü geçerek, hatta yanlış aktararak yeniden biçimlendirmek zorundadır; çünkü onları dinleyicinin kafasındaki ölüm anlayışına uygun bir biçime ve modele uydurmak durumundadır (SENNETT, 1996a, s.142).

2 . 1 . 5 . Kamusal Alan, Kamusal Mekan :

Kamusallıkla ilgili çalışmalarda, kamusal yaşamın mekansal karşılığı olarak kamusal alan ya da kamusal mekan kavramları kullanılmaktadır. Bu iki kavramın birbirinden farklı anlamlar içermesi doğaldır. Ancak kimi tercümeden, kimi de tamamen yanlış anlamadan kaynaklanan bir karmaşanın varlığına dikkati çekmek yararlı olacaktır.

Sennett, "Kamusal İnsanın Çöküşü" (1996) adlı kitabının birinci bölümünün ikinci başlığı "ölü kamusal alan" dan bahsederken (s.26 - 31) çeşitli uluslararası okul anlayışında inşa edilmiş yapıların mekanlarından örnekler verir. Gordon Bunshaft' ın

Lever House binasının giriş bölümünden bahseder. Giriş katındaki avlu hiçbir etkinlik için kullanılmaz, burası sadece içeriye giriş yoludur demektedir. Sözüne ettiği şey mimari bir mekandır. Mekanın, üç boyutu olan somut ve objektif bir gerçeklik olmasının ötesinde soyut ve subjektif anlamlar taşıdığını biliyoruz.

Kamu alanı, genel tanım içinde toplum için planlanan, düzenlenen veya kendiliğinden oluşmuş, toplumun yararlandığı alan olarak belirlenebilir. Kamu mekanları ise, özel yaşamın aksine toplu yaşamın tüm etkinliklerinin süregeldiği, her yaş, cins ve meslek grubunun bazı durumlarda denetimli olarak yararlanmasına açık, kent strüktürü içinde yer alan mekandır. Buna göre kamu alanı üç boyutlu, kamusal mekan ise içinde beşeri eylemleriyle (sosyal, kültürel, politik, dini, ticari, eğitim, spor gibi) çok boyutludur (ÇUBUK, 1978, s.29).

Bu tanımlardan şu sorular aklımıza gelmektedir. İki tanımda üç boyutluluk ortak özelliktir. İnsanın fiziksel olarak içinde bulunduğu, onu içine alabilecek, kapsayabilecek bir varlığın üç boyutlu olması kadar doğal bir şey olabilir mi? Toplumun yararlandığı alan kamusal alansa içinde kamusal kelimesi geçen bir olgunun beşeri eylemleri tamamen dışında tutabilmesi mümkün müdür? Beşeri eylemleri dışarda tutan olguya “özel” demez miyiz? Bu sorular yukarıda görülen ilk bakışta rahatlatıcı ve tatminkar görülen ayrımın yanlış olduğunu açıkça gösterir.

Bu bağlamda ele alındığında, bir önceki başlık altında anlatılan kentsel dış mekanlarda gerçekleşen aktivite gruplarından, ikinci ve özellikle üçüncü gruba dahil olan etkinlikleri sosyal aktiviteler olarak tanımlayabilmek mümkündür. Çünkü bu etkinlikler insanların ortak açık alan faaliyetlerinin gerçekleşmesine imkan veren toplumsal işlevler olup, kentsel mekanı kamusal mekana dönüştürmektedir (URAZ ve İNCEOĞLU, 1995, s.122).

Carr, Francis, Rivlin ve Stone' un yazmış olduğu “Public Space” (1992) adlı kitapta, kentsel ya da değil, kamunun kullanımına açık tüm mekanlar kamusal mekandır. Açık veya kapalı, kendiliğinden oluşmuş ya da kurulmuş, denetim altında olup olmaması bu durumu değiştirmez. Parklar, meydanlar, sokaklar, plazalar, atriumlar, açık kapalı pazarlar, yaya yolları, oyun alanları, okul bahçeleri, kent içi büyük alışveriş merkezleri, kıyı şeritleri, özel veya kamu iyeliği altında olsalarda kamusal mekandırlar.

Kamusal alan düşüncesi, karşılıklı konuşma eyleminin kurumsallaştırılmış bir arenasından ibarettir. Modern çağ, devletten ve pazar yerinden uzak olan bu kamusal alanın aşınmasına tanıklık etmiştir. Arendt ile Habermas' ın kamu alanı kuramları kamu küreyi, devletten ve ekonomiden uzak, özel bir politik uzam; vatandaş tartışmalarına, istişare, anlaşma ve eylemlerine yuva teşkil eden, kurumsal olarak sınırlandırılmış bir alan olarak tanımlar (VILLA, 1996, s.259).

Kamusal alan, daha soyut bir varlıktır. Eşcinseller, kendileri demokratik bir toplumda kendi kimliklerini kadın olarak mı ya da erkek olarak mı devam ettirme hakkına sahip olduklarını düşünürler. Bu durum kendi özel yaşamları ile ilgili bir durumdur. Ancak bu hakkı yasa önünde elde etmek için yürüyüş yaptıklarında, evlenme hakkı istediklerinde konu kamusal alana taşınmış olur. Toplumda her birey konu hakkındaki büyük pörçük bilgileri, önyargıları, sorun karşısındaki duygularıyla başbaşa kalır, kendileri aralarında tartışmalara girerler. Sennett, 20. yy.' ın hemen başında sonuçlanan Dreyfus davasını örnek olarak göstermektedir. Fransız ordusunda görev yapan Yahudi asıllı bir yüzbaşı ordu ile ilgili bazı bilgileri Almanlara verdiği için ceza alır. Ancak bu olay Fransız ordusunun son dönemde aldığı yenilgilerin bir zümre tarafından Yahudi komplolarının bir sonucu olarak gösterme çabası olan bir iftiradır. Doğrular ortaya çıkınca yüzbaşıya onuru iade edilir. Bu olay topyekün Fransız halkını Dresfusçular ve Anti - Dresfusçular olmak üzere ikiye bölmüştür. Konu hakkında kimse tam bilgi sahibi olmamakla birlikte, herkesin bir tahmini vardır. Kamuoyunu yıllarca meşgul eden bu olayda karşıt fikirlere sahip olanların sokaklarda ya da kapalı kamusal mekanlarda kavga ettiklerine şahit olunmaktaydı (SENNETT, 1996a, s.300 - 313). Bu konu askeri sırlarla ilgili bir mesele olmaktan çıkmış kamusal alana yansımıştır.

S. Benhabib, batı politik düşüncesinin üç ana akımına karşılık gelen üç farklı "kamu alanı" kavramı olduğunu söyler ve cumhuriyeti ve sivil yaşamı erdeme dayandıran geleneklerde ortak olan kamu anlayışını "agonistik" görüş; liberal geleneğin, özellikle Kant' tan başlayarak "adil ve istikrarlı kamu düzeni" ni politik düşüncelerinin merkezine yerleştiren liberallerin görüşünü ise "legalistik" kamu alanı modeli ve Habermas' ın yapıtlarında içkin olarak bulunan, geç dönem kapitalist toplumların demokratik - sosyalist bir yeniden yapılaşmasını öngören anlayışı da "söylemsel" kamu alanı modeli olarak adlandırılır.

Arenth, modernite koşulları altında kamu alanının yitirilişinden söz etmektedir. Toplumsalın yükselişi ile birlikte toplum dar bir politik çerçeveye, ekonomik pazar ve aileye bölünmüştür. Gölgede kalmış olan ev işleri ekonomik süreçler özgürleşerek kamu sorunu haline gelmişlerdir. Çıkar peşinde koşma, evrensel olanın, politik birliğe gösterilen ortak ilginin insanların yürek ve zihinlerinden silinmesi anlamına geliyordu. İnsanlar bunun sonucunda eylem yapmak yerine, ekonomik üreticiler, tüketiciler ve kent sakinleri olarak yalnızca davrandıkları sahte bir alan ortaya çıktı. Arendt Yunan Polisi' nin kamusal yaşamının bir methiyesini yapmaktadır. Ancak eleştiriler bunun yabancılar, kadınlar ve kölelerin toplumun ayakta durmasını sağlayan çabaları sonucunda mümkün olduğunu söylemektedirler. Yunanlılar için Polis' in, Romalılar için kamu işlerinin olduğu gibi; herşeyden önce bireysel yaşamlarının boşunallığına karşı bir güvence ve insanların ölümsüzlüğü için değilse bile görece kalıcılığı için ayrılmış bir alandır.

Kamusal alan, "insanların uyum içinde birlikte hareket ettikleri" her yerde ve her zaman ortaya çıkar. Bu modelde kamu alanı, "özgürlüğün kendini gösterebildiği" yerdir. Ama topografik, ya da kurumsal anlamda bir yer değildir. Örneğin, insanların her zaman "uyum içinde birlikte hareket ettikleri" bir yer olmayan bir kent meydanının, Arendt' in kabul ettiği anlamda kamu alanıyla bir ilgisi yoktur. Ama insanların bir sunuş dinlemek için biraraya geldikleri bir yemek salonu, ya da muhaliflerin yabancılarla toplandıkları bir oda, böyle bir yer haline gelmiştir. "Uyum içinde" hareket edilen herhangi bir yer, örneğin oraya bir karayolu ya da askeri üs yapılmasına karşı insanların gösteri amacıyla toplandıkları bir orman da böyle bir yer haline gelebilir. Çeşitli topoğrafik yerlerin kamu alanı haline gelmesi, buraların konuşmalar ve ikna yoluyla ortak eylem ve iktidar yerleri haline gelmesi anlamındadır.

Ancak burada bir saptama yapmak gerekmektedir. Çeşitli topoğrafik yerlerin kamu alanı haline gelmesi elektronik medya sayesinde mümkün olmaktadır. 19. yy.' da böyle bir eylem yapmak için, kamuoyunun gücü arkaya alınmak isteniyorsa mümkün olan en çok insana ulaşmak için kentin meydanı seçilir ya da tüm sokaklarda yürünerek eylem yapılır. Günümüzde kent dışında kalan bir mesele için kentte eylem yapmak neredeyse hafife alınmak tehlikesiyle karşı karşıyadır. Greenpeace üyeleri kendilerini fabrika atıklarının denize karıştığı kanalların ağzına zincirleyerek kent merkezinde bağırıp çağırmaktan çok daha etkili bir eylem içinde bulunmaktadır.

Modernler içinse kamu alanı asıl olarak gözeneklidir; ne ona giriş ne de onun tartışma gündemi, moral ve politik homojenlik kriteriyle önceden belirlenebilir. Modern dünyada “toplumsal” ile “politik” arasında ayrımın hiçbir anlamı yoktur (BENHABIB, 1996, s.238-258).

Elektronik medya ve diğer yazılı metinler tartışma dünyamıza giren, kimi zaman pasif olarak katıldığımız, kendi özel yaşamımızda ailemiz ve arkadaşlarımız ile paylaştığımız, tartıştığımız, kimi zaman fikrimizi açıkça belirterek topoğrafik olsun ya da olmasın, kent içinde veya dışında iktidar mücadelelerinin yapıldığı, kamuoyu yaratmak, kitlelerin ilgisinin ve desteğinin beklendiği eylemler yaptığımız her yer, üç boyutlu ya da sibernetik kamusal alan olmaktadır. Özel mekanlar dışında kamunun ulaşımına açık tüm mekanlar medeni dünyada kamusal alan olma potansiyelini taşımaktadır. Kamusal alan “gesellschaft” diye adlandırdığımız toplumlarda var olabilir.

Sosyolog Ferdinand Tönnies, “gemeinschaft” ile “gesellschaft” kavramlarını karşılaştırarak cemaatin coğrafya dışı anlamını betimlemeye çalışmıştır. Gemeinschaft başkalarıyla dolaysız ve açık duygusal ilişkilerin yaşandığı cemaattir. Tönnies, cemaat düşüncesini gesellschaft' ın (toplumun) karşısına koyarken, aynı zaman diliminde var olabilen iki farklı yaşamsal durumu betimlemeyi değil, tarihsel bir zıtlık yaratmayı hedefliyordu. Gemeinschaft, ona göre, geç dönem Ortaçağ' da kapitalizm ve kentleşme öncesi dünyada ya da geleneksel toplumlarda var olmuştu. Öteki insanlarla doğrudan ve açık duygusal ilişkileri kapsayan gemeinschaft, ancak hiyerarşik toplumlarda olanaklıdır. Gesellschaft ilişkilerin ise tersine, sabit statülerden çok istikrarsız sınıfların ve işbölümünün olduğu modern topluma uygundur (SENNETT, 1996a, s.278).

Cemaat kimliği, en basit şekilde, savaş ya da doğal felaket gibi nedenlerle bir grubun yaşamının tehdit edilmesi durumunda oluşur. Bu tehdit karşısında insanlar kolektif eylem içine girerken kendilerini birbirlerine yakın hissettikleri gibi, onları sıkı sıkıya bağlayacak imgeler ararlar. Karşılıklı konuşmalar insanlara biraraya gelerek bir “kamu” oluşturdıkları hissini verir. Genellikle güçlü bir kamusal yaşamı olan bir toplumdaki cemaat duygusu ortak eylemin yattığı bu birlikten ve paylaşılan bir kolektif benlik duygusundan doğar (SENNETT, 1996a, s.279).

Kamusal mekan ister gemeinschaft, ister gesellschaft olsun her toplum ve toplulukta farklı ölçeklerde, farklı içeriklerde karşımıza çıkar. Kamusal mekan yumuşaktır, şartlara göre şekillenir. Dünya üzerinde bulunan doğal veya yapay tüm insanları içine alabilecek mekanlar dünya yüzeyinde gözenekli bir sünger oluşturur. Kamusal mekanlar bu süngerin dışardan emdiği su gibidir. Farklı miktarlarda bu gözeneklere girer ya da çıkarlar. Kamusal mekanlar alışveriş merkezi, park, plaza, atrium gibi isimler alabilirler. Kimileri kapalı, kimileri açıktır; kimilerine ulaşım kontrol altındadır, kimilerine değildir, kimileri kamu kimileri özel girişim tarafından kurulmuştur. Bu mekanların yönetimi duruma göre kamunun ya da özel girişimin elindedir. Ancak bu mekanların ortak yönü insanların birey veya grup aktiviteleri için gittikleri, günlük ihtiyaçlardan ya da toplumsal amaçlarla eylemde bulundukları, eylem yapmalarını destekleyecek donatıların bulunduğu, kamunun kullanımına açık mekanlar olmalıdır (CARR ve dig., 1992, s.50).

2 . 2 . Kamusalılık - Kentsel Mekan ilişkisi

H. Arendt' in deyişiyle kamusal olma sıfatını üzerinde taşıyan olgu herkes tarafından, görülebilir, duyulabilir ve olası en geniş açıklığa sahip olmalıdır ve aynı zamanda bize ait olan özel olanın dışında hepimiz için ortak bir dünyayı ifade etmelidir (ARENDT, 1994, s.74-78). Kamusalılık, toplumda çok geniş bir dengenin parçasıdır. Ayrıca politik davranışlar, haklar kavramı, ailenin düzenlenmesi ve devletin sınırları gibi daha geniş bir bütünün parçası olarak taşıdığı anlamlar vardır (SENNETT, 1996a, s.119).

Kamusal olgu, bireyin kamunun bireyi olarak paylaştığı değerdir ve bu çoğu zaman her iki taraf için de önemli ve vazgeçilmezdir. Yani, birey olarak kişiyi yoksayan, bireysel ilgilerden bağımsız ve üstün bir kamusal şey yoktur. Dolayısıyla bir yerde meydana gelen bir olay veya bir etkinlik kolektif olduğu halde, kamusal nitelikte olmayabilir. Eğer böyle bir olgunun kendisini ilgilendirmediyse ve kendisinin hiçbir biçimde dahil bulunmadığı bir kişi varsa; o kişi için o olgu kamusal değildir (ERDOĞAN, 1996, s.9).

Kamusal olan eylem, kamusal olma yani kamusalılık açısından farklı derecelere sahip olabilir. Bu farklı güçte kamusalılık taşıyan eylemler kendileri için en uygun, en anlamlı mekanı bulma çabası içindedirler; buna göre kamusal mekanı kullananların, kamusal eylemde, davranışta bulunanların gösterdikleri belli kaliteler eylemin kamusallığını belirlemektedir:

- Kamusal eylemde bulunanların heterojenlik nisbeti
- Etkileşim biçimi
- Oluşturulan anlam
- Politik veya günlük yaşamla ilgili oluşu
- Etkileşim içinde bulunan kişi ve grupların sayısı ve büyüklüğü
- Yasal, Politik, Siyasi çerçeve

Kamusal mekanda yapılan eylemler; belirli renk, etnik köken, gelir grubu, yaş ve cinsiyetten insanların homojen olduğu gruplar tarafından ortaya konmaktadır. Özellikle politik, toplumsal konularda yapılan eylemlerde bu özellik gözlenir. Günlük alışverişin yapılması toplumsal iş bölümünün bir sonucu olarak kadınların üzerinde yoğunlaşmaktadır ya da bir pazar, alışveriş merkezi belli alım gücünde insanlar kendine çekmektedir. Ancak kimi kamusal eylemler farklı kesimleri biraraya getirir. Cumhuriyet bayramı kutlamalarına çocuk, genç - yaşlı, kadın - erkek, zengin - fakir insanlar aynı mekanda katılabilmektedir. Tüm grup ortak eylemden doğan güçlerini duyumsarlar, büyük bir toplumun parçası olduklarını hissederek. Eylemde bulunanların heterojenlik nisbeti arttıkça, eylem daha kamusal olacaktır.

Bu konuda etkileşimin aktif veya pasif, içe dönük ya da dışa dönük olması önemlidir. Bireyselliğin ve içsel yaşamın açıkça ifade edilebilirliği karşısında medeniyet kaybolmuştur. İnsanlar yabancılarla etkileşimde kendi iç korkularının kontrolsüz bir şekilde ortaya döküleceğinden çekinmeye başladıkları için, yabancıların birbiriyle konuşma hakkına sahip olmadığı, herkesin yalnız bırakılma hakkının mahfuz tutulduğu günümüz kamusal yaşamında, sessizlik bir kural haline gelmiştir. Böylece kamusal davranış bugün daha çok gözlem, pasif katılım ve seyretmeyle ilgilidir (SENNETT, 1996a, s.52).

Aktif etkileşim, kamuya çıkıldığında sözel ifadelerin kişiler ve gruplar arasında iletilmesi kimi zaman politik konularda tartışmaların yürütülmesi, kamusal davranışlarda diğer üyeler tarafından farkedilecek şekilde öne çıkmakla ilgilidir (CARR ve dig., 1992, s.105-134).

Kamusal mekanda geçen eylem; üyeler arasında, gruplar arasında, grupları ve bireyleri toplumlarla, dünyayla ve kozmik dünyalarla, hatıralarla bağladığı miktarda

daha çok kamusal olmaktadır. Eylem' in mekan ile ilişkisi kurularak, bireyler burayı bir "yer" olarak algılamaya başlar. Mekan ortak bir hafızanın oluşmasına katkıda bulunuyorsa toplumsal fonksiyonları başarılı bir şekilde destekliyor demektir.

Günlük hayatta kamusal yaşam, insanın hayatta kalabilmek için gerekli ya da kişisel konfor ve alışkanlıklarından doğan ihtiyaçlarını gidermesi için yapılması zorunlu eylemler olarak gözükmemektedir. Politik alanda mücadele bu temel ihtiyaçları aşkın olduğundan gönüllü katılımı ve çabayı gerektirmektedir. Bu türlü eylem sırasında daha içten, daha açık kamusal ifadelerde bulunmak söz konusudur.

Eylem sırasında etkileşime girenler kişi ile kişi, kişi ile grup olabilmektedir. Eyleme katılan taraflar ve taraflarda yer alan insan sayısı arttıkça, ortaya konan düşünceler, fikirler, sorunlara çözüm önerileri daha büyük kitleler tarafından paylaşılacak, konuyla ilgisi olmadığı için kamusal eylem dışında kalan ve olguyu kamusal olarak algılamayan birey sayısı da azalacaktır. Burada tekrar elektronik medyanın bir olayı yayarken bunun ne kadar kamusal olguya dönüştüğünü sınamak gerekmektedir. Medya, kitlelere ulaşmakta ve herhangi bir sorun büyük topluluklar tarafından paylaşılmaktadır. Ancak sorun bu aşamada kamusal değildir. Soruna gösterilen somut tepkiler sorunu kamusal kılmaktadır.

Kamusal eylemler, toplumun yönetimi ile ilgili demokratik iradesini ortaya koyduğu eylemler oldukça, toplumsal işlevi daha iyi yerine getirirler. Kamusal mekan değişime olan isteklerin ve bu değişimlerin ne yönde olması gerektiğinin dillendirildiği arenalar olmalıdır. Antik Yunan' ın doğrudan demokrasi deneyiminde bu tip eylemlere ihtiyaç kalmamış değişim arzuları açıklanarak oylanmıştır. Romalılar tüm isteklerin Forum' da dile getirilmesini istemişlerdir. Ne var ki günümüz demokratik toplumlarında temsili demokrasi yürütülmekte ve temsilcilerin halkın ihtiyaçlarından koptuğu karmaşık politik arenada bu tür eylemler etkinin yaratılmasında önemli olmaktadır.

Krier, kentsel mekanı estetik kriterleri için içine katmadan kentlerde ve diğer yerleşim birimlerinde binalar arasında kalan her tip mekan olarak tanımlamaktadır. Kentsel mekan, çeşitli cephelerle geometrik olarak sınırlandırılmış alanlardır ve mekanı algılamamızı kolaylaştıran temel özellik geometrik kurgusunu açık ve net olarak anlayabilmemizdir. Bu kaliteleri bulduğumuz dış mekan, kentsel mekandır. Dış mekan ulaşılabilir, açık havada hareket edebilmek için engelsiz, kamusal, yarı kamusal ve özel zonları bulunan mekandır (KRIER, 1979, s.15). Ashihara kentsel

mekanları, kentlerde yerleşim birimleri arasında kalan tüm alanlar olarak tanımlamakta ve kentsel mekanın tavan düzleminin gökyüzü olması nedeniyle, bu mekanları “ çatısız mimari ” olarak yorumlamaktadır (ASHIHARA, 1981, s.11,12).

Spreiregen, açık mekanlar ile kentsel mekanlar arasında ayrımı netleştirmektedir. Bu kapsamda açık mekanların kent içinde ya da dışında, yeşil dokunun egemen olduğu park benzeri mekanlar, kentsel mekanların da binaların biraraya gelmesiyle oluşan mekanlar olduğunu belirtmiştir. Başarılı kentsel mekanların, oranları ile yeterince kapalılık etkisi vermesi, amacına uygun bir döşemesi, çevreleyen duvarları, yeteri kadar kentsel donatım elemanı ve hizmet ettiği belirli bir amacı olmalıdır (SPREIREGEN, 1965, s.76-77).

Tüm insan eylemleri mekan içinde gerçekleşir. Kamusal eylemlerin insanların yakın olmaları, geniş bir kitleyle etkileşim içinde bulunabilmeleri açısından kentsel mekanlarda gerçekleşmesi doğaldır. Bu konudaki istisnalar elektronik medyanın etkisinden kaynaklanmaktadır. Kentler yabancılarla karşılaşma olasılığı en yüksek yer olduğuna göre farklı gruplar ancak bu tür mekanlarda biraraya getirilebilir. Etkileşim biçimi bu mekanların eylemi özendirme nisbetine göre şekillenebilir. Mekanın kurgusu ve içinde bulunan işaret ve semboller anlamın yaratılmasında etkili olabilir. Kitlelere ulaşmanın en rahat mekanı olarak her türlü iktidar mücadelesinin verilebileceği yegane mekan kentsel mekanlardır. Kent meydanlarının ve sokaklarının oluşturduğu örüntü farklı kişi ve grupların “bizim” diyebilecekleri bir mekanda eylem yapmalarına olanak sağlar.

2 . 3 . Kentsel Kamusal Mekan - Kentsel Tasarım İlişkisi

Kentsel tasarım, Geç - modern dediğimiz bir dönemde 1960' ılı yıllardan sonra doğmuş bir meslek ve disiplin olarak karşımıza çıkmaktadır. Pratik alanda, özellikle gelişmiş batı ülkelerinde, geleneksel eğitim almış mimar ve plancıların yarattığı yapılanmış çevrenin arzu edilen kentsel yaşam kalitesini kentlere ve kentlilere sunmakta yetersiz kalması bu yeni disiplinin oluşumu için gerekli zemini hazırlamıştır (YILDIZ, 1996, s.20).

Bu dönemde mimarlar genel olarak tek tek binaların tasarımıyla fazlasıyla uğraşıyorlardı. Bina artık kent bütünüünün bir parçası olarak değil kendi başına arazi üzerinde dikilmiş incelikli bir sanat yapıtıymış gibi ele alınıyordu. Plancılar ise her

konuda mümkün olduğu kadar fazla veri toplamak, kenti oluşturan sistemin, alt sistemlerini ve bu sisteme olan tüm girdileri, meydana gelen çıktıları bilmek istiyorlardı. Bunun sonucu olarak planlı kent sınırları içinde gelecek için tahmin yapmanın verimsiz olacağını düşünmeye başladılar. Kentin tüm etki alanı, bunun yanında bölgeyi, daha sonra tüm ülkeyi planlama çabası içine girdiler. Tüm ülkenin planlanabilmesi için ülkenin dünya içindeki sosyal, ekonomik, kültürel durumunu bilmek gerekiyordu. Bütünün doğasının bilinmesi parçaların tasarlanabilmesinin temel şartı olarak görülmüştür (SENNETT, 1996b, s.91-92).

Postmodern tasarımcı ve düşünürlerin modernist kent planlama anlayışına getirdiği eleştiriler ve çözüm önerileri kentsel tasarımın yeni bir disiplin olarak çıkışını hızlandırdı (HARVEY, 1990, s.40-67). Bugün, kentsel tasarımın kesin bir tanımı sınırlarının ve çalışma ölçeğinin tam olarak belirlenememesi yüzünden yapılamamaktadır. Kentsel tasarım, gelişen uygulanan şekliyle, şehircilik ve mimarlık uygulamaları arasında bağ kuran, kentsel bütün içinde bir düzen getiren, hatta kentsel bütünü dengeleyen bir tasarım ürünüdür (ŞANLI, 1992, s.3). Kentsel tasarımı bu şekilde tanımlarla ifade etmek yerine, kentsel tasarımın ne olduğunu açıklamaya çalışan belirleyici bazı özelliklerin yani parametrelerin kullanıldığı yaklaşımlar da görülmektedir. Bu yaklaşımlarda kentsel tasarımı belirleyen parametre niteliğindeki özellikler şunlardır:

- Kentsel tasarım kentsel çevrede bir tasarım faaliyetidir.
- Kentsel tasarım kamusal mekanın tasarımıdır.
- Kentsel tasarım daha geniş çerçevede tanımlanmış mimarlıktır.
- Kentsel tasarım kent planlaması ve mimarlık arasında yer alan yeni bir meslek olarak algılanabilmektedir.

Kentsel tasarım: Mimarlığa bağlıdır ve esas konu pek çok binanın tek bir kompozisyon oluşturacak şekilde düzenlenmesidir. Kentsel tasarım, düzen, birlik, ölçek, oran, simetri, denge, ritm, armoni, kontrast gibi temel tasarım kavramlarına bağlı olarak; sokaklar ve meydanlar olmak üzere iki ana grupta, kentsel tasarımda organize edici kuvvet olarak mekan ile binalar ve onların oluşturduğu kompozisyonlardır (MOUGHTIN, 1992, s.2). Kimi düşünür ve araştırmacılar kentsel tasarımın faaliyet alanını kent ve kente ait olan elemanlar düzeyinde ele almaktadırlar. Bu noktadan hareketle, Spreiregen' in kenti beş temel kavram çerçevesinde bir bütün olarak yorumlama eğilimindedir.

- Ölçek kavramı,
- Kentsel dış mekanlar (yollar, sokaklar, meydanlar, avlular, v.b.),
- Kentsel doluluklar (bina ve bina grupları),
- Kentsel aktiviteler,
- Sirkülasyon (SPREIREGEN, 1965, s.70-80),

Lynch, (City Sense and City Design) (1990) adlı eserinde kentsel tasarım elemanlarını şöyle sıralamaktadır.

- Mekan (Space): Kamuya açık mekanların konumlanması, ölçek ve biçimi ile aralarındaki bağlantıları kurmak,
- Görünür aktivite (Visible activity): Çeşitli aktivite grupları için mekan yaratmak ve mekanı bu aktivitelere uygun kılmak,
- Seri Perspektifler: (Sequences): Ardarda gelen, diziler oluşturan görüntüler yakalamak,
- İletişim (Communications): Semboller yoluyla kullanıcıya anlam iletmek,
- Yüzeyler (Surfaces): Kentin zemini ve duvarları başta olmak üzere tüm yüzeyleri,
- Kaya, toprak ve su (Rock, earth and water),
- Bitkiler (Plants),
- Detaylar (Details): İzgaralar, oturma elemanları, panolar, merdivenler, levhalar v.b. (LYNCH, 1990, s.511-516).

Krier, kent mekanı konseptinin tipolojik ve morfolojik elemanların değerlendirilmesi ve yeni kentsel mekanların yaratılmasında bu yolun izlenmesi ile Barok dönemde örneklerini gördüğümüz kent yaşamını canlandıracak mekanlara ulaşılabilirliğini belirtir.

Tipolojik :

- Meydanlar
- Sokaklar
- Sınırları oluşturan binaların kesitleri ve cepheleri

Morfolojik:

- Sokak ve meydanların kesişimi
- Meydan tipleri
- Meydan tipleri ve yapı ilişkileri
- Sokak planları (KRIER, 1979, s.19-62)

Kamusal mekan hem iç hem de dış mekanda olabilmektedir. Kent mekanları çeşitli özelliklerinden dolayı kamusal mekan olmaya daha elverişlidir. Öner, bu özellikleri şöyle sıraya koymaktadır:

- 1 . Açık olması (Ulaşılabilirlik) veya ortak olarak paylaşılması (kullanım ve anlam olarak) (Open and commoly shared),
- 2 . Birbirine yabancı insanların bulunabilmeleri (A world of strangers),
- 3 . Kalıcılık (Permanent background to change),
- 4 . Toplumsal insan davranışlarına yön vermesi (Guiding and facilitating our actions in public),
- 5 . Bireysel denetimin ötesinde bulunması (Beyond the limit of individual control),
- 6 . İçinde olunan çevreyi tanımada önemli rol oynaması (An access to learning a settlement),
- 7 . Macera kaynağı ve ortamı oluşu (A venue of adventuring),
- 8 . Özel - bireysel mekanlarla olan ilişkileriyle algılanması (Mutually related with private space),
- 9 . Kullanım tipolojisi bakımından çok çeşitlilik göstermesi (Widely varying in kind),
- 10 . Kollektif olarak kurulmuş olması ve kollektif hatıraları yaşatması (Social ambience) (ÖNER, 1994, s.455,456) (ÖNER, 1992, S. 12-22).

Ancak, Yıldız (1996) "Peysaj ile Mimarlık kentsel tasarım ilişkileri ve mimari tasarım etkileri" adlı yüksek lisans çalışmasında Öner' ün ortaya koyduğu bu özellikleri kentsel kamusal mekan özellikleri olarak belirtmektedir. Kapalı mekanlarda yer alan veya özel mülkiyete konu olan ya da her iki durumun da söz konusu olduğu kamusal mekanlarda bu özellikler tam olarak yerine getirilemeyebilmektedir. Farklı grupların bu mekanlara ulaşımı fiziksel, görsel ya da sembolik olarak daha rahat engellenebilmektedir. Bireylerin veya grupların denetimine rahatlıkla girebilmektedir.

Toplum tarafından oluşturulan anlamlar ve sembollerin mekana yansması sınırlı olmaktadır. Belli gelir grubuna mensup kişilerin bu alanlara çekilmesinin bir politika olarak ortaya konması mekanı kullananları daha homojen bir yapıya kavuşturmaktadır. Toplumun değişim yönündeki talepleri bu mekanlarda sınırlı olarak dillendirebilmektedir. Bu tip mekanların daha çok satış amaçlı olması ve kurgulanışlarının kapasiteyi arttırmak amacıyla tek yönlü olması nedeniyle toplumsal fonksiyonları yerine getirmeleri sınırlandırılmaktadır.

Kamusal mekanlar hem iç hem dış mekanlarda yer alabildiğine göre kentsel tasarım, bina, bina grupları, yollar, sokaklar, meydanlar, avlular gibi doluluk ve boşlukları kamunun kullanımını yönlendirecek şekilde tasarlama eğiliminde olmalıdır. Kentsel tasarım ile kentsel mekanlara verilen fonksiyonlar bu mekanların kullanımlarını önemli derecede etkileyecektir. Daha önceleri New York' da bulunan Bryant Park girişleri uyuşturucu satıcılarının müşteri bekledikleri bir yer iken buraya getirilen dükkanlar ve el arabaları ile satış yapanlar çevrede çalışan insanların ihtiyaçlarını karşılamış, onların bu mekana gelmeleri için bir neden oluşturmuş, uyuşturucu satıcılarını bölgeden uzaklaştırarak parkın güvenli olduğuna kullanıcıları inandırmışlardır (FOWLER, 1982, s.31).

Öte yandan kent mekanlarının kullanımını canlı tutmak için sert ve yumuşak peysaj elemanlarının amaca uygun olarak kullanılmalı gerekmektedir. Yaratılan sembollerin kenti oluşturan kozmopolit kitle tarafından anlaşılır kılınması kentsel tasarım ve kamusal mekanın ortak yönüdür. Kamusal mekanların kullanıcıları eyleme özendirme açısından bina cephelerinin etkisi yok gibi görünmektedir. Ancak kamusal mekanın estetik yönden çekici hale getirilmesi, cephelerde yaratılacak psikolojik etkilerle mekansal kapalılığın sağlanması ve bu yolla mekan kimliğine katkıda bulunması mümkündür.

BÖLÜM 3 : TARİHİ SÜREÇ İÇİNDE KAMUSAL MEKANLAR

Tarihçilerin yaptıkları kayıtlardan kentlerin, kültürlerin, yapıların, anlayışların, değerlerin, inançların zaman içinde ne gibi değişiklikler geçirdiğini anlayabiliyoruz. Zaman içinde ortaya çıkan değişimler, ani sel, düşman saldırısı, deprem, yangın ve salgın hastalıklar dışında birbirleri ile sıkı bir ilişki içinde olan interaktif sistem ve alt sistemlerde an dışında daha uzun sürede ortaya çıkan etkilere verilen tepkilerin sonucudur. Lynch, yukarıda sayılan ani etkilerin bir yerleşmeyi değiştiremeyeceğini, değişimin insan eylemleri sonucunda olabileceğini söyler. Ani etkiler akan bir nehre atılan taştan yayılan halkaların yokoluşu gibi hissedilir ancak derin bir iz bırakmadan geçer gider (LYNCH, 1981, s.5).

Kamusal mekanlarda ortaya çıkan değişimler neyin sonucudur? Kamusal - özel yaşam dengesi içinde kamusal yaşam bölümünün yarattığı kullanım örüntüsü ve insan eylemleri için sahne teşkil eden mekanın bu örüntüye verdiği cevap hangi parametrelerin ışığında oluşmuştur. Tarih içinde kamusal mekanlarda yaşanan değişimlerin incelenmesi bize kamusal yaşamı şekillendiren etmenleri kurmamıza yardımcı olacaktır.

3 . 1 . İlk Kentlerin Ortaya Çıkışı ve Kamusal Mekanlar

“Doğal yaşama halinden toplum düzenine geçiş, insanlarda çok önemli bir değişiklik yapar: Davranışındaki içgüdü'nün yerine adaleti koyar, daha önce yoksun olduğu değer ölçüsünü verir ona. İnsanın toplum sözleşmesiyle yitirdiği şey, doğal özgürlüğüyle isteyip elde edebileceği şeyler üzerindeki sınırsız bir haktır. Kazandığı şeyse, toplumsal özgürlükle, elindeki şeylerin sahipliğidir.”

J.J. Rousseau “Toplum Sözleşmesi”

İnsanoğlu' nun en az 500 bin hatta belki bir milyon yıl boyunca sabit bir yaşama ortamı olmadı. Neolitik devrimde, insanlar bazı hayvanları ve bir takım bitki türlerini evcilleştirmeyi başardılar. Bundan önce insanlar avcılığı öğrenmişler, av hayvanlarının

bol bulunduğu alanlara ya da düzenli olarak balık avlayabildikleri deniz, göl, nehir kıyılarına yerleşmişlerdir. Evcil hayvanları bulunan toplumlar geniş otlaklara ihtiyaç

Şekil 3.1: İlk Kent İmparatorlukları

duydıklarından yerleşmişler, kimi durumlarda sürekli olarak sürüleriyle beraber göç etmişlerdir. Ancak tanımla uğraşan toplumlar kesin olarak tarım topraklarının yakınında güvenli bir alana yerleşme ihtiyacı duydular ve ilk köy doğdu (BEGEL, 1996, s.7).

Tarım geçişiyle beraber, ürün fazlasının insanların bir noktada toplanmasını sağladığı teorisi, ilk bakışta yeterli bir açıklama olarak görülmektedir. Burada üzücü olan tek bir nokta bu önermenin yanlış oluşudur. Çünkü şu sorunun cevabı verilememektedir: Toprağı işleyenler neden ihtiyaçlarından daha fazla üretmek bir üretim fazlasının oluşmasına ihtiyaç duymuşlardır? (SHORT, 1996, s.14). Short, Marshall Sahlins' in "Stone Age Economics" (1972) adlı kitabından bir alıntı yaparak elit bir grubun toprağı

Toprağı işleyenler neden ihtiyaçlarından daha fazla üreterek bir üretim fazlasının oluşmasına ihtiyaç duymuşlardır? (SHORT, 1996, s.14). Short, Marshall Sahlins' in "Stone Age Economics" (1972) adlı kitabından bir alıntı yaparak elit bir grubun toprağı işleyenleri bir ürün fazlası üretmeleri için yönlendirdiğini belirtir. Kimdi bu elit grup? Nereden doğmuştu?

İlk kentler metal çağında doğmuştur. Bronz, bakır, demir, tunç gibi metallere silah yapmayı başaran bir topluluk, zamanla ilkel taş silahları bulunan Neolitik köylüleri hakimiyetleri altına alarak çalıştırdılar. Kendileri bu tarım alanlarına hakim bir yere yerleşerek bu gruba kendilerini tanı olarak gösterdiler (MURRAY, 1949, s.119).

Begel, Creel' in Çin' de yapmış olduğu bir çalışmanın sonucunda bulduklarını şöyle açıklar: Neolitik ve ilk Tunç Çağı insanları birbirlerine karşı akınlar düzenlemeye başladıkça, her köyden bir kısım erkeğin savunma ve dövüşme konularında uzmanlaşması gerekti. Savaşçı grup, çalışan gruba koruma sağladığından üründen pay almaya başladı. Güçlü olanın bu payın ne kadar olması gerektiğini belirleme hakkı vardı (BEGEL, 1996, s.9). Bu noktada bir uzlaşmanın ve sosyal tabakalaşmanın doğduğunu görüyoruz. Ancak pekçok kent, topluluklar arasında süren savaşlar sırasında yenilenlerin geri çekilerek yerleşmeleri ve bu yerde zamanla güçlenmeleri ve lokal toplulukları hakimiyet altına almaları sonucunda doğmuştur.

Jane Jakobs, neolitik devrimin kentlerin doğuşunda bir neden olmadığını, bir sonuç olduğunu söylemektedir. Çatalhöyük, kuruluşu MÖ. 9000 yıllarına kadar dayanan bir yerleşmedir. Karmaşık bir ekonomik yapı mevcuttur. Tarım küçük ölçekli sanayi ve diğer yerlerle yapılan ticaret ekonomiyi oluşturur (SHORT, 1996, s.14,15).

Lynch, dini temel olarak bir teori geliştirmiştir. Neolitik devrimle birlikte toprağı yerleşen, geniş alanda ancak kendine yetecek kadar yiyecek üretebilen topluluklar, doğal felaketler karşısında tanrılara sığınıyorlar ve kutsal kabul ettikleri yerlere hac düzenliyorlardı. Zamanla, gittikçe karmaşılaşan dini ritüelleri yönetmek için ruhban bir sınıf doğdu. Tanrıları memnun etmek isteyen hacılar üretim fazlası sağlayarak kutsal sayılan bu alanlarda sundular. Ruhban sınıf bu ürünlerle geçinirken, yapılan ambarlar kıtlık dönemlerinde halkın en büyük garantisi oldu. Topluluklar zamanla bu merkez etrafında toplanmaya başladıkça güç bir noktada birikti. Derme çatma kutsal alanlar üzerine zamanla taş ve daha anıtsal yapılar dikildi. Geniş açık alanlar dini törenlerin yapıldığı alanlar oldu ve rahipler tarafından bu mekanlar üzerinde kesin

Tablo 3.1: İlk kent İmparatorlukları

İLK KENT İMPARATORLUKLARI		
<i>BÖLGE</i>	<i>BAŞLANGIÇ</i>	<i>KENTLER</i>
Mezopotamya	MÖ. 6000 - 5500	Lagaş , Ur , Uruk
Hindistan	MÖ. 5000 - 4500	Mohenjo - Daro
Mısır	MÖ. 5000	Memfis , Teb
Çin	MÖ. 4000	Cheng - Chon
Ant Dağları	MÖ. 2500	Cuzco
Mezoamerika	MÖ. 1000	Tenochtitlan
Güneybatı Nijerya	MÖ. 1000	Sagamu

Kaynak: Wheatley (1971)

otorite sağlandı. Adil olmayan toprak sahipliği ortaya çıktı. Zamanla elit grubun ve diğer yabancı toplulukların saldırılarından doğan yeni askeri grubun ihtiyaçlarını karşılamak için zanaatkar ve işçi sınıflar doğdu. Bunlar kimi zaman kendi aralarında organize oldu. Sosyal piramit rahiplerden devlet görevlilerine, askerlerden usta zanaatkarlara, çiftçilerden kölelere doğru alçalıyordu. Metal kullanımının başlangıcının MÖ. 3000 yılları olarak belirtilmesi bu teorinin, diğer askeri teorilerle karşılaştırıldığı zaman tutarlı olduğunu göstermektedir (LYNCH, 1981, s.6-16).

Kent İmparatorlukları: Short, dünya tarihinde yedi noktada bu tür öne çıkışın var olduğunu söylemektedir (SHORT,1996,s.15).

Kent imparatorlukları bir baskı sistemi üzerinde varlıklarını sürdürmüşlerdir. Baskı kentten uzaklaştıkça etkisini yitiriyordu. İnsanların toplu olarak bulunuşundan kaynaklanan sorunlar bilim ile aşılmaya çalışılmış ve bu kültürler bilgi temelleri üzerine oturmuşlardır. Sulama sistemlerinin kurulması, yeni bitki ve hayvan türlerini evcilleştirmesi, tarım teknolojisinin geliştirilmesi yanında, astronomi, yazı, tarih, coğrafya ve matematik bilimleri doğmuş ve gelişmiştir (SHORT, 1996, s.16,17).

Kent sınırları son derece net çizilen özgürlükler sistemi demektir. Özgürlük ise farklı olabilme iznidir. Birbirinden farklı koşullar içinde, farklı değerler sisteminde, farklı amaca yönelik faaliyetlerin sürdürebilmesi için kaçınılmaz olan özerkleşme, tarihte ilk defa kentlerle ortaya çıkmıştır. Bu özerkleşmeyi, gerekli hak ve görevlerle düzenlemeyi ve yaşamayı bilen kent halkının bereketle yarattığı maddi ve manevi

zenginlikler her zaman için bu adacıklar dışında kalan kesimlerin gözlerini diktiği ve ilk fırsatta ele geçirip tüketmek istediği değerler olmuştur (DEMİRKAN,1996, s.17).

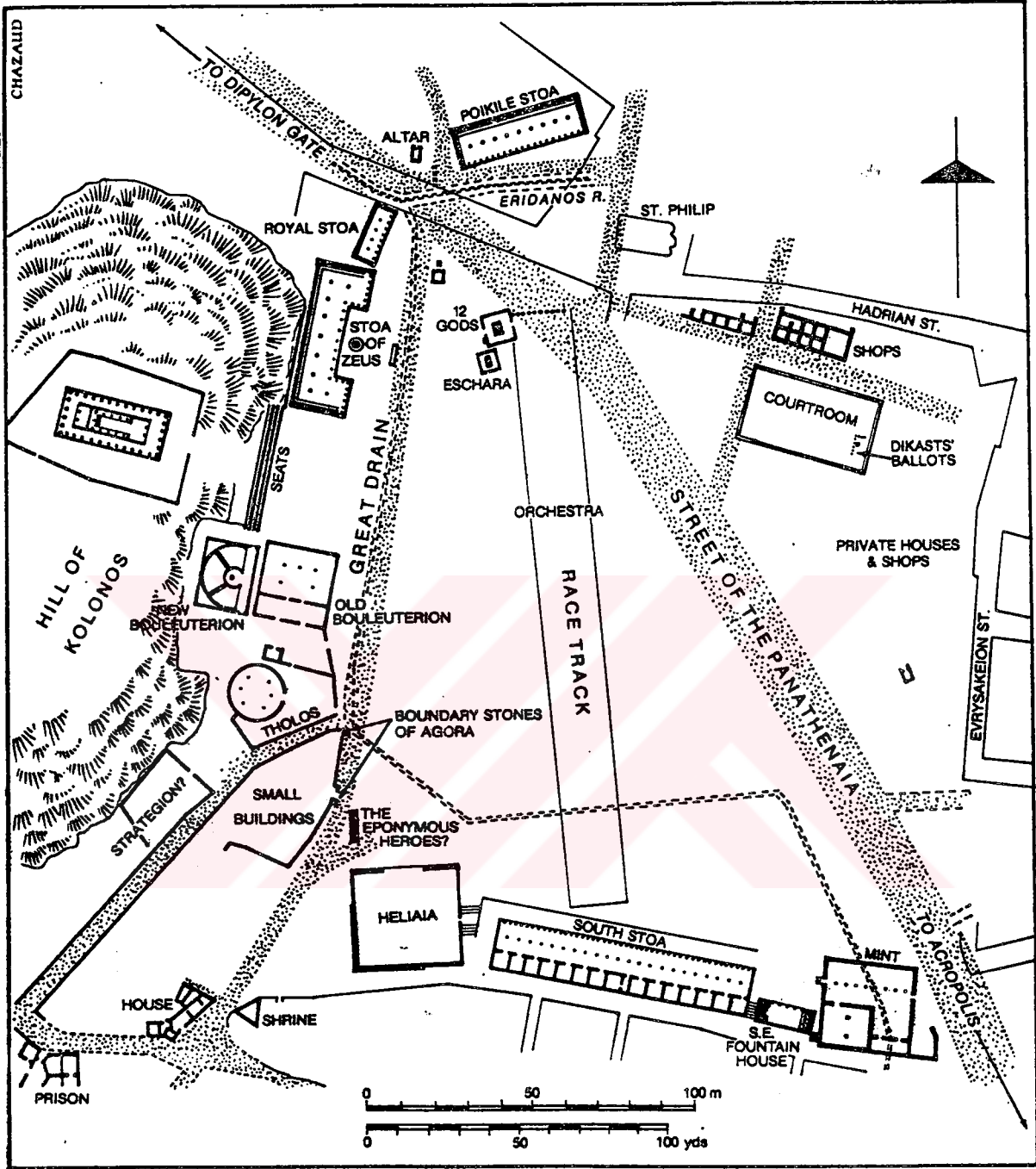
3 . 2 . Antik Çağda Kamusal Yaşam ve Kamusal Mekanlar

“Yaşamın ne kadar karışık bir olgu olduğu antik Yunanlının her zaman çevresindeki uyarıcılar ile kendisine iletiliyordu. Tapınaklar, agora, stadion, kent duvarları, kamusal mekanda yer alan heykeller ve duvar resimleri antik kentin din, politika ve aile yaşamındaki kültürel değerlerini yansıtıyordu. Günümüz Londra ve New York’ unda yeni birşeyler deneyimlemek istediğinizde, birşeyi dile getirmek istediğinizde, içinizdeki pişmanlığı dökmek istediğinizde özellikle nereye gideceğinizi bilmek çok zordur. Modern mimarlar demokrasiyi daha da yüceltecek mekanlar tasarlama görevini üzerlerine almışlardı. Kalemelerini bir yana bıraksınlar! O antik kurumlara eş modern bir tasarım ortaya koyamamışlardır. Yunanlıların gymnasionlarında cinsel arzunun manevi boyutlarını öğrendikleri mekanları yaratmak mümkün olmamıştır. Alışveriş merkezi, otopark alanı, apartman asansörü formlarında insanların yaşamlarının karmaşıklığı, nasıl yaşayacakları konusunda birşey söylemezler.”

Richard Sennett “The Conscience of the Eye” 1990

3 . 2 . 1 . Yunan Doğası ve Yerleşmeler

Yunan kolonilerinin yerleştiği Balkan yarımadası, Ege adaları, Ege bölgesi, Karadeniz kıyıları, Güney İtalya ve Sicilya adası Akdeniz ikliminin karakteristik özelliklerinin görüldüğü bölgelerdir. Bu sınırlar içerisinde derin vadilerin tabanında akan düzensiz rejime sahip akarsuların zamanla oluşturduğu dar, ancak verimli vadiler bölgenin karakteristik özelliğidir. Bu coğrafya üzerinde kurulan Yunan kentleri sınırlı toprak kaynaklarından yararlanabiliyordu. Çevresi yüksek ve geçit vermeyen dağ sıraları ile çevrelenmiş kentler, dönemin ulaşım ve haberleşme olanaklarının kısıtlılığı da düşünüldüğünde doğanın kendi eliyle vermiş olduğu bir otonominin sahibi oluyordu. Taze ve kaliteli suyun bulunması da önemli bir sorundur. Öte yandan bu kentlerin üzerinde hüküm süren iklimin yetişmesine izin verdiği ürün çeşitlerinin sınırlılığı, kentleri ihtiyacı olan pekçok gıda maddesini gene tek ulaşım yolu olan denizyolu ile ithal etmelerine neden olmuştur (SENNETT, 1994, s. 32-35). Daha sonraki dönemlerde kentler anakaranın içlerine doğru yayılma eğilimini her zaman göstermişlerdir. Birçok kent kendini denizden içeri çekmek, ayrıca liman olarak kullanabileceği ikinci bir kenti yaratmak, karadan kuşatma sırasında denizden gelebilecek yardım ve kaçış için liman ve kent arasında bir sur inşa etmek eğilimine girmişlerdir. Yunan kenti yukarı kent, uzun surlar ve liman kentinden oluşan üçleme ile karakterize olmaya başlamıştır (WYCHERLEY, 1993, s.10).

Şekil 3.2: Atina Agorası

3 . 2 . 2 . Dini Hayat

Dünyanın klasik imajı, zamanla Yunan mitlerinde de yerini bulan insani ve doğal güçlerin karmaşık etkileşiminden doğmuştur. Yunanlılar kendi kimliklerinden doğan elemanları dışsal nesnelere aktardılar. Doğan sonuçlar insan şekline ve kişiliğine

bürünmüş tanrılarla sembolize edildi. Yunan doğasının en büyük özelliği her yerin kendine özgü bir karakterinin olmasıdır. Kimi yerler insanı himaye altına alırken, kimi yerler onun üzerine hiddetle yürümektedir. Kimi yerler insan yerleşmelerinin kurulması için baskın özellikler gösterirken kimi mekanlar kendimizi çok iyi tanımlanmış bir kozmosun içinde bulmamızı sağlar. Tüm bu farklılıklar doğal bir düzenin göstergeleridir ve insan ile çevre arasındaki ilişkiye dikkati çekerler. Yunanlılar tüm bu karakteristikleri tanımlarken bunları tanrılarla kişiselleştirmişlerdir. Tabiatın hakim olduğu yerler Demeter ve Hera' ya, İnsanoğlu' nun zeka ve disiplininin tanrılarla çekiştiği yerler Apollo' ya, hayatın uyumlu bir bütün olarak algılanabildiği yerler Zeus' a ve insanların bir toplum yaratmak için biraraya geldikleri yer, yani "Polis" Athena' ya ithaf edilmiştir (NORBERG-SCHULZ, 1980, s.24)(TURANİ, 1992, s. 155,156).

Tannlar ve insanların mücadelelerini konu alan Yunan mitleri kesin bir zafarla sonuçlanmaz. Bu daha çok bir uzlaşmadır. Yunan hekimliği hastalıkları insanın bozulan iç dengesinden kaynaklandığını düşünüyordu ve hastalığın giderilmesini bu iç dengenin yeniden kurulması olarak algılıyordu. Modern ekolojik düşüncede Yunanlıların karşılıklı hakim olma çabası içinde olan güçlerin harmonik birlikteliğinin sağlanması idealini yeniden keşfetmiş bulunuyoruz (NORBERG-SCHULZ, 1980, s. 41).

Oluşan inanç sisteminin mekanda bulduğu yansımalar gerçekten birbiri üzerine çok iyi örtüşmektedir. Dini hayatla ilgili olarak kamusal mekanların tamamında semboller göze çarpar. Kutsal alanlar (temenos); kent merkezinde, kenarında ve çevresinde, kent dışında düzensiz ve dağınık bir yerleşim gösterirler. Bu alanlar arkaik dönemden çok önceye MÖ. 2000 yıllarına kadar dayanırlar. Agora pekçok tanrı ve kahraman heykeli ile kent ve devlet yöneticilerinin heykellerini, sunakları ve adak taşlarını bünyesinde bulunduruyordu (BAYHAN, 1997, s.18-25).

Tapınaklar temel varoluşsal anlamların tekil vücutlarda ifade edilmesidir. Yunanlılar birkaç genel ilişki yerine varoluşsal anlamların çokluğunu göstermek istemişler, bunu her tekil durum karşısında farklı mekan organizasyonuna giderek yaratmışlardır. Böylece Yunan mekanları heterojenliği ile karakterize olmuştur. Organizasyon modlarının çokluğu sözkonusudur. Bu modlar, içinde bulunulan durumun özelliğine göre farklı biçimlerde etkileşime girerek temel varoluşsal anlamlar sistemi içinde tekil

duruma uygun totolojiyi yaratırlar. Yunan tapınağı taşıyan ve taşınan güçler ile dolu - boş ile yakalanan ritm bir analogi içindedir (NORBERG-SCHULZ, 1980, s.27).

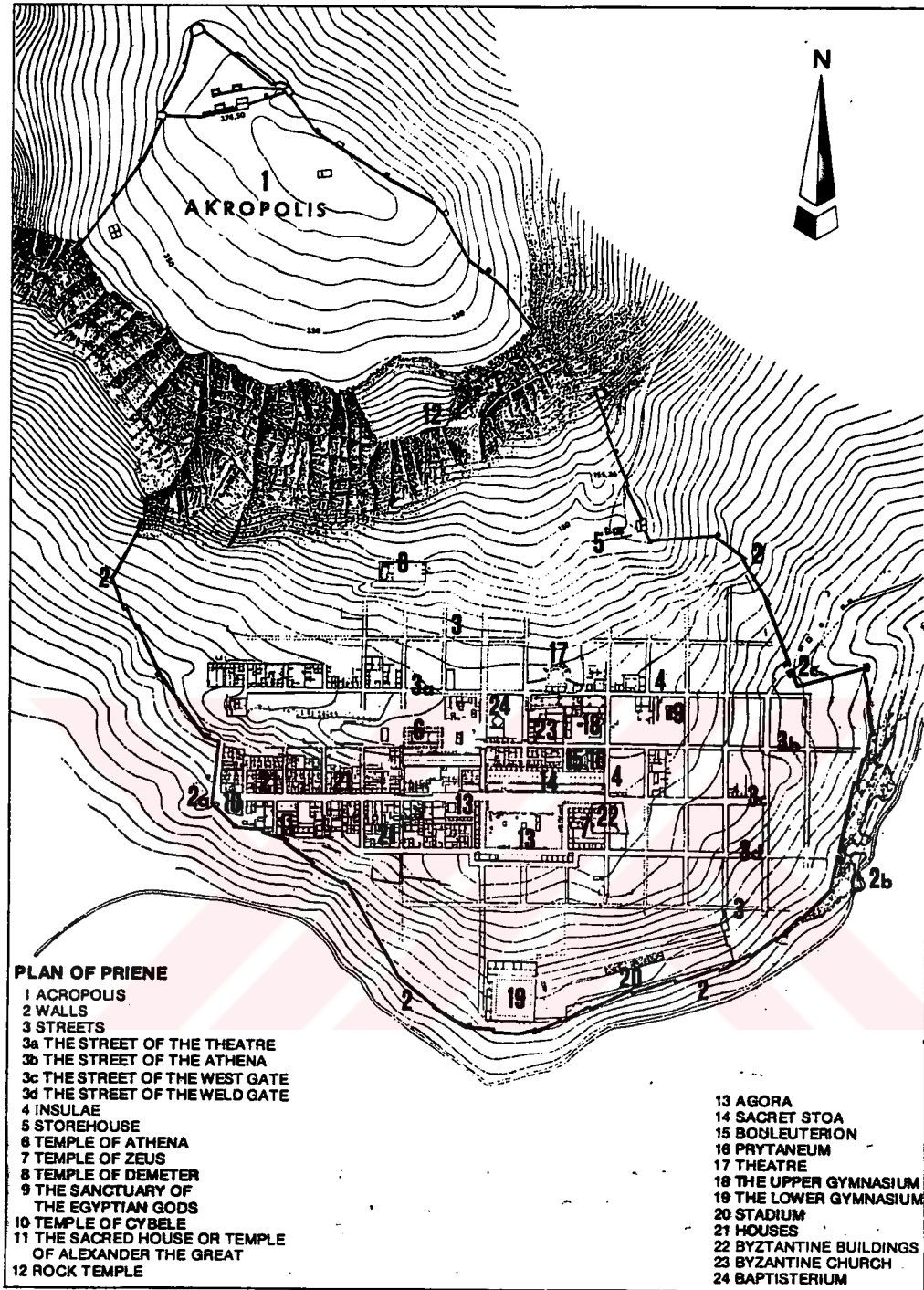
Tapınaklarda geometrinin ve simetrinin kullanılması yanında birde ortogonal sistemin kullanıldığını görüyoruz. Düzenli kentlerde dahi çoğunlukla doğuya bakan tapınakların yerleştirilişi kentin sokak örüntüsü ile paralellik göstermez. Tapınaklara yaklaşırken Mısır ve Roma uygarlığında gözleyebildiğimiz gibi bir yol üzerinde yürüyerek aksiyel bir biçimde yakalaşılmaz, temenos duvarlarının üzerinde bulunan giriş kapıları (propylea) genelde tapınağın doğu yüzüne yakın sağda, solda veya önde akslar dışındadır. Kimi zaman tapınaklar önünde kurulan sunakların da akstan şaştığı gözlemlenir.

Yunan kentlerinin arkaik dönemde en vazgeçilmez öğeleri agora ve akropolis idi. Bu dönemde akropol şehrin düşmesi ya da düşmanın uzaklaştırılması üzerinde önemli rol oynamıştır. Akropol savunma hattı olmakla birlikte kentin en önemli kutsal alanları burada bulunuyordu (WYCHERLEY, 1993, s.5). Bunun dışında saray, askerlerin kalacakları yerler ve özenle korunması gereken tahıl ambarı bu bölgede yer alıyordu. Demokrasinin gelişmesi, tiranlığın ortadan kalkması ile akropol eski önemini kaybetmiş, agora değer kazanmıştır (BAYHAN, 1997, s.15,16). Aristoteles, savunma duvarının demokrasi için, akropolün monarşi ve oligarşiye uygun olduğunu söyler, çünkü iktidarı elinde bulunduranlar halk (demos) değilse içten gelebilecek tehlikelere karşı da akropolde kendilerini savunmak durumundadırlar. Böylece Atina Akropol'ü dört yılda bir kutlanan Panathena şenlikleri için simgesel anlam taşıyan bir kamu mekanı oldu (ÜNSAL, 1949, s. 343,353).

Dini yaşam kamusal mekanlar dışında evde de sürdürülen ayin ve törenlerle özel mekanlara taşınıyordu. Her evin avlusunda yerleştirilmiş bulunan sunak çevresine toplanan aile üyeleri tanrılara adaklar sunup, ailelerini koruması için dua ediyorlardı. Sunak içinde veya çevresinde ailenin sürekli ya da toplantılar sırasında yanan bir ocağı vardı. Aileyi devam ettirecek olan oğullar ve kızlar kalmadığı zaman bu ateş söndürülür, böylece o aile sona ermiş sayılırdı (ÜNSAL, 1949, s.293).

3 . 2 . 3 . Sosyal Yaşam

Yunan filozofları erkek ve kadın arasında görülen fiziksel ve ruhsal farklılıkları vücut ısısı ile açıklamışlardır.

Şekil 3.3: Priene Kenti Planı.

Politik yaşamda yer alan erkeğin aynı zamanda diğer insanları ikna edebilmesi için ateşli sözler söylemesi gerekiyordu. Konuşurken ya da dinlerken kişinin vücut ısının arttığı, konuşmadan etkilendiği belli olmalıydı. Yunan kamusal mekanlarından gymnasion genç Yunanlıların savaşmak, kentlerine sportif karşılaşmalarda kazandıkları başarılarla övünç kaynağı olmak yanında vücudunun çok büyük bir topluluk olan kente ait olduğunu, cinsel arzuların manevi boyutunu, nasıl aktif bir aşık

aşık olacağını ve kenti yönetirken sesini nasıl kullanması gerektiğini öğreniyordu. Modern ahlak bilimcilerinin tersine Atina, cinselliği vatandaşlığın pozitif bir bileşeni olarak düşünüyordu. Bir vatandaş kentin kamusal alanlarında nasıl çıplak dolaşacağını yine gymnasium da öğrenirdi. Kentte çıplak dolaşmak kendi ile başışık olmanın, kendinden emin olmanın bir göstergesiydi (SENNETT, 1994, s.52).

Yunan medeniyetinde vatandaşlar vücutlarını güneşin altında sergilerken, kadınlar soğuk varlıklar olduğundan evlerin karanlık havası onlara en uygun yerd. Evler “yinekenidis” denen harem ve selamlık diyebileceğimiz “eksedra” ya bölünmüştü. Erkekler “sala” veya “andron” da toplansalar bile burada hizmet edenler köleler olurdu. Kadınlar evde dize kadar uzanan hafif tünikler giyerken dışanda ayak bileklerine kadar uzanan opak saten elbiseler giyerlerdi (SENNETT, 1994, s.50).

Yunan politik, sanat, ticaret hayatının merkezi agora idi. Kent merkezinde bırakılmış olan geniş boş alanlar zamanla stoa ve benzeri yapılarla çevrelenerek çeşitli faaliyetler için bannak olmaya başlamıştır. Stoa'nın ön tarafı agoraya bakan kolonlar üzerine oturtulmuş bir çatıdan oluşan yapının arka kısmı tamamen kapalıdır. Stolara dışardan bakılabildiği gibi oradan agorada meydana gelen faaliyetin izlenmesi mümkün olmaktadır. İnsanı yağmurdan ve güneşin kavurucu etkisinden koruyan stoa politik toplantıların, kenti ilgilendiren sorunlar üzerine yapılan tartışmaların, bazı mahkemelerin, iş görüşmelerinin, ticari faaliyetlerin yapıldığı bir yer olarak insan eylemleri için bir bannak olmuştur. İnsan agorada oluşan grupları sıra ile dolanarak o gün kentin gündeminde nelerin olduğunu anlayabilirdi (WYCHERLEY, 1993, s. 45-78).

Atina agorası form itibarıyla kareye yakalaşır ve bir kenarı 200 metreden fazladır. Agoranın orta yerinde orkestra ve yarış pisti bulunmaktaydı. Orkestra dans gösterileri, şiir ve müzik dinletileri için ayrılmış bir alandı. Önemli günlerde tahtadan yapılmış oturma yerleri kurulur ve kademeli olarak orkestraya doğru alçalırdı. Yarış pisti Atina kentine ve Helen dünyasına gurur kaynağı olan sporcuların önemli günlerde yarıştıkları bir alandı. Helen dünyasının merkezi olarak kabul edilen agoranın kuzeybatı köşesine yakın bir yerde yer alan 12 tannya ithaf edilmiş olan sunağın hemen yanından başlayan pist güneye 150 metre doğru devam ederek Güney Stoa' nın önünde son buluyordu.

İzleyiciye ve kullanıcılara tamamen açık olan stoa yapısı ile orkestra yarış pisti, odeon, Pnyx gibi alan ve yapılar dışında meydanın kuzeydoğu köşesinde bir metre

yükseklikte duvarla çevrilmiş bulunan mahkeme salonu bulunuyordu. 1500 Kişinin oylama yapmak için bulunabildiği bu alanda Atinalılar iddia makamı ve savunmanın yaptığı ateşli konuşmaları ve oylamayı dışardan izleyebilirdi. Bunun dışında Kolonos tepesi üzerinde kurulmuş olan Zeus tapınağı, kamusal çeşmeler, sunaklar ve kahraman anıtları agorayı süsleyen diğer yapı ve eserlerdir. Atina' nın en önemli giriş kapısı olan Dipylon Kapısı' ndan başlayan Dromos diğer bir adıyla Panathena Yolu agoraya kuzeybatıdan giriyor, diyogonal ilerleyerek güneydoğusundan çıkıyor ve akropole ulaşıyordu. Yönetimle ilgili olarak Tholos, bouleutherion ve Heliaia agoranın güney batısında kümelenmişlerdi.

Ticaret günün her saatında agoranın canlı olmasını sağlıyordu. Agoranomos adı verilen kişiler ağırlık ve uzunluk ölçülerinin kontrolünü yapıyorlar , sokakların temiz tutulmasını sağlıyorlar, işçi ve işverenler arasındaki ilişkilerin düzenlenmesinde yardımcı oluyorlardı (WYCHERLEY, 1993, s.60).

Eski Yunan kent medeniyetlerinde oluşan şartlar kadını geri plana itmişti. Ancak Neolitik dönemlerden kalan kadını bereketin ve yeni nesillerin garantisi olarak gören anlayışı yansıtan ritüeller kentlerde devam etmiştir. Yunan takvimindeki tüm bayram ve ritüeller tarım kültürünün hakim olduğu dönemlerden kalmadır. İki önemli ancak resmi olmayan ritüel Thermophoria ve Adonia' dır. Bu etkinliklerde sadece kadınlar yer alırdı. Ritüellerin en büyük özelliklerinden biri dil oyunları ile toplumda bir çeşit oyun oynayarak sosyal bir ihtiyacı gidermeleridir. Thermophoria metonimi, Adonia metafor ile anlatılmak istenenleri kamusal mekanda üstü kapalı olarak sergileme olanağı tanırırlar (SENNETT, 1994, s.70-80).

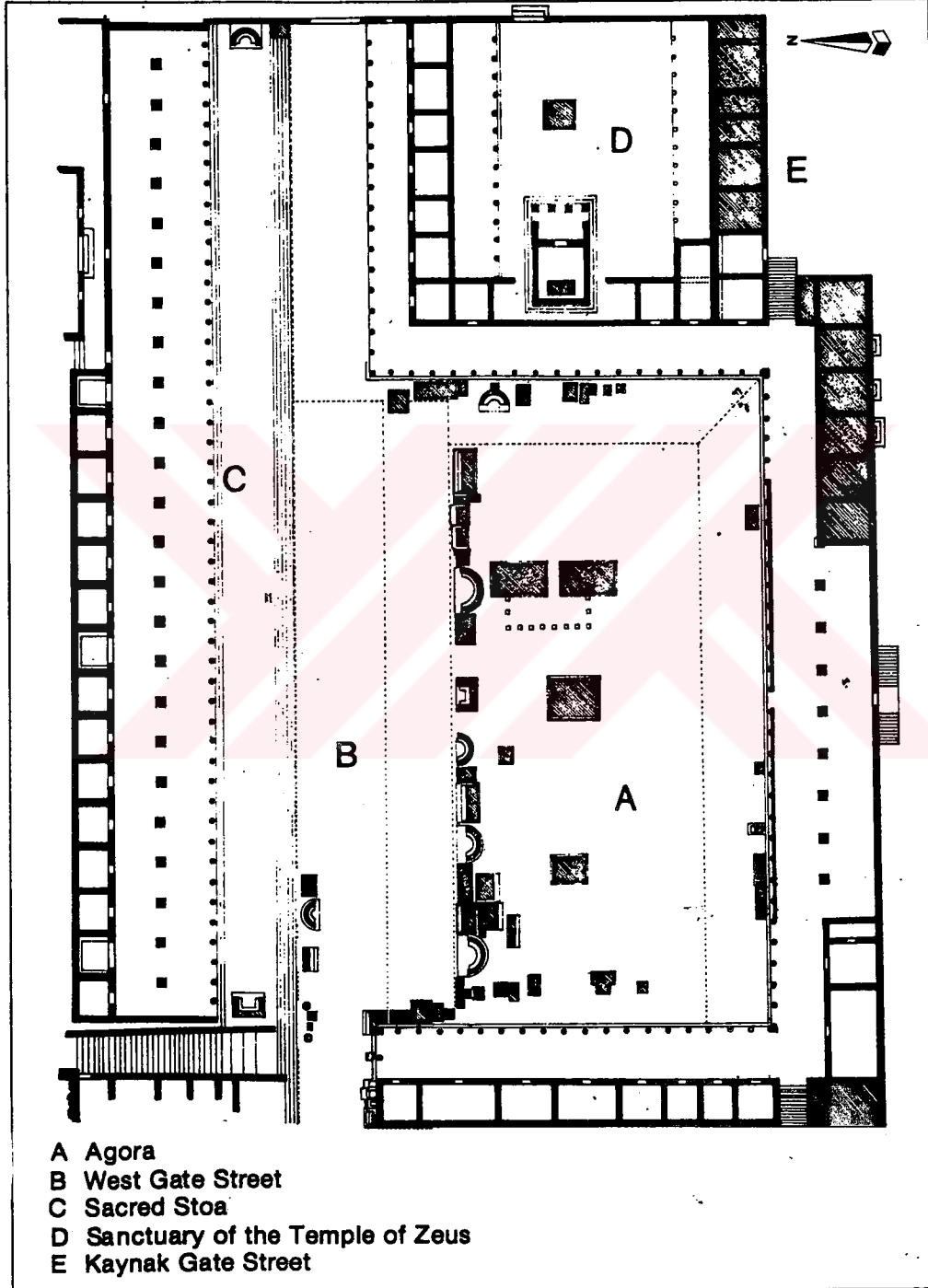
3 . 2 . 4 . Politik Yaşam

“Polis, bir siyasal topluluk durumuna geldikten sonra, iyi bir yaşam sürme amacı doğrultusunda, kendine yeterli nüfusa sahip olmalıdır. Ama yönetimi, insanların birbirleri ile ilişki kuramayacakları kadar güç olmamalıdır. Adalet sorunlarını karara bağlamak için yurttaşların birbirlerinin kişiliklerini bilmeleri gerekir.”

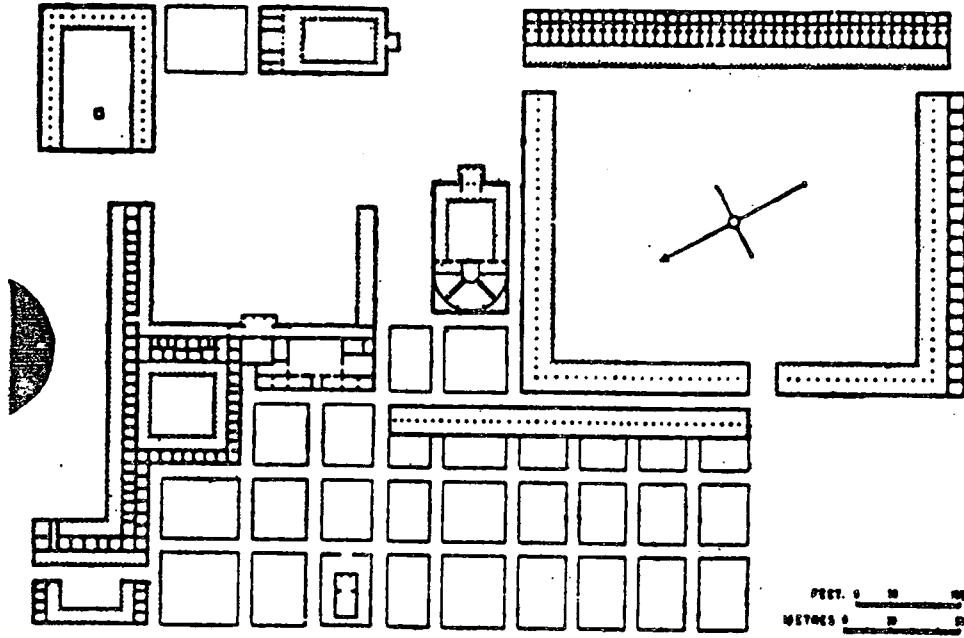
Aristoteles “Politika”

MÖ. 510 yılında Atina' da tiranlık son buldu. O döneme kadar diğer bir insana söyleyecek birşeyi olanlar söyleyeceklerini agorada söylerdi. MÖ. 450' den

başlayarak Perikles öncülüğünde demokrasi Atina' da köklü olarak yerleşti. Konuşma özgürlüğü agora ile sının kalmayıp, çeşitli yerlere dağıldı. Perikles; güç, bir azınlığın değil bütün halkın elindedir, herkes kanun önünde eşittir diyordu. Eski Yunan' da "demokratia" kelimesi Halkın (demos) kentte tek hakim güç (Kratos) olduğunu anlatıyordu (SENNETT, 1994, s.57).

Şekil 3.4: Priene Agorası

Sekil 3.5: Miletus Agorası

MÖ. 4. yy.' da Atina nüfusunu oluşturan vatandaşların sayısı 20 - 30 bin kişi arasında değişiyordu. Toplam nüfus 150 - 250 bin arasında idi. Eyüpoğlu ve Cimcoz Platon' un "devlet" adlı kitabının önsözünde aynı dönemde Atina nüfusunun 400 bin kişi olduğunu ve bunun 250 bin kişilik bölümünü Atina ekonomisini ayakta tutan yabancıların ve kölelerin oluşturduğunu söylemektedir. (EYÜPOĞLU ve CİMCOZ, 1980, s.11). Buna göre Antik Yunan' da kentin yönetimini elinde bulunduran yetişkin, erkek vatandaş topluluğu tüm popülasyonunun % 15 veya 20' sini oluşturmuyordu. Ancak yine bu grubun tamamı günlerini ve saatlerini politik tartışma ve söyleşilerle geçirecek maddi güce sahip değildi. Bu şekilde yaşayan mutlu azınlık tüm nüfusun % 5 - 10' unu geçmiyordu. Mutlu azınlığın bir mensubu olmak için iki kalite aranılıyordu. Bunlardan biri 6000 drahmadan daha fazla bir servetin sahibi olmaktı. İkinci olarak bu kişinin günde en az bir drahma kazanan kalifiye bir elemanı yanında çalıştırıyor olması gerekiyordu (SENNETT, 1994, s.55).

Atina kent duvarlarının dışında geniş bir alana yayılmıştı. Tüm Atinalıların yayıldığı alan 800 mil kareyi geçiyordu. Kent dışında çiftliklerde ya da sayfiyelerde yaşayan Atinalılar toplam nüfusun % 40' ına ulaşıyordu. Yunan kentleri her zaman bu özelliği göstermez (WYCHERLEY, 1993). Kentten bu kadar uzakta oturmak önemli toplantı

ve günlerde 15 millik bir yolu yürüyerek kente gelmeyi gerektiriyordu. Bu yolculuk dört saat sürüyordu (SENNETT, 1994, s.53).

Atina' nın en popüler muhakeme yapısı agoranın güneybatısında Güney Stoa' nın hemen yanındaki kare formundaki Heliaia idi. Çatısız bu yapı 201 kişiden az olmayan, genellikle 501 kişiden oluşan ve kimi durumlarda 1500' e kadar sayıları çıkabilen jüri üyelerinin toplanmasına izin verecek büyüklükte inşa edilmişti. Tiranlık döneminden kalma yapının demokratik yönetime kolayca adapte edilebildiği görülür (SENNETT, 1994, s.57).

Yılda bir kez tüm vatandaş Atinalılar en önemli politik işlemleri olan ostrasizm için bir araya gelirlerdi. Yıl içinde herhangi bir kişi yaptığı ticaret sonunda kazandığı paralar ya da sözleri ile pekçok kişiyi etkisi altına almaya ve tek başına bir güç haline gelmeye başlamışsa tiran olma tehlikesi başgöstermiş demektir. Bu gibi kişilerin önünün kesilmesi için on yıl süreyle sürgün edilmesi yeterli bir önlem olarak görülüyordu. Bir liste oluşturulduktan sonra vatandaşlar iki ay sonra oylama için biraraya gelmek üzere dağılırlardı. Bu iki aylık dönem at satışının , söylentilerin ve verilen ziyafetlerin en çok olduğu dönemdi. Vatandaşlar tekrar toplandığında 6000 oy alan kişi hayatının gelecek on yılını sürgünde geçirirdi .

Yine agoranın güneybatısında bulunan daire formundaki Tholos sürekli dönüşümlü olarak göreve gelen 50 kent danışma meclisi üyesinden oluşan bir komiteyi barındırırdı. Bu komite gece ve gündüz hergün toplanırdı. Bunun dışında çıkabilecek acil bir durum karşısında hemen karar almak için bu üyelerin 15' i sürekli olarak Tholos içinde bulunurdu.

Yunan kentlerinde agorada dominant bir öge olarak yükselmesi beklenirken kıyıya köşeye itilmiş gibi duran bir yapı vardır. Kent danışma meclisinin toplandığı bouleutherion üstü örtülü ve taş oturma sıralarının bulunduğu bir yapıdır. Atina ve Miletus bouleutherionları merkezden yayılan halkalar şeklinde giderek yükselen oturma yerleri vardır. Bu düzen Yunan tiyatrosunda da önemli olduğu düşünülen kişinin konuşmacı ya da oyuncu dışında çevresinde oturanların da mimik ve jestlerinden nasıl duygulanımlar içinde bulunduğu anlaşılması, okunabilir olması için geliştirilmişti. Toplantılarında politika ve ekonomi ile ilgili olarak vatandaşlar tarafından görüşülüp karara bağlanması gereken konuları belirlerdi. Belirlenen

konular Atina' nın önemli temiz su kaynaklarının bulunduğu Aeropagus Tepesi' nin batısında yer alan Pnyx denen tiyatroda karara bağlanırdı (SENNETT, 1994, s.56,57).

Pnyx' de yapılan toplantılara "Ekklesia" denirdi ve yılda kırk kez toplanırdı. Pnyx girişinde vatandaşlar katılım payı olarak bir para ödüyorlardı. İlk dönemlerde 500 kişi kapasiteli tiyatro Atina' da demokrasinin yerleşmesi ile birlikte genişletilmiştir. Sahne üzerinde yer alan konuşmacı ya da aktör doğanın içinde hareket eden plastik bir figür olarak algılanıyordu (NORBERG-SCHULZ, 1980).

Oylamaların sonuçları sahneye fırlatılan oylama taşlarının sayılması sonucunda oluşuyordu. Yunan demokrasisinin önündeki en önemli sorun sözlerin sıcaklığından kaynaklanan doğrunun bulunamayışı olmuştur. Pnyx' de insanlar yaptıkları akitlerin sorumluluğunu taşıyorlar ancak onları kontrol edemiyorlardı. İnsanları sözle etkileme sanatı olan retorik, anlam kaymalarına neden olmuş, gerçeklerin farklı şekilde gösterilmeleri demokrasinin zararına işlemiştir (SENNETT, 1994, s.60).

3 . 2 . 5 . Mekanın Fiziksel Kurgusu

Helen kentinde en parlak dönemlerinde bile insanı derinden etkileyecek kentsel mekanlar yoktu. Ancak daha önceki bölümlerde anlattığım gibi zengin bir kamusal içeriğe sahiptiler. Bunda en önemli rolü MÖ. 4. yy.' da kentlerin aynı zamanda birer otonom yapı olmaları rol oynuyordu. Kentler form olarak düzensizdi. Tapınaklar çok yüksek bir düzenin ifade edildiği yapılar olarak çok muhteşem ve etkileyiciydiler. Hippodamus' un kent planlama çalışmaları Yunan mekanını görüntü olatacak etkilemişse de içerik olarak hiçbir değişime neden olmamıştır (NORBERG-SCHULZ, 1980, s.24).

Hippodamus grid sistemi keşfeden kişi değildi. Günün ihtiyaçlarına pratik cevap veren sistemi geliştirmiş, Helen dünyasına tanıtmış ve uygulamıştır. Yeni kurulan koloni kent devletlerinde arazinin paylaşımı önemli birer sorundu. Bu durum derhal yapımına başlanması gereken kentin çalışmasını sağlayan kamusal yapıların yapımına başlanmasını geciktiriyordu. Kentin çoğunlukla doğu-batı yönünde giden akslar ile kuzeyden-güneye uzanan, çoğunlukla güneye bakan kentin topoğrafyasından da etkilenen merdivenli yollar bulunuyordu. Bu yönelme ile rüzgarların en iyi kanşımının sağlandığına inanıyorlardı (LYNCH, 1981, s.16).

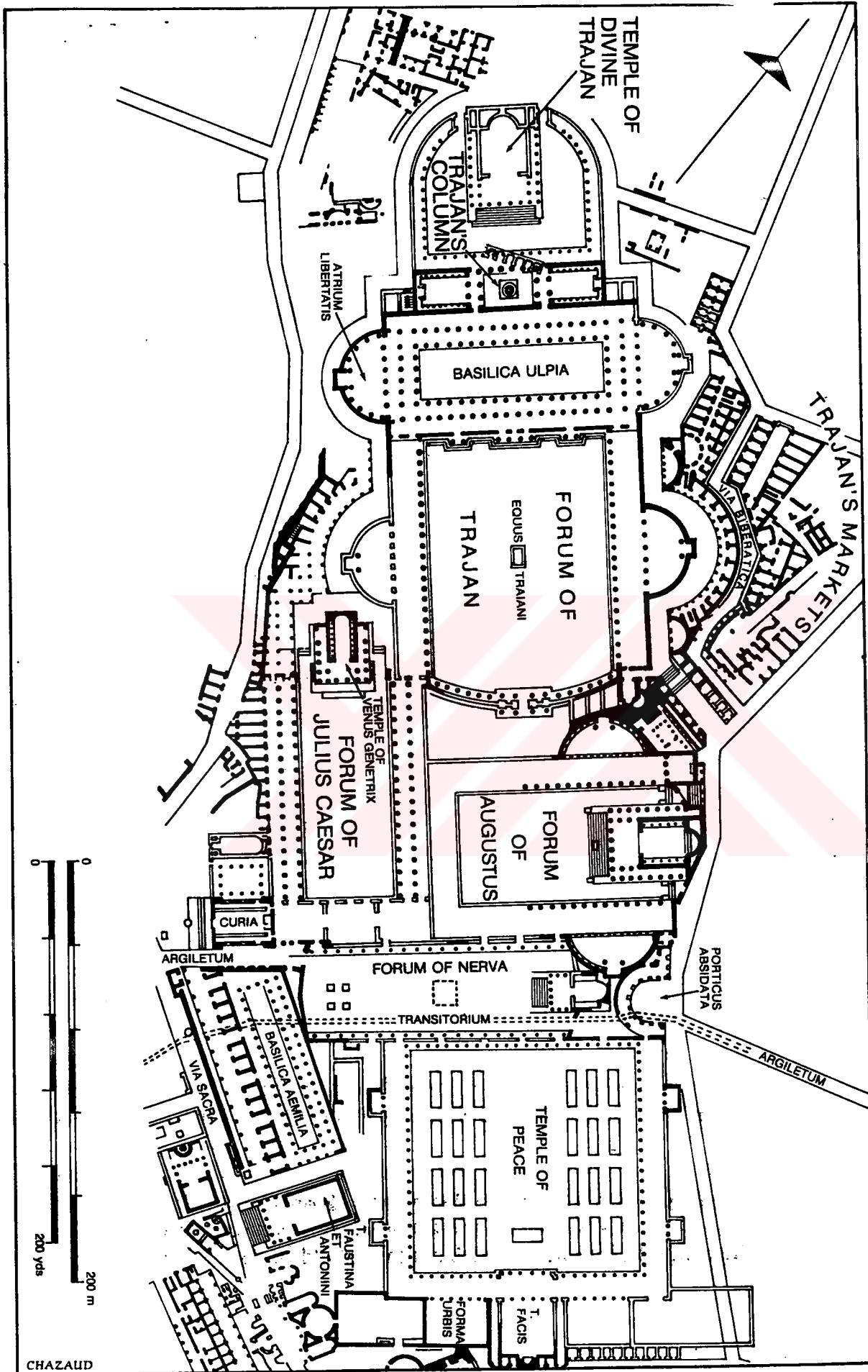
Planlı kentlerde ister fakirler isterse zenginler için ayrılmış olan yapı adaları aynı büyüklükte idi. Yapı adalarının büyüklükleri için belirlenmiş bir standart yoktu (WYCHERLEY, 1993, s.160,161).

Yunan kamusal mekanları kullanıcılarına önemli bir konfor sunmuyordu. Yollar çoğunlukla topraktı. Ancak eğimden dolayı yağmur suyunun sakınca yarattığı yerler kırma taşlarla kaplatılmıştı. Altyapı önemli bir sorundu. Kanalizasyon çoğunlukla sokaktan akıyordu. Her eve su getirilemiyordu. Teknolojideki zayıflık bir yönden kamusal mekana fayda sağlamıştır. Kent içinde bulunan çeşmeler her türden insanın karşılaştığı bir yer haline gelmiştir.

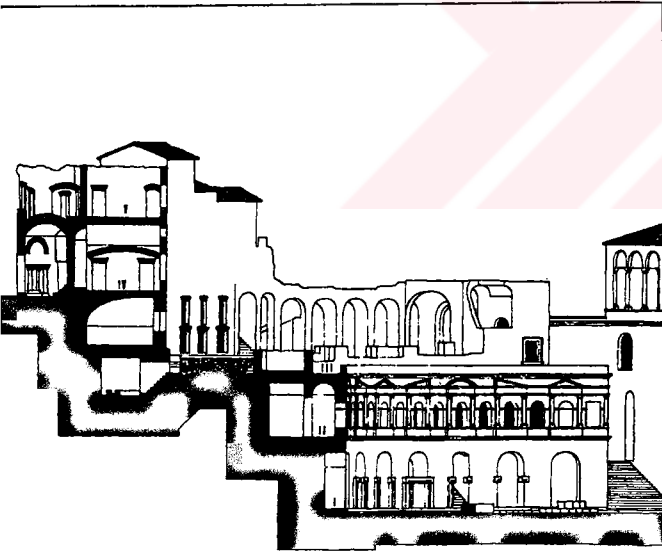
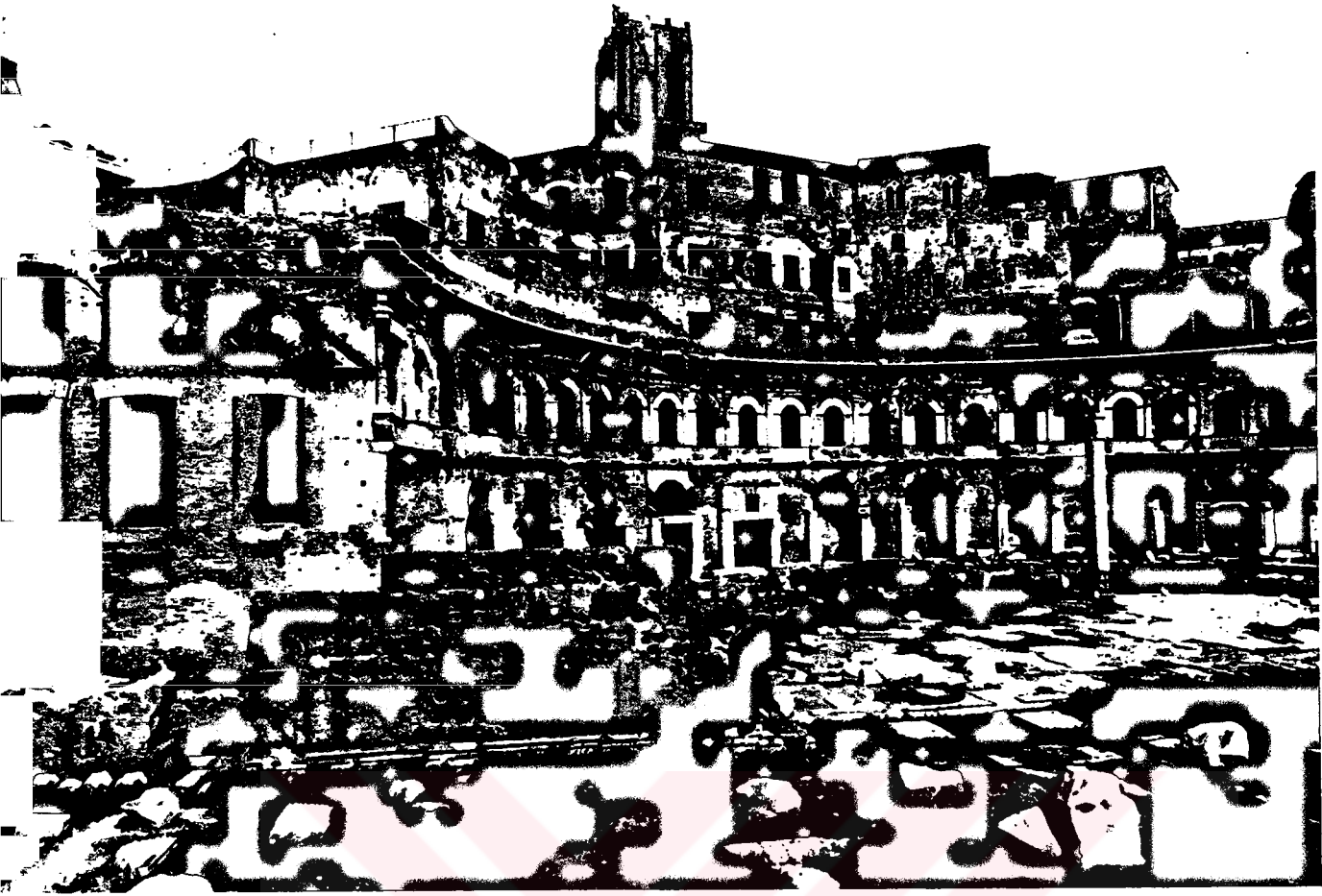
3 . 3 . Roma Medeniyetinde Kamusal Yaşam ve Kamusal Mekanlar

MÖ. 6. yy.' dan başlayarak MÖ. 3. yy.' da daha da belirgin bir şekilde Küçük Asya' daki Yunan kentleri sistematik bir plan çerçevesinde oluşturulmaya başlandı. Bu kentlere temel teşkil eden form dama tahtasıydı. Standart yapı adaları, uzun ve geniş yollar yanında, kolonatl yollarla çevrelenmiş olan dikdörtgen bir agora. İronik bir şekilde, daha gelişmiş bir form yapısı ve mimari ihtişam artan despotizm ve kontrol altına alınmış bir kamusal yaşama karşılık geliyordu. Bu örüntü Roma' da daha da geliştirildi ve yaygınlaştırıldı (MUMFORD, 1961, s.361).

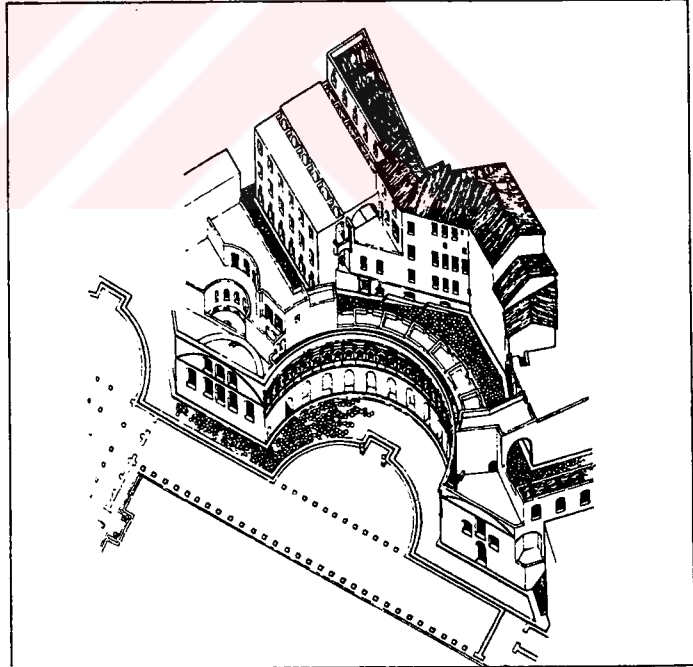
Roma Medeniyetinde, gücün tek bir noktada toplanmış olması yönetim ve askeri teşkilatlanmada önemli değişikliklere neden oldu. Vatandaşlar yönetimden cumhuriyetten imparatorluğa geçerken uzaklaştılar. Büyüyen imparatorluğun uzak sınırlarında meydana gelen çarpışmalar Roma' da duyulmuyordu. Dini inançlarda yaşanan değişim ve imparatorluğun yıkılmasına doğru şehitlere tapan bir inanç ve hristiyanlık kamusal yaşamda önemli değişime neden oldu. Augustus çağı sona ererken, Romalılar kamusal yaşamlarını resmi bir yükümlülük meselesi olarak ele almaya başladılar. Kamusal törenler, Roma emperyalizminin askeri gereklilikleri ve aile çevresi dışında kalan öteki Romalılarla ritüel ilişkilerin hepsi birer görev haline geldi. Romalıların res publica' nın kurallarına boyun eğerek daha çok edilgen bir ruh haliyle ama giderek daha az inançla katıldıkları görevlerdi (SENNETT, 1996a, s.15).

3.6: Trajan Forumu

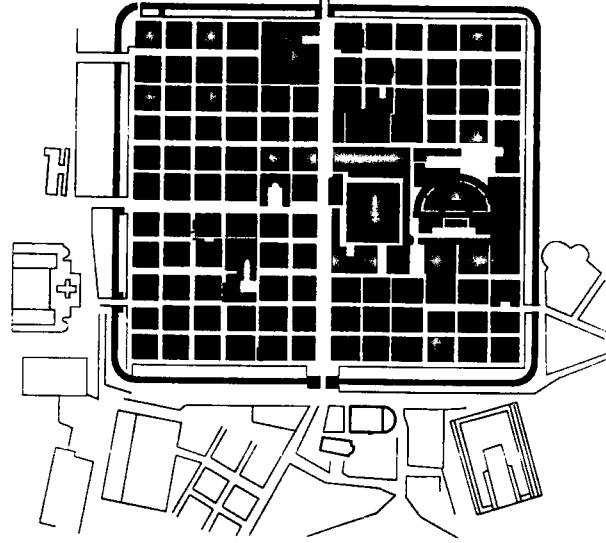
Şekil 3.7: Trajan Pazarı

3.3.1 . Roma Doğası Yerleşmeler ve Ekonomi

Roma' nın güç kazanması ve gidebildiği sınırların en ilerisine kadar gitmesi, imparatorluğu önemli bir sorunla karşılaştırdı. Gelişen organizma artık kendini

besleyecek kaynakları tüketmişti. Ancak diğer yandan düzenli askeri yollarla hızla gelişen ticaret imparatorluğun bütünleşmesinde önemli rol oynadı.

Şekil 3.8: Timgad Kenti Planı

İmparatorluğun sürekli olarak düzenli ordu bulundurmak zorunda olması askerlik süresinin çok uzamasına neden olmuştur. Ekilebilir topraklar zamanla ekilmemeye başlanmış, güçlü bir merkez, varlığın aktığı nokta olarak görülen Roma kentine, kent çevresinden ve Alpler' e kadar olan yöreden pek çok insan göç etmiştir. Sınırları korumak amacıyla askeri lejyonlar sınır bölgelerinde kentler kurmaya başlamışlar, ayrıca zenginlik kaynağı olarak görülen yerlerde kentler kurulmuştur. Timgad kenti bugünkü Tunus içlerinde Sahra çölüne yakın bir yerde Legio Tertia Augusta komutasındaki askerler tarafından MS.100 yıllarında kurulmuştur. Askerler rütbelerine göre araziye paylaşırlardı. Timgad o dönemde farklı bir iklime sahipti, az yağışlı ancak nemli havası ile zeytin ağaçlarının yetiştirildiği bir bölge oldu (STIERLIN, 1996, s.185.189).

Bir kentin önce merkezi (umblicus) belirleniyor daha sonra dikdörtgen şeklinde alan belirlenerek köşeleri (pomerium) saptanıyordu. Daha kozmik anlamlar taşıyan kuzey - güney aksına paralel olarak oluşturulan daha geniş yapılarak vurgulanan ana aks "Cardo maximus" ve güneşin izlediği rotaya paralel kurulan aks "Decumanus maximus" olarak anılmıştır. Kenti kuranlar umblicus' ta toplanır ve yere "mundus" denen çukuru kazarlardı. Bunun içi meyve ve eşyalardan oluşan hediyelerle

doldurulur ve yerin çeşitli katmanlarında yaşayan güçlere sunulurdu. Daha sonra toprak kapatılır, üzerine taş bir altar dikilir ve sürekli yanması için bir ateş yakılırdı (SENNETT, 1994, s.106-111). Kimi durumlarda “mundus” un kazılamıyor olması, kentin yerinin değiştirilmesine neden olmuştur (STIERLIN, 1996, s.183).

Şekil 3.9: Timgad Kenti Fotoğrafı

3 . 3 . 2 . Dini Hayat

Roma 31 tanrıya inanıyordu. Roma tanrıları daha soyut varlıklardır. Yeraltında ve yerüstünde kendilerine ayrılmış konularda güç sahibidirler ve tamamen barış içindedirler. Tanrılar insan kılığına girerek, diğer insanlar arasında dolaşıyorlar ve çevrelerinde varlıklarını gösteren birtakım işaretler bırakıyorlardı. İşte bu inanç imparatorluk döneminde başta bulunanların bunları daha açık gösterecek kurguları oluşturmaları ve bu yolla tebalayı üzerinde hakimiyet kurmalarını sağlayan bir araç oluşturdu (SENNETT, 1994, s.90).

Roma mekanları sürekli, dinamik ve açıktır. Bu mekanlar açıkça tanımlanmış ve birbirine eklenmiş strüktürel ünitelerden oluşmuştur (NORBERG-SCHULZ, 1980, s.53,55).

Mekanı sistemleştirirken, Romalılar kenti ve bunu çevreleyen kırsal alanlar birbirinden ayırmışlardır. İnsanın doğayla olan mücadelesinin bir göstergesi olarak ayrılmak veya varmak anlam dolu bir merkezden ayrılmak veya varmak anlamındaydı. Romalılar merkeze ayrı bir anlam yüklemişlerdir. Önemli ve anlamlı olan şeyleri merkezde yada merkez çevresinde geliştirmişlerdir. Bunun yanında aksın varlığı dikkati çekmektedir. Roma' da ortogonal ve dönebilen elemanlar kompleks ve aksiyel organize edilmiş, toplamalar yaratmak için birbirine bağlanmış ve bu aks merkez ile ilişkilendirilmiştir (NORBERG-SCHULZ, 1980, s.42).

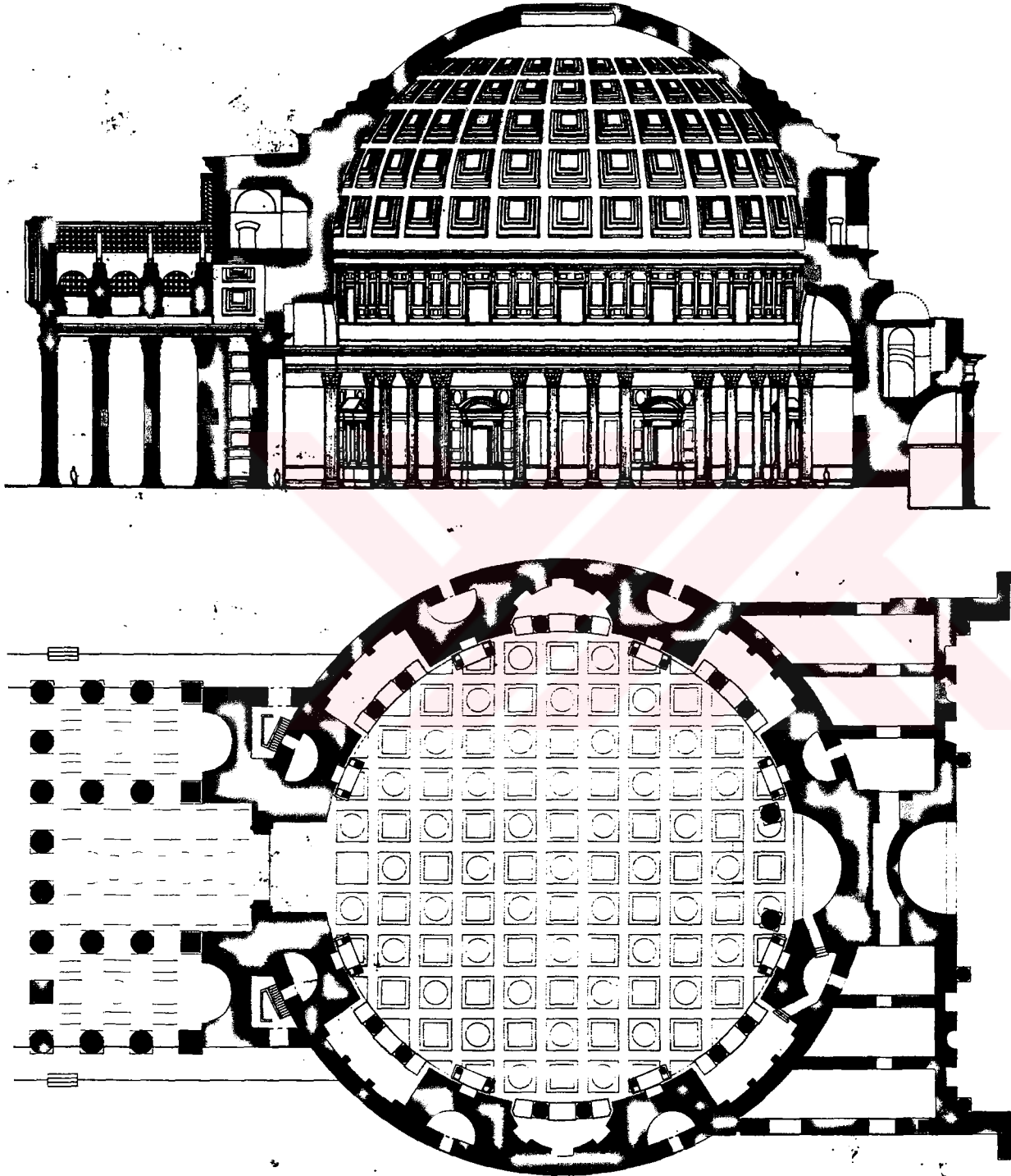
3 . 3 . 3 . Sosyal ve Politik Yaşam

Roma' da sosyal yaşam özellikle imparatorlar tarafından kontrol edilmeye çalışılmıştır. Forum dışında tiyatro ve stadionlarda yapılan gösteriler, pandomimler, yarışlar ve sirkler imparatorluğa tabi olan ulusların halklarını imparatora ve bu düzene bağlamak için kullanılmıştır. Forum formel ve formel olmayan toplantıların merkezi idi. Cumhuriyet döneminde var olan kurullar hem yüksek tabakadan hemde halk içinden olan kimselerin seçme ve seçilme hakkını kullandıkları politik ve ticari konularda karar verdikleri teşkilatlanmalardır.

Forum, bu kurullar içinde barındıran yapıların toplandığı yerd. Ayrıca toplantılar dışında önemli bir tartışma zemini oluşturmıştır. Politik ve idari kurumların yanında önemli yapı da Bazilikadır. Bazilika, Yunan medeniyetindeki stoa' nın işlevini görmektedir. Bazilika kral salonu anlamına gelmekle birlikte hukuk davalarının görüldüğü ve ticaretle ilgili meselelerin görüldüğü bir yerd. Toplumun tamamına açıktı (NORBERG-SCHULZ, 1980, s.45).

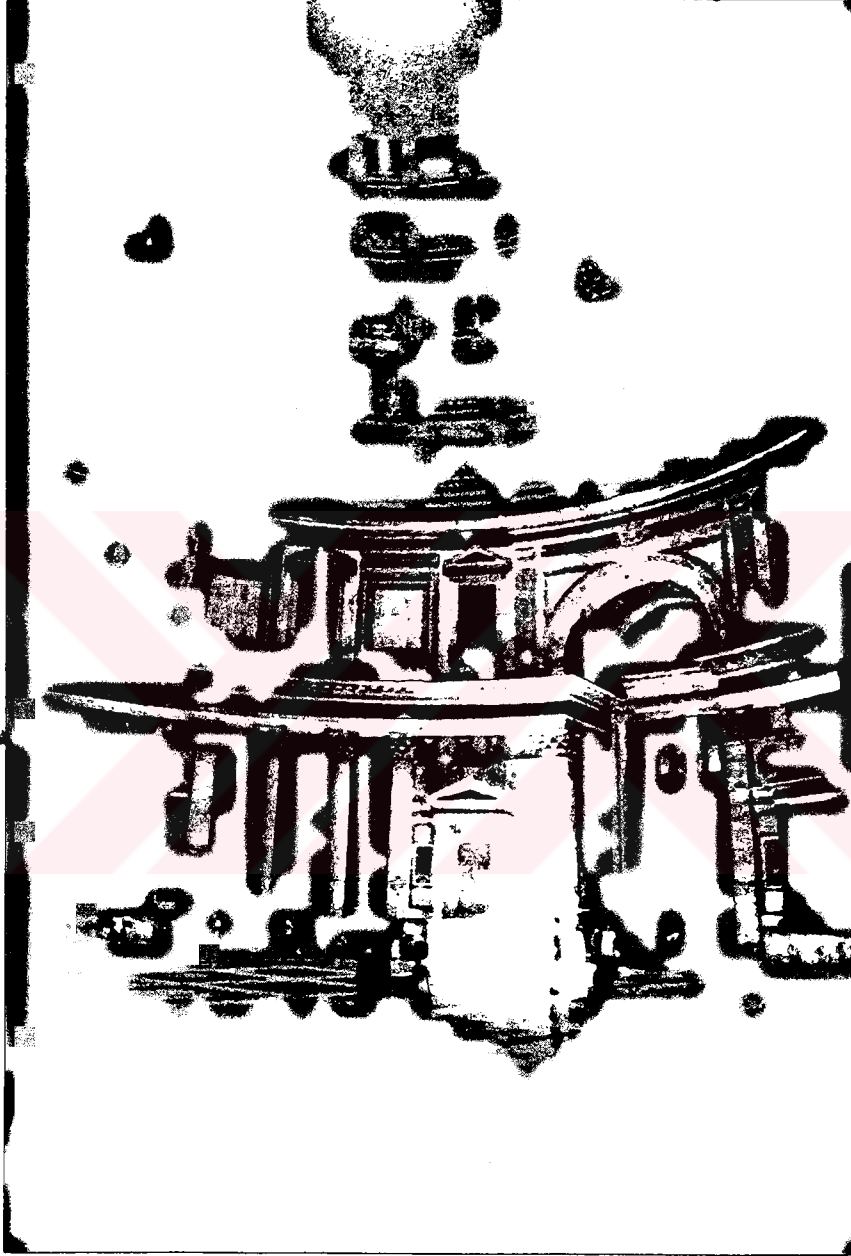
İmparatorluk döneminde gladyatörlerin savaşları halkın en büyük eğlencesi haline gelmişti. Bir rahip tanrıya inandığını söyleyen insanları Collesium' a götürerek inançlarını sınamak istemiştir. Romalı' lar ölümleri sevinçle karşılarken onlar başlarını çevirmişler ama baktıkları zaman bu çarpıcı görsel bombardımanın etkisinden kurtulamamış, somut bu sahne karşısında tanrıya olan inançlarını kaybetmişlerdir. Bu

deneyim imparatorluk Roma'sının insanı görsel imgelerle etkileyerek hakimiyet altına almasının en güzel örneğini oluşturur (SENNETT, 1994, s.91).

Şekil 3.10: Pantheon Kesiti ve Planı.

Roma mimarisi devletçi, pratik ve kamu menfaatini gözeten bir mimaridir. Hamamlar (thermae) aynı zamanda sosyal hayatın bir ocağı olup, eğlence ,buluşma, görüşme, konferans etüd ve spor merkezi gibi pekçok işlevi üstlenmişlerdi (NORBERG-SCHULZ, 1980, s.52).

Şekil 3.11:Pantheon'dan interiör.

Kadınlar cumhuriyetten imparatorluğa giderken biraz daha erkeklerle eşitlik kazandılar. Mal sahibi olabiliyorlar, mirastan erkek evlatlar gibi kız evlatlarda pay almaya başlamışlardı. Roma evi haremlik ve selamlık diye ayrılmamıştır. Zengin

evlerde ziyaretçi mekandan mekana geçerek ilerlerken geçtiği her kapının örtüsü olan kumaş kenara itildikçe evin mahremiyetine o kadar giriliyor demektir.

Merkezde tüm odaların baktığı Atrium bulunur, bu mekanın merkezi bir havuz ile vurgulanırdı. Evin reisi ailenin yaşlı erkek üyesidir. Girişten evin sonuna doğru uzanan aks reisin misafirlerini kabul ettiği oda ile sonlanırdı. Sokaktan bakıldığında Roma evi, Yunan evi gibi sadedir. Sokağa bakan birkaç pencere dışında göze çarpan birşey yoktur (SENNETT, 1994, s.118-121).

Romalılar kentlerin iman için pekçok su yolu ve kemer inşa etmişlerdir. Kente getirilen su evlere kanallar aracılığı ile dağıtılmıştır, ayrıca artıksu kanallarda inşa edilerek halk sağlığının tehlikeye girmesi engellenmiştir. Bu kurgu kamusal çeşmelerin yapılmasını engellememiştir. Gereklilikleri ve fonksiyonel olmaları dışında Romalılar anlamla yüklü bazı kamusal yapılar inşa etmişlerdir.

3 . 3 . 4 . Mekanın Fiziksel Kurgusu

Romalılar, kemer, tonoz ve kubbe yapımcısıydılar. Bu öğeler daha önce bilinmekle birlikte mekanları artiküle ederken bu kadar yoğun olarak kullanan ilk medeniyet Romalılarıdır. İç mekan Romalılar için önemli olurken aktif dış mekan ulaşılması gereken bir hedef olmuştur. Mısırlılar mimari biçimlendirmenin en temel taşlarını keşfetmekle birlikte iç ve dış mekanın bulunduğu noktada oluşan güçler ve mekan sorunu ilk defa Romalılar tarafından ele alınmıştır. Dış mekan kurgusunda geometri, ortogonal, düzen, merkezin varlığı, aks oluşturma, tanımlı sınırların oluşturulması önem verdikleri noktalar olmuştur.

Romalılar ele geçirdikleri yerlerde kent merkezlerini kendi düzenlerinde değiştirerek damgalarını vurdular. Özellikle Yunan medeniyetinin düzensiz olarak gelişmiş olan ilk kentlerindeki agoralara mevcut binalar dışında yeni binalar eklediler. Tiyatroyu yeni baştan kurdular. Eski agoralara gösterişli giriş kapıları ve çeşmeler inşa ettiler. Gösterişli mezar yapıları kamusal alanlarda yükselmeye başladı. Büyük hamamlar düzensiz mekanı geometrik kalıplara oturtmada yardımcı oldu. Bunun dışında kalan halkın yaşadığı alanlar düzensiz olarak bırakıldı (BAYHAN, 1996).

Roma kenti tüm bu ihtişamına rağmen ekonomik düzenin sonucunda pekçok fakir insanın yaşadığı bir kentti. Hadrian döneminde bir milyonu aşan kent nüfusu

aristokratların yaşadığı yerler dışında büyük sefalet içindeydi (MUMFORD, 1961, s.221).

3 . 4 . Ortaçağda Kamusal Yaşam ve Kamusal Mekanlar

MS. 200 yıllarından başlayarak hristiyanlık gizlice sürdürülen bir bağlılık olmaktan çıktı ve tüm dünyaya yayıldı. Bu dönemde Roma' da yaşayanların üçte biri yeni dine inanıyordu. Hristiyanlık Roma' nın pagan tanrılarından kaynaklanan inanç sisteminden tamamen farklı bir inanç sistemi kuruyordu. Hristiyan kişi tüm zevklerden ve arzulardan uzak "cennetten kovulmuş bir yaratık olmanın" ezikliğiyle yaşamak istiyordu. Kendini zevklerden ve arzulardan arındırmak için güneşe sürekli bakıp kendini kör ederek, tanrıya daha yakın olmak istiyorlardı. Roma' nın soyut ancak görülebilir tanrılarına karşı hristiyanlığın tek tanrısı görülemiyordu. O, her yerdeydi aynı zamanda hiçbir yerdeydi. Hristiyanlar fizyolojiden doğan insan farklılıklarını önemli olarak görmüyor, insanları güzel - çirkin gibi sıfatlarla ayırmıyorlar, insanlara kendi içlerindeki üstün insan gücünü bulmayı öğütüyorlardı.

Hristiyanlar inancın kurallarına uyarak, tanımlanan sınırlar dışına taşmadılar. Kendilerini kamusal alandaki politik faaliyetlerden tamamen soyutladılar. Artık onlar için mekanın ve yerin önemi yoktu. Sadece üzerinde varolabilecekleri ve tanrıya yaklaşmak için çabalayacakları bir toprağa ihtiyaçları vardı.

Yahudiler kendilerini dünya üzerinde yürüyen ruhlar olarak görüyorlardı. Hristiyanlar eski Ahit' e bağlandıkça mekanla olan bağları da zayıfladı. Böylece "Zaman içinde hac" fikri gelişti (SENNETT, 1994, s.134.140). İnsan sadece kendi içinde kendini geliştirdikçe gerçek varoluşsal anlamlara ulaşabilirdi. Bunu yaparken izlenecek tek varlık İsa' ydı (NORBERG-SCHULZ, 1980, s.74).

İlk manastırlar dördüncü yüzyılın ikinci yarısında gelişti. İlhamını Nuisia' lı Benedikt' ten (480 - 553) alan bu sistem kendi içinde büyük bir çıkmaz yaşayan Ortaçağ toplumunun yardımına koşan düzenli ve huzurlu adalar olmuşlardır. Bunların içinde en önemlilerinden biri İsviçre' deki St. Gall manastırın 820 yılında kurulmuştur. Roma İmparatorluğu' nun çöküşü ve 7. yy.' dan itibaren islam dininin yayılışı kent kültüründe önemli bir gerileme yarattı. 11. yy.' a kadar manastırlar ve feodal şatolar çevrelerinde yerleşmelerin oluşmasında katkıları oldu. Mekan içinde dağılışı düzenli olmuş ve

manastırlar bir günde yürünebilecek mesafelerde kurulmuşlardır (NORBERG-SCHULZ, 1981, s.60,77).

Yüzyıllar boyunca kilise Avrupa anakarasının en önde gelen yapısı olmuştur. Yunan ve Roma yerleşmeleri daha karmaşık bir görünüme sahipken bugün bile pekçok Avrupa kenti kentin görünüşünde baskın olarak karşımıza çıkan merkezde yer alan kilisesi ile karakterize olmaktadır. Bu yapılarda çoğunlukla fonksiyonel farklılıkların ve yerel özelliklerin geri plana itilerek maddeselleştirme ve iç mekan zenginliğinin önem kazandığını görüyoruz. Kiliseye giren bir inanan cennete girdiğini hissetmeli ve gözleri bu coşku ile dolmalıydı. Kiliselerde yüzeylere olan yaklaşım değişmiş ve ışık oyunları önem kazanmıştır (NORBERG-SCHULZ, 1980, s.58,72). İlk dönemde Hristiyanlar çok fazla ışığın her türlü imajı ortadan kaldıracağına, gözün arzularının insanı daha fazla örümceğin ağına yaklaştırdığına inanmışlardır (SENNETT, 1994, s.132,133). Bu yaklaşım Ortaçağ'ın sonlarına yaklaşırken Gotik stilde en fazla görünür kılınmaya çalışılan anlam olmuştur.

Hristiyanlığın doğuşu ve Roma İmparatorluğu' nun dağılması ve barbar saldırılar sonucu, imparatorluk merkezi olan Roma' nın nüfusu bir milyondan 20.000 kişiye kadar düştü. Bir müddet durgunluk geçiren kentler, 10. yy.' dan itibaren ticaret ile yeniden canlanmaya başladılar. Feodal şatolar bünyesinde topladıkları insanlara güvenlik sunarken, önemli hizmetler kalıplarını biraz daha aşıyor ve dünyaya açılıyorlardı. Ortaçağ boyunca uykuya dalmış olan kamusal alanlar yeniden canlanmaya başladılar, ancak kentte oturanlar (burjuva sınıfı) iki önemli hakim gücün baskısını üzerlerinde hissediyorlardı. Kilise ve Kral. Yönetim ve askerlikle ilgili konulardan uzak olan bu sınıf gittikçe büyüdü ve kimliğini ancak 19. yy.' ın sonlarında bulabildi. İşte bu sınıf devlet ve kilise tarafından hoş karşılanmayan ticaret ile uğraşarak kentlerini canlandırdı. John of Salisbury "Body Politik" adlı kitabında toplumun çeşitli sınıflarını vücudun organları olarak görüyor toplum ve insan vücudu arasında kurduğu analogide ticaretle uğraşanlara hiç yer vermiyordu. Belli zanaatkarların bir çatı altında toplandığı, işin kalitesini ve fiyatını kontrol eden, bunun yanında malın pazarnı koruyan ve gözetten, mesleğin babadan oğula geçmesini sağlayan loncalar kuruldu. Meslek eğitimini oğullara vermek isteyen loncalar üniversitelerin doğuşuna neden oldular. Önceleri kirada veya geçici bannaklarda verilen dersler zamanla özel mekanlara taşındı. 1209 yılında bir kısım eğitici Cambridge' yi kurmak için Oxford' dan 1222 yılında Padua' yı kurmak için Bologno' dan ayrıldı (SENNETT, 1994, s.151-185).

Ortaçağ kentlerinin organik sokak dokusu planlı bir çalışmanın sonucunda oluşmuştur. Bu sokaklar çevresine sıralanan evler; barınağı, imalathaneyi ve dükkanı tek bir kuruluştaki topluyordu. Paris' de 7. yy.' dan başlayarak bazı panayırlar kuruluyor ve imalathane sahipleri aradıkları hammaddeyi bu panayırlarda bulabiliyorlardı. Ancak bir dönem sonra yoğunlaşan kontaklar sayesinde bu önemli günler dışında da aralarında ticaret başladı (SENNETT, 1994, s.186-207).

Tüm Ortaçağ kentlerinin büyüklüklerinden bağımsız bazı ortaklıkları vardı: kapalılık, yoğunluk, mahremiyet ve fonksiyonel farklılaşma. Kimi sokaklar ve bölgeler belli zanaatkarların yaşadığı yerler oldu. Büyük yerleşmeler meydanlarıyla dikkati çekiyorlardı. Manastırdaki kardeşlik anlayışı kentlerde, daha manidar bir alanda yayıldı. Kentin duvarları yaşayan bu organizmanın kabuğu, kilise ise merkezdeki cevheri oldu. Böylece kent kamusal yaşamın gelişeceği bir yer haline geldi (NORBERG-SCHULZ, 1980, s.93-94).

3 . 5 . Yeniden Uyanış Kamusal Yaşam ve Kamusal Mekanlar

Ortaçağ' dan çıkarken, tarih içinde kamusal yaşamda ve mekanda yaşanan değişimi anlayabilmemiz için kapitalizm ve onun öncülü olan merkantilizmin yerleşmeler üzerindeki etkisini anlamak gerekir. Bu süreçte kentler büyümüş ve gittikçe birbirlerine daha yabancı insanların bulunduğu mekanlar olmuşlardır. Kent sınıflarında ve katmanlaşmada meydana gelen farklılıklar ekonomik ve politik süreçlerle tamamlanınca kamusal alanlar anlamsız boşluklar haline gelmiş, özel yaşam insanın en büyük sığınağı halini almıştır.

Merkantilizm, 15. yy.' da Akdeniz ve Baltık kıyılarında ortaya çıktı. Merkantilizm, denizyaşın yörelerden toplanan malların daha yüksek bir fiyatla merkezde ya da potansiyel alanlarda satılması anlamındaydı. Merkantilizm, sürekli olarak yeni kaynaklar bulmak için araştırma yapmaktadır. Merkantilizmin ikinci aşamasında lokal kaynaklar, kereste, kürk, balık gibi, toplanarak merkeze getirilirler. Daha sonra lokal kaynakların daha iyi değerlendirilmesi için buralara yerleşilir, kaynakların daha rasyonel kullanımı sağlanırken lokal popülasyon işgücü olarak organize edilir. Merkezdeki liman kenti büyümeyi sürdürürken, liman kentinin hinterlandında bulunan bir kent, ülke içinde malların dağılımını sağladığı için yönetim ve finans merkezi olarak büyümeye başlar. Çevresinde hakim olur. Büyük oranda kırsal kesimlerden nüfus

Tablo 3.2: Avrupa'daki önemli merkantil kentler

AVRUPA ' DAKİ ÖNEMLİ MERKANTİL KENTLER		
<i>KENT</i>	<i>DÖNEM</i>	<i>NÜFUS / YIL</i>
Bruges	1350 - 1500	100000 (1500)
Venedik	1400 - 1600	150000 (1600)
Antwerp	1530 - 1580	100000 (1568)
Cenova	1570 - 1630	95000 (1620)
Amsterdam	1630 - 1750	200000 (1700)

çekerek sanayinin gelişmesi için merkez teşkil eder. Kentin büyümesi Christhaller teorisine bağlı olarak çevre yerleşmelerinde hiyerarşik olarak büyümelerine neden olur. Merkezde kent büyümesi homojen bir yapı gösterirken kolonilerde lineer bir gelişme yaşanır. Koloninin liman kenti en önemli kent olma statüsünü korur. Kolonilerin kurulmasına 1620 li yıllarda başlanmıştır.

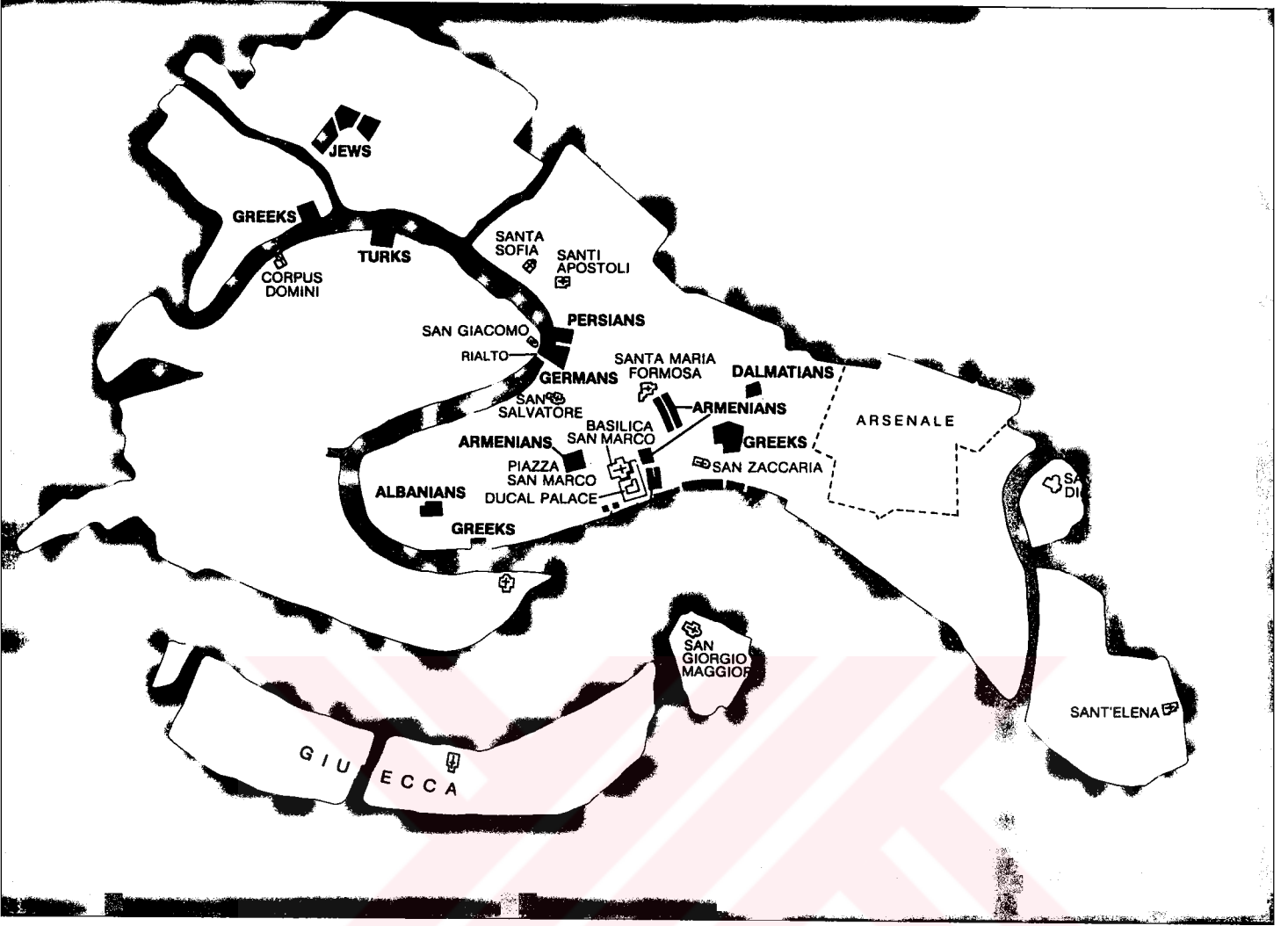
1780-1880 yılları arasında Sanayi kapitalizmi önem kazanmıştır. İngiltere sanayileşmeye 18. yy.' ın son çeyreğinde başlamış, lokal cevherler ile denizaşın bölgelerden gelen hammadde işlenmiştir. Fransa, Almanya ve Amerika bu süreçte daha sonra dahil olmuşlardır.

1880 - 1950 yılları arasında Tekel kapitalizmi denen olgu ile karşılaşırız. Belli bölgelerde, belli sanayi kollarında şirketler tekelleşmeye gitmişlerdir. Petrol şirketleri Royal Dutch Shell ve BP gibi. Üretim merkezde yapılmakla birlikte kaynak yaratmak, yeni pazarlar geliştirmek ve bu pazarları tümüyle rekabetten uzak kendilerine bağlamak için devletler tarafından emperyalizm politikası güdülmüştür. Bu dönemde bazı basit sanayilerin kolonilere kaydırılması sonucunda, koloni kentlerinde sınırlı bir nüfus artışı gözlenir. Merkezlerde ise kentler nüfusa doymuşlardır ve kimi yerlerde nüfusta bir düşüş başlamıştır.

1950' li yılların ardından dünya toplu olarak kapitalizm yürütmektedir. Sanayi kolonilere yayılmış ve koloniler otonomilerine kavuşmuşlardır. Tüm ülkeler kendi kaynaklarını sanayileri ile değerlendirerek dünya pazarna sunmaktadırlar. Merkez ülkeler bu piyasalardan çekilmiş olsalarda üretilen malların standartları yanında arzın fazlalığı sayesinde fiyatlarını da belirlemektedirler (CLARK, 1996, s.63-67).

Tablo 3.3: Dünya kapitalizminin Aşamaları

BİRİKİM ŞEKLİ	1500 - 1780	1780 - 1880	1880 - 1950	1950 -
Ekonomik Formasyon	Merkantilizm	Sanayi Kapitalizmi	Tekel Kapitalizmi	Toplu Kapitalizm
Gelir Kaynakları	Ticaret	Sanayi	Sanayi	Sanayi - Hizmetler
Üretimin yapıldığı ünite	İmalathane	Fabrika	Çokuluslu Şirket	Uluslararası şirket Global Fabrika
DÜNYA - SİSTEM KARAKTERİSTİKLERİ				
Faaliyet Alanı	Ticaret Yolları	Atlantik Çanağı	Uluslararası	Global
Hammadde Kaynağı	Kolonizasyon	Kolonizasyon/Emperyalizm	Devlet Emperyalizmi	Toplu Emperyalizm
Hakim Güçler	Akdeniz Kent Devletleri	İngiltere	İngiltere / A.B.D.	A.B.D.
KENTE ETKİLERİ				
Dönem Başındaki Kentleşme Oranı	2	3	5	27
Dönem İçinde Kentleşen Bölgeler	Avrupa Limanları	İngiltere	Kuzeybatı Avrupa Amerika Kıyıları	Afrika / Asya
Hakim Kentler	Venedik, Cenova Amsterdam	Londra	Londra, New York	Londra, New York Tokyo

Şekil 3.12: 16. yy.' da Venedik' te Yabancıların Yerleştiği Yerler

14. ve 15. yy.' da merkantilizm ile bazı Avrupa kentleri ön plana çıktı. Bunlar arasında Bruges, Venedik, Antwerp, Cenova ve Amsterdam bulunmaktaydı. Ancak bu alanda en uzun ömürlü ve güçlü olanı Venedik oldu. Denizaşırı ve Avrupa içlerine yaptıkları ticaretle zenginleştiler. 1297 ve 1797 yılları arasında merkantil sınıf Venedik kentini yönetti. Tekstil endüstrisi ve mal alıp - satmak ile aracılıktan kazanılan para kentte toplanıyordu. Bunun sonucunda bazı önemli sanatçılar öne çıktı. Palladio, Bellini, Titian, Tintoretto ve Canaletto dönemin ünlü sanatçıları arasında yer aldılar. Kent sadece para üretmekle kalmadı, sanatsal yatırımlar için zemini de hazırladı.

Merkantilist İtalyan kentleri ticari bir toplum yarattılar. Ancak ticaret sivil bir toplum yarattı. Ortak ilgileri bireysel kazanım sağlamaktı, bunun için bir arada olmaları, kontrol etmeleri, düzenleme yapmaları, uzlaşmaları, kuralların koyulması, pazarlıkların ve anlaşmaların yapılması gerekiyordu.

Ticaret dayanışmaya neden oldu. Ortaya çıkan bu yeni durum karşısında tüccarlar kamusal mekanları yatırım yapacakları birer alan olarak değerlendirmeye başladılar. Merkantil kentler ticaretin, sanayinin merkezi ve kapitalist düzenin çıkış noktasıydılar. Bu kentler Batı kültürünün sivil dünyasının ve kamusal alanının yaratılmasında yardımcı oldular (SHORT, 1996, s.19).

Ekonomik gelişmeler ve yatırımlar yanında bilim ve teknoloji alanında da önemli gelişmeler yaşanmaya başlandı. Bu merkantilist ve kapitalist düzenin sürekli olarak rekabeti en aza indirmek için yaşatmak zorunda olduğu araştırma ve yeni metodlar geliştirme sürecinin bir sonucudur. Birden fazla kişinin üzerinde çalıştığı ve gelişiminin sanat dünyasında yepyeni bir heyecanla yeni yeni eserler vermeye ittiği gelişme perspektifin bulunması oldu (GIEDION, 1982, s.30-41).

Ortaya çıkan yeni mimarinin özellikleri Brunelleschi' nin tamamlanan ilk büyük eseri olan Floransa' daki Sacrestia Vecchio S. Lorenzo oldu. Burada üç önemli nokta dikkati çekmektedir: İlk olarak insan vücudunun oranlarından yararlanılarak ortaya konan klasik düzenlerin ve çok iyi gelişmiş bir arşitravin kullanılması, geometrik ilişkilerin kurulması ve mekansal merkezileştirmeye büyük önem verilmesi. Mimar artık yeni bir bütün olarak karşımıza çıkmaktadır. Her iki örnekte de Roma mekan konseptine dönüş gözlenmektedir. Bu dönüş ister kutsal olsun ister seküler her tip yapıda ancak farklı şiddetlerde gözlenmektedir (NORBERG-SCHULZ, 1981, s.113).

Merkezileştirme ideali en geniş anlamda bu ideal kent planlarında anlamını buldu. Rönesansın ideal kenti Ortaçağ kentinde gördüğümüz topluluk formunu oluşturmuyor, küçük otokratik bir durumu oluşturan merkezi yaratıyordu. Kentin savunulması, ideal formun yıldız formunu almasında en büyük rolü oynadı. Kent surlarını çevreleyen burçlar atış menzilleri ve açılan, yoğunluğu hesaplanarak en yüksek ateş gücünün elde edilmesini amaçlıyordu. 15. yy.' ın ilk yarısından başlayarak çeşitli sanatçılar ideal kent için önerilerde bulunsalarda gerçekleşen ilk kent Savorgnan ve Socamozzi tarafından tasarlanan Palma Nova (1593) oldu (NORBERG-SCHULZ, 1981, s.114).

Quattrocento' nun kusursuzluğu arkasından gelen yüzyılın onun tam bir antitezi olarak karşımıza çıkmaktadır. Manierist dönemde uyum ve düzen kaybolmuş formlar gerilim ile yüklü karmişa ve denemeler mimaride hakim olmuştur. Kutsal insan imajı yerini, içsel olarak seçme problemi yaşayan, düşünceli ve korkan insan imajı almıştı. Otorite yerine, kişisel vicdanını ve sorumluluğunu ortaya koyan modern insan 16. yy.'

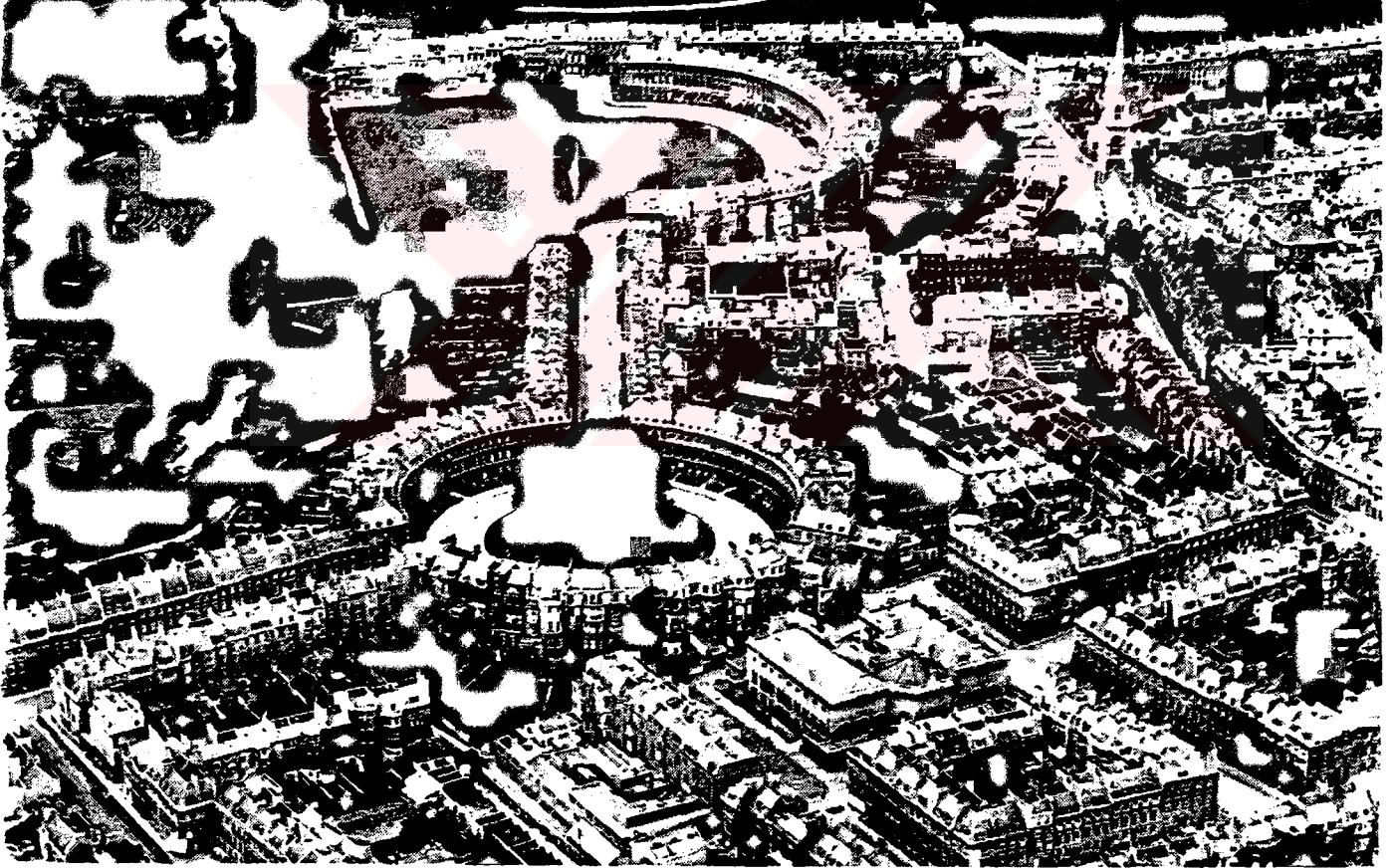
da doğdu. Dünya problemlili ve bölünmüş bir dünyadır ve insanın kendisi acı çeken ve yabancılaştırılmış bir yaratıktır (NORBERG-SCHULZ, 1981, s.146).

Barok mimarlık, 17. ve 18. yy.' ların büyük sistemleri olan Roma Katolik Kilisesi' nin ve merkezi Fransız devletinin yansımalarından kaynaklanan bir mimarlıktır. Barok mimarlığın amacı sistemin katı organizasyonunu ve gücünü sembolize etmektir. Barok mimarlık bu yüzden dinamizm ve sistemleştirmenin bir sentezi olarak karşımıza çıkmaktadır. Barok mimarlık Batı kültüründe çoğunlukla "Hümanizm dönemi" olarak adlandırılan bir dönemi oluşturur. Bu dönemde Avrupa' da yaşayan insanlar çoğunlukla hristiyandı. Ancak inancı antik dönemden miras alınan bir anlayışla doğa ve insan karakteri ile birleştirmek istiyorlardı. Bu sorunun çözümü üç karakteristik dönemde kendini göstermiştir. Barok dönemi boyunca insan ve doğa arasındaki bütünlük kurulmuştur. Beden ve ruh özel ve dinamik bir bütünün parçası olarak algılanır ve anlamın deneyimlenmesi çoğunlukla bir coşkunluk hali ile birlikte anılır. Dönemin sanatı kesin formlardan çok duruma göre gelişen hayat dolu imajlar üzerine yoğunlaşmıştır (NORBERG-SCHULZ, 1981, s.166).

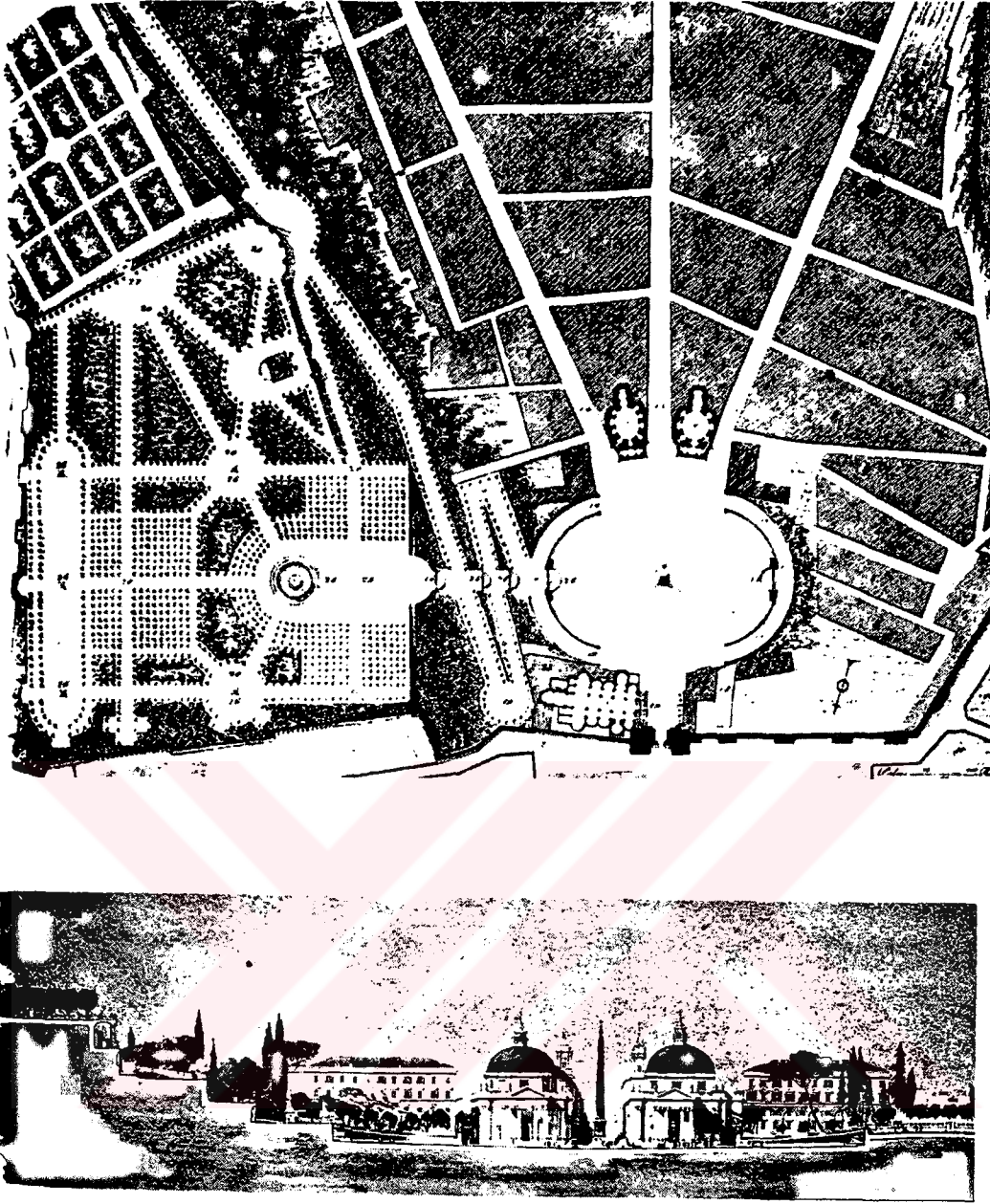
Erken endüstri devrimine kadar tüm insan yerleşmeleri "Verimli Hilal" dekilerden beri, hem yapılaşma, hem de sosyal organizasyon bakımından, iş ve çalışma arasında bir dengeyi, başarılı bir biçimde ifade etmiştir. Bu yerleşmeler, büyük aksların ya da hareket rotalarının kesişme ya da birleşme noktalarında istisnasız yerleştirilmiş olan kamu yapılan ve mekanlarında, çeşitli şekillerde, "insan dünyasının" net bir somutlaştırmasını başarmasının yolunu her zaman bulmuştur. Bu arteriyel ayrıntılarda durmaksızın değişse de kendi hücreli karakterini daima koruyan, tam ortasında yerleştirilmiş ve statik olarak yalıtılmış kamusal formdan net olarak ayrılabilen biyolojik bannağın kolları sürekli büyür. Yunan kentleri Miletus ve Priene' den, Roma kentleri Pompei ve Pava' ya , Ortaçağ Avrupa' sının ve Rönesans' ın surla çevrili kentlerine kadar, bu örüntü korunmuştur. Bütün örneklerine, en azından Batı' dakilerde kamusalda özele geçişteki temel ilişki, her zaman hücreli biyolojik kentsel strüktür içinde kamusal "form" ya da "forum" un varlığıyla oluşur kılınmıştır. Ekonomik bir gereklilik olarak surla çevrilmiş kent modelinin kullanılmaz olmasıyla birlikte, fiziksel varlığıyla, insanı doğal dünyadan, kentin uygarlığını köyün anlamsızlığından ayıran bu sınırlar, belli bir mantıkla tam anlamıyla açılmaya zorlanmıştır (FRAMPTON, 1969, s.155-159).

3 . 6 . Sanayi Devrimi ve Yaşanan Değişimler

Sanayi devrimi kentlerde yeni oluşmaya başlayan burjuva sınıfının kimliğinin oluşmasında ve bu grubun kendi varlığını hissetmesinde zaman içinde önemli bir politik güç olmasında etkili oldu. Bu güç zaman içinde aristokratların iktidarına son vererek kendi egemenliğini ilan etti. 18. yy.' da Avrupa' nın önemli iki büyük kenti Londra ve Paris nüfus açısından büyük bir gelişme gösterdiler (WRIGLEY, 1967, s.13). İngiltere denizasının ticaretle uğraşırken Fransızlar ingilizlerin Avrupa' da yarattıkları boşlukları değerlendirdiler (SENNETT, 1996, s.73). Ticaret, denizcilik yeni imalathaneler pekçok kişinin büyük kente gelmesinde etkili olmuştu. Kentlere gelenler çoğunlukla 50 mil ve daha uzak mesafelerden gelen bekar insanlardı ve geçmişlerine dair hiçbir

Şekil 3.13: John Wood the Younger tarafından tasarlanan Circus (1764) ve Royal Crescent (1769) Hava Fotoğrafı.

Şekil 3.14: Valadier tarafından tasarlanan Roma' da Poplo Meydanı (1816)

iz taşıyorlardı. Kimse yeni gelenleri anlamıyor, kabullenmek istemiyordu, hatta pekçok kimse kentlerde bu tür kırsal kesimden gelenlerin alınmaması için kent kapılarında önlemler alınmasını istiyordu.

Yabancıların gelmesi ile giyim - kuşam üzerinde önemli bir sorun yaşandı. Daha önceleri kentlerde yaşayanlar sınıflarını ve yaptıkları meslekleri gösteren kıyafetler ve bunlara bağlı aksesuarlar taşıyorlardı. Yabancıların gelmesi, sanayi ve imalat alanlarında çalışanların sayısının artmasında kentlerde lonca sisteminin çökmesine neden oldu. Loncalar artık eskisi gibi kendilerine bağlı olanlara iş bulmayı garanti

edemiyorlardı. İş bulmak için okur - yazar olmak, bilgi sahibi olmak yanında şanslı olmak da gerekiyordu. Loncaların kullandığı işaretler anlamsız hale gelirken, aristokrat sınıfın bu yeni kalabalıklar karşısında kendi grup bilincini yitirmeye başlaması, 1825 yılında dikiş makinesinin icadı ile standart parçalardan dikilerek elbiselerin kolaylıkla hazırlanmaya başlaması toplum içinde ortak değerlendirilebilen kodların kırılması anlamına geliyordu. Giderek kentlerde yaşayan insanlar diğerlerine birer “meçhul” olarak bakmaya başladılar.

Kente yeni gelenler kent içindeki alanları yoğunlaştırdılar. Son derece dar sokaklar kimi evlerin sokaklara 4 - 5 metre mesafeleri vardı. Kent dışında inşa edilen konutlar önceleri aristokratların ve elit grubun evleriydi. Ancak daha sonra doğal peysaj kentlerin içine de alınmaya başlandı. Bu örüntü sarayın ve sembolize ettiği gücün daha açık bir şekilde vurgulanmasına yardımcı oluyordu. 1789 devriminin ardından kentlerin ve aristokrasinin karşı karşıya kaldığı tehlikelerin kentin dışından değil içinden kaynaklandığı görülüyordu. Yeni savunma sisteminin kent sınırlarını değil ülke sınırlarını koruyan bir anlayışa getirilmesi kent surlarının önemini kaybetmesine neden oldu (KRIER, 197, s.64). Kentler surlar dışına taşarak bu alanlarda gelişmeye başladı ve eski kent dokusu üzerinde önemli tahribatlara yol açtı.

18. ve 19. yy.' da sanayi üretiminin artması sonucu malların pazarlanabilmesi için daha geniş alışveriş yerlerine gereksinim duyulmuştur. Sanayileşme, standart üretimin artması, tek fiyat, kapitalin çoğalması, hızlı satış, satın alma eğilimleri bilinmeyen müşterilerin artmasına neden olmuştur. Bunun bilinmemesinin en büyük nedeni kente gelen yeni yığınların bu medeniyet içerisinde “meta fetişizmi” nden en çok etkilene grubu oluşturmasıdır.

1852' de, Aristide Boucicault, Paris' te Bon Marché adında küçük bir perakende satış mağazası açtı. Makine üretimi mallar elle üretilenlerden daha hızlı ve daha çok miktarda yapılabilirdi. Bu anlamda mağazalar fabrikalara karşılık düşüyordu. C. Wright Mills endüstriyel bürokrasi temelinde tamamlayıcı bir açıklama yapmıştır. Beyaz Yakalılar' da sabit fiyat sisteminin gerekçesini şöyle anlatır: Sürümden kazanan mağazalarda çok sayıda eleman çalıştırılması zorunludur. O nedenle girişimci kendisi satış yapmayacaksa sabit fiyat uygulamalıdır, memurlarının yapacağı pazarlığa güvenemez (SENNETT, 1996a, s.185).

Şekil 3.15: Haussmann' in Çalışmalarının ardından Operadan Avenue de l' Opera

19. yy.' in başında Paris' in dar, kıvrımlı sokakları nedeniyle günümüzde yürüyerek on beş dakika tutan bir yol o zaman bir buçuk saat tutuyordu. Bir kişiyi quartierinden ayrılması zaman yitirmesi demekti, ama diğer yandan mağazaların hedefledikleri satış

hacmine ulaşmaları için şehrin her yerinden müşteri çekmesi gerekiyordu. 1860' larda Paris' te Grands Boulevards' ın yapımı bunu mümkün kıldı. Paris ve Londra' da birer ulaşım sistemini kurulması bunu daha da uygulanır hale soktu.

19. yy.' ın son 20 - 30 yılında mağaza sahipleri işletmelerini gösteri karakteri üzerinde oldukça sistemli yollarla çalışmaya başladılar. Zemin kata dökme camdan vitrinler yerleştirildi, buralar koyulan mallar mağazadaki sıradan mallar değil, en sıra dışı türden parçalardı. Vitrin dekorasyonları zamanla daha da fantastik ve özenli duruma geldi. Ticaretteki yeni düşünce kodu kamusal alan anlayışında daha geniş bir değişimin işaretiydi: Kişisel duygulara yatırım ve pasif gözlem birleşiyordu; kamusal alana çıkmak hem kişisel hem de pasif bir deneyim idi (SENNETT, 1996a, s.185-187).

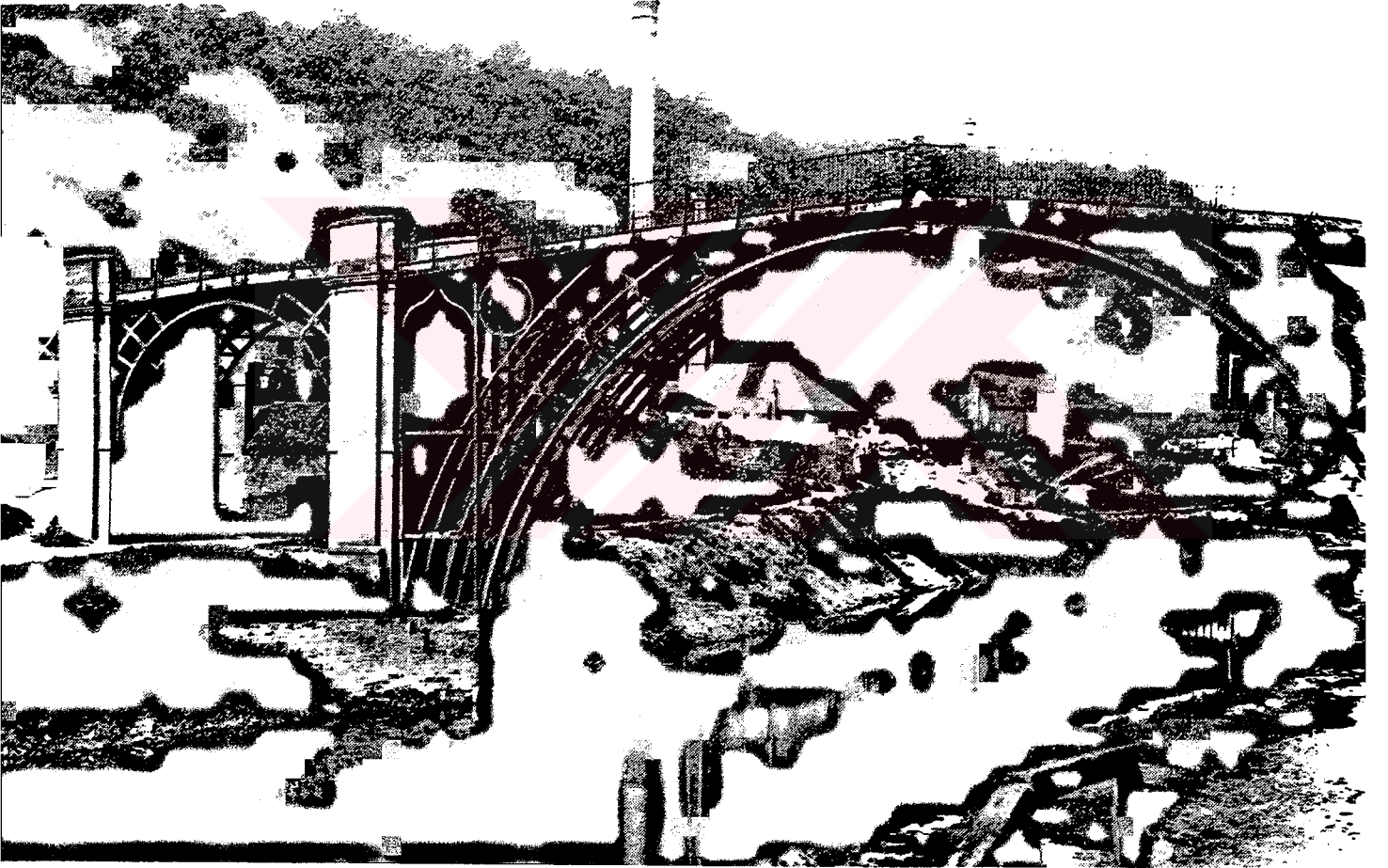
İnsanların iki yüzyıl önce çocukluğu keşfetmelerini anlamamızı Philippe Ariés' in "çocukluğun tarihi" adlı yapıtına borçluyuz. Kitap, bütünüyle yeni bir alan açıyordu. Tarih içinde değişmeden kalan biyolojik bir biçim yerine, tarihsel bir biçim olarak, ailenin incelenmesi, buluşları David Hunt ve John Demos tarafından genişletilip geliştirilen Ariés 18. yy. ortasında yetişkinlerin kendilerini çocuklardan temelde farklı yaratıklar olarak görmeye başladıklarını ortaya koyuyordu. Çocuk artık küçük bir erişkin olarak görülüyordu.

Kentsel büyüme aile biçiminin "geniş" aileden "çekirdek" aileye dönüşmesine yol açmıştı. Çekirdek aile geniş ailenin enkazından sağ kalan şey olmaktan çok, büyük şehirde simgelenen, yapısını kişidişi bürokrasi, toplumsal hareketlilik ve büyük bir iş bölümünün oluşturduğu yeni bir topluma verilen pozitif bir yanıtı. Çekirdek ailenin bu ortamda çok daha etkin olması bekleniyordu; çünkü aile içindeki bireyleri daha az bağlamaktaydı. Çekirdek aile yeni endüstri toplumunda bireyciliği öne çıkanyordu. Öte yandan aile bannılacak, sığınılacak bir yer olarak görülüyordu. Ailede bulunan istikrarlılığa değer verilmeye başlanmıştı, çünkü toplum istikrarsızdır; toplumdan çekilmenin bir aracı olarak hizmet gören aile bir istikrarlılık timsali haline gelmiştir. Bu nedenle yalıtılmıştır. Bu yalıtım da aile bireylerini bilinçli ve gönüllü olarak hayat gailelerini aile ilişkilerine sokmaktan kaçınmaya teşvik ederek başarılı olur.

Sanayi ve sosyal devrimler yeni yapı tiplerini gelişmesinde etkili oldu. Önde gelen yapı tipleri artık saray ve kilise değildi. Anıt, müze, konut, tiyatro, sergi salonu, fabrika ve ofis binaları yeni yapı tiplerini oluşturunuyordu. Bunlardan anıtlar eski arketipal

formlara dönüş özlemini yansıtıyorlardı. Ancak yeni yapım sistemleri ile birleştikleri zaman diğer yapıların bu tür özellikler göstermeleri mümkün değildi (GEIST, 1985, s.107).

Sanayileşme kapitalizmin gücü ile birleşince teknoloji alanında insanların yaşama mekanlarını değiştiren önemli atılımlar oldu. Demir, daha önceleri yapı malzemesi olarak kullanılmamıştı, suya daha dayanıklı olan bronz tercih edilmişti. Kömürün kullanımı demir' in daha rahat şekillendirilebilir bir madde olmasını sağladı. 1750 yılında demir çubuk haline getirilebildi ve pik demir ortaya çıktı. 1767 yılında demiryolu

Şekil 3.16: Severn Köprüsü (1775-1779)

rayları bu maddeden yapıldı. 1779 yılında tamamlanan Severn Köprüsü demirden yapılan ilk mühendislik eseri oldu. 1796 yılında tamamlanan Sunderland Köprüsü taş ayaklar üzerine oturmakla birlikte 78 metrelik bir açıklığı geçiyordu. Daha önce bilinen sınırların dışına çıkan bu ölçüler ince ve zarif görünümle insanların o güne kadar yapılarda görmeye alıştıkları masiflik, ağırlık, hantallık etkileriyle çelişiyordu.

Sanayi üretimi için büyük makinelerin içine alınabileceği kapalı mekanlara ihtiyaç duyuluyordu. Ahşap gibi malzemelerle ihtiyaç duyulan açıklıkların geçilmesi mümkün olmuyordu. Fabrika yapılan dökme demir kolonlar, çelik çerçeveler ile inşa edilmeye başlandı. Böylece geniş açıklıklar sağlandığı gibi bu yapıların çok katlı olmaları da mümkün oldu. Diğer yapı tiplerinde bu yeni malzemenin, yeni konstrüksiyon tekniklerinin kullanılması iç mekanların daha ferah, daha aydınlık olmalarını sağladı.

Buhar gücü ile çalışan asansörler öncelikle işçileri ve fabrikalarda malları taşımak için kullanılıyordu. Ancak asansörler henüz kentlerde yaşayan, yükselen burjuva sınıfını taşıyacak kadar güvenli değildi. 1853 yılında Elisha Graves Otis ilk emniyetli asansörü kabinin yanlarına taşıyıcı halat koptuğu anda kabini tutan dişleri ekledi. Böylece yüksek yapıların yapımında önemli bir engel ortadan kalkmış oldu. 1871 yılında çıkan yangın Chicago' nun büyük bölümünde etkili oldu. Chicago Okulu üyelerinden Louis Sullivan yapıda fonksiyonun üzerinde duruyordu. Amerikan sanayisi tüm dünya sanayilerinden önce standartlaşmayı başarmıştı. Bundan hareketle çelik karkas sistem içerisinde tamamen amaca uygun olarak gelişmiş fonksiyona mekan hazırlanıyordu. Demir yolu yapımı ile önemli birikimler yapmış olan Chicago kenti maddi olarak yeni mimari düşüncenin uygulanmasına büyük katkıda bulundu. William Le Baron Jenney ve Louis Sullivan dönemin önde gelen yüksek bina tasarımcıları oldular. Böylelikle kapital sahibi olan ve bunun dışında hiçbir ad ve ünvan ile onurlandırılmamış olan sermaye sahipleri kendi güçlerini bu yeni yapı tipi ile kanıtlama imkanı buldular (GIEDION, 1982, s.368).

1868 yılında Henri Labrouste Paris' te gerçekleştirdiği Ulusal Kütüphane Binası' nda çeliği büyük kubbelerin yapımında kullandı. İnsanlar ilk defa bu kadar çok kubbeyi büyük filayakları ile kesilmeden izleyebiliyorlardı. Labrouste, kütüphanenin magazininde çelik katlar, sıralar ve köprüler kullanmıştı. Magazin bir gemiyi andırıyordu. Ancak bu kadar yoğun kullanılan bir yerden yaratılan orta mekanın görülebilirliği, sistemin çalışmasının rahatlığı ilgi uyandırmıştı.

Pazar yerleri, çok katlı mağazalar ve pasajlar bu yeni teknik kullanılarak inşa edilmeye başlandı. Satılan mallar daha ışıklı bir ortamda çevreden yüksek görülebilirlikte bir mekanda sergileniyordu. Bunun dışında ülkelerin kendi ürettikleri sanayi mallarını ve teknolojilerini sergiledikleri büyük fuarlar düzenleniyordu. Bu fuarların düzenlenebileceği büyük mekanlara ihtiyaç duyuluyordu. İlk fuar 1851 yılında Londra'

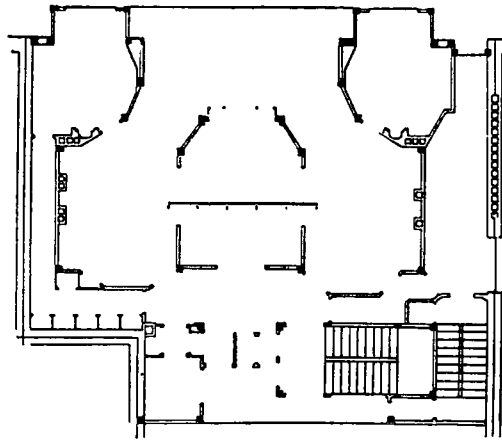
da düzenlendi. Bu büyüklükte aktiviteyi içinde barındıracak bir mekan taş kullanılarak yapılacak bir tasarımda üç yıl sürmesi öngörülmüşken, Joseph Paxton' ın Christal Palace' ı altı ay gibi kısa bir zaman içinde yetiştirilmişti. Yapıda kullanılan kolon ve kirişler kumaşlar ve demir kolonlar üzerine yapıştırılan klasik düzende kolon süslemeleri ile kamufle edilmişti. Ancak yeni yapım sisteminin insanlar üzerinde bıraktığı etki büyük oldu. Daha sonra Fransa' da yapılan fuarlarda özellikle "makinelere salonu" nun yapımı büyük bir önem kazanmıştı. Çelik strüktür her seferinde daha büyük bir başarıyla kuruluyor ve bu strüktürü gizleme ihtiyacı duyulmuyordu.

John Smeaton 1774 yılında İngiltere' de Eddystone denizfenerini inşa etti. Daha önce taştan yığma olarak inşa edilmiş olan fenerler dalgaların etkisiyle yıkılıp gitmişti. Onun inşa ettiği fener ise sönmemiş kireç, kil, kum ve kırılmış demir cürufundan oluşan bağlayıcı sayesinde sağlandı. 1824 yılında Joseph Aspdin Portland çimentosunu buldu. 1829 yılında Dr. Fox demir örgüler kullanarak döşeme yapımını buldu. Bahçivan Monnier 1868 yılında beton tüplerin yapımında tellerden meydana gelen bir ağı kullandı. 1890' ılı yıllardan sonra betonarme yapı inşaatlarında, özellikle kente yeni gelenlerin ve yeni oluşan sınıfların konut yapımında büyük ölçüde kullanıldı. Auguste Perret 1903 yılında Paris' te 25 bis Rue Franklin üzerinde betonarme iskelet kullanarak şimdiye kadar konut alanında verilmiş örneklerin dışında bir eser ortaya koydu. Bu gelişme daha sonra Le Corbusier tarafından Dom - ino evlerinde kullanıldı 1914. Corbusier iskelet (karkas) sistem ile açık mekan arasındaki ilişkiyi ilk defa açık bir şekilde göstermiştir (GIEDION, 1982, s.329).

19. yy.' da yaşanan bu gelişmeler yepyeni bir mekan anlayışının doğmasını sağladı. Geçirgenlik ve mekansal süreklilik ve temel geometrik formlara dayanan mimari anlayış 20. yy.' ın başında mimarların amaçlarının başında geliyordu. Ancak bu gelişmeyi destekleyen sosyal ve ideolojik değişimler söz konusudur. 20. yy.' a gelindiğinde bu değişimler özellikle kentlerin kurgusu üzerinde etkili olmaya başladı.

Kapitalizmden etkilenen kentlerin en başında Manchester geliyordu. Kent 1760 yılında 17.000 nüfusa sahipti, bu sayı 1830 yılında 180.000 iken 21 yıl sonra 303.382 ye çıkmıştı. Bu dönemin kent yapılanması Friedrich Engels' in 1844 yılında yazdığı "The condition of the working class in England in 1744" (1944 yılında İngiltere' deki çalışan sınıfın durumu) adlı eserde belirtilmişti. Aynı yıl Engels Paris' te Karl Marx ile tanıştı ve yıllar süren arkadaşlıklar başladı. Almanya dışında yaşamaya zorlanan Marx, Engels' in mali desteği sayesinde Londra' da çalışmalarına devam etti. İkisi birlikte 1848

yılında “komünist manifesto” yu yazdılar ve ardından 20. yy.’ ın felsefi ve politik peysajını değiştiren “kapital” geldi. Engels ve Marx işçi sınıfını zincirlerinden başka kaybedecek hiğbirşeyi olmayan bir sınıf olarak tanımlıyordu (SHORT, 1996, s.27).

şekil 3.17: Auguste PERRET’ in Betonarme işkeleti ilk Uyguladığı 25 bis Rue Franklin

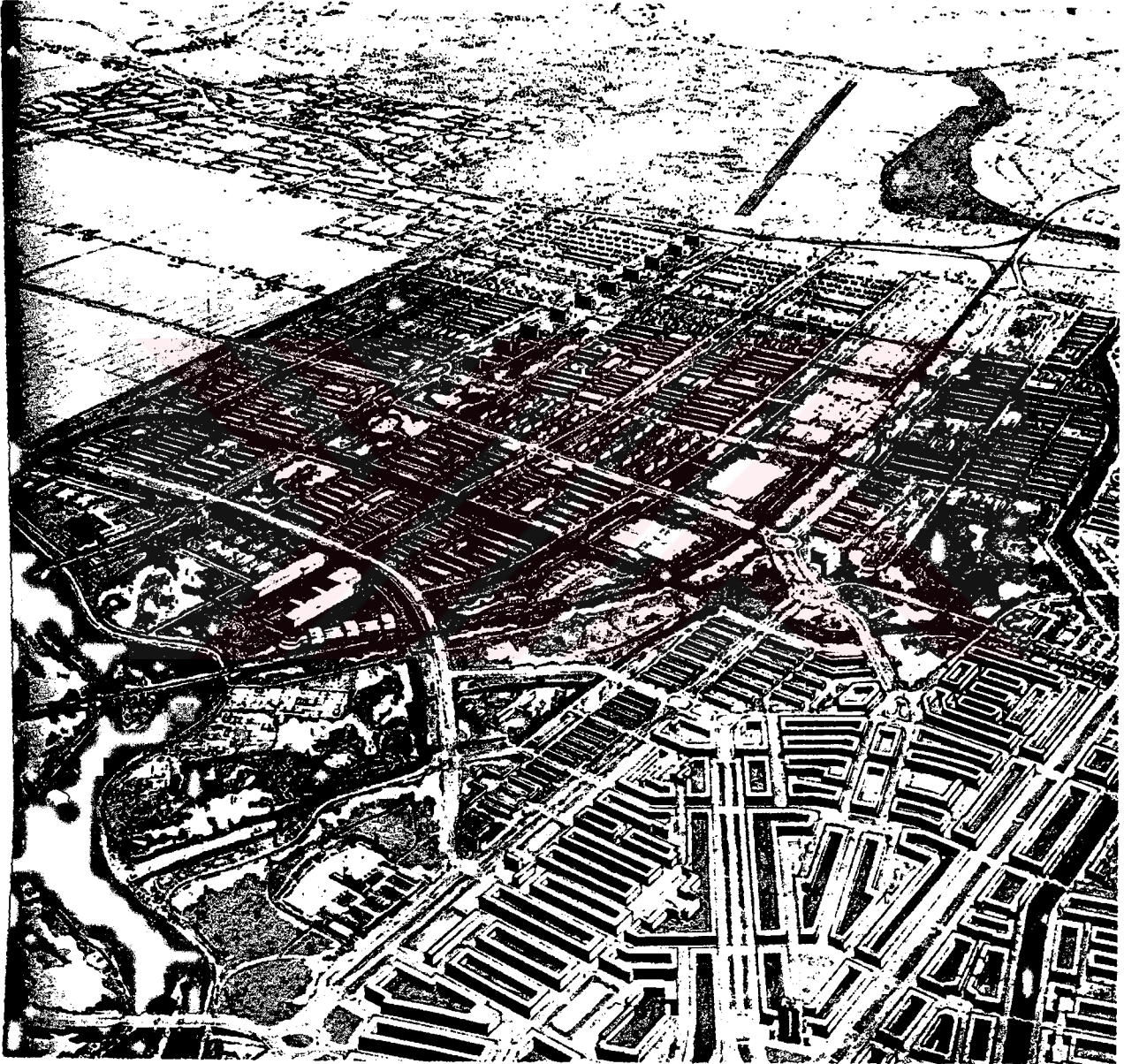
Avrupa daha eşitlikçi bir toplum anlayışına doğru kaymaktaydı. Devlet yönetimleri sınıfların ve sendikaların, çeşitli baskı gruplarını oluşturması ile huzursuzluğu giderecek önlemler almaya başladı. Toplumda huzursuzluğun artması tüm üretim faaliyetini durmasına yol açabilir ve elde olanların tamamı bu çekişmeler içinde kaybedilebilirdi. Bu dönemden itibaren üst ve orta sınıfa tanınan ayrıcalıkların mümkün olduğu kadar daha alt sınıflarada indirildiğini görüyoruz.

Ledoux' nun 1775 - 1779 yılları arasında gerçekleştirdiği sanayileşme çağına ilk ideal kenti olan La Saline de Chaux yepyeni bir anlayışı temsil ediyordu. Burada yapılar kesin bir geometrik kurgu içinde birbirleri ile ilişkileri açısından bağımsız olarak yerleştirilmişti. Sınıf ayrımı gözetilmeden herkesin mümkün olduğu kadar eşitlikçi bir biçimde makanda yer alması öngörülmüştür (KRIER, 1979, s.70).

19. yy.' da burjuva sınıfında artan düzensizlik ve huzursuzluk karşısında yeni bir düzenleyici olarak politikacıyı devreye soktu. Günümüzde insanlar politikacıların neler yapmak istedikleri ve bunları gerçekten ne kadar gerçekleştirebilme iradesi ve potansiyeline sahip oldukları ile değerlendirmiyorlar. Kişilik ön plana çıkmış bu gibi sorunlar arka plana itilmiştir. Yazılı ve görsel iletişim olanaklarında meydana gelen gelişmeler politik kişiliğin insanların kendi gelecekleri ile ilgili kararda etkili olabilmesi için bir araç haline gelmiştir.

Kapitalizmin kentlerde yaptığı tahribat; kent moleküllerini parçalanması, kent surlarının yıkılarak kentlerin çevreye yayılması, kentlerin sanayi gibi daha önce mevcut parçalı doku ile kontrast oluşturan yapı tiplerine ihtiyaç duyması ve sanayinin ucuz arazi ihtiyacı karşısında kent çeperlerine yayılması bu üretim merkezlerine bağlı olarak çalışan işçilerin bu yapılara daha yakın yerleşmek amacı ile kent merkezinden ayrılarak fabrika çevrelerinde kümelenmeleri, insan ve mal trafiğinin artması, birim alanda insan sayısının artması, sanayini yarattığı kirlenme, sınıflar arası farklılıkların yarattığı huzursuzluk olarak belirtilebilir. Bu sorunların giderilmesine olanak sağlayacak bir şekilde Ebenezer Howard 1898 yılında "Garden cities of tomorrow" adlı eserini yayımladı. Bu kitapta Howard kentlerin nüfuslarının sınırlı tutulmasını, merkezde ve kent çevresinde bol yeşil alanlar bırakılmasını ve radyokonsantrik bir yapının sınırlı tutulan kent nüfusu ile mümkün olacağını açıklıyordu. Krier, Howard' ın önerilerinin arasında iki katlı, önde küçük bir bahçesi, arkada daha büyük bir bahçesi olan, aynı cepheye sahip sıra evlerin bulunmadığını söyler. Raymond Unwin ve Barry Parker' ın tasarladığı Letchworth bahçe şehri ve 1906 yılında Londra' da Hampstead

uydu kenti için yapılan öneriler eski kentlerin dokusundan esinlenmiş, yolların düzeninde pekçok farklılıklar, farklı büyüklükte doluluk ve boşluklar içeren, öneriler her binanın ayrı mimarlar ya da aynı mimar tarafından kupon olarak çalışıldığı yapılardan oluşmuştur. Bu düzen her bakış noktasında farklılaşan ancak diğer yapılaşmış kentlerden farklı olarak daha fazla açık alan içeren bir yapılaşmaya işaret ediyordu (KRIER, 1979, s.64).

Şekil 3.18: Güney Amsterdam Planlaması, önde Berlage' in 1902-1915 arasında oluşturduğu doku, arkada 1934 Eesteren planlaması

Ancak modern mimarlar bu gelişmeye onun amacını tamamiyle değiştiren bir ekleme yaptılar. Bahçe şehri daha düşeyde bir kent haline getirdiler. Ulaşım yolları arasında kalan büyük yapı adaları yine yeşil alanlar olarak kullanılıyor ancak üzerinde kurulan yapılar çok katlı ve çubuk şeklindeydi. Le Corbusier' in üç milyonluk Paris için yaptığı öneride "T" şeklinde yüksek bloklar sağlıklı yaşam için gerekli hava ve güneş ışığını evin içine almayı sağlıyordu. Kentin çevresinde kalan geniş yeşil alanlar ise dinlenme faaliyetine ayrılmıştı. Kentin tam orta noktası havaalanını da içeren demir ve kara yollarının kente ulaştığı noktayı oluşturuyordu. Mies van der Rohe çubuk yapıların yerleştirilmesi üzerinde çalışmalar yapmıştı. Binalar yollara dik ve birbirlerine paralel olarak yerleştirilmiş ve böylece sokak mekanı yok edilmişti. Binaların arasında herhangi bir genişleme bulunmadığından meydan mekanı da yok edilmiş oluyordu. 1919 yılında Hilberseimer yaptığı "tarak şehir" önerisi ile tek düze konut bloklarının belirli bir düzende yerleştirilmesinden sonra arta kalan alanların tamamen taşıt trafiğine ayrılmasını öneriyordu. Kent mekanları tamamen hareketi olanaklı kılmaya çalışan bir araç olarak kullanılmaya başlanmıştı. 1950 yılında Marsilya' da yapılan Unite d' habitation yapılaşma alanını kullanmak için yerden plotler üzerinde yukarı kaldırılmıştı. Kullanıcıların ihtiyaç duyabilecekleri tüm sosyal donatılar bina içinde düşünülmüş, yapının teras çatısında havuz ve koşu pisti tasarlanmıştı. İnsanların kamusal faaliyetlerde bulunurken bile yapı duvarları ile sınırlandıran katı bir çerçeve sunuyordu. İnsanları dış mekanlara çıkmaya diğer mekanlarla dolaylı ya da dolaysız pasif veya aktif etkileşimde bulunmaya yönlendirmiyordu. Unite d' habitation kent mekanından ve kent mekanında kamusal mekandan kopuşun ve kendi içine kapanışın en ileri deneyimi oldu.

Modern mimarlar, akademi ile giriştikleri mücadeleden galip çıkmak için kongreler toplamaya başladılar. Bunlardan ilki 1928 yılında La Sarraz' da oldu. İlk CIAM "Congres Internationaux d' Architecture Moderne" toplantısında üç faktör etkili oldu. İlk olarak "Sanatçılar Evi" nin kurucusu olan ve bazı modern ressamı biraraya getiren Helene de Mandrot Avrupa' nın çeşitli ülkelerinden modern mimarları davet etmişti. İkinci olarak Cenova' da inşa edilecek olan "League of Nations" binasının mimari projesini elde etmek amacıyla açılan yarışmada diğer tüm katılımcılara kıyasla çok üstün bir öneri getirmiş olan Le Corbusier Aristide Briand adında bir politikacının yalnızca akademi anlayışında yapılmış bir binanın kabul edilebileceği şeklinde açıklamasıyla yarışmada değerlendirmeye bile dahil edilmemiş, bunun yarattığı hayal kırıklığı ve kızgınlık aynı düşünceyi paylaşan modern mimarları biraraya getirmişti. Son olarak dünyanın diğer uzak ülkelerinde bulunan izole olmuş, ideolojik temel ve

profesyonel yardıma muhtaç olan mimarlara ulaşmak, onların problemleriyle uğraşmak ve kendilerinde hakim bir stilin yaratılmasına çalışıyorlardı. Buna çalışılırken resim ve heykel sanatında yaşanan değişimler izleyici rolünde olan dünya insanlarını yeni anlayışın göz zevkini yaratmakta yardımcı oluyordu (GIEDION, 1982, s.696-706).

Modern mimarlar dünyanın artık her gelişmiş kültürü kapsayacak tek bir stilin, tek bir tasarım prensipleri dizisinin hakim olabileceği homojenliğe ulaştığına inanıyorlardı. Bu durum tüm dünya üzerinde Avrupa kolonizasyonu ve sömürgeciliğin yayılması, merkez dışında da gelişmeye başlamış olan sanayileşmenin bir sonucuydu (SILVER ve ZISKIND, 1993, s.10).

İkinci CIAM kongresi Frankfurt kentinde yapıldı ve düşük gelir grubuna mensup kişiler için konut yapımı tartışma konularını oluşturuyordu. Beşinci kongre Paris' te toplandı ve konusu "konut ve rekreasyon" du. Her geçen yıl daha fazla ülkeden ve daha fazla sayıda katılımcının ilgisini çeken CIAM toplantıları yeni akımın tüm dünya üzerinde etkili olmasında ve kararlar alınmasında etkili oldu. Sanayi ve teknolojiadaki gelişmelerle kentlerin transformasyona geçtiği ülkelerde yapılaşma (imar) kanunları büyük ölçüde modern mimarinin sınırladığı yasal çerçevenin içinde kaldı. Bu düşünceler ancak 1960' lı yıllardan başlayarak eski kent dokularının ve mimari eserlerin korunması çerçevesinde değişime uğradı. Kentin algılanması, çözümlenmesi her geçen gün daha karmaşık bir hal almıştı. Yalnız kenti tümüyle bilmek için yapılan çalışmalar yeterli olmuyordu. Kent, dünya kapitalist sistemi içinde sadece bir alt sistemdi. Bu sisteme olan girdileri ve sistemin çıktılarını anlamak için dünya sisteminde ülkenin, daha sonra bölgenin rolünü bilmek ve buna göre strateji geliştirerek ülkenin kalkındırılması düşünülüyordu (GIEDION, 1982, s.696-706).

3 . 7 . İkinci Dünya Savaşından Sonra Yaşanan Gelişmeler

İkinci Dünya Savaşı özellikle Avrupa kentlerinde büyük zararlara neden oldu. Bombalanan sanayi alanları ve kentler birer enkaz haline geldi. Bu alanların temizlenmesi ve yeniden inşa edilmesi büyük zaman aldı. Bu dönem içinde kentler çevrede gelişmeye başladı. Artan araba sahipliği ile artan ulaşılabilirlik kentlerin çevreye yayılmasında etkili olmuştur. Savaş sırasında askeri ulaşım için yapılmış otoyollar artan talebin çok üstünde büyük bir konfor sunuyordu. Kent içlerindeki yollar ise dar ve araçları park etmek için alan bulmak oldukça zordu. Kent merkezine gelen her on iki araç 300 m² yer gerektiriyor ve ortalama olarak on beş kişi bu araçlarla kent

merkezine geliyordu. Yeni kent düzeni de kentlerden kent dışına doğru hareketi destekliyordu. Kent arazisi daha çok spekülâtif olarak konutları yapımı için ayrıyor ve daha sonra bu noktaya kent sakinlerinin çekilmesi için çalışılıyordu. Önce arz yapılıyor daha sonra çeşitli metodlarla bir talebin yaratılmasına çalışılıyordu. Kent çevresindeki ucuz araziler pekçok kimsenin büyük servetler kazanabileceği büyük yatırımlar olarak görülüyordu. Kentler yeni açılan iş sahalarında daha iyi şartlarda işçi istihdam etme şansını tanıyorlardı. Kente çalışmak ve daha iyi bir yaşam için gelenler kısa bir süre merkezde kaldıktan sonra yine kent çevresindeki alanlara yöneliyorlardı.

19. yy.' in sonlarına doğru ve savaştan önceki döneme kadar çalışan kesim için kentlerde pekçok ingiliz prototiplerinden yararlanarak peysaj bahçeleri oluşturulmuştu. Kentlerin dışarı yayılması ile birlikte bu alanlar kent içinde oturanlar tarafından kullanılmaya başlandı. Bu dönemden sonra uydu kentlerde park ve çocukların oyun ihtiyaçlarını karşılamak için park düzenlemelerine gidildi (CARR ve dig., 1992, s.64).

Savaştan sonra kentlerin içinde bulunduğu durum ve artan ulaşılabilirlik ile kentler çevreye doğru yayılma gösterdi. Yeni yapılaşan alanlar zoning kuralları çerçevesinde CIAM ve Uluslararası Okul' un belirlediği çerçevede inşa ediliyordu. Kent dışındaki alanlar için zoning yapılırken bugün eski kent merkezlerinde yer alan fonksiyonları belirtmek için yapılan analizlerin, kenti anlatmak için yeterli olmadığı görülür. Fonksiyonları birbirinden ayırmak ve bunların yollar ile çevreden ulaşılabilirliğini kısıtlamak bu dönemin planlama anlayışını oluşturdu. Günümüzde de planların bu şekilde oluşturulması yaklaşımı üniversitelerde bir yarıyılık proje dersi olarak öğretilmektedir. Günümüz kent planlarında tasarım yaklaşımı küçük alanların iyi etüd edilerek çevresi ile birlikte, kent ölçeğinde organize edilmesi ve bu büyük sisteme entegre edilmesi şeklindedir.

Savaşın ardından merkezin boşalması, merkez fonksiyonlarının transformasyonuna neden olmuştur. Önce ticaret daha sonra iş alanları transformasyona uğramıştır. Kent dışı alış -veriş merkezleri bu süreçte doğmuştur. Kentlerin canlılığını arttırmak amacı ile 60' lı ve 70' li yıllarda kent merkezlerinin yayalaştırılmasına başlanmıştır. Bu çalışmalardan kimi başarılı olmuş, kimi ticaretin ve kullanıcı sayısının artmasını sağlayamamış ve tekrar taşıt trafiğine açılmıştır. Bu dönemde kentin ticaretini ayakta tutan ileri derecede uzmanlaşmış ve kent çapında tanınan dükkanlar olmuştur (ABALI, 1994, s.113-117). Yine bu dönemde bazı kentsel boşlukların kent dışındakilerine benzer alışveriş merkezleri yapımını özendirdiği ve kent merkezlerinin ticari açıdan

canlanmaya başladığı gözlenmektedir. Kamu dış mekan kullanımının 1960 lardan başlayarak kapalı alanlarda yer alma eğilimi gelişmiştir. Bina içi halka açık kullanımların 80' li yıllarda giderek arttığı gözlenmiştir. "Alışveriş merkezleri" ticaret yanında, dinlenme, eğlenme gibi faaliyetlerle kullanımı artırma çabasına girmişlerdir (ÖNÜR, 1994, s.468).

Şekil 3.19: Mies Van Der ROHE' nin Tasarladığı Lake Shore Drive Apartmanları

Peysajda kent dokusu bireşiminde hayalgücü ile doğanın sentezi olan bir şiirsellik aranmıştır. Artık alanlara kamu için sahip çıkılarak canlandırılmaya başlandı. Kent mekanlarında içselleştirme (interiorization) önem kazandı. Kentsel adalar veya süper kentsel adalar denilen, aynı fakat yol mekanı ile birleşmiş ada ada gelişmeler buna yön verdi. Binaların lobileri ve diğer kamuya açık olabilecek kesimleri kentte bilinçli olarak açılması ve bu anlamda arkad, galeria, bina içi bahçe ve atrium gibi öğelerin geliştirilmesi 80' li yıllarda yaygınlık kazandı. Açık mekanların kent içinde bir ağ olarak ele alınması gereği ortaya çıktı.

Bu gelişmeler ışığında günümüz kamusal alan tipolojisi şöyle oluşmuştur:

Tablo 3.4: Kamusal mekan tipolojisi

Tip	Karakteristik özellikler
1. Kamusal yeşil alanlar	
- Merkezi Park	Kent açık alan sisteminin parçası, kent çapında öneme haiz, kent merkezine yakın, mahalle parklarından daha büyük
- Kentiçi Parklar	Çim ve ağaçlarla örtülü, geleneksel ve tarihi kökleri bulunmakta
- Kommon	Kent çapında bilinen önemli yeşil alanlardır
- Mahalle Parkı	Kent açık alan sisteminin bir parçası olarak mahalle birimlerinde yer alır, oyun ve spor alanlarını içerir
- Mini Park	Kent içinde, yapılar arasında, çoğunluğu su elemanlarıyla zenginleştirilmiş küçük yeşil alanlar
2. Meydan ve Plazalar	
- Merkezi Meydan	Kentin kuruluşu ile ilgili, pekçok yolun kesişim noktası
- Birleşik Plaza	Kent merkezinde, merkez dışı ofis parkına alternatif olarak gelişmiş ofis ve ticaret yapılan arasında meydanlar, sahibi özel ve özel girişimcilerce geliştirilmiştir
- Anıt	İnsanları ve olayları anımsatan yerel veya ulusal öneme sahip meydanlardır
3. Pazarlar	
- Üreticiden-tüketiciye pazarlar	Kent merkezinde önemli noktalardaki sokak veya otopark

	alanların haftanın belirli günlerinde kurulan pazarlardır
4. Sokaklar -Yaya kaldırımları -Yaya ticaret aksları -Transit ticaret aksları	Kent merkezinde önemli cadde ve sokakların taşıt trafiğine kapatılması ile yaratılmış,oturma,toplanma,alış-veriş imkanlarının yeşil ve su öğeleri ile süslendiği alanlardır Geleneksel yaya ticaret akslarının otobüs veya hafif raylı sistemlerle desteklenmiş şeklidir
5. Oyun Alanları -Oyun alanları -Okul bahçesi	Mahalle içinde geleneksel oyun ekipmanı bulunan kimi zaman yetişkinler için dinlenme elemanlarının bulunduğu alanlardır Oyun ve spor alanı olarak halka eğitim yapılan zamanlar dışında açık alanlardır Mahallelerde özel alanlar üzerinde geliştirilen,manzara olanağı olabilen,oyun ve bahçe işleri için kullanılan alanlardır
6. Toplum Bahçesi	
7. Yeşil Akslar -Bağlantılı dinlenme ve yeşil alanlar	Bazı rekreasyon alanları ile doğal alanların yaya ve bisiklet yolları ile sürekli olarak bağlanmasıyla yaratılırlar
8. Atrium -Atrium -Mega çarşılar	Kent içinde halka açık,kontrollü,kimi zaman kapatılan,ofis ve ticari sistemin parçası olan,özel mülkiyette ve özel girişim sonunda doğan alanlardır Kent içinde ticarete açılmış çoğu zaman eski yapı veya yapı adalarının rehabilitasyonu ile elde edilirler Sokak köşeleri,metro girişleri,merdivenler,boş alanlar daha çok çocuk ve geçler tarafından kullanılırlar
9. Günlük Alanlar	
10. Su Kenarları -Sahil,liman,plaj,ırmak dere kenarları ve göl kıyıları	

BÖLÜM 4 : MEKANIN KAMUSAL MEKAN OLMA ÖZELLİĞİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER

Kamusal mekanlar bireysel kontrolün ötesinde toplumsal fonksiyonlar için kendiliğinden oluşmuş veya kurulmuş mekanlardır ve kamusal mekan özel mekan ile oluşturduğu karşılık sayesinde daha iyi anlaşılabilir. Kamuya olan ilginin insanlar arasında azalmasının ve kamu içinde ortaya konan davranışların eylemden çok pasif gözleme dayanmasından kaynaklanan rahatsızlıklar sınırlı sayıda araştırmacı tarafından dile getirilmiştir. Kentlerde yaşayan insanlar birbirlerinden yalıtılmış olduklarından birbirlerinin arzu ve gereksinimlerine karşı duyarsızlaşmaktadırlar. Kentlerde gelip geçen yılların, kültürlerin dönemlerin getirdiği zenginlik insanların biraraya gelerek birbirleriyle kültürel alışveriş yapmaları ve farklılıktan doğan zenginlik potansiyelini değerlendirerek yeni zenginlikler, anlamlar yaratmaları için tam kapasite kullanılamamaktadır. Yalıtılmışlık, önyargı ve provakasyondan doğan sosyal rahatsızlıkların kaynağı durumundadır. Kent kültürünün gruplar arasında yaşatılması her geçen gün daha da zorlaşmaktadır. 19. yy.' da Olmsted prototiplerinden yararlanılarak, özellikle ABD' nin doğu kıyılarında pekçok gezinti parkı oluşturulmuştu. Bu dönemde Yeni Dünya' ya gelen göçmenler parklarda daha evvel buraya gelerek ülkenin şartlarına adapte olmuş, yeni oluşturulmaya çalışılan yüksek kültüre ayak uydurabilmiş elit kesimle biraraya gelmiş, yeni karşılaştıkları bu kültürün görsel kodlarını bu parklarda öğrenerek taklit etmeye başlamışlardır (CARR ve dig., 1992, s.63). Günümüzde kentlerimiz bu tür mekanizmalardan yoksundur. Magazin dergileri ve elektronik medya mevsimlik modaları geniş halk kitlelerine duyurmaktadır. Yapılan şey sunulanları aynen kabullenmektir. 19. yy. Amerikan parklarında taklit edilmeye başlanan kültür zamanla toplumsal ilişkilerle yaşanarak birey tarafından benimseniyordu. Etkileşim tek taraflı değildi. Göçmenler Avrupa' da yaşanan pekçok yeniliği de beraberinde getiriyorlardı. Farklı tezler ve antitezlerin yeni bir senteze ulaşmasında kamusal mekanlar gerekli zemini oluştuyordu.

Modern çağa özgü planlama anlayışı çerçevesinde öteki ile birlikte yaşamının en genel kabul gören yöntemi, mekanda muğlâklığı ve rastlantısallığı rutinleştirmek, yabancıların karşılaşmasındaki sürprizi gereksizleştirmek oldu. Bunun nedeni ötekilerin hem “büyüleyici” olarak bulunması hem de “tehlike” olarak algılanması olmuştur. Tehlikeyi yok etmek için sosyal ve fiziki mekanda farklılıklar, muğlâklıklar, karmaşa yani öteki yalıtıldı. Kent, böylece farklılıkların karşılaşabileceği bir mekan olmaktan çıkıp “nötr kent” haline geldi. Nötralize etme, ayırmanın meşrulaştırma aracı olarak kullanıldı. Izgara planlama ya da zonlama, sosyal yaşamın ve kentin farklı alanlarını fonksiyonel olarak birbirinden ayırarak ya da kopartarak heterojen mekanları homojen ve soyut kentsel araziye dönüştürdü (DEMİRTAŞ ve dig., 1996, s.41).

Özne ve öteki arasındaki mekan farklılığının mekanıdır ve melezleşme zonları bu farklılığın yaşanmasında önemlidir. Melezleşmenin temastan kaynaklanması ve hem öznenin hem de ötekiden farklı olması önemli. Böyle bir mekanda, özne ve öteki arasındaki ilişkinin asla bir özne - nesne ilişkisi değil bir özne - özne ilişkisi olması gerekiyor. Başka bir şekilde soyutlarsak, kamusal mekanlar, sosyal olarak düşünüldüğünde “ötekileri” nesne olarak değil, özne olarak kavramlaştırmalı (BHABHA, 1994, s.186).

Bunun sağlanması için ötekilerin ve öznenin arasında “temas” olanakları gerekiyor. Hem herkesin kendisi olarak güvenle varolabileceği, hem de farklarla karşılaşabileceği, buluşabileceği, temas edebileceği mekanlar gerekiyor ki, zaten kamusal mekanların canlı melez zonlar olabilmeleri için farklılıkları nötrleştirmek yerine, teması, kozmopolitliği destekleyen mekanlar olmaları gerekiyor (DEMİRTAŞ ve dig., 1996, s.42).

Mekanların kamusal mekan olması, farklılıkların karşılaşabileceği mekanlar olabilmeleri için şu üç özelliği bünyelerinde barındırmaları gerekmektedir :

1 . İnsan ihtiyaçlarına cevap vermelidirler,

2 . Demokratik olmalıdırlar,

3 . Anlamla yüklü olmalıdırlar.

Mekanın bu üç özellikten birini tam olarak yerine getirememesi yukarda açıklanan amaca ulaşmakta önemli problemler yaratacaktır. Bu problemlerin içinde bulunulan durumun özel koşulları dikkate alınarak giderilmesi gerekmektedir. Bu maddelerin kapsamlı olarak incelenmesi biz tasarımcıların karşılaşılabilecekleri problemlerde aksayan yönleri tesbit etmekte ve bunlara çözüm yolları geliştirmekte faydalı olacağı düşünülmektedir.

4 . 1 . İnsan İhtiyaçlarına Cevap Verme

Kamusal mekanlar kullanıcı ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde tasarlanmış ve yönetiliyor olmalıdır. Kullanıcıların kamusal mekanda gidermeye çalıştıkları birincil ihtiyaçları konfor, dinlenme, günlük yaşamın sıkıntılarından kurtulma (relaxation), pasif ve aktif olarak çevre ile etkileşim, macera ve sürpriz olmaktadır. Konforlu kamusal mekanlar kentsel mekan tasarım ilkelerinde belirtildiği şekilde kullanıcılara görsel ve fiziksel anlamda onlara en iyi eklemlenmiş çevreleri sunan mekanlardır. Bu mekanlar kullanıcılara seçim yapma olanağı da tanır. Dinlenme ve günlük yaşamın gerilimlerinden kurtulma kentte çalışan, bedensel ve zihinsel faaliyetlerde bulunan insanların, çalışmak ve yeniden faaliyette bulunmak için gerekli gücü kendilerinde bulmalarını sağlar. Çevre ile aktif ve pasif etkileşim kişinin kendisini toplumun bir parçası olarak algılamasını sağlayarak sosyal bir ihtiyaca cevap verir. Tabiatla görsel veya fiziksel ilişki sağlıklı bir yaşam için kişisel kazanımlar sağlar.

4 . 1 . 1 . Konfor

Binaların ve kentsel çevreyi oluşturan diğer bileşenlerin birlikte sağlıklı ilişkisini ortaya koyan kentsel mekan tasarım ilkeleridir. Bu ilkeler, kentin mekansal ve biçimsel koşullarının anlamlı bir bütünlükle oluşmasını sağlayan kente özgü bir örüntü dilini oluşturmaktadır. Kenti oluşturan parçaları birbirleri ile ilişkilendirerek bu örüntü dilini oluşturan ilkeler şu başlıklarla incelenebilir:

- Mekansal kapalılığın sağlanması,
- Sınırların sürekliliğinin sağlanması,
- Görsel aks ve perspektif yaratma,
- Yönlendirme,
- Dolaşımda sürekliliğin sağlanması

- İşlevselliğin sağlanması,
- Farklı düzlemlerde tasarım yapma,
- Yer düzlemi ve objelerin kullanımı,
- İnsan ölçeğini yakalamak,
- Çevresel karakterin korunması,
- Mekanlar arasında sürekliliğin sağlanması,
- İçerisi - dışarı ilişkilerinin sağlanması,
- Yer özelliklerinin yorumlanması,
- Kentin okunabilirliğinin sağlanması,
- Kentsel dokunun sürekliliğinin sağlanması,
- Hizalama,

4 . 1 . 1 . 1 . Mekansal Kapalılığın Sağlanması

Meydan, insanlığın kent mekanıyla tanıştığı en önemli mekan tipi olmuştur. İçe bakan kişi mekan üzerinde yüksek bir kontrole sahip olmaktadır. Dıştan gelebilecek saldırılara karşı en az saldırma yüzeyi elde edilmiş olur. Kent meydanları insanların göçebe hayatlarında bu prensiplerden hareketle yarattıkları mekan şeklidir. Çadırlar ortada bir meydan oluşturacak şekilde daireye yakın bir formun çevresinde düzenlenmiştir, şefin çadırı merkeze yakın kurulmuştur. Hemen hemen tüm toplumsal eylemler merkezde oluşan mekanda geçmektedir (KRIER, 1979, s.17). Bu tür mekan korunmuşluğu, güvenliği çağnştırdığından kazandığı sembolik değer yüzünden kutsal mekanların yaratılmasında da kullanılmıştır.

Kentsel mekanın kapalılık etkisine sahip olması, mekanın kolay okunabilmesini sağlamakta ve insanı saran, içine alan “kuşatılmışlık” etkilerini de beraberinde getirmektedir. Ayrıca, bir kentsel mekanı aktif ve sosyal bir mekan yapan etkenler arasında da kapalılık oranının yarattığı etki yüksek bir değer taşımaktadır (YILDIZ, 1996, s.33).

Kent meydanlarında kapalılığın ölçülmesi için kent duvarlarını oluşturan yer düzlemi üzerine izdüşümleri alınarak, bunların birbirlerini, kesip kesmediğine bakılmaktadır. Kesişme ve uçuca değmeleri söz konusu ise kapalılık etkisi yüksek bir kent mekanından söz edebiliriz. Yer düzlemine izdüşümü alınan kent duvarları arasındaki uzaklık arttıkça kapalılık hissi de azalmaktadır. Uzaklık (distance = D), yükseklik

(height = H) birbirine bölündüğü zaman D/H, 2/3, 1/2, 3/5 gibi ölçülere sahip bir meydan profilinin belirlediği mekanda kapalılık etkisi hakimdir. Buna karşın 1/5, 1/3, 3/7 gibi ölçülere sahip bir meydan profilinin belirlediği mekanda ise açık mekan olma niteliği ağır basmaktadır (GİRİTLİOĞLU, 1991, s.54).

Fiziksel elemanların eklemlenişinin kapalılık etkisinin yaratılmasında önemli rolü bulunmaktadır. Köşeleri sütunlarla belirlenen mekan neredeyse hiç kapalılık etkisi yaratmamakta, duvarlarla tanımlanan fakat köşeleri açık olan mekan daha fazla kapalılık sağlamakta ve son olarak iç köşeleri de tanımlanmış mekandan kapalılık duygusunu vermektedir (ASHIHARA, 1983, s.57-61). Yolların köşelerden katıldığı kent meydanları sirkülasyon açısından ortada daha durgun bir mekan yaratırlar. Hareketlilik bina cephelerine doğru kayar. Orta mekan dinlenme ve etkileşimde bulunmak için uygun bir mekan haline gelir. Yolların meydana ortadan katılması durumunda meydan sirkülasyon için bir düğüm noktası haline gelir. Kamunun tercih edeceği mekanlar köşelerde oluşur. Aralarından geçen sirkülasyon bu dört bölgeyi birbirinden ayırır. Kimi durumlarda orta yerde oluşması beklenen kamusal mekan sirkülasyonun önemli bir engel oluşturması nedeni ile hiçbir zaman oluşamaz.

Modern mimarlar insanların artık asfalt üzerinde yaşamaya devam edemeyeceklerini düşünüyorlardı. Yoğun olarak yapılaşmış mekanlarda sağlıklı yaşam için gerekli havanın ve güneş ışığının sağlanması için park ve açık mekanlar içine yerleştirilmiş yüksek yapılar öneriyorlardı. 20' li yılların başında aralarında büyük açıklıklar olan 10 - 12 kat yüksekliğinde, az katlı yoğun yapılaşma ile hemen hemen aynı yoğunluğa sahip yapılar Almanya'da inşa edilmeye başlandı. Bu tip Walter Gropius ve Marcel Breuer tarafından geliştirildi. Masif, çubuk şeklinde binalar, sokaklara ya da önemli manzara hatlarına dik, birbirlerine paralel olarak yerleştirildi ve eski kent dokusuyla tamamen bir kontrast oluşturan yepyeni bir örüntü ortaya çıktı. Bu tip yapılar ilk olarak Rotterdam' da Danimarka' lı mimar W. van Tijen tarafından düşük gelir grubuna mensup kullanıcılar için inşa edilmişti. Tijen, 9 ve 10 kat yüksekliğinde iki blok inşa etmişti (GIEDION, 1882, s.834). 1825 yılında Paris' te inşa edilen Rue de Tivoli kentte gelişip serpilen burjuva sınıfı için inşa edilmişti. Sokak boyunca uzanan dört katlı apartman blokları zemin katta bir arkad ile birbirine bağlanıyor ve trafikten yayaaları koruyordu. Tuileries Park' ına bakacak şekilde yerleştirilmişlerdi. 1. 3. ve 4. katlarda boylu boyunca uzanan balkonlar yapılmış her katın kendine özgü bir karakterinin olmasına dikkat edilmişti (GIEDION, 1982, s.714,715). Gropius ve Bruer' in ortaya attığı blok önerisi 1934' de Amsterdam planlamasında geniş ölçüde kullanıldı. 2. Dünya Savaşı'

nın ardından hızlı yapılaşma ihtiyacı karşısında daha da popüler oldu. Ancak bu yapılar meydanlaşmaya imkan vermemektedir. İnsanın korunmuşluk hissini bulabileceği bir mekan yaratamamışlardır. Bu yapıların dördü bir meydan çevresinde dizilse bile köşelerin açık kalması nedeni ile yüksek kapalılığa sahip bir mekan yaratılamaz.

Rue de Tivoli Geç - barok dönem kent planlamasının bir örneğidir. Krier, Gropius ve Breuer' in daha sağlıklı bir çevre yaratma endişeleri ile, Barok dönemin şehircilik anlayışını biraraya getirmektedir. Meydanlar ve bunları birbirine bağlayan sokaklar üzerinde tipoloji kaynak alınarak farklılıklardan yararlanılarak yapılar inşa edilmekte ve oluşan bu örüntünün arasında kalan mekanlarda parklar ve aktif rekreasyona yönelik mekanlar meydana getirilmektedir.

4 . 1 . 1 . 2 . Sınırların Sürekliliğinin Sağlanması

Kent duvarlarının sürekliliğinin ve kesilmeden devam ettirilmesinin mekanda yanal kapanmayı sağlamak ve sokak seviyesindeki aktivitelere bir zemin oluşturma açısından önemlidir. Bu kapsamda, kentsel mekanın başarısı ya da başarısızlığı, büyük ölçüde mekanı sınırlayan duvarlarının sürekliliğine ve cephelerinin karakterine bağlıdır. Bu duvara karakter veren, açıklıkların ritmi, oranları, malzeme, renk ve sistemleri, çıkmaları, kolonadları, saçakları ve duvarın oluşturduğu silüet, kentsel mekana ölçek veren duvarın yüksekliği kadar önemlidir. Çünkü bu duvar, bir taraftan kamusal ve özel alanları birbirinden ayıran bir sınır oluşturmakta, diğer taraftan da kamusal ve özel mekanlar arasında görsel ve fonksiyonel bağları kurmaktadır. Diğer bir deyişle, kent duvarları hem içerisindeki özel yaşamla dışardaki kamusal yaşamı birbirinden ayıran, hem de birbiriyle buluşturan bir ortam oluşturmaktadır. Bu nedenle, kente duvar oluşturan cepheler, değişen opaklık, saydamlık dereceleriyle ve biçimlenişlerindeki farklılıkla iç mekanın ihtiyaçlarına olduğu kadar dış mekanın ihtiyaçlarına da cevap vermeli, bu iki farklı dünya arasındaki ilişkileri anlatmalıdır (TRANCİK, 1996, s.220,222).

Kent duvarlarının doluluk boşluk, düşeylik yataylık ilişkileri de mekanın kapalılığının tanımlanmasında etkili olmaktadır. Bu karşıtlıkların oluşturduğu oyun kamusal kentsel mekanı kullananların zihninde onları çeken, mekan ile bireysel ilişkiler kurmalarını sağlayan etkiler yaratacaktır.

4 . 1 . 1 . 3 . Görsel Aks ve Perspektif Yaratma

Genellikle iki noktayı birbirine bağlayan lineer bir tasarım elemanı olan akslar, kentsel tasarımda binaları organize etmekte güçlü bir yardımcı olarak kullanılmaktadır. Ancak akslar ve derin perspektifler insanları birarada tutmak yerine akışı, geçip gitmeyi desteklemektedir. İnsanlar birbirleri ile ilişkiye girmek yerine kentsel mekanda insanı kendine çeken bir girdap gibi bu aksların büyüüne kapılarak sonda vurgulanan noktaya doğru çekilmektedirler. Bu son noktanın önemli bir toplanma mekanı olması ve değişik ihtiyaçlara cevap verir nitelikte olması kamusal yaşam açısından önemli kazanım sağlayacaktır.

Ancak görsel aks ve perspektifler kamusal mekanları ki bunlar genellikle kent için hayati öneme sahip mekanlar olmaktadır, kentin önemli diğer noktaları ile, doğal öneme sahip bir açılım, önemli tarihi bir nokta, önemli bir düğüm noktasındaki bir sembol, anıtsal bir öge olabilir, ilişkilendirebilir. Kamusal mekanın taşıdığı anlam üzerinde önemli bir etki yapar. Bu durum kamusal mekanların anlamsal boyutu konusunda tekrar gündeme gelecektir. Ancak bu bağlantılar sayesinde insan sadece o mekanda bulunan özellikler ile ilgilenmeyip görsel olarak daha zengin bir çevrede daha büyük hazlar yaşayabilir. Sarayburnu, önemli bir dinlenme yeri olmakla birlikte, İstanbul' u üç parçalı olarak algılayan bir noktadır. Bir yandan Marmara Denizi ve adalar, diğer yandan Kız Kulesi ve Anadolu Yakası onu Avrupa Yakası ile ilişkilendiren Boğaz Köprüsü ve Galata Kulesi, bu yakayı Sirkeci ile birleştiren Haliç Köprüsü ve tarihte önemli dönüm noktalarında etkili olmuş kararların alındığı, bir imparatorluğun yönetildiği Topkapı Sarayı hemen yanbaşınızda uzanmaktadır. Bu kamusal mekan kent, deniz, doğa, gökyüzü ve tarih ile içiçe geçen anlamların kurulabileceği nadir mekanlardan biridir.

Aks üzerinde sınırları oluşturan duvarların düşey hatlara sahip olması ve aynı malzemenin kullanılması monotonluk yaratmakta ve aksın olduğundan daha derin gözükmesine neden olmaktadır. Yatay hatların hakim olması sonucunda sonsuzluk hissi yaratılmaktadır. Kamusal mekanların her türlü kullanıcı ihtiyacına cevap verebilir nitelikte olmaları için monotonluktan uzak, çok sesli, çok anlamlı, farklı şekilde yorumlanabilir olmaları gerekmektedir. Sınırlar sürekliliği sağlarken tipolojik olarak belli arketiplerden türeyen yapıların doluluk, boşluk, renk, malzeme, doku, ritm, girinti-çıkıntı, orneman gibi konularda göstereceği farklılıklar bu amaca ulaşılmasında önemli

rol oynayacaklardır. Monotonluğu önlemek için aksın uzunluğu, uzak mesafelerden bir insan biçiminin ayırt edilebilmesinin mümkün olabildiği maksimum uzaklık olan 1,5 km' lik mesafenin aşılması, aks boyunca kınımlar yaratarak bazı çekici objelerin bu noktalarda yerleştirilmesi mekanın yıldırıncı uzaklığını azaltarak, psikolojik yönden rahatlamayı sağlayacaktır (MOUGHTIN, 1992, s.80), (GİRİTLİOĞLU, 1981, s.39).

4 . 1 . 1 . 4 . Yönlendirme

Yönlendirme ilkesi kentsel tasarımda yaya hareketine amaçlar doğrultusunda belirli bir yön verilmesini ve yaya hareketinin kanalize edilerek istenilen noktalara varılmasını ifade etmektedir. Bu bakımdan yönlendirme olgusunu kentsel sirkülasyon sistemini organize eden temel öge olarak görmek mümkündür. Böylelikle hareketin hakim olduğu mekanlardan insanların belki daha çok durağan ancak aktif kamusal yaşama katılabilecekleri mekanlara doğru yönlendirmede etkili olabilir. Yaya ticaret aksları, özellikle Avrupa' daki örneklerinde eski tarihi kent alanının tamamen yayaların kullanımına açılması ile oluşturulmuştur. Sokaklar ve meydanların ilişkisinde sokaklar daha çok insanı merkeze yönlendiren, meydanlara götüren öğeler olarak kullanılmışlardır. Kimi yayalaştırma hareketlerinde, mekan yeteri kadar geniş ise sokak üzerinde yürüyüş lineer olmaktan çıkılıp, çim alanlar, havuzlar, ağaçlar, oturma grupları, satış birimleri, kiosklar ile kırık ve dolambaçlı bir hale getirilmekte bu rota üzerinde, oturma yerleri, çiçeklikler ve döşeme tekstürü yardımı ile meydanlaşmalara gidilmekte, rota üzerinde durağanlığın desteklendiği mekanlar yaratılmaktadır (BRAMBILLA ve LONGO, 1977, s.24 - 42).

4 . 1 . 1 . 5 . Dolaşımda Sürekliliğin Sağlanması

Kentlerimizdeki kanışıklığın büyük bir bölümü yaya dolaşımını ihmal etmekten ve çoğunlukla da yaya ve taşıt dolaşımının birbirini kesmek suretiyle, sürekliliğinin sağlanamamasından kaynaklanmaktadır (SPREIREGEN, 1965, s.61,62). Oysa ki her zaman ulaşımın temel yolu olan yürümek, çevreyi çok güçlü ve yönlü olarak algılama şansı vermesi, insanların birbirleri ile karşılaşma olanağını artırması ve yakın mesafelerde sağladığı esneklik nedeniyle kentin kullanılması ve yaşanmasında son derece etkili olmaktadır. Bu nedenle kentlerde yayalara ve yaya dolaşımına öncelikli önem verilmelidir. Diğer taraftan ise, kentlerde motorlu taşıtlar olmadan bir yaşamın varlığından söz etmek mümkün değildir. Çünkü kentlerde motorlu taşıt ile ulaşılabilirlik en üst düzeyde gerçekleşmektedir. Gerçekte, kentsel mekanların pek çoğunun, yaya

ve taşıt dolaşımının bir karışımını içermesi gerekmektedir. Dolayısıyla yaya dolaşımına zarar vermeden, taşıt ve yayaların birarada çözülmesi ve bütünleştirilmesi gerekmektedir (TRANCIK, 1986, s.219).

1950 ve 1960' lı yıllarda özellikle New York ve Chicago kentlerinde yaya ulaşımının ne kadar çok zarar gördüğü dikkati çeken bir nokta oldu ve bu dönemde Gordon Bunshaft' ın Lever House'u, Mies van der Rohe' nin Seagram binası, Harrison ve Abrahamwitz' in Time - Life Building' i gibi yapılar arazilerinin belirli bir bölümünü yayalara tahsis ettiler. 1961 yılında New York ve Chicago' da düzenlenen ortak bir imar kanununa göre yayalara hareket olanağı sağlamak için düşeyde yükselme hakkı tanındı. Bu durum çelik yapılarda ekstra bir maliyet getirmediği gibi yapı strüktürünü de zorlamamaktadır (COOPER MARCUS ve FRANCIS, 1990, s.13). 1970 yılına gelindiğinde Manhattan' ın orta kesiminde özel mülkiyetin elinde bulunan onbir akr (yaklaşık 44.000 m²) kamusal yaya plazası (public pedestrian plaza) ve iki akr (yaklaşık 8000 m²) havuz, fıskiye, ve bitkilerle peysajı yapılmış (yumuşak peysaj) alan oluşmuştu (PUSHKAREV ve ZUPAN, 1975, s.18). Ancak bu çabaların sonucunda oluşan tüm bu alanlar tüm insanların kullanımına açılmamıştır ve hepsi yapılan öne çıkarmak, kendilerine prestij kazandırmak için açık mekanda farklı tasarımlara yönelmişlerdir. Bu sayede kent merkezlerinde 13 ayrı tip plaza oluşmuştur (COOPER MARCUS ve FRANCIS, 1990, s.15). İkinci önemli bir sorun olarak da bu mekanlar arasında güçlü ilişkiler yoktur. Bu mekanların yaya yolları ya da bina içi ulaşım yolları ile birbirlerine bağlanması bir sorun olarak karşımıza çıkmıştır (FRANCIS, 1987, s.81).

Bina içine inşa edilmiş atriumlar, çarşılar bu şekilde geçişleri sağlayacak elemanlar olarak kullanılmaya başlanmışlardır.

4.1.1.6 . İşlevselliğin Sağlanması

Kamusal mekanlara kullanıcıların çekilebilmesi için onların ihtiyaçlarını karşılayacak fonksiyonların mekana getirilmesi gerekmektedir. Yaşayan, canlı mekanlar yaratmanın koşulu, kentsel mekanın bölgedeki insan yaşayışına ve gerçekleştirilecek amaca uygun olarak işlevlendirilmesidir. Kamusal mekanlar ticaret ile birlikte düşünüldüğünde hayatta kalmak için insanın karşılamak zorunda olduğu zaruri ihtiyaçların karşılanması için birleştirilmiş olur. İhtiyaçların karşılanması günlük alışverişle sağlanır. Haftalık, aylık veya yıllık periodlarda yapılan alışverişler bu yaşamsal ihtiyaçları karşılamaktan daha uzak kullanıcının daha bol zamanı olduğu

taktirde yaptığı alışverişlerdir. Günlük alışveriş ihtiyaçları genellikle kullanıcılar tarafından çok geniş kamusal alan içermeyen, yürüme mesafesinde bulunan dükkanlarda giderilir. Bunun dışında özellikle Amerika Birleşik Devletleri'nde kurulan kent içi ve dışı alışveriş merkezleri yeme, içme, eğlenme ve dinlenme faaliyetlerini biraraya getirerek kullanıcıları daha çok bu mekanlarda tutma ve harcama yapmak için yeni nedenler oluşturma çabası içindedirler (DAWSON ve LORD, 1983, s.11). Bu durum kullanıcıların dikkatini belirli konular üzerine çekerek birbirleri ile olan ilişkilerini zedelemektedir. Özne - Nesne ilişkisi güçlü Özne - Özne ilişkisi zayıftır.

Öte yandan, işlevselliğe bağlı olarak kentsel tasarımın karma (mixed use) ya da birleşik kullanım (integrated use) özelliklerine sahip olması gerekmektedir. Kentsel çevrede mevcut kamusal işlevleri zenginleştirmeyi, tasarlanan bölgeye yeni işlevler kazandırmayı ve kullanımın çeşitlilik göstermesini öngören bu özellik, kentsel yaşamın canlılık ve çekicilik kazanmasını sağlamak ve kentsel mekanın kullanım değerini arttırmak bağlamında önem kazanmaktadır. Çünkü tek bir fonksiyona sahip mekanlar, belirli periodlar içinde kullanılmaları nedeniyle mekana canlılık kazandırmak açısından yetersiz kalacaklardır (TRANCİK, 1986, s.219).

4 . 1 . 1 . 7 . Farklı Düzlemlerde Tasarım Yapma

Farklı seviyeler, kent mekanlarını farklı düzlemlerde yaşatmakta, işlevsel yönden de kentsel mekanlara canlılık ve zenginlik getirmektedir. Bu kapsamda, farklı seviyelerin kent içinde yatayda gerçekleştirilen dolaşım sürekliliğini düşeyde de yakalamasından, kentsel mekandaki farklı aktivite gruplarını birbirine bağlayarak birleşik mekanlar oluşturmaktan ya da bu gruplara göre alt mekansal birimlere bölerek kentsel mekanları organize eden bir araç olarak söz edilebilir (CURRAN, 1983, s.116,143).

Zemin düzleminden yukanda olma psikolojik açıdan insana, otorite, ayrıcalık, hakimiyet gibi duygular yaşatırken, aşağıda olmak ise mahremiyet, gizlilik ve korunmuşluk, kimi zaman da izlenme, kontrol altında olma duygularını yaşatmaktadır (CULLEN, 1971, s.38). Farklı düzlemlerde tasarım yapma kamusal mekanı kullananlar için önemli bir konfor sağlamaktadır. Çoğu zaman kamu içinde pasif birer izleyici olarak bulunuruz. Özellikle yaya akış yoğunluğunun fazla olduğu ya da aktif olarak eylemde bulunan insanların olduğu mekanlarda pekçok insan günlük yaşamın gelip geçişini seyrederek rahatlamaktadır. Böyle bir durumda bulunan insanların birbirleri ile direkt olarak göz kontağı kurması tehlikesi bulunmaktadır. Günümüzde

kamusal mekanda kullanıcıların arzu etmediği bir durumdur bu. Hızlı hızlı gözümüzü kaçırırsak bile bir anlık bir yakalanma kimi insanların utanması için yeterli olmaktadır. Kamusal mekanda eylemlerin farklı kotlarda düzenlenmesi bu tehlikeyi gidermektedir. Özellikle geç - modern mimarlar kentin zarara uğrayan dokusunu iyileştirmek amacıyla tüm bir yapı adasını kapsayan alan üzerinde tasarımlar gerçekleştirmektedir. Bu çalışmalarda zeminin üstüne 1. katta yer alan teraslarda ya da çatılarda kafeler, lokantalar, düzenlenmektedir. İnsanlar yol üzerindeki kafelerde de kimi zaman bir fincan kahveyle saatlerce oynamakta ve camın koruyuculuğunun arkasına saklanarak gelip geçen kent yaşamını seyretmektedir. Çevre ile pasif etkileşimin en güzel örneklerinden birini "Rockefeller Center" önündeki buz pateni pisti çevresindeki farklı kotlardaki teraslar vermektedir.

4 . 1 . 1 . 8 . Yer Düzlemi ve Objelerin Kullanımı

Kamusal mekanların yer düzlemlerinin çeşitli malzemelerle kaplanması konfor açısından önemlidir. Özellikle yaşlı insanlar bu malzemelerin kendine güven vermesini, fazla kanşık olmamasını, mümkün olduğunca düz olmasını, ayak içine girecek ya da yere basışını engelleyecek şekilde fugalı olmamasını istemektedirler. Öte yandan bu tip kaplanmış mekanların drenajının iyi yapılması gerekmektedir. Yağmur ve kar sularının uzun süre zeminde kalması parlama yaratmakta, mekanın kullanılabilirliğini azaltmaktadır (COOPER MARCUS ve FRANCIS, 1990, s.43). Döşeme tekstürü iki boyutlu olmasına rağmen üç boyutlu yapısal çevreyi birbiriyle ilişkilendirerek mekanın tanımlanmasında gözün takip edeceği hatlar yaratarak ya da tamamen nötr kalarak mekanda bulunan objelerin ve sınırları oluşturan yapıların öne çıkmasına yardımcı olur. Siena il Campo meydanına hakim olan midye kabuğu gibi merkeze doğru odaklaşan döşeme tekstürü meydanı tanımlamakta ve Gotik sanatın önemli unsurlarından olan göğe doğru yükselişi sembolize eden kule önünde dikkati odaklaştıran bu olguya atıfta bulunmaktadır. Michelangelo' nun Compidoglio (Capitol) Meydanı' nda bulunan döşeme günümüzden yaklaşık 60 yıl önce tamamlanmıştır. Meydana hakim olan Marcus Avianus' un at üzerinde heykelini ön plana çıkartırken elips form arka taraftaki saray ve meydana inşa edilen yapılarla ilişkiler kurmaktadır.

Kent zemininin farklı örüntülerinden ve kot farklarından oluşan ikinci boyutundaki kompozisyonu ile kentsel mekanda mimari elemanlar gibi kullanılan objelerin bu ilke

kapsamında, kentsel mekan tasarımında üstlendiği işlevleri ve kentsel mekana katkılarını şöyle özetlemek mümkündür.

- Kentsel mekanı görsel olarak zenginleştirmek ve ortak bir mimari dilin oluşmasını sağlamak.
- Kentsel mekanda dolaşım sürekliliğini sağlamak.
- Ağaçlar ve su gibi elemanlarla kentsel mekanın algısal özelliklerine katkıda bulunmak; su elemanlarının sesiyle, ağaçlarında çiçekleriyle, kokularıyla, gölgeleriyle, zengin bir kentsel mekan algısı oluşturması yanında kentsel mekana doğayı da getirmek.
- Mekanın odak noktasını belirleyerek vurgu oluşturmak, böylelikle kentsel mekana düzen ve hiyerarşi kazandırarak, mekanın strüktürünü güçlendirmek.
- Kentsel mekanda objeleri odak noktası olarak kullanarak, röper (landmark) işlevini üstlenmelerini sağlamak ve böylelikle kentsel mekan içinde yön bulmaya yardım etmek.
- Objeleri taşıdıkları semboller yoluyla kentsel mekanda, mekana kimlik ve anlam kazandıran birer ağaç olarak kullanmak, bu yolla insanlarda, bilişsel olarak mekana ait belirli bir imge oluşmasını, mekanın da bu imgeyi oluşturan özelliklerle anılmasını sağlayarak, kent mekanlarını hatırlanabilir kılmak.
- Kentsel mekanda farklı aktivitelerin gerçekleşmesine olanak veren alt mekanları tanımlayarak, mekanın organizasyonunu sağlamak, mekanda gerçekleşen aktiviteleri desteklemek ve böylelikle mekanın kullanım değerini arttırmak (CULLEN, 1971, s.139 - 150).

4 . 1 . 1 . 9 . İnsan Ölçeğini Yakalama

İnsan ölçeğinin yakalanması kamusal mekanlara kullanıcıların çekilmesinde önemli bir sorundur. Özellikle 20. yy. kent mekanlarında insan ölçeğini aşan gökdelenin hızlı yayılışına tanıklık etti. Chicago' daki büyük yangının ardından 1871 yılında ilk gökdelen

William Le Baron Jenney tarafından inşa edildi. Ancak bu gelişmenin temelleri daha eskilere 1682 yılında William Penn' in Philadelphia planlamasına kadar inmektedir. Penn kenti merkezde bir meydan çevresinde hiyerarşik strüktürden aktivite düğümlerinden meydana gelen nötr bir örüntüye oturtmuştu. Kenti artık kapalı ve birbirine bağlanmış bir toplum olmaktan çıkarmış, bireylerin kazandıkları başarıları mekanda çeşitli yükseklikte inşa ettikleri yapılarla ortaya koyabilecekleri açık bir çerçeve haline getirmişti. Kent bir anda seçim özgürlüğünün tanındığı bir forum haline gelmişti (NORBERG-SCHULZ, 1983, s.7). Bu sistem 2. Dünya Savaşı' nın ardından Amerika' nın en önde gelen ihraç mallarından biri oldu. Araştırmalar gösterecektir ki bugün dünyanın en yüksek gökdelenlerinin üçte biri bu ülkede inşa edilmemiştir. 1997 yılında Patronas ikiz kuleleri tamamlandığında dünyanın en yüksek yapısı Malezya semalarında tahtına oturacaktır (DUPRÉ, 1996, s.6).

İnsan ölçeğini gözetmeyen mekanlar insan üzerinde olumsuz psikolojik etkiler bırakmaktadır. İnsanlar çok yüksek bir kütle karşısında ezilmekte, çok uzun bir yol mekanı insana monoton ve sıkıcı gelmektedir. Mekan büyüklüğünün insan ölçeğine göre çok fazla olması durumunda boşluk korkusu (agorafobia) ile gereğinden dar ve kapalı olmasında da darlık korkusu (klastrofobia) oluşmaktadır.

Günümüz kentsel mekanlarının düzenlenmesinde küçük mekanlar tercih edilmektedir. Bu tür mekanlar insanlara daha sıcak gelmekte, daha çok korunmuşluk hissi yaratmaktadır. Bu tür mekanların insana verdiği rahatlama ve güven hissi ile birlikte toplumun üyeleri diğer üyelerle daha rahat aktif etkileşime girebilmekte kendilerini daha rahat açığa vurabilmektedirler. Kentsel mekan tasarımında, insan ölçeğine geçişi kolaylaştıran farklı yaklaşımlardan söz edilebilir. Örneğin, yüksek yapıların oluşturacağı ezici ölçek etkisinden kurtulmak için, önde insan ölçeğine uygun alçak kitleler bırakıp, yüksek kitleyi geri çekmek, dolayısıyla da kentsel mekanın insancıl ölçeğini korumak söz konusu olabilir. William Le Baron Jenney yaptığı yüksek yapılarda bu sorunu hissedememiş, köşeleri oluşturan yapıların kentle olan ilişkileri konusunda özel bir kaygı duymamıştır. Louis Sullivan 1899 - 1904 yılları arasında inşa ettiği Carson, Pirie, Scott and Company mağazasında sokak kotundaki mağaza ile ofis katlarını textür olarak birbirinden ayırmış, insana yakın olan, algılamının daha rahat yapılabilceği, mesafede daha sıcak malzemeler kullanmıştır. Köşe bina bütünü içinde ele alınarak vurgulanmış bir menteşe gibi eklemlenerek 90 derece' lik iki sokağın birleşmesi yumuşatılmıştır. Modern dönemde Mies van der Rohe' nin cam

kulesinde ya da Corbusier' in Cenevre ' de inşa ettiği Maison Clart  de bu kaygılar görülmez.

4 . 1 . 1 . 10 . Çevresel Karakterin Korunması

Çevresel karakterin korunması binaların bir bütünün parçaları olarak ele alınıp tasarlanabilmesi, hem mimari ölçekte, hem de kentsel ölçekteki tasarlama probleminin c z m nde mevcut çevresel karakterin korunması ve devam ettirilmesi kavramının gözetilmesi ile mümkün olabilmektedir. Çünkü, her çevrenin kendine has bir atmosferi, onu tanımlayan ve diğer çevrelerden ayıran karakteristik özellikleri vardır.

 ağ farklılıkları, kenti karakterize eden bölümleri daha da zenginleştirir. Tarihsel büyümenin, bir ağacın yaşlanma halkalarıyla kıyaslanabilir karakteristik alanlara sahip olduğu geniş bir metropolde, her yeni bina, görsel ve anlamlı bağları olan bir süreklilik tarafından soğurulur ve bütünün zenginliğine katkıda bulunur (KEPES, 1996, s.183).

Birisi çıkıp kentin kendi başına içinde yaşayanlarının kollektif belleği olduğunu söyleyebilir ve bellek gibi nesnelerle ve mekanlarla tek vücut olmuştur. Kent kollektif belleğin "locus" udur. Bu yüzden kentin hem mimarisinde hem de peysajında "locus" ve kent sakinleri arasındaki ilişki kentin öncelikli imajını oluşturur. Belli insan yapısı eserler kentin belleği olduğu zaman yerini yenileri alır. Bu tümüyle pozitif duygu içinde büyük fikirler kentin tarihi içinden geçerler ve ona formunu verirler (ROSSI, 1982,s.130).

Çevresel karakterin korunması konusunda birlik içinde çeşitlilik kavramı ortaya atılmaktadır. Bu kavram, tasarımın çevredeki binalarla görsel olarak hem ortak bir dili konuşup birbirleri ile uyum içinde olmasını, hem de yeni tasarımın kendini çevresi içinde tek ve özel kılacak bazı k  k farklılıklara, dil oyunlarına sahip olmasını anlatmaktadır. Ancak kentte meydana gelen değişimler ekonomik, sosyal, kültürel ve teknolojik alanda meydana gelen köklü değişikliklerin sonucudur. Kentlerde amacımız artık farklılıkları yaşatmak yönündedir. Farklılıkları ne kadar iyi sergileyebilirsek, insanları o kadar çok kent ile tek vücut olmaya y reklendirebiliriz. Bazı önemli gelişmelerin eşiğindeyiz. Batı dünyasında meydana gelen değişimler, diğer alanları etkileme konusunda ne kadar etkili olacaklardır bilinmez. Yaşlanma hormonunun etkisiz hale getirilmesi, insan yaşamını uzatacaksa bunun kent, yaşanan  v mekanı, eğitim ve sağlık alanında etkileri olacaktır. İnsan kopyalama gerçekleşirse, hristiyan

İç ve dış dünyalar gerekli geçişi oluşturmak konusunda üzeri camla örtülü, işlev ve kullanım olarak bir açık kamusal mekan anlayışını sürdüren kapalı mekanların kullanımı gerekmektedir. Bu mekan türleri, açık kentsel mekanların yeteri kadar kullanılmadığı çok soğuk kuzey iklimlerinde yılın on iki ayı kullanılabilir kentsel kamu mekanları oluşturmaları nedeniyle önem kazanmaktadır. Peysajı ve kent bahçesinde de birbiriyle bütünleşmeyi sağlayan bu mekanlar, gelecekte yeni tipte kentsel mekanlar yaratılmasına olanak sağlayacak ve yeni tasarımlarda yerini alacaktır (TRANCIK, 1986, s.225).

Mimaride hem duvarların hem de çatıda camın kullanılması son gelişmelerle daha da mümkün olmakta, çok basit strüktürler için hiçbir metal elemanın kullanılmasına gerek kalmamaktadır. Çatı malzemesi olarak kullanılan camlar içerde sera etkisini engelleyecek özelliklere sahipken, ışık geçirgenliklerinden hiçbir şey kaybetmemektedirler. Duvar elemanları içerisi ısıyı tutacak şekilde geliştirilmiştir. Aynı fayans gibi yan yana getirilen panellerin araları silikon ile doldurularak yapının tamamlanması mümkün olmaktadır. Özellikle tarihi öneme sahip binalara yapılan eklerde bu tür tasarımlara gidilmesi binanın görünüşünde yüksek geçirgenlik ve nötrlükten dolayı etki yapmamaktadır (DETAIL, yıl: 1985, sayı 1 s.59-62).

4 . 1 . 1 . 13 . Yer Özelliklerinin Korunması

Yer kuramına göre, yer kavramını mekan kavramında ayıran önemli nokta, mekanın fiziksel özelliklerine dayanan kategorilerle tanımlanabilmesi, yerin ise çevresiyle anlam kazanarak farklı yorumlara açık olmasıdır. Bu nedenle yerellik ilkesi, bölgenin sosyo - kültürel yapısına uygun bir çerçevede içinde değerlendirilmeli, kamusal mekanın tasarımında ise çevrenin tarihsel, kültürel ve toplumsal değerleri gözönünde bulundurulmalıdır (TRANCIK, 1986, s.112,113).

Günümüz kentlerinde amacımız ne kadar farklı insan varsa onları bu ortak mekanlarda tüm bu farklılıklara "evet" diyerek biraraya getirmektir. Ancak en karmaşık toplumlarda bile ortak olarak yaşatılan değerlerin varlığı mevcuttur. Mimarlığın fonksiyonlarından biride içinden çıktığı toplumun kültürel değerlerini mekana taşımak olduğuna göre bu noktanın kamusal mekan tasarımında da önemli bir yer tuttuğunu unutmamak gerekir. Kalıcı bir mimarlık için çevreden kendini soyutlamanın yanlış bir tavır olduğunu hatırlamak gerekmektedir.

4 . 1 . 1 . 14 . Kentin Okunabilirliğinin Sağlanması

Açıklık ve okunaklılık, güzel bir kentin kesinlikle en önemli niteliği değilse de, yaşanan çevreye kentin getirdiği boyut, zaman ve karmaşıklık ölçütünde ele alırken özel bir önem taşır. Modern kentlerde yaşayan insanlar için yolunu tümüyle kaybetmek belki de oldukça az rastlanan bir olaydır. Başka insanların varlığı ve yolumuzu bulmamızı sağlayan araçlar, örneğin haritalar, sokak adları, yol işaretleri, otobüs levhaları bize yardımcı olurlar. Ama yolunu kaybetme şanssızlığına bir kez uğranınca şanssızlıkla birlikte gelen korku, hatta dehşet duygusu, bu durumun bizim dengemizle ve esenliğimizle ne kadar bağlantılı olduğunu gösterir. Dilimizdeki “yolunu kaybetmiş” deyimini anlamı, salt coğrafi açıdan nerede olduğunu bilmemenin ötesindedir, tam bir felaket ima eder bu sözcükler.

Yolumuzu bulurken stratejik bağlantı halkası, çevresel imgedir; somut dış dünyanın kişinin zihninde yer eden genel imgesel görüntüsüdür. Bu imge, anlık algılamaların ve geçmiş deneyimlerin anıların birlikte doğurdukları bir üründür, bilgileri yorumlamakta ve eylemi yönlendirmekte kullanılır. Çevremizi tanıma ve biçimlendirme gereksinimi öylesine önemlidir ki, ve kökleri geçmişin derinliklerine öylesine inmiştir ki, bu imge birey için gerek uygulamada, gerekse duygusal açıdan büyük önem taşır.

Kentsel çevrenin sembolik yapısını okunaklı hale, aşağıdaki silsileye göre getiririz: (1) Kentsel çevrenin algısal alanında, özelliklerinin bireyselliğini idrak ettiğimiz doğrultusunda, evler, sokaklar, alanlar, mahalleler, semtler gibi birimleri ayırt ederiz. (2) bu birimleri tanımlayan sınırları, nehirleri, duvarları, uçurumları, form ya da dışavurum değişikliklerini okuruz. Böylece kent yapısının bölümlerini kavranız. (3) Bölümlerin bağlantıları ve ilişkileri bağlamında, bir yanda kentin kan dolaşımını toplayan ve dağıtan trafik arterlerini ve demiryolları ve geçiş yolları, öbür yanda kapılar, pencereler, köprüler, tüneller, ve uzun kapsamlı görüntüler olmak üzere okuruz. (4) Bağlantıları içinde bölümler bir ortak yapı olarak birlikte okunur; sembolik form, kent bütününe muğlak sembolü (KEPES, 1996, s.182).

Kusursuz bir imge ortaya koyabilen canlı ve eksiksiz bir ortamın toplumsal rolü de vardır. Grup iletişiminin sembolleri ve toplu anıları için hammadde sağlar. Çarpıcı bir görünüm, birçok ilkel ırkın kendilerince önemli toplumsal mitlerini üzerinde kurdukları bir çatıdır. İyi bir çevresel imge, zihninde o imgeyi taşıyan kişiye duygusal açıdan

güvenlikte olduğu duygusunu verir. Kişi, kendisiyle dış dünya arasında uyumlu bir ilişki kurabilir. Bu yolunu, şaşırmanın doğurduğu korkunun öbür yüzüdür; anlamı da şudur; Ev, salt bilinen bir yer olmakla kalmayıp ayırt edici bir özelliğe de sahip olduğu zaman “tatlı evim” duygusunun en güçlü olduğu zamandır (LYNCH, 1960, s.3-5).

Kent bileşenlerinin okunabilirliği, kentin imajını da arttırmaktadır. Bu kapsamda, okunabilirlik değeri ile kentin imajı arasında doğru orantılı bir ilişki söz konusudur. Lynch' in araştırma sonuçlarına göre zengin, algılanabilir, açık, bir kent imgesini oluşturan beş öge:

- Yollar (Roads),
- Bölgeler (Districts),
- Düğümler (Nodes),
- Röper noktaları (Landmarks),
- Sınırlar (Edges).

Yollar: Şehirsel dokuyu belirleyen onun içinde olan bir ana aks, bu aksı belirleyen yapılar yol öğeleri, bu ana aksa bağlanan yan yollarla, şehir sakinleri tarafından çok iyi tanınan bir öğedir (GİRİTLİOĞLU, 1991, s.27). Bir şehir düşünürüz, gözlerinizin önünde beliren nedir? Şayet bir şehrin caddeleri, sokakları ilginç bir düzen ve kullanıma sahipse, sizler şehri ilginç bir şehir olarak, sıkıcı halinde ise sıkıcı bir şehir olarak hatırlarsınız (JACOBS, 1961).

Bölgeler: Şehirsel doku içinde bölgeler, belirli nitelikleriyle içlerinde toplanan işlevlere, sosyal öneme bağlı olarak diğer bölgelerden ayırabilen bölgelerdir. Bir liman, sanayi yerleşme alanları, iskan alanları, yeşil alanlar, büyük parklar, birbirlerinden belirli nitelikleri sayesinde kolaylıkla ayrılabilirler.

Düğümler: Şehirsel alanların, şehirsel öğelerin, kolaylıkla ve en açık olarak izlenebildiği, ulaşılabilirliği olan alanlar düğüm noktası olarak tanımlanabilir. Düğüm noktaları, genelde, yoğun insan ve taşıt trafiğini taşıyan yol mekanlarının kesim noktalarıdır.

Röper Noktaları: Bu öğeler, mimari ve şehirsel boyutlarda, mekan içinde kendi nitelikleriyle ayırt edilebilen, yüksek yapılar, kuleler, meydanlar, anıtlar, parklar hatta

ağaç ve ağaç grupları olabilirler. Yani bu öğeler genelde doku içinde seçilebilen doğal veya insan yapısı yapıtlardır. Bu yapıtlar şehirli nazarında şehre karakter veren, dolayısıyla da o şehrin sevilmesinde, benimsenmesinde etkinliği olan yapıtlardır.

Sınırlar: Sınırlar değişik şehrsel bölgeleri birbirinden ayıran veya onları sınırlayan şehir dokusu içinde kolaylıkla seçilebilen öğelerdir. Bu öğeler doğal öğeler olabildiği gibi yapay da olabilir. Doğal sınırlar, topografik yapıya bağlı olarak oluşan sınırlardır. Bir akarsu, bir yamaç, yeşil alan v.b. öğeler olabilir. Yapay sınırlar, insanlar tarafından oluşturulmuş sınırlardır. Su kanalları, tren yolları, büyük akslar, çitler, duvarlar, surlar, yeşil - ağaç arazileri v.b. Bu öğeler, kendi öz niteliklerine bağlı olarak, diğer niteliklere sahip olanlar arasında ayıncı bir görsel düzen oluştururlar (LYNCH, 1960, s.46-83).

Bu öğelerin yaratılması ve birbirleri ile olan ilişkilerinin kurulması mimarların, plançıların kontrolünün dışındadır. Kentin şekillenmesinde pekçok faktör farklı düzeylerde birbirleri ile ilişkiye girerek bu dokuyu oluştururlar. Kamusal mekanların yaratılmasında bu öğeler çekici bir unsur olarak tasarımlarda kullanılabildiği derecede faydalı olacaktır.

4 . 1 . 1 . 15. Kentsel Dokunun Sürekliliğinin Sağlanması

Kentsel doku, kentin yapıları (doluluklar) ve yapıların sınırladığı dış mekanlar (boşluklar) dan oluşan örüntüsünü, kentsel mekanların yapısını ortaya koyan özelliğiyle kentin biçimsel özelliklerinin anlaşılmasını sağlamaktır. Bu nedenle kentsel dokunun sürekliliğinin sağlanması yalnızca kentsel tasarımda değil, daha küçük ölçekteki mimari tasarımda da önem kazanmaktadır. Nitekim 1980' lerden itibaren kentsel ölçekteki öğelere ve kurallara referansla yapılacak mimari tasarımın kent ölçeğinde mesajı olabileceği, dönüşümler yaratabileceği düşüncesiyle varolan kentin dokusuna girilmesi, mimari tasarımda izlenen bir yaklaşım olarak görülmektedir. Bu dönemde, mimari yapıların kent düşüncesi ile yüklenecek, kent planının mimari tasarım ile birliği üzerinde durulmuş, bu kapsamda var olan kent yapısı izlenerek tasarımda süperpoze edilmiştir (ÖNÜR, 1992, s.478-487).

Kentlerde doluluk ve boşlukların formları, yoğunlukları ve birbirleri ile oluşturdukları ilişkiler kentsel dokuyu oluştururlar. Modern mimarlığın ivme kazandığı dönemlerde çubuk şeklinde yapıların biraraya paralel olarak getirilmesinden ve yol mekanlarının tanımlanmış olmaktan uzaklaşmasından kentsel doku önemli zararlara uğramıştır.

Eski kent dokuları ile tamamen bir kontrast oluşturmuşlardır. Kamusal yaşamın canlı tutulacağı mekanların yapısal özellikleri, formları, büyüklükleri ve birbirleriyle olan ilişkileri tanımlanmaya çalışılmıştır. Kamusal yaşamın kent merkezinde canlı olması, kent ceperlerinde canlı olması ya da tüm kent sathı üzerinde canlı olması gibi ilişkiler politik olarak aranıyorsa doku özelliklerinin de bu bölgeler arasında farklılaşmasını sağlamak gerekmektedir. Ancak tüm kentte oturan ya da bulunan insanların canlı bir kamusal yaşama yönlendirilmeleri seçme özgürlüğünün geniş bir alanda tanınması ile mümkün olacaktır. Seçme özgürlüğü içinde uzak ya da yakın bir kamusal alanı seçme özgürlüğü de bulunmaktadır. Böylece dokunun tüm kent üzerinde benzer özellikleri göstermesinin gerekliliği ortaya çıkar.

4 . 1 . 1 . 16 . Hizalama

Kamusal yaşamın canlı tutulması için akıp - gitmeyi, gelip - geçmeyi çağıştıran mekanlar yanında durağanlığı, korunmuşluğu, içinde bulunmakla güven hissi yaratan mekanların da kurulması gerekmektedir. Hizalama belirli bir hat üzerinde yapıların sıralanarak belli bir sisteme kavuşturulması için gerekli olmaktadır. Ancak bu hat tamamen düz olarak düşünülmemelidir. Eğrisel olmasının yanında kırıklı olabilmelidir. İki yol mekanının kesiştiği noktada köşeleri oluşturan yapılarda yapılacak ileri doğru çıkmalar izleyiciye bu derin mekanın sınırlarını tayin etmesi için, kendini bu süprize karşı hazırlaması için gereklidir. Hizalama kentsel mekanın kapalılığının sağlanmasında etkili bir yöntem olarak kullanılabilir.

4 . 1 . 2 . Kamusal Mekanda Donatılar

Günümüzde kentsel dünyanın görsel tezahürleri, yapay ışığın kullanımıyla büyük oranda değiştirilmiştir. Gece yapılan aydınlatmadan ötürü, uzamsal formları ve karşılıklı ilişkileri değişik bir şablon türüyle yüklenmiştir ve kentin çifte yaşamından bile fazlası söz konusudur.

Modern mimarının formlarıyla kentsel yaşamın halihazırdaki ölçeğinin varlığının bizzat kendisi, belli oranda, aydınlatmadaki ilerlemelerden kaynaklanır. Doğal ve yapay ışığın geniş can tabakalardan geçirilmesi, yeni bir uzam hissinin ve ışıklı yapılara ilişkin yeni bir kavrayışın gelişmesinde "belirleyici" olmuştur. Evlerimizde ve sokaklarımızda yapay ışıklandırma olmasaydı kendimizi yönlendiremezdik ve malların ve insanların dolaşımı göreceli olarak damla damla akmaya indirgenirdi. Şimdiki durumda 24 saatin

tamamı yaralanmaya açıktır ve doğanın geceyle gündüz arasındaki keskin eklemlenmesi, kentlerimizde tek bir gündüz - gece zaman dokusu içinde birbirine karışmıştır (KEPES, 1996, s.186).

Kentler ışık seline boğulurken kamusal mekanlar halen tüm kullanıcılar için güvenli hale getirilememiştir. Kamusal mekanda suç oranının yüksekliği özellikle kadın kullanıcılar üzerinde etkili olmakta ve onları bu mekanları gündüz vakitlerinde ve genellikle en kalabalık olduğu zamanlar olan öğle saatlerinde kullanmaya itmektedir. Kadın kullanıcılar yalnız gelmek yerine eşleri, yakın arkadaşları ve grup halinde kamusal mekanlarda bulunmayı tercih etmektedirler. Günlük ihtiyaçları karşılamaya yönelik kamusal mekanların kadın kullanıcıları daha fazladır ve gün saatlerinde faaliyet daha yoğundur. Daha uygun aydınlatma ile doğru mekansal ilişkilerin kurulması kadın kullanıcıların sayısını arttıracaktır.

İklim koşullarına göre kullanıcılar güneş ışığından sakınmak ya da ondan yararlanmak istemektedir. Güneşin az görüldüğü coğrafyalarda mekanda fazla gölgelik, şemsiye gibi elemanlara ihtiyaç yoktur. Sıcak bölgelerde gölgelikler önemli bir ihtiyaçtır. Yunan Polis' inde stoalar bu önemli ihtiyacı gideren, rüzgânın serinletici etkisinin hissedildiği havadar bir yapı olmuştur. Kamusal mekanlarda her iki tip kullanıma cevap verecek donanım geliştirilmeli, kullanıcıya seçim yapma hakkı tanınmalıdır.

Kamusal mekanlarda parlaklık engellenmelidir. Son yıllarda yüksek yapıların çoğunda kullanılmaya başlanan cam asma cepheler bina yüzeyine vuran güneş ışığını camın renginde zemine ve çevredeki diğer binaların üzerine reflekte etmektedirler. Bu durum zemin üzerinde günün her saatinde değişen ışık oyunları yaratmaktadır. Ancak kimi zaman bu yansımalar ıslak yüzeyler ve parlak zemin kaplamaları üzerine olduğu zaman mekanda bazı objelerin kullanıcı tarafından görülmesi engellenmektedir. Bu durumun herhangi bir sakınca yaratmaması için ışığı soğuran yeşil bitkilerin, pürüzlü ve opak zemin ve duvar kaplamalarının kullanılması gerekmektedir. Parlama sıcak günlerde daha etkili olduğundan istenmeyen ısı artışlarına da neden olmaktadır (COOPER MARCUS ve FRANCIS, 1990, s.26). İklim koşullarından etkilenen kamusal mekanlarda rüzgâr, yağmur, kar gibi etkilerden kaçınılacak örtülere ihtiyaç vardır. Özellikle kent içinde yüksek binalar arasında kalan kamusal mekanlar tirbülans, kullanıcıların kaldırımlar üzerinde yürüyüşünü bile etkilemektedir (RUDOLFSKY, 1969, s.338). Zeminin çok betonlaştırılarak güneş altında kızması ve ısıyı dışarıya vermesi kullanıcıları olumsuz yönde etkileyeceğinden sert peysaj az

ısıyı dışarıya vermesi kullanıcıları olumsuz yönde etkileyeceğinden sert peysaj az tutulmalı, gözü almamalı, yaşlı ve çocuklar için tehlike yaratmamalı, sağlamlık açısından güven vermelidir. Betonun ısıdıktan sonra ısısını dışarıya vermesi özellikle farklı düzlemlerde yapılmış tasarımlarda, aşağı kotta kalan kesimlerin kullanımı üzerinde eksi yönde bir etki yaratmaktadır. Yağmur ardından veya karların erimesi sırasında ortaya çıkabilecek su birikintilerine imkan vermeyecek drenaj sistemi ile sert peysajın hemen kullanılır kılınması gerekmektedir.

Kent içinde faaliyette bulunan insanlar dinlenmek istediklerindeki yeterli, kaliteli, uygun oturma elemanları bulabilmelidirler. Oturma elemanlarının ergonomik özellikleri, yerleştirme şekli, bakış noktaları ve esneklik göstermesi kullanımı etkileyen faktörleri oluştururlar. Çoğu zaman yürüme yolları üzerinde karşılıklı olarak yere tespit edilmiş oturma elemanları tercih edilmemektedir. Oturma elemanları bireysel veya grup - gruplar için düzenlenebilir, hareketli olmalıdır. Ancak kullanıcılar kendilerine ayrılmış ve özel olarak bu işlev için ayrılmış oturma yerlerinin dışında merdivenleri, bitki yetiştirilen yerlerin kenarları ile havuz ve heykellerin kenarlarını, meydanları ve parkları sirkülasyon alanlarından ayıran alçak duvarları ve babaları oturmak için kullanılmaktadırlar. Peki kimler ne şekilde oturmayı tercih etmektedir?

Cooper Marcus ve Francis, kamusal mekanlarda oturanları beş ayrı gruba ayırmaktadır. (1) Vasıta bekleyenler, bunlar taşıtın gelişini beklediklerinden fazla konfor beklemeden, oturmak için elverişli bir yer seçmektedirler ve genelde araç ve yaya trafiğinin yoğun olduğu yerlerde bulunurlar. (2) Gelip geçenleri seyretmek isteyenler, yaya akışının ya da insanların toplu olarak bulundukları yerlere yakın otururlar, bunlar çoğunlukla erkek kullanıcılarıdır. (3) Öğle arasını değerlendirmek isteyenler, genelde sakin bir ortamla, canlı bir ortam arasında tercihte bulunurlar, öğle yemeklerini yerler ve çalıştıkları bölgeden çok fazla uzaklaşmazlar. Tek başınadırlar. Grup oturma elemanları onlar için uygun değildir. (4) Belli bir amacı olmayanlar, kamusal mekanların orta bölümlerini tercih ederler, tek olabilecekleri gibi grup olarakda bulunabilirler. (5) Çiftler ve sevgililer, kamusal mekanda mahremiyet aramaktadırlar. Bitkilerle çevrelenmiş, güzel manzaralı, kuytu bir köşe onlara uygun mekanlardır (COOPER MARCUS ve FRANCIS, 1990,s.32,33).

Güvenlik, günümüz kamusal mekanlarında sağlanması zor bir kalite halini almaktadır. Tasarımlarda çevrenin rahat kontrol edilebilir olması, çevrede fiziksel ve görsel engellerin azlığı, ağaçların yerden yüksek ve arkalarının görülebilir oluşu, oturma

kamusal mekanların özellikle yaşı ve kadın kullanıcıların kamu içinde eylemde bulunmasını yüreklendirmektedir.

Kamusal mekanlarda temel insan ihtiyaçlarını karşılayacak tuvaletlerin bulunması kullanıcı sayısını arttıracaktır . Kamuya açık tuvaletlerin bakımlarının iyi yapılması ve uyuşturucu, alkol, madde bağımlılarının diğer insanları rahatsız etmeyecek şekilde tamamen gözden ve kontrolden uzak olmamaları gerekmektedir .

Kamusal mekanın bir sanat eseri olarak karşımıza çıkması ya da kamusal mekanda sanat objelerinin kullanımı kullanıcılar açısından kullanımı özendiren bir etki yaratmaktadır. Kamusal mekanda sanat;

- 1 . Heyecan, macera ve sürprizi kent yaşamına katar.
- 2 . Efsaneler, metafor, mitoloji, tarih ya da alışılmış kullanım şekline farklı bir kullanım yaratarak oyuna, yaratıcılığa ve insanları hayal kurmaya yönlendirebilir.
- 3 . Etkileşimi destekleyebilir. Bir heykel ya da havuz gelip geçen yayaaların dikkatini toplayarak bir süre faaliyetlerine ara vermeye yönlendirebilir, insanları birbirleri ile konuşmaya yüreklendirebilir.
- 4 . Sanat objesinin içinde ya da yakınında oturmak ve öğrenmek için basamakları, kaya formasyonlarını, çitleri biraraya getirerek konfor ve haz sağlar.
- 5 . Kullanıcıların çeşitli eylemler içinde bulunmalarını sağlayarak bir seyirciden çok bir aktör olmalarına yardımcı olurlar (CROWHURST-LENNARD ve LENNARD, 1987, s.89.90) .

Son yıllarda ülkemizde kamusal mekanlarda bulunan sanat objeleri kaldırılarak yerine yenileri konmaktadır. Kamusal mekanlarımızda bulunan sanat objeleri insanları içine alacak büyüklükte gerçekleştirilmemektedir. Zaman içinde anlam kazanmış, kimilerinin sembolik değeri olan sanat objeleri sökülerek yerlerine günlük hayatımızda kullandığımız objelerin dev boyutlarda olanlarına bırakılmaktadır. Dev bir ibrik anımayı çağırıştırma, günümüz temizlenme şekli eski dönemlerde olduğundan çok farklı olduğuna göre böyle bir anıtın Venturi' nin popüler sanat objelerinde bile yeri olamaz.

4 . 1 . 3 . Dinlenme ve Günlük Yaşamın Sıkıntılarından Kurtulma

Dinlenme, bir noktada kaçıı temsil ettiğinden konfordan ayrılmaktadır. Kullanıcılar kamusal mekanları kullanmalarındaki sebep sorulduğunda kentin curcunasından kaçmak, kafa dinlemek gibi cevapları sıkça kullanmaktadırlar. Günümüzde kent parkları daha çok yeşil ile pasif rekreasyona cevap verecek şekilde düzenlenmektedir. Toplumun büyük bir kesimi de pasif rekreasyon talebindedir, ancak zaman içinde aktif rekreasyona artan bir talep olmuştur. Rekreasyon ihtiyacını karşılayan en önemli unsurlardan birinin yeşillik olmasının yanı sıra su elemanlarının varlığı, düşen suyun çıkardığı ses en çok aranan kalitelerden biri haline gelmiştir. Su elemanlarının çevresinde taşıt trafiğinin ve kentin yaşayan sesinden uzakta bir vaha meydana gelmektedir. Yeşil alanlarda kullanıcılar ağaç gölgelerinde oturmayı, çim üzerinde güneşlenmeyi ve çiçeklere daha yakın olmayı özellikle talep etmektedirler .

New York' ta Orta Manhattan' da bulunan, Greenacre Vakfı tarafından 1971 yılında tamamlanan Greenacre Parkı konfor elemanları ile yaşamın sıkıntılarından kurtulmaya yönelik olarak başarılı bir kurguyu bize göstermektedir.

İki bina arasında küçük bir boşluk üzerine kurulmuş olan park üç bölümden meydana gelmektedir. Caddeye yakın olan birinci bölümde park merdivenlerle kaldırım kotundan ayrılmaktadır. Yola yakın olarak düzenlenmiş bir sıra ağaç caddenin gürültüsünü, gelen toz ve dumanı engellemektedir. Orta bölümde ağaçlar bir nevi çatı oluşturmaktadır. İki bina arasında yer alan park çoğunlukla gölge altında olduğundan dik gelen güneş ışınları bu iki dönem arasında büyük bir kontrast oluşturur. Ağaçların yarattığı şemsiye bu açık kontrastı yumuşatır. Dip tarafta kurulmuş olan ve mekanın çekim noktasını oluşturan yapay şelaleden kaynaklanan ses bu şemsiyenin içinde güçlü bir şekilde duyulur. Sesin rahatlatıcı etkisi yanında caddeden gelen sesleri bastırarak işitsel olarak da bir vaha niteliğine büründürmesidir. Şelalenin dibinde alçatılmış üçüncü bölüm bulunmaktadır. Kamusal mekanda mahremiyet arayanlar bu mekandan yararlanabilmektedirler. Mekan küçük olmasına rağmen, alt bölgelere ayrılarak çeşitli kullanıcıların ihtiyaçlarına cevap vermek için azami gayret gösterilmiştir. Orta bölümde oturma elemanları olarak hafif ancak dayanıklı iskemleler kullanılmıştır. İster tek başına, ister grup için o anki kullanıcı profiline göre şekillenebilmektedir. Vakıf tarafından görevlendirilen bir koruma meydanı

vandallardan ve uyuşturucu bağımlılarından korumaktadır (CARR ve diğ., 1992, s.99-102).

4 . 1 . 4 . Çevre ile Pasif Etkileşim

Çevre ile pasif etkileşim bir rahatlama hissi yaratabilir, ancak bir önceki bölümden ayrılması tamamen çevreye bağlı olması ve aktif katılımı gerektirmemesidir.

Kentlerimizin sokaklarında artık, ticarete ve haz almaya odaklanmış eksik bir kamusal yaşam söz konusudur: Sokaklar, kamusal alan olarak kullanılmaktan çok, hareket kanalı işlevi görmektedirler. Ancak özel olarak birtakım girişimler yapıldığında, örneğin törenler, apartman partileri, yerel sanat festivalleri için kullanılırlar. Yine de, sokağın bir kamusal mekan olarak kullanımı ve etkinlik yoğunluğu sınırlıdır; bunların yerini, kamusal yaşamı iç mekanda kurarak özelleştiren ve böylece yoksullaştıran kapalı, bina içi sokaklarımız ve büyük alışveriş merkezlerimiz almıştır (BRILL, 1989, s.7-9).

Gelip geçen kent yaşamını seyretme kamusal mekanlarda pasif etkileşimin önemli bir bölümünü oluşturur. İnsanlar yaya ticaret akslarının kenarında ya da hareketli bir kent parçasına bakan köşelere oturmayı insanları seyretmek için tercih etmektedirler. Farklı düzlemlerde tasarlanmış olan kent meydanları ile teras üzerinden kamusal alanlara bakan mekanlar diğer insanlarla göz teması tehlikesinden uzak olduklarından tercih edilmektedir. Bunlara en iyi örneklerden biri Rockefeller Binası önündeki buz pateni pistidir. 1936 yılının Noel gecesini açılan pistin çevresinde sokak kotuna kadar kademeli olarak yükselen kaskatlar vardır. Buradan pasif izleyiciler kayanları ve onları seyredenleri seyrederler. Washington' da bulunan Pershing Park büyük bir havuz ve çevresinde dilendiği gibi aranje edilebilen oturma elemanlarını barındırmaktadır. Çevre ile daha çok pasif etkileşime girmeyi mümkün kılan bu düzenleme yanında kış aylarında havuz buz pateni pisti olmakla ve çevresinde daha canlı bir kamusal yaşam oluşmaktadır.

Avrupa' da 18. yy.' dan başlayarak önemini sürdüren sokak kahveleri pasif etkileşim için iyi birer örnektir. Yayalaştırma faaliyetleri ile kafelerin dış mekanlara taşınmalarına daha çok imkan sağlanmış, yazın dışarıda, kışın içeride müşterilerin kent manzaralarını seyretmeleri sağlanmıştır.

Ancak 18. yy.' da kahveler aktif etkileşimin odağı olmuşlardı. O dönemde, hem Paris hem de Londra' da kahvehaneler başlıca enformasyon merkeziydi. Enformasyonun mümkün olduğunca eksiksiz olması için, mevki aynımı geçici olarak askıya alınıyordu. Orada oturan herkesin, tanısın tanımasın, istediği ile konuşmaya, yetkili olsun ya da olmasın istediği konuya katılma hakkı vardı. Kahvede konuşurken karşısındaki insanın toplumsal kökenine değinmek dahi çirkindi, çünkü sohbetin özgür akışı engellenebilirdi. İnsanlar böylece söz konusu kahvelerde kendi duygularını, kişisel geçmişlerini, ya da mevkilerini ele vermeksizin sosyalliklerini yaşarlardı (SENNETT, 1996a, s.111,112).

Kamusal mekanlarda gösteriler özendirilmektedir. Bir yönetim politikası olarak da gösteriler kullanılmaktadır. Kent merkezlerine olan ilgiyi arttırmak için düzenlenen programlı ve geniş halk kitlelerine duyurulan faaliyetlerle daha önce hiç bu kent mekanlarında bulunmayan insanların bu mekanları tanımaları ve kullanmaya başlamaları mümkün olmuştur. Kendiliğinden gelişen gösterilere duyulan önemli bir örneği Paris' deki Pompidou Merkezi' nin önündeki yapıya doğru eğimli meydana görülmektedir. Aynı anda birden fazla gösteri yapılmakta merdivenler, teraslar ve binadan gösteriler izlenebilmektedir. Meydan tüm gün boyunca Paris' in en çekici noktalarından biri olmuştur.

Spor faaliyetleri özellikle futbol, basketbol ve Amerika' da baseball maçları birçok kimsenin izlemekten zevk duyduğu aktivitelerdir. Çoğu zaman kamusal mekanlarda karşılaşmaları izlemek için gelenlerin rahat oturmasına olanak veren donatılar bulunmamaktadır. İnsanlar maçlara pasif birer seyirci olarak katılmaktadırlar ancak konu taraftan oldukları bir mücadele ise oturdukları yerden birer aktör konumuna geçmektedirler. Spor karşılaşmaları farklı mahalle sakinleri gibi grupların birbirleri ile etkileşime girdikleri etkinlikler olabilir.

Kamusal alanda sanat eserlerinin varlığı, seyredilecek güzel bir manzaraya açılıyor olmasının, peysajında kullanılan bitkisel öğeler ve su elemanlarının oluşturduğu kompozisyon kullanım üzerinde etkili olmaktadır.

4 . 1 . 5 . Çevre İle Aktif Etkileşim

Kamusal mekanda kullanıcılar çevreyi aktif olarak algılama, inceleme ve bu mekanda bulunan insanlarla daha yakın ilişkide bulunmak istemektedir. Bazı kullanıcılar sadece

gelip geçenleri seyrederken kimileri direkt ilişki kurmak istemektedir. Çoğu zaman bu mekanda yer alan farklı bir aktivite, bir satıcı, bir gösteri, hatta bir protesto olabilir, bir üçgenleme oluşturarak insanları birbiri ile konuşmaya, fikir alış - verişinde bulunmaya teşvik eder. Mahalle birimlerinin alışveriş merkezleri ve küçük meydanlar, buraları sürekli kullanan insanların aktif olarak etkileşimde bulundukları yerlerdir.

Kamusal mekan olarak sokaklar aktif etkileşim için kullanıcılara az şans tanımaktadır. Sokakları kullananlar daha çok gençler ve çocuklardır. Kimi zaman konut bölgelerinde ev hanımlarının apartman girişlerinin önünde ya da sıkça gidilen günlük rotalar üzerinde biraraya geldikleri gözlenmektedir. Taşıt trafiği ve batı toplumlarında bir tehlike haline gelmiş olan uyuşturucu madde trafiği, diğer tehlikeler ve bakımsız çevre ailelerin çocuklarını sokaklardan çekerek oyun ve spor faaliyetleri, parklara, jimnastik salonlarına ve okulların spor salonlarına yönlendirmelerine neden olmaktadır. Bir yandan Hollanda' da "Woonerf" örneğinde olduğu gibi taşıt trafiğinin yoğunluğu ve hızı kontrol altına alındığında sokak aktif etkileşimde bulunan kamusal mekan olmaktadır.

Çocuklu aileler çocuklarını getirdikleri oyun alanlarında kendi durumlarında aileler ile karşılaşmakta, tanışmakta ve çocuklardan doğan ortak sorunları karşısında etkileşime girmektedirler. Bu mekanların masalar, pergolalar, temizlik ve içmek için su ile desteklenmiş, temiz ve bakımlı mekanlar olması kamusal değerlerini arttırmaktadır.

Yaşlılar parkların sakin ve güvenli köşelerini tercih ederlerken yetişkinler ve gençler kamusal alanlarda aktif rekreasyon faaliyetleri göstermek istemektedirler. Koşu parkurları, bisiklet yolları, toprak işleri ile uğraşmak isteyenler için arazi parçaları, at binme güzergahları, buz pateni pistleri ve tenis kortları bu ihtiyacı karşılamak amacı ile geliştirilmiştir.

Pazar yerleri, insanları aktif olarak biraraya getiren mekanlardır. Sürekli kullanıcılar, alıcılar ve satıcılar, arasında daimi bir etkileşim vardır. Henüz toplum olamamış topluluklarda mal üzerinde pazarlık etmek bu etkileşimi arttırmaktadır. Pazar yerleri formel oldukça kamusal değerleri düşmektedir. ABD' de değeri anlaşılacak son yıllarda geliştirilen üreticiden - tüketiciye pazar yerleri ülkenin kırsal kesiminden üreticilerle metropoliten kent merkezlerinin sakinlerini biraraya getirmiştir. Mallarını satmak için sürekli bağırarak ve etrafa laf atan üreticilerin bulunduğu ortamda alıcılar belli bir sıcaklık ve doğallık bulmaktadırlar.

Gelişmekte olan ülkelerde pazarlar toplumun ekonomik ve sosyal bütünleşmesini sağlamaları açısından önem taşımaktadır. Ülkemizde pazarlar (1) Semt pazarları (2) Perakende pazarlar (3) Tekelleşmiş perakendeci pazarlar olarak üçe ayrılmaktadır (GÖÇER, 1984, s.61-65). İstanbul’ da sohbetleriyle, dinlenme molalarında sohbetlerle, tezgah başı konuşmaları ve pazarlıklarıyla aktif bir kamusal mekanı oluşturur. Pazar yerlerinin tercih nedenlerinin başında ekonomik nedenler ve toplumumuzun annesinden babasından gördüğü bu alışveriş mekanına aşına, tanıdık olması gelir (EVCİL, 1991, s.55).

Milli ve dini bayram, kutlama, tören ve festivaller ortak geçmiş ve idealleri paylaşan ya da çeşitli toplumların eylem yapma biçimini görmek isteyen meraklıların etkileşimde bulunmaları için önemli fırsatlar yaratır. Uzun süre heyecanla hazırlanılan bu faaliyetler kısa ancak çok doyurucu olmaktadır.

4 . 1 . 6. Macera ve Sürpriz

Kent çok fazla farklı insanlardan meydana gelmiştir. İnsanlar kamusal mekanlarda bu farklılıkları keşfetmek için bulunurlar. Her dışarda bulunuş yeni yeni bilgiler, manzaralar, çehreler kaydetmemiz ve kimini kısa bir süre sonra silmek için olanaklar yaratır. Bu oyun insanlara büyük bir zevk verir. Yaşamı keşfetme oyunu hiçbir zaman sona ermediği için her deneyim aynı heyecanı ilk günkü gibi canlı tutar.

İnsanların seyahat etmelerindeki en önemli amaç yeni yerler görme, yeni insanlar tanıma, alışık olduğu toplumsal ortamdan farklı bir ortama geçerek duyularını çevreye açma ve onu keşfetme isteğidir. Kentin kamusal mekanları da farklı ortamların üstüste gelişleri sayesinde sürekli olarak keşfedilmeyi bekleyen ve bunun için kullanıcılarında heyecan yaratan mekanlar haline gelebilirler (CARR ve dig., 1992, s.135).

Kullanıcıların alışık oldukları mekanlara yeni öğelerin eklenmesi ile yapılan sürprizler kullanıcının mekanı yeniden tanımlamasına keşfetmesine olanak verecektir. Bazı öğelerin yerlerinin değiştirilebilir olması heyecanın ve maceranın sürekli canlı tutulmasını sağlayacaktır.

4 . 2 . Demokratik Olma

Demokratik mekanlar kullanıcı grubunun haklarını korurlar. Bunlar tüm gruplara açıktırlar ve eylemde bulunma özgürlüğünü kısa bir süre için tanırlar. Kamusal mekanlar çoğu zaman kişinin evinde yada işyerinde olamayacağı kadar özgür davranabilmelerini sağlamalıdır. Nihai olarak, kamusal mekanlar kamu girişimleri sonucunda değişebilmelidir, çünkü herkesin iyeliği altındadırlar. Bu mekanlarda insan diğerlerinin hakları ile sınırlanmış güç ve kontrol hissini algılamalı ve diğer insanlarla birlikte yaşamasını öğrenebilmelidir.

4 . 2 . 1 . Ulaşılabilirlik

Kamusal mekanlarda ulaşılabilirlik üç boyutu ile ele alınmaktadır : 1) Fiziksel ulaşılabilirlik 2) Görsel ulaşılabilirlik 3) Sembolik ulaşılabilirlik .

4 . 2 . 1 . 1 . Fiziksel Ulaşılabilirlik

İmar izninin verilmesi sırasında yasalar gereğince bina sahiplerinden kamuya terk etmesi gereken alanlar yapı tamamlandıktan sonra daha önce özel mülkiyete haiz olduklarından yapımcı tarafından duvar ve çitlerle çevrilerek binaya ait zengin bir giriş mekanı olarak düzenlendiklerinden kamu kullanımına yeterince sunulamamaktadır.

Fiziksel (yapısal) çevrenin kaskatlı, teraslı, bol ve dik merdivenli inşa edilmiş olması el arabaları ile dolaşan satıcıları, bedensel engelli insanları ve yaşlıları kamusal mekanları kullanmalarını engellemektedir. Konut bölgelerinde otomobillerin park etmesinden kaynaklanan ulaşım güçlükleri de hareketli unsurların mekanda düzensiz yerleşiminden kaynaklanan fiziksel engellerdir.

Kamusal mekanın engellerden yoksun olmasının yanısıra mekanda ulaşımı sağlayan diğer kamusal mekanlarla iyi bağlanmış olmasının kullanımı üzerinde önemli etkisi vardır.

4 . 2 . 1 . 2 . Görsel Ulaşılabilirlik

Kamusal mekanlara dıştan bakıldığında, bu mekanların potansiyel kullanıcılara sunduğu güvenlik ve mahremiyetin kullanımlarını etkilediği gözlenmektedir. Dıştan bakıldığında tam olarak algılanamayan, kullanıcı ile mekan arasında görsel engellerin bulunduğu mekanlar güvenli olarak değerlendirilmemektedir. Öte yandan algılanabilir olmalarna rağmen bisiklete binen, kaykay kullanan, top oynayan kullanıcıların bulunduğu mekanlar özellikle yaşlılar için tehdit olmaktadır. Algılamanın rahat yapılamadığı mekanların toplum ve kanun önünde suç sayılan eylemlerin odağı olma gibi bir tehlikeleri de vardır.

4 . 2 . 1 . 3 . Sembolik Ulaşılabilirlik

Son dönemde geliştirilen kent içi alışveriş merkezlerinin ve atriumların kapısında bekleyen güvenlik elemanları orta ve üst gelir grupları tarafından mekanın güvenli olduğuna dair bir mesaj iletirken bunun dışında kalan gruplara tehditkar gelmekte ve mekanın kullanımını etkilemektedir. Son dönemde kamuya ait alanlarda özel girişim tarafından geliştirilen kamusal mekanlarda ve kent içi alışveriş merkezlerinde bulunan lokanta ve kafelerin, zevkli ancak diğer yandan pahalı butik ve mağazalar bu malları alabilecek güçteki kesimleri çekerken diğer kesimlerin bu alanlardan uzak tutulmasının koşullarını hazırlamaktadır.

18. ve 19. yy.' lann yeni dünyasında göçmenlerin esas giriş noktası olan doğu kıyılarındaki kurulmuş olan kentlerde büyük yeşil alanlar ve parkların kullanımında yeni gelenlerin, daha önce yerleşmiş zengin vatandaşlardan görerek birşeyler öğrenmişlerdir. Kamusal mekanlar, yeni ülkenin yeni vatandaşlarını yaratmak için bir araç olarak kullanılmıştır.

Bu üç tür ulaşılabilirliğin örneklerinin verildiği kamusal mekan 1977 yılında New York' da inşa edilmiş olan Citicorp İş Merkezi' nin giriş bölümünde bulunan pazardır. New York' un en popüler kapalı kamusal mekanlarından biridir. Bina giriş kaldırımdan 50 - 60 metre kadar içeri çekilmiştir ve buraya basamaklarla ulaşılır. Hareket özgürlüğü fiziksel olarak kısıtlanmış kullanıcıların bu kapalı pazara engellenmiş olmaktadır. İçerde bir çarşının varlığı kaldırımdan geçen biri tarafından zorlukla farkedilebilmektedir. Sosyal - sembolik ulaşılabilirlik de koruma görevlerinin bulunması ile sınırlanmaktadır. Çarşıda yer alan dükkanların müşterileri yüksek gelir

grubuna mensup insanlardır. Kamusal mekan toplumun orta ve düşük gelir grubundan insanları dışarıda tutmaktadır. Stephens, çarşının popülaritesini içinde sunduğu imkanlara değil, neleri dışarıda tuttuğundan kaynaklandığını söylemektedir (CARR ve dig., 1992, s.150,151).

4 . 2 . 2 . Eylem Özgürlüğü

Arkadaş ya da komşularımızla parkta, meydanda ya da kilise önünde buluşmak için dışarı çıkarız. Fakat kamusal mekanlar herkesin kullanımına açık olduğu için, aynı park ya da meydanda tanımadığımız birarada olup olmamanın bizi ilgilendirmedığı insanlarla da karşılaşabiliriz. Yanımızda oturabilir, beklemediğimiz ve bizi rahatsız eden davranışlarda bulunabilirler. Kamusal mekanın ayrıcalığı, eylem özgürlüğünde, hareketsiz kalma hakkı da tanınmasındadır (KOSTOF, 1991, s.123).

Özgür toplumların kamusal mekanlarında eylem özgürlüğü diğer kullanıcıların ve potansiyel kullanıcıların eylem özgürlüğünü kısıtlamamakla sınırlı olmalıdır. Heterojen toplumlarda belirli bir grubun kamusal mekanı kullanmaya başlaması ile diğer grupların eylem özgürlüğü kısıtlanmaktadır. Okul bahçesinde top oynayan büyük çocuklar aynı mekanda kendi oyunlarını kurmak isteyen küçük çocukların kullanımına mani olmaktadır.

Toplum yapısı içinde yaşlılar, kadınlar ve bedensel engelliler diğer grupları oluşturmaktadır. Yaşlıların kamusal mekanları diğer kullanıcıların en az olduğu zaman dilimi olan sabah ve öğleden sonra kullandıkları gözlenmektedir. Kadınlar halen aslında özel bir rol olan cinsellikleri ile algılanmakta ve tanımlanmaktadır. Hiçbir zaman bu rolden erkekler kadar bağımsız olamamışlardır. Suç istatistiklerinin kadınlar üzerinde yoğunlaşan suça dikkat çekmesi kadınları kamusal mekanları daha az kullanmaya itmektedir. Fiziksel engelliler için yapılan rampalar onların tüm ihtiyaçlarını karşılamaktan ve onlara güvenli bir mekanda olduklarını hissettirmekten uzaktır.

Demokratik toplumlarda kamusal mekanlarda yaratılan serbest kürsüler büyük ilgi toplamaktadır. İsteyen herkes politik ya da apolitik belirli bir konu üzerinde fikrini açıklayabilmekte ve kendisini dinleyenler ile tartışmaya girebilmektedir. Son dönemde Amerika ve Kanada' da birçok eyalet, temelde özel girişim tarafından geliştirilmiş olan alışveriş merkezlerinde bu gibi faaliyetlere izin vermeye başlamış, bunun için gerekli yasal düzenlemeleri yapmıştır.

Kamusal mekanların kullanıcılarının fazlalığından ve çeşitliliğinden kaynaklanan ihtiyaca cevap verememeleri durumu karşısında mekan pekçok alt mekana ayrılmakta ve kullanıcıların farklı ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde düzenlenmektedir. Bunun dışında potansiyel kullanıcıların tasarım aktif olarak katılmalan alt mekanlara ne gibi fonksiyonlar verileceği sorusuna netlik kazandırmaktadır. Kullanım farklılığı eylemlerden özgürce seçme ve yer alma şansını tanımaktadır.

4 . 2 . 3 . Talep Edilebilme

Kamusal mekanın kaynaklarının veya kurumlarının belli bir amaç için, belli bir süre zarfında, belli kişi ve gruplar tarafından tek yanlı olarak kullanılması ve diğerleri olarak adlandırılan kişi veya grupların mekandan uzak tutulması talep edilebilme olarak tanımlanır. Kişi veya gruplar kamusal mekanda mahremiyet veya alansallık (territoriality) aramakta. Mekandan elde edilecek faydaları tek kutuplu hale getirecek mekansal kontrol sağlamaktadır. Mahremiyet ve alansallık birer temel insan ihtiyacı ya da içgüdüsel değerlerdir. Kişi veya grubun belli bir durumda kendisine tanınan seçenekleri çoğaltan ve seçme özgürlüğünü arttıran birer mekanizmadır.

Kentlerde en belirgin kamusal mekanlar, sokaklar, caddeler, oyun alanları ve parklardır. Ancak bu çevreler genellikle, mahalle organizasyonları, gençlik çeteleri ya da sokağın insanlarınca ele geçirilmiştir ve bunun sonucunda da toplumun birçok katmanı etkin şekilde kentsel kamusal alanlara katılmanın dışında tutulmuş olur. Kimi örneklerde de, kamusal alan ve mekanlarda olması gereken düzen yoktur ya da farklı yaşlardaki grupların, özürülülerin kullanmasına uygun olarak tasarlanmamıştır ve bu durumda, olası en geniş anlamda "kamusal" terimi yadsınmış olur (ALTMAN ve ZUBE, 1989, s.1-2).

Kamusal mekanlarda aranılan mahremiyet yalnızlık (solidity), samimiyet (intimacy), elde tutma (reserve) ve anonimlik (anonymity) dir. Anonimlik, diğer kişi ve gruplarla etkileşim ve yakın gözlenmekten uzak olmaktır. Farklı düzenlenmiş alt mekanlar aranılan mahremiyeti sağlamaktadır. Su elemanının yanında duvar veya bitki öğeleri ile çevrelenmiş bir mekan iki kişinin veya grubun dışında görsel ve akustik olarak yalıtılmasını sağlayacaktır. Hareketli oturma elemanlarının kamusal mekanda kullanılması kişi veya grupların kendi düzenledikleri şekilde mahremiyet bulmalarını sağlamaktadır.

Ofis planlamacıları hemen, duvarların yıkılmasının ofis verimliliğini arttıracığını öne süreceklerdir. Çünkü onlara göre, insanlar gün boyunca birbirlerinin gözü önünde olursa dedikodu yapma ve çene çalma ihtimali azalacak, kendilerine çekidüzen vereceklerdir. Herkes birbirinin gözetimi altında olunca sosyalleşme azalır ve sessizlik tek savunma tarzı haline gelir. Bu tür ofis planlaması, tersinden de ifade edilebilen, görünürlük ve yalıtım paradoksunu en yüksek noktasına çıkarmaktadır. İnsanlar, biricik varlık nedeni onları biraraya getirmek olan kamu alanında nasıl kendilerine has yerlere ihtiyaç duyarlarsa, aynı şekilde, aralarında maddi engeller çoğaldıkça daha fazla sosyalleşirler. Başka bir deyişle, insan sosyalliğini hissedebilmek için başkalarının yakın gözlemlerinden uzak olmaya gerek duymaktadır. Yakın temas arttığı anda sosyallikte düşüş başlar (SENNETT, 1996a, s.30).

Farklı grupların varlığı, belli bir alanı kendilerine tahsis etmelerinden dolayı, diğer kişi ve grupların özgürlüğünü sınırlandırmamaktadır. Ancak, dışlanmış bazı alt - grupların kamusal mekan üzerinde kontrol elde etmeleri, diğer kullanıcıları bu alanlardan uzak tutmaktadır. Orta sınıf ve düşük gelir grubuna ait bireyler ya da gruplar kamusal mekanlara farklı gözlemlerle bakmaktalar. Orta sınıfın kendilerine ait mülklerinin olması ve ödeme güçlerine bağlı olarak sunulan hizmetlerden yararlanmaları, bir yere ait olma hissinin mülkiyet ile tanımlanmış olması grubun kamusal mekanlara bakışını daha formel hale getirmiştir. Onlara göre kanunda yazılan şekilde kamusal mekanlar herkese eşit oranda açık olmalıdır. Öte yandan daha çok kirada oturan ve bir apartmanı paylaşan düşük gelir grubuna mensup kişiler başka seçenekleri olmadığı için mekan üzerindeki kontrolü daha informel bir biçimde sağlamaktadırlar. Sosyal etkileşime girebilecekleri, kendilerini evde gibi hissedebilecekleri tek yer kamusal mekanlar olmakta ve bu mekanlar, bu gruplar tarafından daha sık kullanılmaktadır. Kamusal mekan günün farklı zamanlarında yaşam tarzı, yaş, etnik grup ve cinsel tercihlere göre farklılaşan gruba mensup kişiler tarafından kullanılmaktadır, kimi zaman tüm bu farklı kişi ve grupların aynı mekanın farklı parçalarını paylaştıkları görülmektedir.

4 . 2 . 4 . Değişim

Kamusal mekanlar kamusal eylemler sonucunda değişebilmelidir. Toplum tarafından hissedilen bir değişim aynı zamanda kamusal mekanların fiziksel yapısını da etkilemelidir. Değişim denince akla gelen şunlardır: Kamusal mekan değişime ne

kadar açıktır? Değişiklikler yapıldıktan sonra bunları geri almak ve mekanı bir önceki duruma getirmek ne kadar zordur? Kullanılan mekanı kendi amaçları doğrultusunda değiştirebilmekteler mi? Değişimler kısa süreli, periodik ve uzun süreli olabilmektedirler (LYNCH, 1981, s.171).

Kamusal mekanlarda değişim olanakları arttıran ve kamusal kullanımı arttıran bir özelliktir. Kamusal mekanda bulunan donatılar az sayıda kullananın ihtiyacına cevap verebilmektedir. Bunun nedeni durağanlığın kamusal mekanda tasarrufu azaltmasıdır. Yere tesbit edilmiş olan oturma elemanları bir kullanıcı tarafından işgal edildiği zaman üç ya da dört kişinin rahatlıkla oturabileceği bir bank insanların kedileri aralarına koymuş oldukları mesafeden dolayı kullanılmaz hale gelir. Tek kişilik ve hafif olduklarından dolayı hareketli olabilen oturma elemanları belirli uzaklıkta dilediği gibi yerleştirilebilir, tek başına ve grup oturması için düzenlenebilir. Kamusal mekanlarda bulunan donatılar hergün değişim gösterebileceği gibi, haftalık, aylık, mevsimlik ve daha uzun süreli kalacak şekilde düzenlenebilir. Bunun gerçekleştirilebilmesi iyi bir yönetimin varlığı ile söz konusudur. Ülkemizde kamusal mekanların yönetimi yerel idareler (belediye ve il özel idaresi) ile çeşitli merkeze bağlı kamu kurum ve kuruluşlarına bağlıdır. Devlet sistemi içinde kamusal mekanların kısa sürelerde değişimini beklemek mümkün değildir. Bu değişimlerin sağlıklı olarak organize edilmesi kamusal mekanın sağlam gelir kaynaklarına ve sürekli onunla ilgilenen profesyonel yöneticilerin varlığı ile söz konusudur. Örneğin Amerika'nın en çok ilgi toplayan kamusal mekanları vakıflar tarafından geliştirilmiş ve finanse edilenler olmaktadır. Artık prestij sağlamak yalnızca kent mekanlarına yüksek binalar dikmekle sağlanmamaktadır. Prestij, kamu yararını gözeterek ve bunun için çalışan kişi ve kurumlara, bu kamusal mekanların kullanıcıları tarafından kazandırılmaktadır.

Konfor, mahremiyet sağlama açısından son derece etkili olan hareketli oturma elemanlarının mekanda bulunması birey ve grupların mekanı kendi amaçları doğrultusunda değiştirmelerine olanak verir. Gün sonunda mekan tekrar eski haline getirilebilir. Yönetici bir grup tarafından idare edilen kamusal mekanlarda periodik olarak kamusal sanat objeleri, oyun araçları, piknik elemanları değiştirilerek mekanın kullanıcılara farklı dönemlerde farklı görüşleri ve kullanışlar sunması mümkündür. Özel gün, bayram ve kutlamalar için mekanlar periodik olarak düzenlenmekte ve kullanıcılara alışık olduklarından tamamen farklı bir içerikle sunulmaktadır. Bu sürpriz mekanın kullanımı ve onu sahiplenme konusunda olumlu etki yapmaktadır. Gelişmiş ülkelerde "Macera Oyun Alanları" geliştirilmiştir. Bu oyun alanlarını çocuklar ve

güzel örneklerinden biri 2. Dünya Savaşı'ndan sonra Kopenhag Danimarka' da inşa edilen Tranchytten macera oyun alanıdır (Adventure Playground). Bu mekanda mahallenin çocukları için bir eğitim alanı gibi belirli saatlerde ve maaş karşılığı çalışan öğretmenler bulunmaktadır. Canlı hayvanların beslenmesi yanında ağaçtan malzemelerden yararlanarak çocuklar evler, ağaç evleri, hayvanlar için barnaklar, oynamak için kendilerinin boyutlarını çok aşan strüktürler yapmaktadır. Bu mekanda açık alanlar fazla olmakla birlikte sınıf ve atölye olarak kullanılan kapalı bir mekanda mevcuttur. Böylece yağışlı ve soğuk havalarda faaliyetler durmamış olur.

4 . 2 . 5 . Mülkiyet ve Tasarruf Hakkı

Kamusal mekanlar, kamuya açık olmakla birlikte belirli bir grubun üzerinde tasarruf hakkı bulunmaktadır. Apartman bloklarının üzerinde kurulduğu geniş arazide kamusal alanlara giriş bu bloklarda oturan grup tarafından engellenebilir. Kimi durumlarda mahalle sakinlerine parkın anahtarı dağıtılarak sadece mahalle sakinlerinin mekanı kullanmasına izin verilebilir. Bu tip kamusal mekanlar vandalizmden en az zarar görürler. Kullanıcı grup tarafından uygun gördükleri her anda değişime açıktır. Bunun dışında kamusal mekan belirli bir grubun tasarruf hakkını kullanmasına rağmen toplumun tüm kesimlerine açık olabilir.

4 . 3 . Anlamlı Olma

İnsanlar içinde yaşadıkları çevre ile bağlar kurmak isterler. Bu bağların bir kısmı alışkanlıklardan ya da mekanda bulunan aktivitelerden kaynaklanır. Kamusal mekanda yaşanan deneyimler zamanı aşan anlamlar meydana getirirler. Kamusal mekanda ortaya çıkan anlamlar kullanıcının hoşuna giden, onda heyecan yaratan “pozitif anlamlar” iseler mekanın ve çevresinin anlık deneyimlenmesini aşan, kalıcı ve zaman içinde değişen bağlar kişi ve mekan arasında kurulmuş olur (RAPAPORT, 1982, s.158). Mekanda oluşan anlam sayesinde birey, kendisiyle ilgili olarak biyolojik ve psikolojik gerçeklikleri, doğası, büyüme ve gelişimi, hayat döngüsü içindeki yeri ve cinsel kimliği, bir grupta, bütün bir kültür ve onun tarihiyle ekonomiyle, politikayla, sembolik olarak kainatla ve dünya dışında kurgu dünyalar ile ilişkiler kurar.

Lynch, 1981 yılında yazdığı “Good City Form” adlı eserinde şöyle söylemektedir: İyi bir mekan kişiye ve onun kültürüne uygun olan, kendi içinde yaşadığı toplumun

geçmişinin, hayat içindeki yeri ve tüm bunları kapsayan zaman - mekan evreninin farkında olmasını sağlayan mekandır (LYNCH, 1981, s.142).

Anlamın oluşması kişi ve mekan arasında zaman içinde karşılıklı etkileşimsel (interaktif) bir sürecin sonucudur. Karşılıklı etkileşim sırasında hem kullanıcı hem de çevre karşılıklı olarak değişimler göstermektedir. Kişi kendi tarihinden ve öznelliğinden kaynaklanan duygu, bilgi ve birikimlerini bugüne taşıırken mekan, bir dizi uyancıyla kişiye karşılık verir. Mekan, kişinin duygusal, inanca bağlı, etnik, ulusal ve tarihsel indirekt form imajları ve anlamlarından kaynaklanan bağlar taşımadığı bir mekan ise tekrarlanan direkt deneyimleme mekan ile kişi arasında bağ kurulması için bir ihtiyaçtır. Oluşan anlam zaman içinde hep aynı kalmamaktadır. Mekanlar, içerikleri, mahalle birimleri değiştikçe çevre özne için daha çok ya da az anlamlı olmaktadır. Kimi durumlarda anlam tümüyle yok olabilir.

Bir mekanın anlamlı olabilmesi için bazı temel özelliklere sahip olması gerekmektedir:

Bu özelliklerden ilki mekanın okunabilir olmasıdır. Bu terim Lynch' in 1960 yılında yapmış ve yayımlamış olduğu araştırmadan alınmıştır. Çevre kullanıcı tarafından anlaşılabilir bazı ipuçları vermelidir. Bu ipuçlarını takip ederek mekanın kendine ne kadar uygun olduğunu keşfedecektir. Boş bir arazi çocuklar için top oynamaya uygun bir yer olarak görülürken, gelecekte orada yer alacak faaliyetler ya da oluşan gürültü nedeni ile o bölgede oturan yetişkinlerin huzurunu kaçırabilmektedir. Okunabilir mekan, mekanın kullanıcıya açık olup olmadığını, orada hangi eylemlerin gerçekleştirilebileceğini anlatmalıdır. Her mekan bütün kullanıcıların ilgisini çekmeyebilir, ancak bir kez kişi mekan hakkında bilgi sahibi olduğunda, en azından mekana girdiğinde bundan sonraki gelecek kullanımların önü açılmış olur (CARR, 1992, s.187-193).

İkinci olarak mekan bireyin yaşam şekline hitap etmelidir. İnsanlar mekanda diğer insanlarla ortak amaçları paylaşma olasılığı gördüklerinde mekana olan ilgileri artmaktadır.

Üçüncü olarak tarihten gelen bazı anlamlı işaretlerin mekanda varlığı önemlidir. Özellikle ABD' de yapılan araştırmalarda çok farklı köklere sahip olan insanların bulunduğu heterojen toplumda bu işaretlerin ortak olarak insanlara hitap etmesi, onlara anlamlı gelmesi mümkün olmamaktadır. Bu yüzden ABD' de uygulanan

pekçok kamusal ve kentsel mekan tasarımı Avrupa' daki mekanlara ve oradaki simge ve işaretlere öykünmektedir. Ancak içinde yaşadıkları topluma çok fazla bir şey ifade edemediklerinden bir kolaj niteliğine bürünmüşlerdir.

Dördüncü olarak fiziksel bağların kurulması açısından çevre, yer ve içerik ilişkisinin iyi kurulması gerekmektedir. Pekçok mekan tasarımı bazı klişelerin tekrarı halini almaktadır. Tasarımın etki altına alacağı bölgeyi düşünerek onunla kendi özel durumuna cevap verecek özgün tasarımların geliştirilmesine ihtiyaç vardır.

Son olarak bundan önceki iki bölümde belirtilen özelliklere bağlı olarak kullanıcının ihtiyaçlarına cevap vermesi ve demokratik olması gerekmektedir. Kişi kendi evinde bulunduğu ya da arayışta bulunamadığı fiziksel çevre kalitesini kamusal mekanlarda bulmalı, haklarının korunacağını bilmelidir.

4 . 3 . 1 . Bireysel Bağlar

Mekan ile kullanıcı arasında bir ilişkiden sözederseniz, kullanımdan doğan sembolik bağlar ön plana çıkmaktadır ve bu bağlar bireysel düzeyde kurulmaktadır. Lynch' e göre: Günlük yaşamımızda hissettiğimiz duyguların neler olduğuna bakarsak, tarihi anıtlardan kaynaklanan duygulanımlar küçük bir yer tutar. En kuvvetli duygulanımlar kendi hayatımız, aile ve yakın arkadaşlarımızın hayatları ile ilişkilidir. Geçmişin en önemli hatıraları bu yüzden kendi çocukluğumuz, ebeveynlerimiz ve belkide dedelerimizin yaşamları ile ilgilidir (LYNCH, 1972, s.60,61).

Sosyal bilimciler, mekanın, bireyin duygularının ve kendi gelişiminde oynadıkları rolü belirtmek için "mekansal kimlik (spatial identity)" ya da "yer kimliği (place identity)" terimlerini kullanmışlardır. Perçok kişi üzerinde yapılan araştırmada önemli gün, olay, sonradan gelişen ilgilerin mekanla bağımlı olduğunu ve kişilerin çocukluk mekanlarını nostaljik bir anlatımla sunduklarını göstermektedir. Kişinin çocukluğu önemli olaylar ve özel bir dış mekan ile kurduğu ilişkiden doğan özel anlamlar sayesinde hayatın çeşitli evreleri arasında süreklilik hissinin yaratılmasını mümkün kılmaktadır. Çocukken sürekli olarak oynadığımız ve bize çok geniş görünen ağaçlık bir bahçe gençliğimizde farklı bir anlam taşımaya başlar, yetişkin dönemde bir baba veya anne olarak çocuğumuz için ne kadar emniyetli ya da oynaması için ne kadar uygun olduğu üzerinde düşünürüz. Yaşlılığımızda bize gençliğimizi hatırlatırken aradığımız sakin bir sığınma yeri haline gelmiş olabilir. Zaman içinde bu tip özel anlamlar taşıyan

mekanlarda meydana gelen köklü değişiklik de bizi derinden etkiler. Mekan ile ilgili taşıdığımız değerler değişebilir. Çocukken ziyaret ettiğimiz ve yıllarca içinde bulunmadığımız bir mekan içine tekrar girdiğimizde küçüklüğü ve zihnimizde yer ettiğinden farklılığı ile bizi son derece şaşırtır. Geçmiş deneyimlerimiz bir yanda şimdiki deneyimler ile çarpıştınlarak yepyeni anlamların kurtulması sözkonusu olur. Mekansal kimlik ya da yer kimliği kavramları bireysel kimliğin bir bileşeni olarak alınmamalıdır. Bu daha çok anılar, yorumlar, fikirler, düşünceler ve buna bağlı duygulardan özel bir mekana ya da mekan tipi üzerinde oluşturduğu “potpourri” dir.

Bir mekan ile kurulan bağlar, köklülük (Rootedness) duygusunun gelişmesini sağlayan deneyimler sayesinde kurulabilmektedir. Amerika’ da daha önde bahsedilen heterojen toplum yapısından kaynaklanan sembolik form değerlerinin aşınmışlığı ve çevrenin anlamsızlığı nedeni ile köklülük duygusunun aşınmış olduğu gözlenmektedir. Buna bağlı olarak Avrupa kent mekanları kişiler arasında bu bağın kurulmasına yönelik işaret ve formları yitirmekle birlikte kısmen koruyabilmiş ve toplum içinde bu değerlerin korunmasına yönelik yeterli entellektüel potansiyeli muhafaza edebilmiştir.

Öte yandan kamusal mekanlarda yaşanan deneyimler arasında önemli yer tutan sosyal ilişkiler mekansal kimliğin oluşmasında önemli rol oynarlar. Sosyal ilişkiler sayesinde diğerleri ile birlikte yaşadığı çevrede kendini bir yere oturarak kendi ile ilgili duyguların gelişmesini sağlar. Oyun yerlerinde, okul bahçesinde, yerel parkta ve sokaklarda çocuklar ve gençler çok büyük bir yelpazeye yayılmış olan yeteneklerini sınarlar, sosyal ve fiziksel yetkinliklerini görürler. Bu süreç yetişkin oldukları zaman içerik ve geçtiği mekanlar açısından farklılaşsa da aynı kalır.

Bireysel bağların kurulduğu mekanlar: Çocukluk dönemi mekanlar, kişisel mekanlar, öğrenim mekanları ve özel gün mekanları olarak alt gruplarda incelenebilir.

Çocukluk dönemi mekanları yapay bir çevre olabileceği gibi doğal da olabilirler. Pekçok çocuk için ister kırsal alanda, ister uydu kentte, isterse kent merkezinde yaşasınlar günlük yaşamlarının ayrılmaz bir parçasıdır. Boş bir alan stereotip bir mekan olmakla birlikte yetişkinlerde de yaşanmış anıları canlandırabilir.

Kişisel mekanlar zamanla benzer yollarla oluşurlar. Bunlar evden uzakta ikinci bir yuva gibidirler. Dış dünyada güvenli ve sıcak sığınma yerleridir. Ailenin sürekli alış -

veriş ettiği dükkanın çevresi, bir piknik yeri, mahalle parkı, deniz kenarında küçük bir bahçe, oyun alanı yaşanmış deneyimler sonucunda kişisel mekanlar olarak edinilirler.

Pazar yerleri önemli öğrenim mekanları olmaktadır. Periyodik olarak kurulan, alıcı ve satıcı ilişkisi ve birbirini tanıyan, konuşan alıcılar arasında yaşanan etkileşim yanında insanların temel ihtiyaçlarının nasıl karşılandığı bu deneyimler sayesinde öğrenilir. Mekanla kişi arasında önemli bağlar kurulur.

Kişinin yaşamı boyunca önemli gün ve olayların geçtiğı mekanlar daha sonra pozitif ve negatif anlamlı mekanlar olmaktadır. Etnik festivaller, milli gün ve dini bayramların kutlandığı, aile pikniklerinin yapıldığı, düğün ve cenaze törenlerinin yaşandığı, önemli iyi veya kötü haberlerin alındığı mekanlar hep hatırlanırlar. Bu mekanlar önemli özel hatıraları kişinin kimliğinin bir parçası olarak taşırlar.

Avrupa kentlerine olan turist akınının önemli bir bölümü ünlü kentsel - kamusal mekanları görmek için olmaktadır. Özellikle Roma ve Floransa bu tür mekanlar açısından son derece zengin iki kenttir. Vatikan meydanı, Piazza della Popolo, Piazza Compidoglio, Siena' da Siena il Campo, Venedik' te San Marco gibi meydanlar kamusal yaşamın canlı olduğu tarihi, kentsel - kamusal mekanlardır. Ancak bu mekanlar turizm sektörünün baskısı ile değişerek eski içeriklerinden uzaklaşmaktalar. Bunun en güzel örneklerinden biri de bu kent meydanları gibi ilgi çekici ama kapalı bir kamusal mekan olan İstanbul' daki Kapalı Çarşı' dır. Yerel halkın ihtiyaçlarını çok geniş bir yelpazede karşılayan çarşı 1950' li yıllardan sonra turizm hizmet verir bir hale gelmiş, diğer işlerle uğraşan esnaf dükkanlarını halıcılara, kuyumculara, deri eşya, sahte marka giyim eşyası satanlara ve turistik eşya satıcılarına bırakmışlardır. Böylece yerli halk kendine hitap eden az sayıda mal bulunduğundan, çarşısı Nurosmaniye ve Beyazıt arasında bir geçit, ulaşım yolu olarak kullanmaya başlamışlardır. Malın cinsine bağlı olarak dükkan cepheleri, aydınlatma, reklam tabelaları değişime uğramış, mekan kamusal olma özelliklerini ve kullanıcılarını kaybetmiştir. Pazarlama tekniğı açısından yabancı dil ile yabancı müşteriler arayan dükkan sahiplerinin ve sattıkları maldan komisyon alan kişilerin varlığı yerli halkın mekana iyice yabancılaşmasına, turistlerin rahatsız olmasına neden olmaktadır.

4 . 3 . 2 . Grup Bağları

Mekansal kimlik büyük ölçüde diğer insanlarla kurulan sosyal ilişkilerin ürünüdür. Biraraya belirli bir amaç için gelen grup mekanda bir eylemde bulunur, kamusal mekan bireylerin birbirleri ile kurdukları ilişkiler ve eylem şekli ile farklı bir biçimde algılanır, kurulan bağlar farklı bir nitelik taşır. Mekan bu ortak yaratılan atmosferin bireysel algılanması ile grup üyeleri için farklı bir anlam taşır. Bu gruplar birbirlerine güçlü veya zayıf olarak bağlanmış üyelerden meydana gelebilir. Çocukları oynamaları için çocuk parkına getirenlerin biraraya gelişleri zayıftır. Spontane meydana gelişen oyun, gösteri, konser gibi faaliyetlerle oluşan izleyici grupları zayıf bir etkileşime girmektedir. Öte yandan etnik gruplar daha güçlü bağlarla birbirine bağlıdırlar. Dini bayramlar nedeniyle Almanya' nın kamusal alanlarında bu önemli günleri kutlayan ve birbirlerini çoğunlukla bu günlerde görebilen Türk işçileri böyle güçlü bir bağa örnektirler. Bir yandan grup olarak kendi güçlerini görürler, anavatanlarında alıştıkları geleneklerini devam ettirmenin heyecanı ile daha büyük bir Türk grubunun ve bunun daha da ötesinde İslam dünyasının bir bireyi olduklarını hissederler.

Grubun mekanla kurduğu ilişkiler sonucunda grup mekanın değişmemesini ve sürekli aynı kalmasının güvence altına alınmasını, paylaşılan anlamların sürekli olmasını istemektedir. Buna en iyi örnek din duygusu ile bağlı anlamlardır. Bir ibadethaneye, mezarlığa veya kutsal alana giren kişi ruhsal olarak çok iyi bildiği, daha önce birçok kez deneyimlediği durumu, diğer inananlarla birlikte paylaşmaktadır. Değişen dünya ile bu duygular tam bir karşıtlık içindedir. Çünkü gelip geçici olduğu kesin dünyada tamamen yok olmanın karşısında tek bir açıklama durmaktadır. Aynı şekilde belli bir toplum ya da altkültürün sembolize ettiği inanç sistemi ve yaşam biçiminin fiziksel elemanlarını korumak istemektedir.

4 . 3 . 3 . Daha Büyük Bir Toplum İle Kurulan Bağlar

Kamusal alanlar daha büyük ölçekte kurulan bağları teşvik etmektedir. Dinen kutsal kabul edilen alanlar bunlara en iyi örneklerdir. Diğerlerini grubun dışında tuttuklarından aynı mekanı paylaşan insanlar ortak tarihi, ortak dili, ortak inancı ve gelecekle ilgili ortak amaçları paylaşıyorlar demektir.

İnsanın ve kendi aracılığıyla toplumun varlığını ve sürekliliğini ilgilendiren bu durum bireyler arasında güçlü bağların varlığını hissettirir, bu gurur, övünç, rahatlık ve güven mekanın kutsal olmasında en önemli etkiyi yaratırlar. Kudüs kentinde bulunan Batı Duvarı hem ziyaretçiler için kutsal olan hemde Musevi cemaatinin tüm dünya tarafından bilinen politik bir sembolü olarak yükselmektedir.

Kamusal mekanlar, planlanmış ya da toplumsal, halka ait etkinliklere evsahipliği ederler. Festivaller, kutlamalar, ayaklanmalar, toplumsal eylemler gibi. Bu yüzden böyle yerler ortak başarılarımızın kayıtları ve törensel davranışlarımızın tasarlanmış tanıklığını üzerine alır. Sözgelimi zaran büyük bir savaşta, şehit olanları anmak için seçtiğimiz, önemli kişileri adlarına bir anıt dikerek onurlandırdığımız yerler bu kategoriye girer (KOSTOF, 1991, s.127).

Vatani duygular ile ilgili olarak vatandaşlarda ortak tarihten övünç ve gurur duymaları ve kendilerine karşı yönelen tehditler karşısında dayanışma içinde bulunmalarını teşvik edecek mekanlar yaratılmıştır. Türkiye Cumhuriyeti' nin başlangıcı ile ilgili taze anılarımızın diri tutulması için pekçok mekan vatani duyguları bize hatırlatmaktadır. Her kentte bulunan Atatürk evleri ve anıtları bunlardandır. Cumhuriyetin kuruluşu ile ilişki kuran ve şanlı tarihi anımsatan bu mekanların yanına zamanla yenileri eklenmektedir.

Düzenli ve bilinçli olarak kurulmuş kamusal mekanların yanında, bazı mekanlar zamanla içinde geçen olaylar nedeniyle bu amaca hizmet eder niteliğe bürünebilmektedir. Kamusal mekanda oluşan sembolik anlamlar pozitif veya negatif olabilir. Kimi semboller övünç, gurur yaratırken bazı toplumsal, ekonomik, politik çöküş ile ilgili mekan ve semboller negatif anlamlar yaratabilir.

Özel girişim tarafından gerçekleştirilen kamusal mekan düzenlemelerinde toplumun tarihinden kaynaklanan pozitif anlamlar mekanda yeniden yaratılmaya çalışılmaktadır, ancak bu anlamda günümüz ekonomik koşulları altında satış tekniklerinin önünde sergilendiği kaliteli bir dekor olmaktan kurtulamamaktadır.

4 . 3 . 4 . Biyolojik ve Psikolojik Bağlar

İnsani mekansal arketiplere göndermede bulunan yerler bireyin mekanla kurduğu özdeşleşmeyi sağlamaktadır. Mağara, obeliks, kubbe ve zafer taklarının cinsel uyarıcı

güçlerine karşın insanlığın milyonlarca yıllık gelişim sürecinden doğal yollarla kazandıkları anlamlar vardır. Mağara benzeri girişi olan yapılar, kamusal mekanda kurulmuş olan kolon - kiriş dizileri korunmayı, güveni ve mahremiyeti anlatır. Anıtlar çevreden daha iyi algılanmaları için değil, hükmetmek için kaideler üzerine oturtulmuştur. Kanyon vadiler gibi korunmuş ve her yönden sınırlandırılmış mekanlar toplum yaşamının eğitici, huzur dolu ritüelleri için en uygun mekanlardır.

Doğal peysaj hemen hemen her toplumda soyutlanarak farklı ölçekte kamusal mekanlara yerleştirilmiştir. Bu tavır başka bir deyişle doğanın yarattığı arketiplerin özünde korunup ölçek olarak daraltılıp kamusal mekanlara taşınmalarıdır. Ünlü Japon bahçe düzenlemeleri dağ, tepe, vadi, kaya formasyonları, ırmak, göl, deniz, çöl, orman gibi doğal görünüşlerin bir noktadan bakıldığında olduğu gibi algılanır hale getirilmesinden oluşmaktadır. Öte yandan prototiplerinden hareketle yaratılmış olan Avrupa ve Kuzey Amerika’da yaygın olarak yapılan bahçe düzenlemeleri insanı ve insan gruplarını içine alacak şekilde büyük tek bir arketipin ya da iki arketipin birleşme noktasını kavramayı sağlayabilecek ölçekte dir.

Doğal verilerin insan psikolojisi üzerinde etkileri kamusal mekanlarda kullanılmalıdır. Doğa ile etkileşim insanları canlandırmakta duyulanı keskinleştirmekte, kendine güven duymasını sağlamakta ve gerilimi azaltmaktadır. Hastalar üzerinde yapılan araştırmanın sonuçlarına göre odaları açık, ağaçların bulunduğu doğal peysaja bakan hastalar başka bir binanın duvarına bakan hastalara kıyasla daha hızlı iyileşmekte, hemşirelerin yardımına, psikolojik danışmanlığa daha az ihtiyaç duymaktadırlar.

Biyolojik bağların diğer bir boyutu doğa ve doğal yaşam devrimi ile kurulan bağlardır. Mevsimlerin değişimi, hayvan ve bitki varlıklarında gözlenebilen periodik değişimler biyolojik saatin insan içinde aynı biçimde çalıştığını hissettirecek doğum, yaşlanma ve ölüm olgularını hatırlatacaktır.

Bütün bu veriler karşısında modern mimarlık kamusal alanlarda soyut geometrik formlar kullanmış, açık, belirgin kolayca anlaşılabilir, kalıcı hatlar kullanmaya başlamış ve doğal elemanları mümkün olduğunca kamusal mekanlardan uzak tutmaya ve plastik özelliklerinden dolayı sınırlı çeşitte, sınırlı miktarda kullanmıştır. Bu tür bir çevre anlam taşıyorsa, ancak minimalist sanatın açıkça ortaya çıkarmaya çalıştığı temel görsel deneyimlerin, çizgi, yüzey ve rengin izleyicide yarattığı soyut fikirle sınırlı kalmaktadır.

4 . 3 . 5 . Daha Farklı Dünyalar İle Kurulan Bağlar

Kamusal mekanlar kullanıcıların hayal dünyaları ve içinde bulundukları kozmik dünya ile ilişki kurmalarını sağlayarak kendileri için anlamlı mekanlar haline gelmelerini sağlayabilirler.

İnsanların her zaman ilgisini çeken gizi açıklanamayan varlıkların ve olayların kamusal mekanda teşhir edilmeleri kullanıcıya hatırlatılması kullanımla ilgili bir başlangıç olmaktadır. Çok az bilgi sahibi olduğumuz, ancak içinde küçük bir nokta olarak yerimizi tarif edebildiğimiz evrenin mimari    eler ile soyut bir şekilde mekanda yansıtılmaları mekanın kişi için esrarengiz olmasını sağlamaktadır.

Disneyland gibi, kişilerin çoğunluğunda medya aracılığı ile hayal dünyasında yer eden kahramanların, yerlerin, olayların mekanda yansıtılması kişinin büyük veya küçük olsun bir anda hayal gücünü harekete geçirerek mekanla  zde le mesini sağlamaktadır.

BÖLÜM 5: TAKSİM MEYDANININ GÜNÜMÜZDEKİ DURUMUNUN DEĞERLENDİRİLMESİ

5 . 1 . Değerlendirmenin Amacı

Tasarımın kamusal yaşam üzerine etkilerinin neler olabileceğini göstermek amacıyla İstanbul’ da yaşayanların çok iyi bildikleri ve hemen hemen hepsinin günlük yaşamlarında kullandıkları, gözlemledikleri bir mekan olan Taksim Meydanı’ nın bugününü ve bu meydan için 1987 yılında açılmış ve sonuçlandırılmış olan “Uluslararası Taksim Meydanı Kentsel Tasarım ve Mimari Proje Yarışması” nda birincilik ve ikincilik alan projeleri değerlendirilmiştir. Bugünkü meydandaki kamusal yaşam bu çevreyi gözlemleyen kullanıcılar tarafından çok iyi bilinmektedir. Ortaköy Meydanı düzenlenmesinden önce ve sonra kullanım, kullanıcılar açısından çok büyük farklılıklar göstermektedir. İstiklal Caddesi yayalaştırmanın ardından canlanmış ve hızlı bir değişim süreci içine girmiştir. Bu değişim giderek caddenin hinterlandına doğru yayılmaktadır. Tasarım, belki kendi başına kamusal yaşam üzerinde etkili olmamıştır ama değişim için bir başlangıç olmuştur. Bir bölgede canlanan insan varlığı ve eylemleri yeni insanları ve eylemleri bu bölgeye çekmektedir.

Her tasarım kamusal yaşama aynı derecede katkıda bulunur mu? Bu çalışmada farklı tasarımların farklı kriterler üzerinde etkili olacağını ve bu alanda yaptıkları etkinin şiddetine göre kamusal mekanın kullanımında etkili olacağı gösterilmeye çalışılmıştır.

5 . 2 . Değerlendirme Kriterlerinin Belirlenmesi

Kentsel mekan oluştuktan sonra insan ve onun eylemleri ile dolduğu oranda kamusal mekan olmaktadır. Kamusal mekanın iki önemli bileşeni bu cümleden hareketle fiziksel çevrenin kurgusu ve insan boyutudur. Yukarıda belirlenen amaca uygun olarak kamusal mekanın fiziksel kurgusu ve insan boyutu ile kriterler şöyledir.

Fiziksel Kurgu İle İlgili Kriterler:

- Mekansal kapalılığın sağlanması,
- Sınırların sürekliliğinin sağlanması,
- Görsel aks ve perspektif yaratma,
- Yönlendirme,
- Dolaşımda sürekliliğin sağlanması,
- İşlevselliğin sağlanması,
- Farklı düzlemlerde tasarım yapma,
- İnsan ölçeğini yakalama,
- Çevresel karakterin korunması,
- Mekanlar arasında sürekliliğin sağlanması,
- İçerisi - dışansı ilişkisinin sağlanması,
- Yer özelliklerinin yorumlanması,
- Kentin okunabilirliğinin sağlanması,
- Kentsel dokunun sürekliliğinin sağlanması,
- Hizalama,

İnsan Boyutu İle İlgili Kriterler:

İnsan ihtiyaçlarına cevap verme

- Konfor,
- Dinlenme ve günlük yaşamın sıkıntılarından kurtulma,
- Çevre ile pasif etkileşim,
- Çevre ile aktif etkileşim,
- Macera ve sürpriz,

Demokratik olma

- Fiziksel ulaşılabilirlik,
- Görsel ulaşılabilirlik,
- Sembolik ulaşılabilirlik,
- Eylem özgürlüğü,
- Talep edilebilme,
- Değişim,

Anlamlı olma

- Bireysel bağlar,
- Grup bağları,
- Daha büyük bir toplum ile kurulan bağlar,
- Biyolojik ve psikolojik bağlar,
- Diğer dünyalar ile kurulan bağlar.

5 . 3 . Kısa Tarihçe ve Çalışma Alanı Meydanın Tanıtılması

Taksim Meydanı İstanbul' un merkezi iş alanının (MIA) zaman içinde kayarak genişlemesi sonucunda önem kazanmıştır. Eminönü ve Kapalıçarşı' nın ticaretin odağını oluşturduğu eski İstanbul' da kapitülasyonların gelişmesi ve Osmanlı İmparatorluğu' nun hemen hemen tüm sınai malları Batı' dan ithal etmesi karşısında Beyoğlu ve Galata çevresi ikinci merkez olarak gelişti. Yabancı elçiliklerin bu bölgede yoğunlaşması ile birlikte Beyoğlu Batı etkilerine ve düşüncelerine açık Osmanlı aydınlarının katılmasıyla birlikte canlı bir merkez oldu. 1851 yılında Şirketi Hayriye' nin kurulması ve 1874 yılında Karaköy - Tünel Meydanı arasında metronun açılması Beyoğlu' nun karşı sahillere ve kıyı ile olan ilişkisini kurdu. Önceleri Tünel ile Galatasaray arasındaki bölüm canlı iken daha sonra Galatasaray - Taksim Meydanı arası canlılık kazandı. Bu bölgede çalışan yabancı girişimciler, konsolosluk çalışanları ve bu gruplarla birlikte iş yapan müslim ve gayrimüslim Osmanlı vatandaşları Şişli, Osmanbey, Maçka çevresinde oturuyorlardı. 1913 yılında Beyoğlu - Şişli arasında elektrikli tramvayın devreye girmesi bu iki bölge arasında trafiği arttırdı ve Taksim Meydanı bu akım üzerinde tam ortada yer alıyordu. Cumhuriyetin kurulması ile birlikte

yabancıların kendi ülkelerine dönmeleri sonucu Taksim ve çevresi eski çekiciliğini yitirdi. Ancak Türk ekonomisinin gelişimi ile birlikte önceleri yavaş 1960' lı yıllardan sonra daha gözle görülebilir bir hızla gelişmeye başladı.

Bu dönemdeki bayındırlık çalışmaları arasında, Taksim Meydanı' nın 1928 yılında yeni baştan düzenlenmesi İstiklal Caddesi' ni mekansal açıdan noktalıyordu. Bu düzenleme sırasında, Taksim Meydanı' na İtalyan mimar Kanonika' nın tasarladığı Taksim Cumhuriyet Anıtı yerleştirildi. Bu değişim burayı, bu tarihten başlayarak Cumhuriyet Dönemi İstanbul' unun en güzel yeri yaptı. 1940' larda Taksim Kışlası yıktırıldı ve yerine bugünkü Taksim Parkı, Hilton Oteli' nin alanını da içermek üzere düzenlendi. Bundan sonra Taksim Meydanı daha çok ün kazandı (DÖKMECİ ve ÇIRACI, 1990, s.12-42).

Meydan, farklı alt meydanlardan meydana gelmiştir. Atatürk Cumhuriyet Anıtı' nın bulunduğu meydan Sıraselviler ve İstiklal Caddeleri' nin birleşme noktasıdır. Trafik yolları tarafından meydanın bütününden koparılmıştır. Atatürk Kültür Merkezi (AKM) ve Cumhuriyet Anıtı arasında kalan ve yine trafik yolları ile ayrılmış olan büyük orta göbek, eski Taksim Kışlası ve çevresini oluşturduğu alt meydan, AKM önünde giriş için ayrılmış olan Plaza.

İstanbul gibi çok sesli ve çok renkli bir kentte merkezi oluşturan bu meydan ve onun alt meydanları çok farklı insan ihtiyaçlarına cevap vermektedir. AKM önü gençlerin birbirleriyle buluşmak için seçtikleri herkes tarafından bilinen bir odak noktasıdır. Daha sonra çeşitli faaliyetler için dağılırlar. Çok bilinen bir nokta olduğu için düzenli veya düzensiz turların, otobüs seferlerinin katılımcıları aldıkları ve bıraktıkları bir noktadır. Önemli bir etkinliği izlemek üzere basın mensupları ya da fuarlar arasında fuar alanına düzenlenen seferler buradan başlamaktadır. AKM' de yapılan opera, konser, bale, tiyatro gösterisi, sergiler, anma toplantıları, film gösterileri, panel ve konferanslar öncesi katılımcılar aşağı düzlemde bulunan meydan üzerinde toplanmakta, sohbet etmekte ve tartışmaktadırlar.

Eski Taksim Kışlası' nın bulunduğu alanın "The Marmara" oteline yakın ucu kentin çeşitli noktalarına belediye tarafından düzenlenen otobüs seferlerinin başlangıç noktasıdır. Bu bölüm çoğunlukla otobüsler ve onları ayakta bekleyenler tarafından işgal edilmektedir. Bu bölümün hemen gerisinde merdivenlerle çıkılan bir noktada belediye tarafından işletilen açık otopark bulunmaktadır. Burası geometrik olarak

meydanın tam orta noktasını oluşturmaktadır. Bu noktada dikilmiş bulunan bir sanat yapıtı araçların rahat park etmelerini engellemektedir. Yükseltilmiş bu meydan her iki tarafa uzanarak düşük kotta eskiden kışanının avlusu olan ve futbol karşılaşmalarının yapıldığı meydanı çevreler. Bu aşağı kottaki meydan "Ceylan Intercontinental" Oteli' nin bahçesini de içine alarak Divan ve Hyatt Otelleri' nin arasından Osmanbey' e doğru uzanır. Ancak Hilton Oteli'nin duvarı ile anlamsız bir şekilde sonlanmaktadır. 1992 yılında faaliyetlerine son veren Louis Pasteur Fransız Hastanesi bu aksın sağ tarafında Taşkışla ile ilgili olan ilişkiyi engellemektedir. Yüksek kotta kalan meydanın iki yanını çay bahçeleri işgal etmiş durumdadır.

Meydanın ortasında bulunan alt - meydan bu bölümde metro çalışmalarının tamamlanması ile 1997 yılı başında yeniden düzenlenmiştir. AKM ve Cumhuriyet Anıtı aksı üzerinde yer alan bir süs havuzu ve metro girişi yapılmıştır. Diğer taraflar yumuşak ve sert peysaj elemanlarıyla donatılmış sabit oturma elemanları konulmuştur. Meydan gelip geçmek için kullanılmakta, burada durarak eylemde bulunan bulunmamaktadır.

Anıt çevresinde oluşan alt - meydan Tünel' e kadar uzanan tramvayın dönüş noktasıdır. Meydan İstiklal Caddesi' nin girişine doğru canlanır bu noktada İstanbul Festivali ve İstanbul Film Festivalinde, Habitat toplantılarında kullanılan bayrak direkleri bulunmaktadır. İstiklal Caddesi, belediye tarafından 1990 yılında yayalaştırılmış bu çalışmalar sırasında meydan çevresi Maksem' i içine alacak şekilde düzenlenmiştir.

5 . 4 . Meydanın Belirlenen Kitlelere Göre Değerlendirilmesi

5 . 4 . 1 . Fiziksel Boyutun değerlendirilmesi

Meydan Mete Caddesi üzerindeki bina sırasının sonunda Boğaz manzarasına açıktır. Tarlabası Caddesi girişi, Sıraselviler ve İstiklal Caddesi girişleri meydanın kuşatılmışlık etkisi üzerinde zedeleyici etkiler yapmaktadır. The Marmara ve Ceylan Intercontinental Otelleri dışında yüksek bina bulunmamakta, diğer yapılar ise 7 - 8 kat yüksekliğindedir. Mekan kapalı bir mekan değildir. Ancak her iki ucunda yüksek bir yapının bulunması meydan sınırlarına tanım getirmektedir.

Meydan çevresindeki yapılar çoğunlukla 1950 ve 1960' lı yıllarda yapılmış olan alt katlı ticaret üst katlı yüksek gelir grubuna mensup kişiler için yapılmış binalardır. Daha sonra bu konutlar acenta, temsilcilik ve büro olarak kullanılmaya başlamıştır. Bu tarihten sonra yapılan yapılar cephe olarak daha sadedir ancak daha önce yapılarla gabari ve düşey - yatay, doluluk - boşluk oranları ile uyum içindedir.

Meydandan Osmanbey' e doğru uzanan İnönü Gezisi aksı bir noktada aniden kesilmektedir. Taşıt yolları meydana dört köşeden girerler bunun dışında 1989 yılında tamamlanan Tarlabası Caddesi meydana ortadan saplanmaktadır.

Meydanın bütünlüğünün olmaması, pekçok faaliyeti dağınık bir biçimde bulundurması, trafik akışının çok yoğun oluşu, sınırların tarihi verilerden kaynaklanan nedenlerle tam olarak tanımlanamaması yüzünden tam bir yönlendirme yapmak mümkün olmamıştır. Bu sebepler dolaşımda sürekliliğin sağlanmasını engellemektedir. İnsanlar meydana durmazlar çevrede bulunan aktiviteler için akıp giderler.

Meydan belirli günlerde tören ve kutlamalar dışında kentin diğer noktaları ile merkezi birbirine bağlama işlevi görmektedir.

Farklı düzlemler, eski Taksim Kışlası' nın yıkılması ile oluşmuştur, ancak alt kotta kalan meydan bir park şekline getirilmiş az sayıda sabit oturma yeri düzenlenmiştir. Çoğunlukla güneş altındadır. Çevresinden yaklaşık iki metre aşağıda olan meydan çevreden seyredilmek için elverişli değildir. Meydanı üst kotta birbirine bağlayan çimenle kaplanmış eğimli düzlemler alt meydanı çevreleyen ağaçların üzerine attığı gölge olduğu zaman vatandaşlar tarafından bir dinlenme yeri olarak kullanılmaktadır.

Meydanda döşemeler farklılık göstermektedir. Taban tuğlası, granit, mermer, beton ve çakıl kullanılan malzemeler arasındadır. Meydan geceleri iyi aydınlatılmamakta, sabit ve az sayıda oturma elemanı bulunmaktadır. İrili ufaklı dört havuz ve maksemin şelaleleri çoğu zaman çalışmamaktadır. Eski kışlanın bulunduğu meydan ve çevresi park düzenlemesi bakımlı olmakla birlikte diğer bölümler aynı derecede bakımlı değildir.

İnsan ölçeği tam olarak tanımlanabilen bir olgu değildir. Taksim Meydan' ında bulunan kişi engeller ve çevredeki uyancılar karşısında içinde bulunduğu mekânı tam olarak tanımlayamamaktadır. Kargaşadan doğan uyarı bombardımanı özne - nesne

ilişkinin kurulmasını engellemekte ki bu bir sonraki adımda esas konu olan özne - özne ilişkisine ulaşamamaktadır. Meydanda insan yapılar tarafından baskı altında tutulmamaktadır.

Çevrede bulunan tarihi yapılar ve yeni yapılar bir uyum içerisindedir. Meydana hakim olması beklenen AKM binası homojen dış cephesi ile diğer yapılardan ayrılmakta ancak dikkati çekecek, kendini öne çıkaracak bir farklılaşmada ortaya koyamamaktadır.

Mekanlar arası süreklilik otopark ve yollarla, duraklarla, metro girişleri, tramvay durakları ile bölünmektedir. Yapılar dış mekan ile ilişki kuramamaktadır. Bu ilişkinin en güçlü olması gereken AKM binası önündeki ağaçlar ve plaza kotunun düşürülmüş olması nedeni ile yoldan geçenler içeride ne gibi bir aktivitenin olduğunu anlayamamaktadır. Kamusal mekandan özel alanlara geçiş ani olmakta, geçiş esnasında gösterilen kimi duyarlılıklar bu kakafoni içinde kaybolmaktadır.

Meydan kendi içine kapanmıştır. Doku olarak çevredeki yoğun ve parçalı dokudan kimi yerlerde farklılaşmakta, kimi yerde bu doku ile uzlaşmaktadır. Dokunun okunabilirliği karmaşa ile engellenmektedir. Taksim Meydanı' nın İstanbul içindeki yeri tanımlanamamaktadır. Meydan hem Haliç' ten, hem de Boğaz' dan yükselen tepenin en üst noktasında kurulmuştur. Mete Caddesi' nin sonunda Boğaz' a açılan vista gerçek anlamda bir kent terası olarak değerlendirilememektedir. Haliç ile ilişki kurulamamıştır. Anadolu Yakası' ndan bakıldığında meydanın iki ucundaki kule gözlemlenilmekte ancak meydanın varlığına dair bir işaret vermemektedir.

5 . 4 . 2 . Kamusal Mekanda Donatılar

Microklima: Meydanın büyük bir bölümü taşıtlar için asfalt ile kaplı olduğundan yazın güneşin altında kızmakta daha sonra oluşan ısıyı dışarı vermektedir. Eski Taksim Kışlası' nın bulunduğu alt - meydanın düşük kotta olan bölümü güneşin yakıcı etkisi altında kullanım dışı kalmaktadır. Yukarı kotta olan bölümler gölge altındadır ancak kullanıcılara açık geniş çim alanlar bulunmamaktadır. Meydan Lodos etkisinden uzaktır. Ancak Poyraz ve Keşişleme estiği dönemlerde İnönü Gezisi ve AKM yanından geçen yolda rüzgar rahatsızlık verecek düzeyde hissedilmektedir.

Oturma elemanları: Çoğunlukla sabit elemanlar demir + ahşap veya beton + ahşap kullanılmıştır. İnönü Gezisi' nde Ceylan Oteli' nin bahçesi içinde kalan bölümde

tamamen metalden yapılmış oturma elemanları bulunmaktaydı. Metro çalışmalarını nedeniyle bu ağaçlık alan kullanılmamaktadır.

Yollar ve yüzeyler: Yaya yolları beton, granit, mermer, tuğla, parke taşı olmak üzere çok çeşitlidir. Taksim Kışlası' nın bulunduğu alt meydana düşük kotta zemin çakılla kaplıdır. Drenajı iyi yapılmamış olduğundan yağışlı havalarda birikintiler oluşmakta ve meydan kullanılamamaktadır. Üst kot beton, taban tuğlası ve parke taşından kompozit şeklinde oluşturulmuştur. Ancak otobüslerin bulunduğu platforma inen eski kışlanın merdivenleri beyaz marmara mermeri ile kaplanmıştır. Yağışlı havalarda bu yüzey insana güven vermemektedir. Otobüslerin kalktığı meydan asfalt ile kaplanmıştır.

Aydınlatma: Meydanda bir adet 30 metre yüksekliğinde yüksek aydınlatma bulunmaktadır. Bunun dışında yüksek aydınlatmalar kullanılmış ancak yeterli değildir. Meydanda bulunan iki dev ekran önemli ışık kaynakları olmaktadır. Gece saatlerinde AKM önündeki meydan ve İnönü Gezisi kullanılmamaktadır.

Diğer öğeler: Meydanda AKM aksında bir fıskiye havuz ve eski kışla alt - meydananın düşük kotunda tam merkezde fıskiye bir havuz bulunmaktadır. Maksim' in şelaleleri ve onun önünde iki küçük süs havuzu çoğu zaman çalıştırılmakta, çöp kutularının kaldırıldığı meydana bu iki küçük havuz bu işlevi üstlenmektedir. PTT yanındaki telefon kulüpleri, İstiklal Caddesi girişinde de bulunmaktadır.

Dinlenme ve Günlük Yaşamın Sıkıntılarından Kurtulma: Eski kışlanın bulunduğu alt meydana düşük kotu şehrin kargaşasından trafiğin yarattığı gürültüden uzaktır. Ancak düzenleme eksiklerinden dolayı bu işlevi tam olarak yerine getirememektedir. Üst kotta bulunan ağaçlar altındaki oturma yerleri trafiği görmekte sabit banklar şeklinde olduğundan efektif olarak kullanılmamaktadır.

Çevre ile pasif etkileşim: Gelip geçen insanları seyretmek İstiklal Caddesi girişinde bulunan oturma yerlerinin kullananlar tarafından olabilir. Otobüs bekleyenlerde bir dereceye kadar bu faaliyet içinde yer alırlar. İnönü Gezisi' nden boğaz' a açılan vista seyredilmeye değerdir. Bunun dışında park alanları son derece formel olarak düzenlendiğinden tabiata yakın olmak mümkün değildir. Dar çim alanlara insanların girmesine izin vermemektedir. Tek oyun alanı Taksim gezisi içinde eski hastane binası sırasında bulunmaktadır. Bakımsız olan oyun araçları yanında ailelerin rahatça oturup konuşabilecekleri tenteler, su tesisatı bulunmamaktadır. Çevrede konut olarak

kullanılan yapılardan çok lüks otel ve işyerleri olduğundan oyun alanı daha çok çevre apartmanlarda çalışan hizmetlilerin çocukları tarafından kullanılmaktadır. Meydanda sürekli ve düzenli olarak düzenlenen sanat etkinlikleri bulunmamaktadır. Ara sıra sokak konserleri düzenlenmektedir.

Çevre ile aktif etkileşim: Meydan ve çevresi herhangi bir gösteri ve eylem için kullanılmamaktadır. Önemli gün ve haftalarda, milli bayramlarda Cumhuriyet Anıtı tören, konuşma ve kutlama alanı olmaktadır. Polis günü ve diğer günlerde resmi geçitler ya da koşular düzenlenmektedir. Bu günlerde meydan önemli bir heyecan kaynağı olmaktadır. Tüm ulusu ilgilendiren büyük mitingler bu meydanda yapılmaktadır. Yüzbinlerin katılımının sağlandığı Cumhuriyet Bayramı kutlamaları ve mitingler meydanın kullanıcıları için farklı bir anlam taşımasını sağlamaktadır.

Macera ve sürpriz: Meydanda dev ekran önemli bir heyecan kaynağı oluşturmuştur. Özel bir televizyon kanalının ana haber bülteni meydanda yayınlanmaktadır.

5 . 4 . 3 . Demokratik Olma

Ulaşılabilirlik: Meydandaki kot farklılıkları, trafik yollarının varlığı ulaşımı güçleştirmekte, bölgeler arasında önemli sınırlar oluşturmaktadır. Tekerlekli sandalyeli insanlar ve el arabalı satıcılar meydanı kullanamamaktadır.

Eylem özgürlüğü: Yeşil alanlarda eylem özgürlüğü kısıtlanmıştır. Fiziksel engeller her türlü kullanımı engellemektedir. Gruplar için meydanda siyasi eylem yapma hakkı tanınmamaktadır. Tüm ulusu ilgilendiren sorun ve önemli günler için meydan ayrılmaktadır. Meydanın pekçok alt meydana ayrılması ve her köşenin ayrı bir aktivite ile dolu olması önemli bir kullanım örüntüsü oluşturmuştur. Tasarımda her köşenin ne gibi faaliyetlere açık olduğunu tesbit etmek ve daha sonra bunu yaygınlaştırmak tasarımcılara rehberlik edecek bir husus olmaktadır. Farklı gruplar meydanda farklı etkinlikler yürütebilmektedir. Meydanın büyüklüğü düşünüldüğünde daha etkili bir organizasyon ile yeni kullanımlara zemin oluşturulabileceği düşünülebilir.

Talep edilebilme: Siyasi ve politik eylemler açısından meydan talep edilebilir değildir. Ancak günün belli saatlerinde küçük gruplar ya da ulaşım sisteminden dolayı katılmış bazı kullanımların yerine getirilmesi sırasında kullanıcılar meydanın bir

bölümünü işgal etmektedir. Meydanda belli bir grubun kullanımına geçmiş ve bu yüzden diğer tüm kullanıcıların dışlandığı bir bölge bulunmamaktadır.

Değişim: Taksim Meydanı zaman içinde bazı ulaşım düzenlemeleri sonucunda değişim geçirmektedir. Ancak Türkiye' de ilk kez bu çapta uygulanan yayalaştırma çalışması ile önemli bir kullanıcı İstiklal Caddesi' ni kullanmaktadır. Bu durum meydanın canlılığı üzerinde olumsuz bir etki yapmıştır. Metro çalışmaları ile meydan dışına itilen kullanıcılar meydanı kullanma alışkanlıklarını zamanla kaybetmişlerdir. İstiklal Caddesi sürekli bir hareket içinde insanları algılamaya izin vermesi, dükkanları, kafeleri, lokantaları, sinemaları, sanat evleri, mimarisi ile insanları çeken renkli bir dünya olmuştur. Ara sokaklar, evlerin restore edilmesi büro, işyeri, küçük çaplı imalathane, dernek merkezi olarak kullanılmaya başlanması ile her geçen gün canlanmakta, bu canlılık İstiklal Caddesi' nin kullanımı üzerinde de etkili olmaktadır.

5 . 4 . 4 . Anlamlı olma

Bireysel bağlar: Bireysel olarak mekanı anlamlı kılan mahrem mekanlar, özel bitki alanları, birey için yerleştirilmiş oturma elemanları bulunmamaktadır. Daha önce burada bulunan ancak meydan ile ilişkisi iyi kurulamamış olan evlendirme dairesi kaldırılmıştır. Bireysel önemli günler için mekan ayrılmamıştır. Çocukların mekan ile ilişkisini kuran ve kullanım alışkanlığı geliştiren donatılar bulunmamaktadır.

Grup bağları: Belirli birbirine hafif bağlı grupların birarada bulunduğu mekanlar bulunmamaktadır. Ofis çalışanları öğle saatlerinde İstiklal Caddesi' ne gitmeyi tercih etmektedirler. Sportif faaliyetler için ayrılmış yerler ve belirli bir grup tarafından ortak olarak paylaşılacak sanat objeleri bulunmamaktadır.

Daha büyük bir toplum ile kurulan bağlar: Meydanda dini açıdan kutsal mekanlar bulunmamaktadır, ancak milli duygular açısından kutsal sayılan Cumhuriyet Anıtı ve milli günlerde meydanın tamamının her türlü gruba açık olması ve bu toplanmanın medya aracılığı ile tüm ulusa iletilmesi meydan ve milli duygular arasında sürekli bir bağın kurulmasını sağlarlar.

Biyolojik ve psikolojik bağlar: İnsanları biyolojik ve psikolojik açıdan etkileyecek donatılar meydanda bulunmamaktadır.

Diğer dünyalar ile kurulan bağlar: Diğer dünyalar ile bağlar kuran çok derin perspektifler, güneş ve yıldızlarla bağlar kuran formlar, güneş saati, yıldız tabloları, döşemeleri bulunmamaktadır.

Tablo 5.1: Taksim Meydanı' nın bugünkü durumunun değerlendirilmesi

Mekansal kapalılığın Sağlanması	•
Sınırların Sürekliliğinin Sağlanması	•
Görsel Aks ve Perspektif Yaratma	
Yönlendirme	
Dolaşımda Sürekliliğinin Sağlanması	
İşlevselliğinin Sağlanması	
Farklı Düzlemlerde Tasarım Yapma	
İnsan Ölçeğini Yakalama	
Yer Düzlemi ve Objelerin Kullanımı	
Çevresel Karakterin Korunması	
Mekanlar Arasında Sürekliliğinin Sağlanması	
İçerisi - Dışansı İlişkisinin Sağlanması	
Yer Özelliklerinin Yorumlanması	
Kentin Okunabilirliğinin Sağlanması	
Kentsel Dokunun Sürekliliğinin Sağlanması	
Hizalama	
Konfor	
Dinlenme ve Günlük Yaşamın Sıkıntılarından Kurtulma	
Çevre ile Pasif Etkileşim	•
Çevre ile Aktif Etkileşim	
Macera ve Sürpriz	
Fiziksel Ulaşılabilirlik	
Görsel Ulaşılabilirlik	
Sembolik Ulaşılabilirlik	
Eylem Özgürlüğü	•
Talep Edilebilme	•
Değişim	•
Anlamlı Olma	
Bireysel Bağlar	
Grup Bağları	
Daha Büyük Bir Toplum ile Kurulan Bağlar	•
Biyolojik ve Psikolojik Bağlar	
Diğer Dünyalar ile Kurulan Bağlar	

5 . 5 . İki Mimar, İki Tasarım

İstanbul, Taksim Meydanı düzenlemesi mimarlık ve kentsel tasarım yarışması, 1987 yılında yapıldı ve sonuçlandırıldı. Meydan, İstanbul için özel anlama sahip. İzmir tek, Ankara iki, İstanbul çok merkezli olmasına rağmen, daha çok gayn-müslimlerin oturduğu, Avrupa ve Batı kültürünün bir uzantısı olan Beyoğlu ile olan ilişkileri ile Taksim Meydanı Türkiye' nin seçimleri ve gittiği yön ile ilgili önemli anıları barındırıyor ve Üsküdar, Beyazıt gibi meydanlardan farklılaşıyor.

Bu yarışma sonucunda 1991 yılında yaşamını kaybeden mimar Vedat Dalokay birinciliği, mimar Behruz Çinici ikinciliği almıştır. Bu çalışmaların kamusal mekan yaratma konusundaki başarıları kamusal mekanların fiziksel boyutu ve kamusal mekanlarda insan boyutu adlı iki ana başlık altında incelenecektir.

Taksim Meydanı, en geniş ölçekte vatandaşların katılımıyla eylemde bulunan ve çevresinde en fazla kapalı kamusal mekan ile bütünleşen bir kamusal mekandır. Mimarların yaptığı tasarımlar 1 / 1000 ölçekte sunulmuş olup, özellikle 1 / 500 ölçekte sunmayı uygun bulmuştur. Bunun dışında 1 / 500 ölçekli çevre ile ilişkilerin tanımlandığı paftalar ve kent mobilyaları ve döşeme tekstürleri, kentsel sanat objeleri ile verilen detaylar ile amaçlananlar ve hangi tür bir kurguya oturduğunu anlıyoruz. Bunun dışında tasarımlar üzerine yapılmış açıklamalar ve yayın organlarında yer alan değerlendirme ve eleştirmeler başlıklarla ilgili değerlendirmelerin oluşturulmasında yardımcı olurlar.

5 . 5 . 1 . Dalokay ve Taksim Meydanı

Tasarımın Tanıtılması

Meydana giren trafik tamamen yerin altına alınmıştır. Taksim Cumhuriyet Anıtı bugünkü durduğu yere yakın bir noktada AKM binasının tam aksına yerleştirilmiştir ve tasarımın iki odağından birini oluşturmaktadır. Anıt ve çevresinin altında meydana gelen tüm trafiğin düğüm noktasını oluşturan bir göbek bulunmaktadır. Diğer bir göbek AKM binasının hemen önündedir. Bu aks üzerinde toplu taşıma araçlarının indirme - bindirme yaptığı yerler bulunmaktadır. Anıtın çevresinden ışınal dağılan yollar bulunmaktadır bu yolların araları zeminde açıktır ve oluşan araç gazlarının dışarı

atılmasında kullanılmaktadır. Dört yanda alt kota iniş merdivenleri bulunmaktadır. Dalokay, "The Marmara" otelinin yanından aşağıya inen yolu yola bitişik binalar Taksim Sahnesi' ne kadar olan bölümü ykarak otel arasındaki küçük meydana bağlamaktadır. Bu noktadan boğaz manzarasına da bir açılım verilmektedir. Anıtın arka tarafında kongre, sanat kültür ve iletişim kompleksi ya da İstanbul büyükşehir Belediye Sarayı olarak kullanılacak yapı yükselmektedir. 30 kat yüksekliğindeki bu yapı meydanadaki diğer yüksek binaların 10 - 12 kat kadar üzerine çıkarak meydanadaki ikiliği yok etmeye çalışmaktadır. AKM ve Anıt arası miting meydanı olarak düzenlenmiştir ve kürsü AKM' nin önüne yerleştirilmiştir.

Meydanın ikinci odağını yapay bir göl oluşturmaktadır. Bot gezilerinin yapılabildiği havuzun ortasına bir açık hava tiyatrosu yerleştirilmiştir. Tiyatronun arkasından başlayan İnönü Gezisi yolu Osmanbey' e doğru uzanmaktadır. Havuz ve miting meydanı arasında yumuşak peysajın hakim olduğu bir alan tasarlanmış bu alanın ortada kotu düşürülerek yerin altında kurulmuş olan çarşıya ulaşım sağlanmıştır. AKM ile Taşkılla binası arasında kalan Mete Caddesi üzerindeki yapılar yıkılarak "dün - bugün - yarın" konulu bir açık hava müzesi ile Anadolu Uygarlıkları açık hava müzesi düzenlenmiştir. Açık hava müzelerinin önü kent terası olarak değerlendirilmiş ve ortalarında bir Selçuklu Kahvesi kurulmuştur. Bunun dışında havuz çevresinde lokanta ve eğlence yerleri düşünülmüştür.

5 . 5 . 1 . 1 . Kamusal Mekanın Fiziksel Boyutunun Değerlendirilmesi

Mekansal kapalılığın sağlanması: Tasarımda mekansal kapalılığı sağlamaya yönelik bir çaba görülmez. Taksim Sahnesi' ne kadar olan yapıların yıkılması ile ortaya çıkan mekanlar meydana eklenir, meydan tanımlı bir forma sahip olmaktan uzaklaşarak dallanır ve budaklanır. İstiklal Caddesi' nin girişinde sınırlar kaldırılmış olur.

Sınırların sürekliliğinin sağlanması: Sınırlar üzerinde bir düzenleme yapılmamıştır. Açık hava müzesi tam olarak tanımlı bir duvar yaratmaz. Esas olarak geçirgendir ve manzara terasına uzanmaktadır. Taşkılla yanında bulunan yeşil alanlarda meydana katılarak mekanlar arasında sınırlar ortadan kaldırılır.

Görsel aks ve perspektif yaratma: İnönü Gezisi önemli bir aks olarak oluşturulmuş ve Osmanbey' e kadar kesilmeden ulaşması öngörülmüştür. Bu aks açık hava tiyatrosu, yapay göl, alt çarşı girişleri ve "The Marmara" oteli ile ilişkilendirilmiştir. Diğer güçlü

bir aks AKM binası ve Cumhuriyet Anıtından geçen akstır. Bu iki aks birbirlerini dik açı ile kesmektedir. Ancak aks boyunca sınırlar tarif edilmediğinden aksın varlığı tam olarak algılanamamaktadır. Açık hava tiyatrosu büyük aksın tam ortasında sürekliliği engelleyen bir eleman durumundadır. Meydanda iki çapraz aks AKM ile Cumhuriyet Caddesi' ni, Cumhuriyet Anıtı ile kent terasını ilişkilendirmektedir.

Yönlendirme: Meydandaki elemanların yerlerinde küçük değişiklikler yaparak, tam ve doğrusal geometrik ilişkilere ulaşılmıştır. Akslar önemli işlev alanlarını birbirine bağlamaktadır.

Dolaşımda sürekliliğin sağlanması: Taşıt trafiğinin meydanın altına alınması ile bu trafikten kaynaklanan tüm fiziksel ve görsel engeller ortadan kaldırılmıştır. Meydana çıkan pekçok merdiven ve kot farkından yararlanılarak yapılan teraslamalarla iki kot farkı birbirleri ile güçlü bir şekilde ilişkilendirilmiştir.

İşlevselliğin sağlanması: Meydana getirilen yeni fonksiyonlar müze, lokanta, ve kafeler yanında sınırlı kültürel faaliyetlerdir. Bu gibi işlevlerin günün hangi saatlerinde kullanılacağı belli olmadığından kullanıcı yoğunluğu önceden kestirilemez. Park düzenlemesi şekilcidir. Dinlenme ve etkileşim için kullanılmaktan ziyade görsel bir zenginlik katmak için yaratılmış gibidir. Ceylan Intercontinental Oteli' nin yanında bulunan İnönü Caddesi' nin bir bölümünü oluşturan alt meydan meydanın bütününden kopuk olarak değerlendirilmiştir.

Farklı düzlemlerde tasarım yapma : Meydan iki ana düzlemden meydana gelmektedir. Zemin düzlemi ve yeraltı düzlemi yapay göl ile yeraltı düzlemi birbirleri ile düzayak ilişkilendirilmiş böylece çarşının çatısını oluşturan terastan göl manzarası algılanır olmuştur.

İnsan ölçeğini yakalama : Meydan tasarımında formların büyüklükleri, tek bir bakış noktasından parçanın tanımlanması ve parçanın bütün ile olan ilişkilerini tanımlanmasından doğan özne - nesne ilişkisinin kurulmasında zorluklar bulunmaktadır.

Çevresel karakterin korunması: Cumhuriyet Caddesi' nin sınırlarını oluşturan yapı karakteri korunmakla birlikte The Marmara, Ceylan Intercontinental, AKM yepyeni bir anlayışla tasarlanmış anıtsal yapılardır. Cumhuriyet Caddesi ve onu sınırlayan yapılar

meydanın batı sınırını oluştururken güney ve doğu' da bulunan bu yapılar çevrelerinden bağımsızdır. Mete Caddesi' ni sınırlayan duvarın kaldırılması, şeffaf bir sınır yaratılması ve buranın önemli bir vistaya açılması ile doğu sınırın daha da tanımsız hale gelmiş yeni yapıların kent dokusu ile kurulan ilişkileri koparılmıştır.

Mekanlar arasında sürekliliğin sağlanması: Meydan tek bir mekan gibi ele alınmış önemli bir engeli oluşturan trafiğin yerin altında çözülmesi ile mekanlar arsında bir süreklilik sağlanmıştır. Ancak bu süreklilik kendi içinde tanımlı mekanların birtakım yönlendirmelerle varlıklarına işaret edilerek yaratılmamıştır.

İçerisi - dışarı ilişkilerinin sağlanması: Meydan çevresinde bulunan yapıların çoğu özel mülkiyetin elindedir. Ancak kontrollüde olsa önemli oranda kamuya açıktırlar. Bu tasarımda binalar ve bunların dış mekanla olan ilişkileri ve bu yapılardaki kullanım özelliklerine göre dış mekanın şekillenmesi dikkate alınmamıştır. The Marmara otelinin meydana açılan ana girişi bu tasarımla taşıtla olan ilişkisini kaybetmiştir. Ana girişin önü tamamen sert peysajın hakim olduğu bir miting alanıdır. İç - dış ilişkisi koparılırken iç - dış arasındaki fonksiyonel ilişkide zarar görmektedir.

Yer özelliklerinin yorumlanması: Tasarımda "yer" in özelliklerinden kaynaklanan tasarımı daha da incelmış sonuçlara götüren duyarlılık tam olarak okunamamaktadır. Meydanın Türkiye Cumhuriyeti' nin ilerici, çağdaş bir çizgi üzerinde yürüdüğünü anlatan, demokratik bir sisteme sahip olduğunu gösteren güney bölümü katı bir yaklaşımla ele alınmıştır. Cumhuriyet Anıtı kullanıcıların direk temasından kaçınılmıştır. Tören ve kutlamalar sırasında az sayıda insanın anıta yakın olmasına izin verilmiştir.

Kentin okunabilirliğinin sağlanması: Meydanda düğüm noktaları (trafik göbekleri), bölgeler (Cumhuriyet Caddesi dokusu, doğu dokusu) , yollar (İnönü Gezisi), röper noktaları (Taksim Cumhuriyet Anıtı, yapay göl), sınırlar (Mete Caddesi, maksem) okunabilmektedir. Ancak bunlar kendi sınırları içinde tanımlı değildir ve birbirleri ile olan ilişkileri ile birbirlerini var etmezler. Büyük bir arenada sıralanmışlardır.

Kentsel dokunun sürekliliğinin sağlanması: Kent dokusu, küçük parçaların bir araya gelmesiyle oluşmuştur. Her küçük parça kendi içinde bir bütündür ancak birbirleri ile olan ilişkileri sayesinde daha sürekli ve güçlü bir karakterin oluşmasını sağlarlar. Ancak tasarım, büyük ve mümkün olduğunca tek bir meydan yaratmayı amaçlamaktadır. Dokudan doğan birtakım ipuçları tasarımda dikkate alınmamaktadır.

Hizalama: Kent dokusu içinde hizalamaya önem verilmiştir. Bazı blokların yıkılması hizalamaya yardımcı olmaktadır. Ancak hizalama kent sınırlarının daha tanımlı hale getirilmesinde bir araç olarak kullanılmamış kent dokusu içinde farklılaşmaların, öne çıkmalarn, geri çekilmelerin traşlanarak meydana söz sahibi olmalarına “bende varım” demelerine engel olmak için kullanılmıştır.

5 . 5 . 1 . 2 . Kamusal Mekanda İnsan Boyutunun Değerlendirilmesi

5 . 5 . 1 . 2 . 1 . Kamusal Mekanda İnsan İhtiyaçları

Konfor: Meydan temelde büyük miting, tören, kutlamalar ve dinlenme için iki ayrı alt mekana bölünmüştür. Yeşil alanlar içinde yer alan yapay göl iklimlendirme açısından sıcak yaz aylarında bile meydanın serin bir havaya sahip olmasını sağlamaktadır. Oturma elemanları daha çok yapay göl çevresinde hareketli olarak düzenlenmiştir. Zeminde farklı tekstürler kullanılmıştır ancak mümkün olduğunca az tutulmuştur. Meydanda özellikle Cumhuriyet Anıtı çevresinde meşaleler ve yüksek aydınlatmalar kullanılmıştır. Gece olduğunda bu aydınlatmaların etkisi ile Anıt çevresi bir ışık kaynağı haline gelecek ve anıt tek odak olacaktır. Bunun dışında yüksek ve alçak aydınlatma elemanları ile meydanın geceleri de kullanılabilir kılınması sağlanmıştır.

Dinlenme ve günlük yaşamın sıkıntılarından kurtulma : Bunun için yapay göl ve çevresi bir cazibe merkezi olmaktadır. Açık hava tiyatrosuna bitişik olarak kaskatlı havuzlar ve şelaleler düşünülmüştür. Önemli bir kent merkezinde heyecan arayanlar için havuzda kiralık bot ile dolaşımın sağlanması düşünülmüştür. Göl çevresinde sert peysaj kullanılmıştır. Yumuşak peysaj daha dışta kalmaktadır ve çim alanlar dar tutulmuştur.

Çevre ile pasif etkileşim: Gelip geçenleri ve günlük kent yaşamını seyretmek isteyenler miting meydanının merdivenlerine oturabilirler, ancak bu çok büyük mekanda teşhir ediliyormuş hissine kapılacaklardır. Çarşının çatısını oluşturan terastan veya göl çevresindeki dinlenme yerlerinden gölde bot ile dolaşanları seyretmek mümkündür. Kentin esas canlı atmosferinin solunacağı Anıt çevresi ve İstiklal Caddesi olmuştur. Kentin canlılığı kuzeye doğru çekilememiştir. Bu durum yapay göl ve çevresinde canlı bir kent yaşamının oluşumunu engellemektedir. Açık hava müzeleri de insanı kamusal mekanda seyirci durumuna getirmektedir.

Çevre ile aktif etkileşim: Belediye Sarayı önü canlı bir konuşma ve tartışma mekanı olmaktadır. Bunun dışında miting alanı özenle geliştirilmiştir. Konuşmacı arkasına AKM binasını alarak koyu fonun önünde yerini almaktadır. Miting meydanı Cumhuriyet Anıtı' na doğru yükselmekte böylece arkadaki izleyicilerin eyleme katılımı sağlanmaktadır. AKM ile Belediye Sarayı arasında önemli bir yaya akışı oluşacaktır. Miting anında bu ulaşım engelleneceğinden daha fazla kişinin eyleme ilgisinin çekilmesi mümkün olacaktır. Yapay gölde bot ile gezme insanları aktif olarak kent yaşamına katmaktadır.

Macera ve sürpriz: Kamusal mekandaki bu açık ve net geometrik ilişkiler alanları açıkça bölmektedir. Bu durumda meydan oluşan bu karakteri uzun süre barındıracaktır. Kesin geometrik kurgu değişime kapalıdır. Bunun dışında sert ve yumuşak peysajda orta vadeli dönemde meydana gelecek değişimler çok fazla bir değişim duygusu yaratmayacaktır. Göl ve içinde dolaşma imkanı kent içinde önemli bir heyecan kaynağı olmaktadır.

5 . 5 . 1 . 2 . 2 . Demokratik Olma

Ulaşılabilirlik: Meydan hem görsel, hem fiziksel, hem de sembolik ulaşılabilirlik göstermektedir. Fiziksel engellerin ortadan kaldırılması, görsel engellerin tasarımın yalınlığı içerisinde bertaraf edilmiş olması ve mekanların içiçeliği bu yüksek ulaşılabilirlik düzeyini sağlamaktadır.

Eylem özgürlüğü: Tasarım sadeliği ve fiziksel engellerden yoksun olması ile eylem özgürlüğü sunmaktadır. Ancak bunu yaparken eylemleri sınırlı tutmaktır. Eylemler arasından seçim yapmak gerektiğinde fazla seçenek sunmaması özgürlüğü kısıtlamaktadır.

Talep edilebilme: Meydan çeşitli grupların geçici olarak meydanın bir bölümünün kullanımını açık bir biçimde tekellerine almalarna izin verecek şekilde tasarlanmıştır.

Değişim: Tasarımın katı geometrik tutumu değişimi engellemekte ve yapılan değişikliklerin de okunabilirliğini azaltmaktadır. Göl çevresinde yapılan oturma yerlerinin olması birey ve grup oturma için uygun olduğu gözlenmektedir.

5 . 5 . 1 . 2 . 3. Anlamalı Olma

Bireysel bağlar: Mekan, bireysel bağların kurulması için az olanak sunmaktadır. Kamusal mekanda mahremiyet ihtiyacını karşılayacak güzel bir manzaraya doğru yerleştirilmiş mekanlar bulunmamaktadır. Faaliyetler tek ve büyük bir alanda birbirine katılmaya çalışılmıştır. Gölün kuzeyinde bulunan özel eğlence yerleri önemli bireysel toplantı, düşün gibi faaliyetler için kullanılarak bireysel bağların kurulabileceği mekanlar haline gelebilirler.

Grup bağları: Belirli grupların talep edebilecekleri mekan miting meydanıdır. Bunlar birbirlerine daha sıkı bağlı gruplardır. Daha az bağlı gruplar bunlar ofis çalışanları ve öğrenci grupları olabilir kendilerine çekim noktası olarak İstiklal Caddesi' ni seçeceklerdir. Havuz ve çevresinin kullanımı daha kısa ve daha uzun aralıklarla gerçekleşecek, böylelikle grupların mekan aracılığıyla ilişkileri oluşmayacaktır.

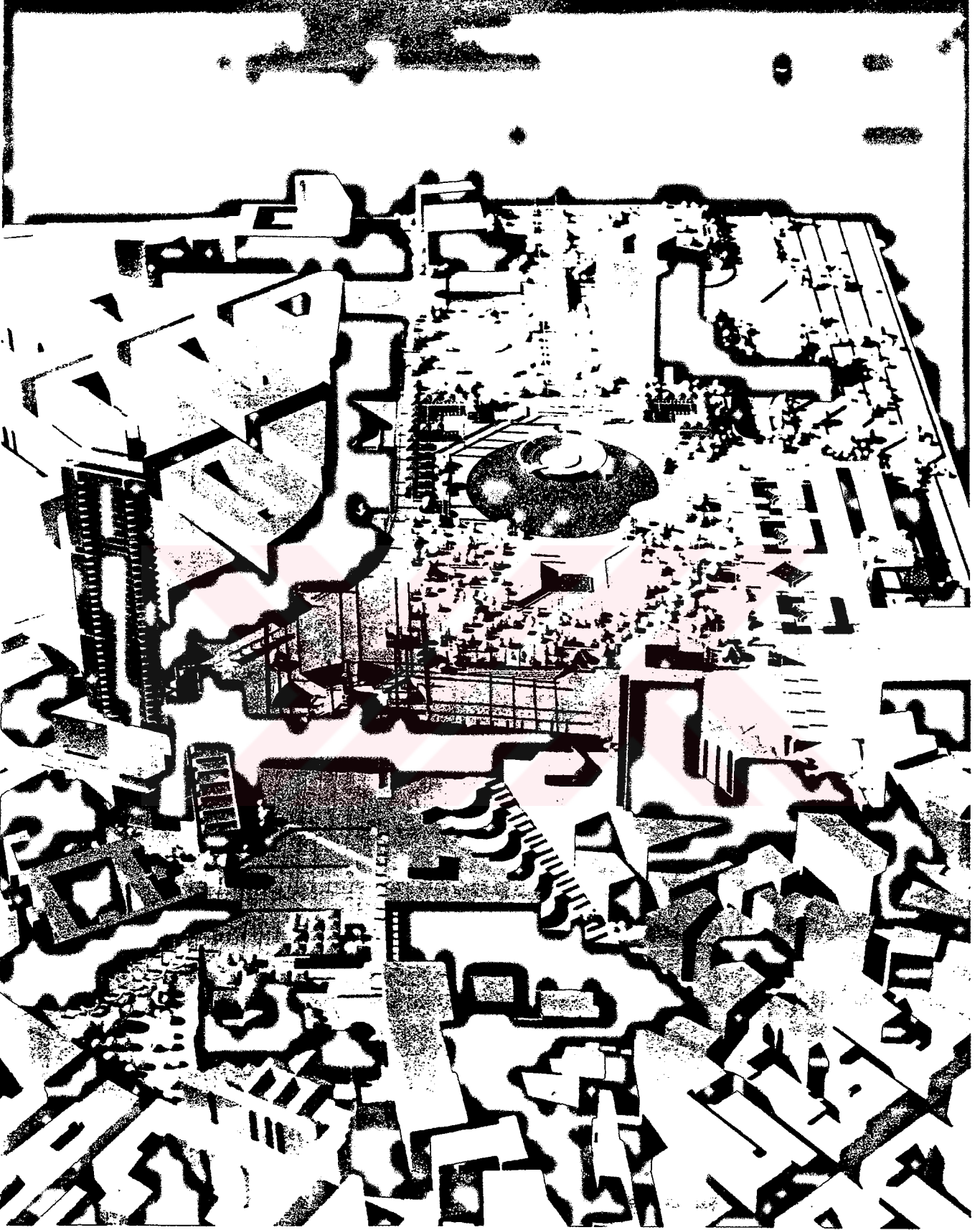
Daha büyük bir toplum ile kurulan bağlar: Cumhuriyet Anıtı' nın vurgulanışı, miting meydanı ve AKM binasının vurgulanması Cumhuriyet ve Türk toplumu ile ilişkilerin kurulmasını sağlamaktadır. Selçuklu Kahvesi İstanbul' da hiçbir iz bırakmamış ancak Osmanlı' nın temellerini oluşturmasını bize hatırlatarak milletin geçmişi ile ilgili önemli bir bağ kurmaktadır. Anadolu Uygarlıkları müzesi "dün, bugün, yarın" gibi konulu müzecilik çalışmaları bu bağları güçlendirmektedir.

Biolojik ve psikolojik bağlar: Meydan yeşile ve doğaya çok fazla yakınlaşmaya izin vermemektedir. Bu nedenle bu tür bağların kurulması zorlaşmaktadır.

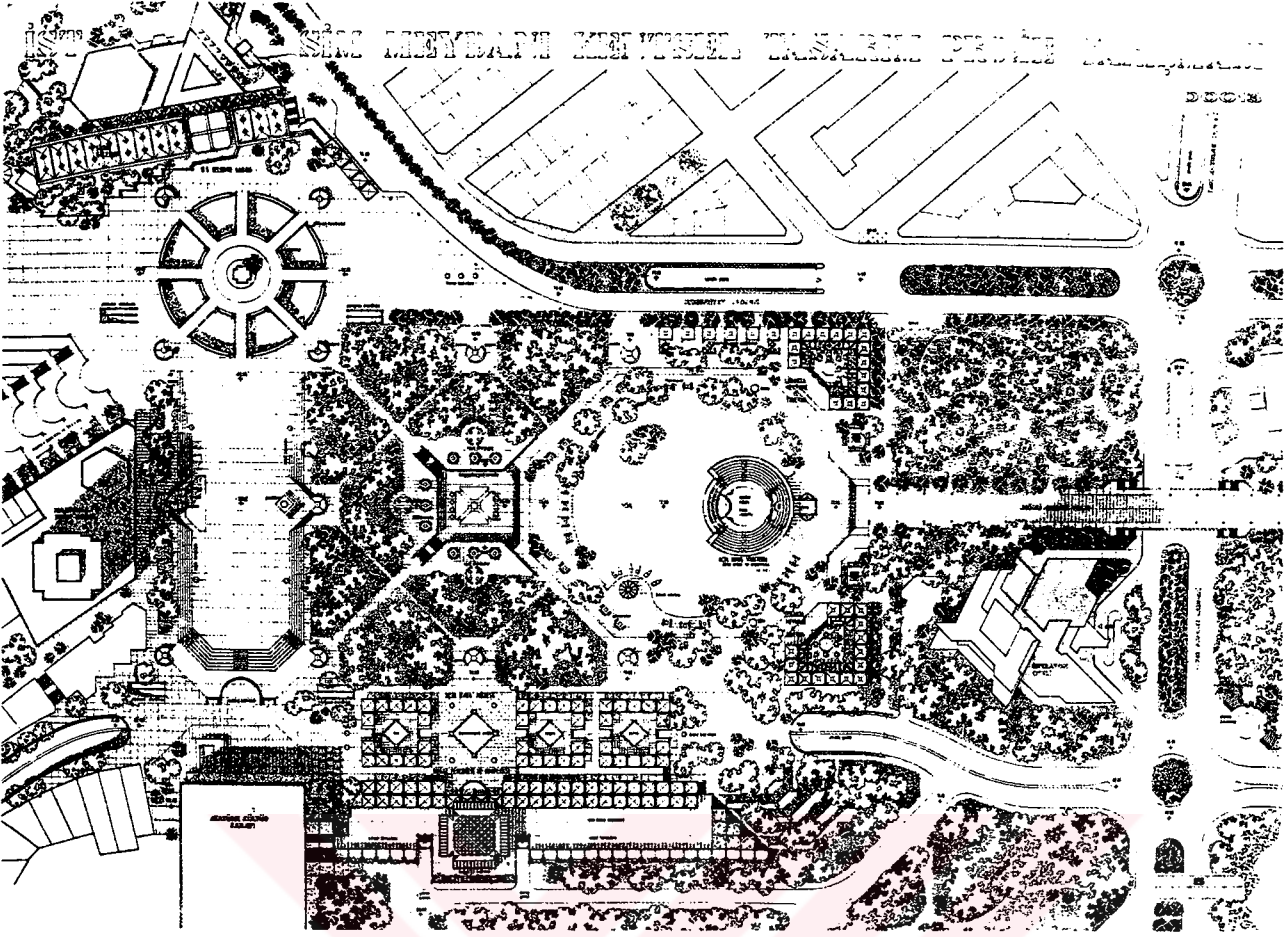
Diğer dünya ile kurulan bağlar: Meydanda bu tür bağların kurulmasını sağlayacak donatılar düşünülmemiştir.

Tablo 5.2: Dalokay tasarımının değerlendirilmesi

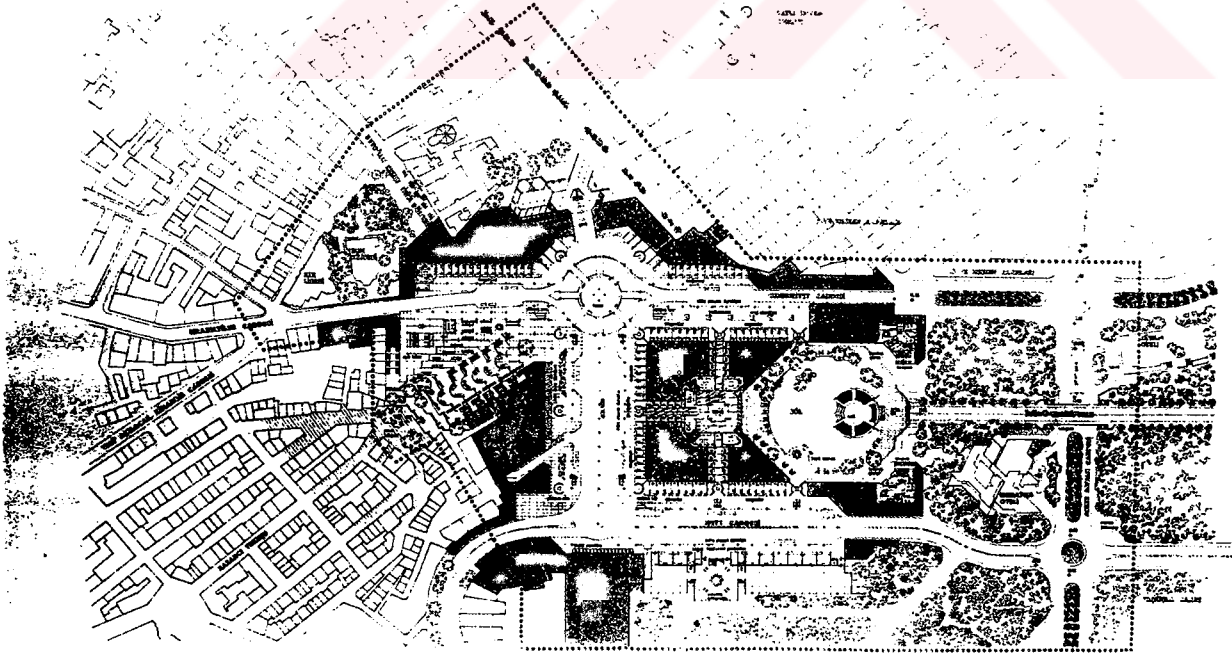
Mekansal kapalılığın Sağlanması	
Sınırların Sürekliliğinin Sağlanması	
Görsel Aks ve Perspektif Yaratma	•
Yönlendirme	
Dolaşımda Sürekliliğinin Sağlanması	•
İşlevselliğinin Sağlanması	
Farklı Düzlemlerde Tasarım Yapma	•
İnsan Ölçeğini Yakalama	
Yer Düzlemi ve Objelerin Kullanımı	•
Çevresel Karakterin Korunması	
Mekanlar Arasında Sürekliliğinin Sağlanması	•
İçerisi - Dışansı İlişkisinin Sağlanması	•
Yer Özelliklerinin Yorumlanması	
Kentin Okunabilirliğinin Sağlanması	•
Kentsel Dokunun Sürekliliğinin Sağlanması	
Hizalama	•
Konfor	
Dinlenme ve Günlük Yaşamın Sıkıntılarından Kurtulma	
Çevre ile Pasif Etkileşim	•
Çevre ile Aktif Etkileşim	•
Macera ve Sürpriz	
Fiziksel Ulaşılabilirlik	•
Görsel Ulaşılabilirlik	•
Sembolik Ulaşılabilirlik	
Eylem Özgürlüğü	•
Talep Edilebilme	•
Değişim	•
Anlamlı Olma	
Bireysel Bağlar	
Grup Bağları	•
Daha Büyük Bir Toplum ile Kurulan Bağlar	•
Biyolojik ve Psikolojik Bağlar	
Diğer Dünyalar ile Kurulan Bağlar	

Şekil 5.1: Maket Fotoğrafi

İSTANBUL TAKSİM MEYDANI KENTSEL TASARIM PROJE YARIŞMASI
TAKSİM MEYDANI ULAŞIM VE TRAFİK KATI 1/1000

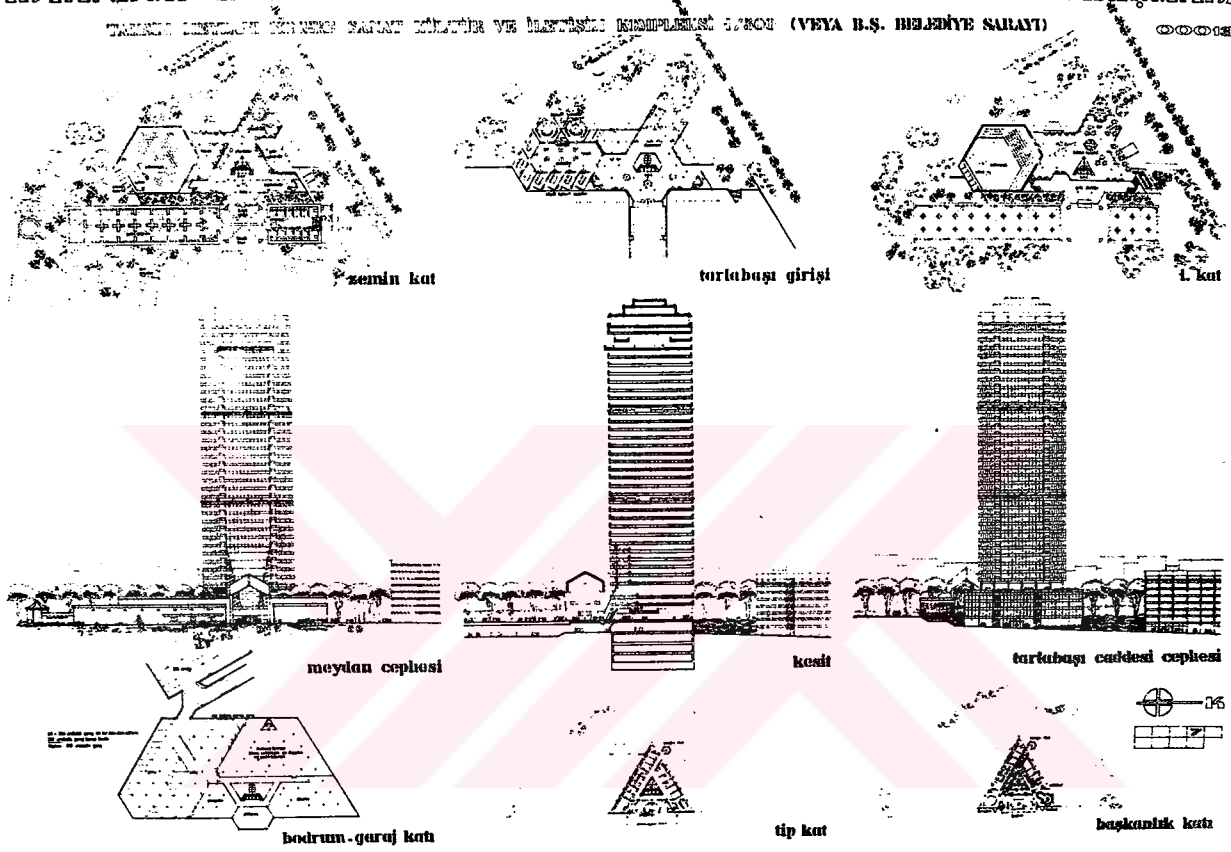

Şekil 5.2: Dalokay Tasarımının Planı

İSTANBUL TAKSİM MEYDANI KENTSEL TASARIM PROJİE YARIŞMASI

TAKSİM MEYDANI KENTSEL TASARIM PROJİE YARIŞMASI VE KENTSEL KOMPLEMANT GÖRÜŞÜ (VEYA B.Ş. BELEDİYE SARAYI)

0000138

Şekil 5.3: Dalokay' ın meydanda önerdiği yapı

5 . 5 . 2 . Çinici ve Taksim Meydanı

Tasarımın Tanıtılması :

Çinici meydan için kültür ağırlıklı bir proje öneriyor “insanları biraraya getiren, günün her saatinde canlı, içinde çeşitli etkinliklerin, kültür ve sanat olaylarının geçtiği ve bu özellikleri ile insanlar arasında sıkı bağların kurulduğu alanların yaratılması” olarak tanımlıyor projesinin amacını. O gerçek anlamda kamusal bir mekan yaratma peşinde. Öncelikle taşıt trafiği meydanın altına alınıyor. Otobüs durakları, diğer duraklar ve metro istasyonu tasarım çerçevesinde birbiriyle ilişkilendirildi. İstiklal Caddesi’ nin devamını oluşturan 250 metre uzunluğundaki kültür aksı Tarla başı Caddesi’ nin başlangıcına yerleştirilmiş olan 30 katlı ikiz büro binasından başlayarak AKM binasına 45° lik bir açı oluşturacak şekilde Ceylan Intercontinental ile Atatürk kütüphanesi arasındaki kent terasına alçalarak ve insan ölçeğine uyarak ulaşıyor. Bu aks üzerinde Selçuklu mimarisine özenilerek tasarlanmış olan çıkış noktaları bulunuyor. Bu aks Talimhane’ nin sık yapılardan oluşan dokusuna dik ve adeta bu dokunun bitiş noktasına işaret ediyor. Gümüşsuyu Caddesi’nin başlangıcından başlayarak AKM önünden geçen bu aksa doğru uzanan döşeme tekstürü Talimhane dokusu ile uyum içinde. Maksem ve güney ucundaki sekizgen yapı çevreleri temizlenerek ortaya çıkarılıyor. İstiklal Caddesi girişinde inşa edilen yeni yapı grubu bu yapıya göre şekilleniyor ve böylece dikkatleri tarihi yapı üzerinde topluyor. 30 katlı yapı ve diğer iki yüksek otel bloğu birlikte Boğaz’ dan bakıldığında bir “kent tacı” oluşturuyorlar. 30 katlı yapının bir adı da “halıç kapı”. Bu yönde halicinin varlığına işaret ediyor ve meydanı tüm kent ile ilişkilendiriyor. Kişi kendini iyi tanımlanmış bir kozmosun içinde buluyor. Kültür aksının arkasında yeşilin ve su elemanlarının hakim olduğu bir bahçe düzenlemesi hakim. Yine havuzdan başlayan İnönü Gezisi aksı Harbiye’ ye kadar uzatılmış. Taksim Sahnesi arkasında kalan meydancığa ulaşmak için düzenlenen ressamlar sokağı, sokak kahveleri, ve galeriler bu meydanın bir çekim noktası haline gelmesini amaçlıyor.

5 . 5 . 2 . 1 . Kamusal Mekanın Fiziksel Boyutunun Değerlendirilmesi :

Mekansal Kapalılığın Sağlanması: AKM yapısının her iki yanındaki açıklıklar bir takım yan binalara yapılan geçitlerle kapatılmaya çalışılmıştır. AKM’ nin devamı olarak Mete Caddesi üzerinde bloklar yıkılarak kültür ve sanat işlevini üstlenecek yeni bloklar önerilmiş ve sonunda 250 metrelik kültür aksı ile ilişkiler kuran bir yapı eklenmiştir.

Maksem' in mirengi noktası olarak alındığı İstiklal ve Sıraselviler Caddelerinin birleştiği noktada oluşan üçgen yapı Sıraselviler Caddesi girişini daraltarak meydanın kapallılığını arttırmaktadır. 250 metrelik kültür aksı meydanı iki büyük alt meydana bölerken Cumhuriyet Anıtı' nın bulunduğu meydanı kuvvetli bir şekilde sınırlandırır. Bunun dışında alt meydanlarda bazı kolonat ve su engelleri getirilerek farklı aktiviteler için daha alt meydanlar oluşturulmuştur.

Sınırların sürekliliğinin sağlanması: Tasarımda daha çok uzun ince elmanlar kullanılmıştır. Kültür aksları ritmik cepheleri ve ilgi çekici Selçuklu mimarisini anımsatan portalleri ile sınırlara tanım getirmektedir. Cephe düzenleyici korunaklı arkadlar da kullanılmaktadır.

Görsel aks ve perspektif yaratma: Meydanda maksem ile The Marmara Otel arasında, Gümüşsuyu Caddesi girişi ve kültür aksı arasında, Cumhuriyet Anıtı ve Cumhuriyet Caddesi arasında, İnönü Gezisi ve yapısal olarak inşa edilmiş kültür aksı olmak üzere pekçok aks yaratılmıştır. Yapılar arasında geniş perspektifler ve tabiata açılan hoş sürprizler yaratan ani açılımlar kullanılmıştır.

Yönlendirme: Trafiğin problem olmaktan çıkarılması, döşeme tekstürlerinin işaret ettiği ve meydana yapılan eklemelerin oluşturduğu iyi bir yönlendirme örüntüsü bulunmaktadır. Meydanda bulunan öğeler kendileri dışında doğal veya yapay çevre unsurlarına işaret etmektedirler. Böylece meydanadaki yönlendirme mekanın sınırlarını aşmaktadır.

Dolaşımda sürekliliğin sağlanması: Dolaşımda süreklilik trafiğin meydanın altına alınması ve kültür aksı boyunca zeminle güçlü bağlantıların kurulması ile sağlanmıştır.

İşlevselliğin sağlanması: Meydanda tören gibi faaliyetler yanında, her gün, günün her saatinde icra edilebilecek kültür ve sanat faaliyetleri önerilmiştir. Bu faaliyetler mekanda hem sert, hem de yumuşak peysaj ile ilişkilendirilmiştir. AKM ile birlikte düşünülen Mete Caddesi bloklarının önünde açık alanda sanat ve kültür etkinliklerine olanak veren bir park bulunmaktadır.

Farklı düzlemlerde tasarım yapma: Cumhuriyet Anıtı' nın çevresinin yansı 4 metre kadar açılarak anıta doğru inen merdivenler yapılmıştır bu merdivenler oturmak,

dinlenmek ve kent yaşamını seyretmenin yanısıra anıtın altında kurulmuş olan müzeye ulaşmaktadır.

İnsan ölçeğini yakalama: Gerek binalar gerekse meydana düşünülen donatılar insanı esas almaktadır. Dev boyutlardaki mekan alt - mekanlara kesin bir biçimde ayrılmış bu meydanlardan birinde sert diğerinde yumuşak peysaja ağırlık verilmiş ve bu alt mekanlarda oyun bahçeleri, kolonaltı alanlar, su oyunları, döşeme tekstürleri, çiçek sergileri ile daha alt bölümlere bölünerek her tipte kullanıcının ihtiyacına cevap verecek şekilde, farklı yorumlara açık, sıcak, küçük, tanımlı mekanların yaratılmasına çalışılmıştır.

Çevresel karakterin korunması: Çevre dokusu, eskizlerde uzun uzun etüd edilmiş ve mevcut doku korunmuş, dokuda çıkarılmalara gidilmemiş aksine yeni üyeler eklenerek karakterin güçlendirilmesine çalışılmıştır.

Mekanlar arasında sürekliliğin sağlanması: Trafik çözümü sürekliliğin sağlanmasında en büyük yardımcı olmuştur. Kültür aksı aşağıda geçirgen bir karaktere sahiptir. İki alt mekan hem görsel, hem de sembolik olarak birbirine bağlanmıştır. Su öğeleri engel olmaktan çok yönlendirici olmaktadırlar.

İçerisi - dışansı ilişkilerinin sağlanması: Bu ilişkinin kurulmasına yönelik çabalar gözlenmektedir. Kültür yapılarının önünde açık mekana içerdeki faaliyetlerin çıkmasını sağlayacak donatılar bulunmaktadır. The Marmara Oteli önündeki kolonaltı alan hem otel müşterileri, hem de meydana kullananlar tarafından kullanılmakta, girişi meydanın curcunasından korumaktadır. Tarlabası Caddesi'nden gelen tek yönlü bir iz otelin önüne kadar ulaşmakta böylelikle girişin etkisini azaltmamaktadır.

Yer özelliklerinin yorumlanması: Çevrede bulunan tarihi binalar tasarımın odak noktasına alınmakta, geçmişten kalan anılar tekrardan canlandırılmaya çalışılmaktadır. Yıkılan Taksim Kışlası' nın portalleri tasarımda eski yerlerinde önerilmekte ve işlevlendirilmektedir. Mekanın kent içindeki yeri "kent tacı" ile vurgulanmakta meydana doğal veya yapay unsurlara göndermede bulunmaktadır.

Kentin okunabilirliğinin sağlanması: Tüm elemanlar yollar, bölgeler, sınırlar, düğüm ve röper noktaları oluşturulmuş ve bir bütün içinde görsel akslarla birbirleri ile ilişkilendirilmiştir. Tüm bu elemanlar birbirlerini desteklemektedirler.

Kentsel dokunun sürekliliğinin sağlanması: Kentsel dokunun parçalı karakteri yeni yapılaşan alanlarda aynen yeniden üretilmiş, daha sade çalışmalara gidilerek eski dokunun ön plana çıkması düşünülmemiştir.

Hizalama: Kent duvarlarının önünde cephe düzenleyici korunaklı arkadların kullanılması eski ve yeni arasındaki hizalama ve uyum problemlerini çözmek için kullanılmıştır.

5 . 5 . 2 . 2 . Kamusal mekanda İnsan Boyutunun Değerlendirilmesi

5 . 5 . 2 . 2 . 1 . Kamusal Mekanda İnsan İhtiyaçları

Konfor: Meydan birçok kullanıcı ihtiyacına cevap verecek şekilde düzenlenmiştir. Aydınlatma olarak yedi ayrı tipte eleman geliştirilmiştir. Bunların en yükseği 15 metre yüksekliğindedir. Bunun dışında AKM önünde bir su oyunu olarak bir şadırvan düzenlenmiştir. Çeşitli çeşmeler yanında su içmek için tasarlanmış çeşmeler de bulunmaktadır. Tüm meydana yayılan ve maksem ile ilişkilendirilen su öğeleri yumuşak bir mikroklimanın yaratılmasında etkili olmaktadır. Sert peysaj az tutulmuş, yeşil alanlarda peysaj doğaya en yakın şekilde gerçekleştirilmeye çalışılmıştır.

Dinlenme ve günlük yaşamın sıkıntılarından kurtulma: Yeşil alanlar oturma birimleri ile birlikte düşünülmüştür. Kültür aksına yakın bir havuz sonunda bir odeon bulunmaktadır. Çim alanlar yollarla bölünmemiştir. Boğaza açılan vista dinlenme için bir fırsat yaratmaktadır. Bitkilere ve hayvanlara yakın olma imkanı sağlanmıştır.

Çevre ile pasif etkileşim: Tasarım İstiklal Caddesi civarında canlı olan kamusal yaşamı akslarla kuzeye doğru çekmeyi amaçlamaktadır. Ancak AKM ile Cumhuriyet Anıtı ve maksem arasında betonlaştırılmış yüzeyler yoktur. Bunun sonucunda hem çevredeki kent mobilyalarında, hem de kültür aksında bulunan kullanıcılar meydana gelip geçen kent yaşamını seyredebilmektedirler. Park alanlarında insanlar faaliyetlerden istediklerini seçebilmektedirler.

Çevre ile aktif etkileşim: Kültür ve sanat başı çeken konular olduğu için spor faaliyetlerine önem verilmemiştir. Kültür ve sanat izleyicilere, yani büyük çoğunluğa

pasif izleyici rolü vermektedir. Ancak oluşan kullanım yoğunluğu ile kişiler arasında ilişkilerin spontane olarak gelişmesini ummak yanlış olmayacaktır.

Macera ve sürpriz: Tasarımın keşfedilmesi, incelikli yapı ve elemanların keşfi, kullanıcı için bir macera kaynağı olacaktır. Bunun dışında ölçekten çıkan, alışmadık bir tasarım meydana gerçekleştirilmemiştir.

5 . 5 . 2 . 2 . 2 . Demokratik Olma

Ulaşılabilirlik: Tasarımda taşıt trafiğinin çözümü fiziksel ulaşılabilirliği arttırmıştır. Meydanda pekçok öğenin kullanımı, arkadlar görsel ulaşılabilirliği olumsuz yönde etkilemektedir. Akslar ve zemin döşemesinin tekstüründe meydana gelen farklılaşmalar sembolik olarak farklı kullanımların varlığına işaret etmektedir.

Eylem özgürlüğü: Tasarım her türlü meydana geçecek eylem için çeşitli alternatifler sunmaktadır. İçeride - dışanda, sert veya yumuşak peysajda.

Talep edilebilme: Farklı kullanımlara açık geniş alanların varlığı çeşitli kişi ve grupların ihtiyaçları doğrultusunda meydana eylem yapmalarına olanak sağlamaktadır.

Değişim: Farklı alt meydanların varlığı grup tarafından kullanımına göre değişime imkan verecek niteliktedir. Bir parçanın değişimi tasarımın bütününe etki yapmaktadır. Kültür aksı rijit olmakla birlikte altında geçen eylemler tamamen serbesttir.

5 . 5 . 2 . 2 . 3 . Anlamlı Olma

Bireysel bağlar: Farklı kentsel donatılar ve alt - meydanalar çeşitli kullanıcıların ihtiyaçlarına cevap verdiğiinden zamanla güçlü bireysel bağların kurulmasına olanak sağlayacaktır.

Grup bağları: Grupların diledikleri gibi talep edebilecekleri mekanların varlığı bu tür bağların kurulmasında etkili olmaktadır.

Daha büyük bir toplum ile kurulan bağlar: Taksim Anıtı ve çevresi "Ata müze" ve Türk ulusu ile ilgili bağların kurulmasını sağlamaktadır. Maksem yapısının öne çıkarılması

tasarımda Selçuklu ve Osmanlı sanatının önemli bir girdi olarak kullanılması insanların mekanda geçmişi ile bağlar kurmasını sağlayan önemli unsurlardır.

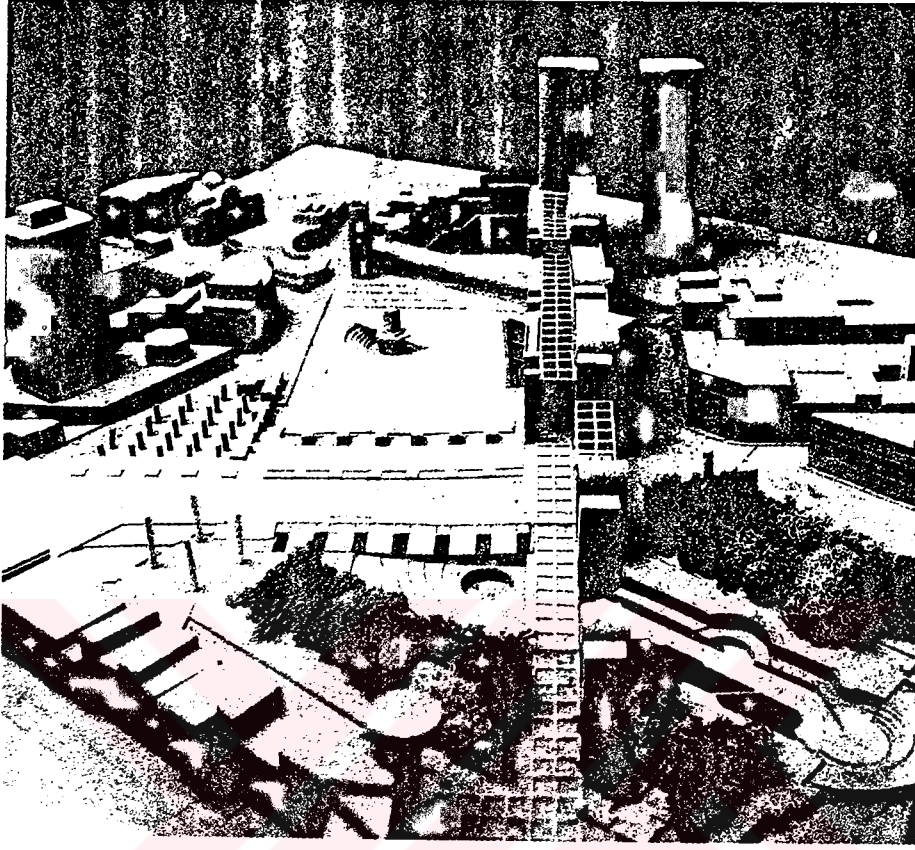
Biyolojik ve psikolojik bağlar: İnformel park düzenlemesi insanları doğa ile daha yakın olmaya itmektir. Su öğesinin sık olarak kullanılması alışkanlık ile insani varlığımız üzerinde çağrışımlar yaratmaktadır. Su öğeleri ile birlikte pekçok kuşluk düzenlenmiştir. Bu insanların hayvanlara ve onların yaşamlarına daha yakın olmayı sağlamaktadır. Meydanda lazer ve su gösterileri ile bireysel, toplumsal, psikolojik ve diğer dünyalar ile bağların kurulması düşünülmüştür.

Diğer dünyalar ile kurulan bağlar: Meydanda bu tür bağların kurulmasını sağlayacak donatılar düşünülmemiştir.

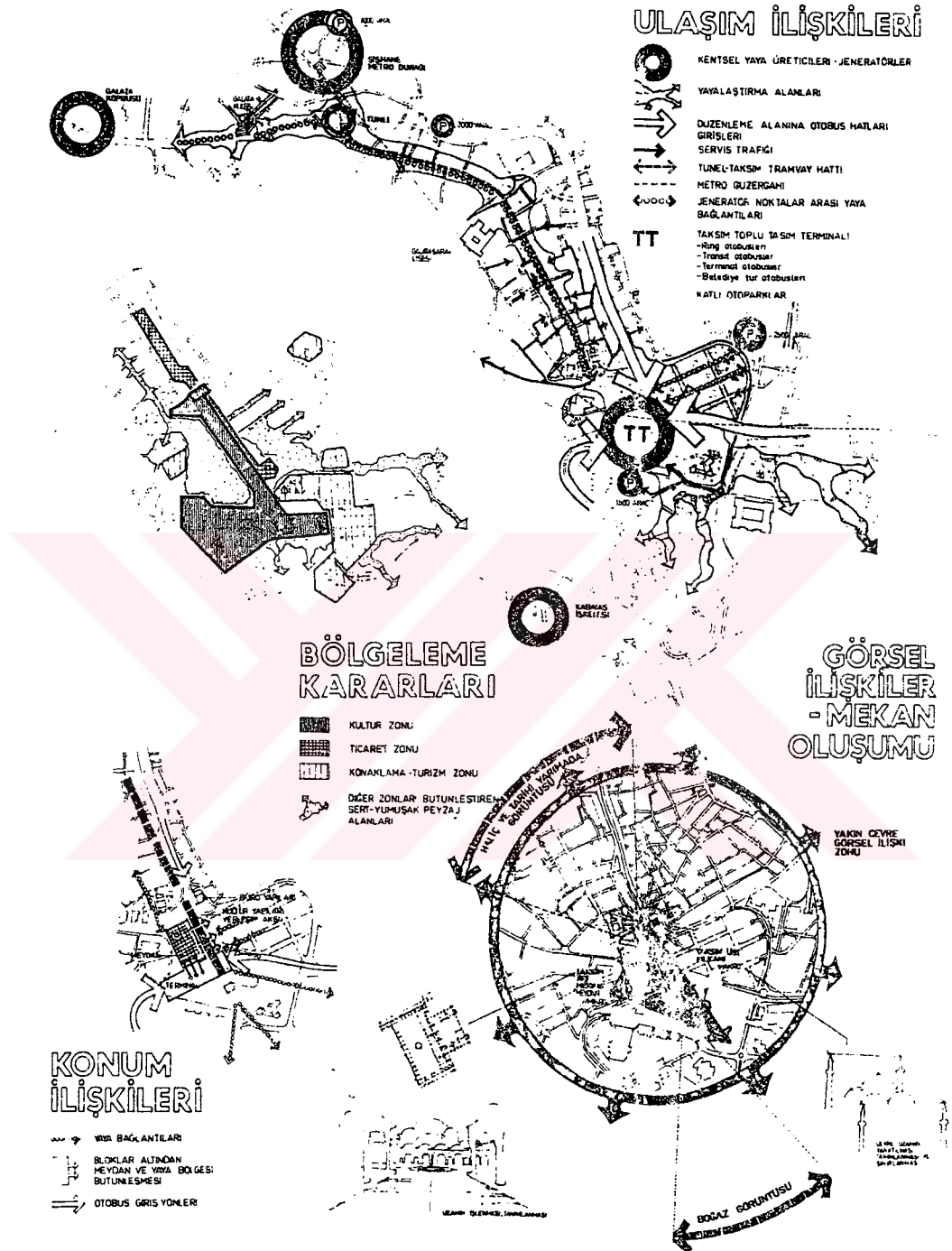

Tablo 5.3: Çinici tasarımının değerlendirilmesi

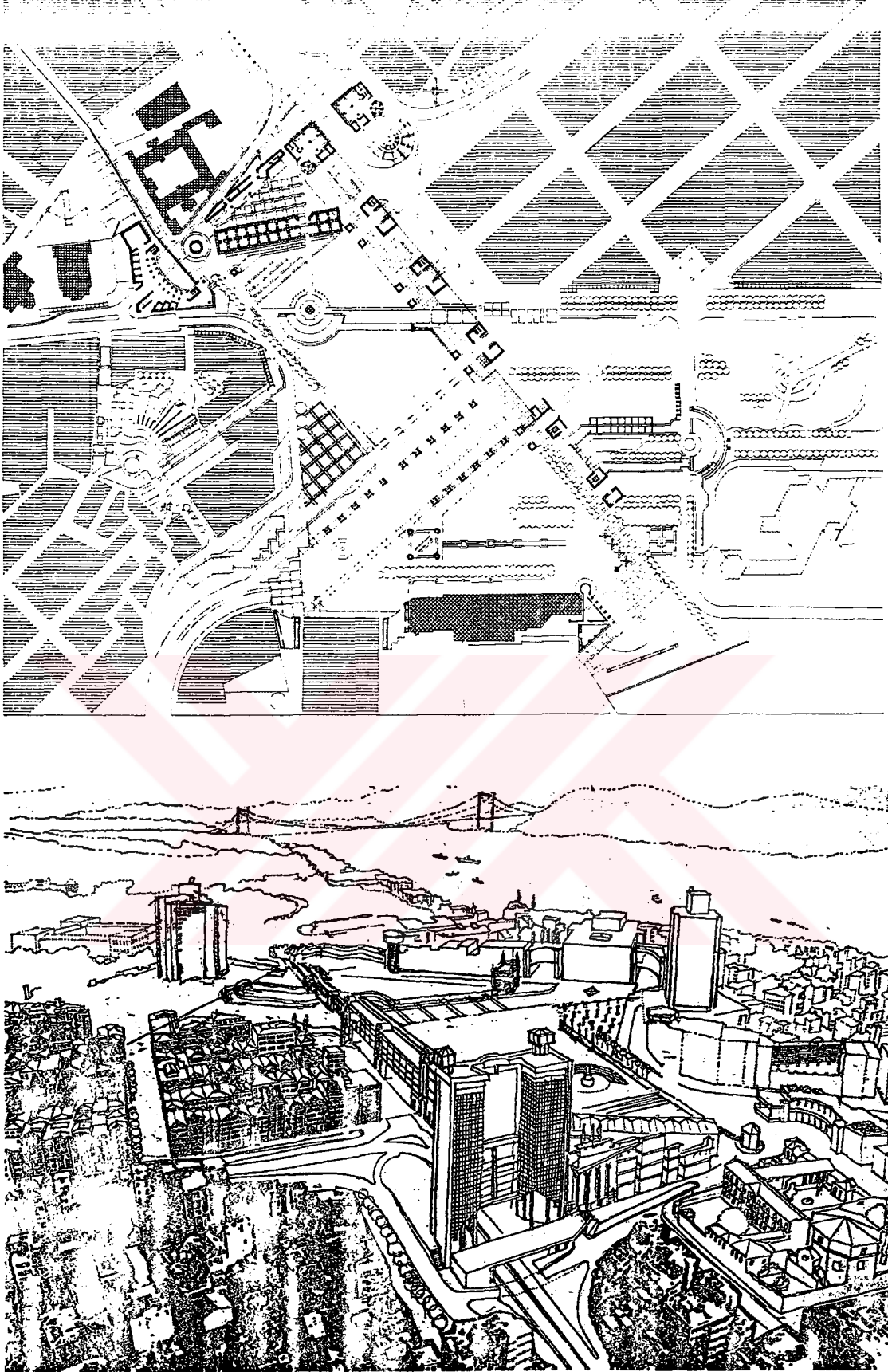
Mekansal kapalılığın Sağlanması	•
Sınırların Sürekliliğinin Sağlanması	•
Görsel Aks ve Perspektif Yaratma	•
Yönlendirme	•
Dolaşımda Sürekliliğin Sağlanması	•
İşlevselliğin Sağlanması	
Farklı Düzlemlerde Tasarım Yapma	•
İnsan Ölçeğini Yakalama	•
Yer Düzlemi ve Objelerin Kullanımı	•
Çevresel Karakterin Korunması	•
Mekanlar Arasında Sürekliliğin Sağlanması	
İçerisi - Dışansı İlişisinin Sağlanması	•
Yer Özelliklerinin Yorumlanması	•
Kentin Okunabilirliğinin Sağlanması	
Kentsel Dokunun Sürekliliğinin Sağlanması	
Hizalama	•
Konfor	•
Dinlenme ve Günlük Yaşamın Sıkıntılarından Kurtulma	•
Çevre ile Pasif Etkileşim	•
Çevre ile Aktif Etkileşim	•
Macera ve Sürpriz	•
Fiziksel Ulaşılabilirlik	•
Görsel Ulaşılabilirlik	
Sembolik Ulaşılabilirlik	
Eylem Özgürlüğü	•
Talep Edilebilme	•
Değişim	•
Anlamlı Olma	•
Bireysel Bağlar	•
Grup Bağları	•
Daha Büyük Bir Toplum ile Kurulan Bağlar	•
Biyolojik ve Psikolojik Bağlar	
Diğer Dünyalar ile Kurulan Bağlar	

Şekil 5.4: Çinici tasarımının maket fotoğrafı

Şekil 5.5: Çinici tasanının kuruluş ilkeleri

Şekil 5.6: Çinici tasarımının planı ve perspektif etüdü

BÖLÜM 6: TEZ SONUÇLARI VE ÖNERİLER

- Kamusal mekanda meydana gelen gerileme kent insanının giderek kamusal faaliyetlerden kopmasından kaynaklanmaktadır. Kent insanı yüzyıllar içerisinde savunma ile ilgili konulardan, daha sonra kentin yönetimi ile ilgili sorunlardan ve en son olarak dini hayattan kopmuş ve toplumun ortak kaygısı olan konularda belli grupları yetkili kılarak kendi sorumluluk alanını kısıtlamıştır. Köy hayatında ise yüksek derecede bir kamusalılığın olduğu söylenmektedir. İnsan küçük bir yerleşmede yoğun olarak diğer insanların kontrolü altında olduğunu hisseder. Kentte yaşayanlar kendi istekleri dışında gelişen kamusal yaşam anlayışını kabullenmiş gözükmektedirler. Tasarım kamusal alanda canlanmanın yolunu açmalı, bu çekici dünyayı insanlığa yeniden tanıtmalıdır.
- Metropol nüfusu çeşitli sosyo-kültürel gruplardan oluşmaktadır. Bu durum kent kültürünün yaratılmasında bir engel olarak alınmamalı, aksine global ölçekte bir kent kültürünün yaratılabilmesi için pozitif bir değer olarak kullanılmalıdır. İnsanların birarada olmalarını sağlayan en önemli faktörlerden biri birbirlerini gözleyerek birbirlerinden birşeyler öğrenme arzulanıdır. İnsanlar bu durumda birbirlerini daha çok pasif olarak izlemektedirler. Bu durum aktif olarak etkileşerek gerçekten birbirlerinin ne olduğunu anlamalarında önlerine bir engel olarak çıkmaktadır. Tasarımcılar kamusal mekanların yaratılmasında tasarımı mümkün olduğu kadar geniş bir yelpazeden insanların kullanımına açarak büyük bir kullanıcı potansiyeli yaratmak yanında kullanıcıları mümkün olduğu kadar birbirleri ile konuşmaya ya da kamusal mekanda aktif olarak davranmaya itecek kurguları oluşturmaya çalışmalıdır. Farklılıklar bu alanda tasarımcının kullanacağı bir araç haline gelmelidir.
- Tasarlanan kent parçalarının kontrolü tamamen tasarımcının elinde bulunmalıdır. Zoning planlamaları ile yapılan tasarımlar kamusal mekanların oluşumunu olumsuz yönde etkilemektedir. Kent parçalarının birbirinden ayrılması insan ilişkilerinde de

parçalanmalara neden olmaktadır. Bu parçalanmanın yaratılmasında bir zamanlar insanlar arası sosyalleşmenin odağı olan yol mekanları kullanılmaktadır. Tasarlanacak alanlar mümkün olduğunca sınırlı tutulmalı ve tasarım kriterlerinde belirtilen hususlar çerçevesinde kamusal mekanlarda birtakım küçük oyunlar (gimmick) yaratılmalıdır. Tasarlanan alanın sınırlı tutulması yanında bu alanların çeşitli kullanımlar için alt bölgelere ayrılması ve kullanıcılara farklı eylemler içinden birkaçını seçme hakkı tanınmalıdır. Ölçek olarak küçük ölçeklerin kullanılması ve bunun sert ve yumuşak peysajın uyumlu beraberliği ile sağlanması gerekmektedir. Tasarlanan parçalar çevreleri ile iyi entegre edilmelidir. Tasarımcılar bunu sağlarken çeşitli düzlemlerde tasarım yapmaktan kaçınmamalıdır. Bu tür mekanlar insanların kent ile oyun oynamasını sağlayacak sürprizleri kullanıcılara sunacaktır.

- Kamusal mekanların yaratılması yerel yönetimlerin özenle üzerinde durması gereken faaliyetlerdendir. Kent sakinlerinin yaşadıkları çevre ile özdeşleşebilmeleri bu tür mekanların sunduğu kalitelere bağlıdır. İyi tasarlanmış ve uygulanmış kamusal mekan girişimleri kent imajına katkıda bulunurken, daha uyumlu mekanlar yaratılmasına yardımcı olmakta ve ekonomik gelişmeyi de sağlamaktadır. Aynı zamanda politik mücadele alanında yöneticilere avantajlar kazandırmaktadır. Gelişmiş batı toplumlarında, ülkemizde merkezi yönetimin yetkisinde bulunan sağlık, eğitim, ulaşım gibi konular yerel yönetimler tarafından projelendirilmekte, uygulanmakta ve denetlenmektedir. Yerel sorunlar bir bütün olarak düşünülmekte ve kullanıcı katılımı yetkili mercilerin yakınlığı sayesinde daha rahat sağlanabilmektedir. Kamusal mekanların yaratılması ve devamlılıklarının sağlanması incelikli ve yakın denetim gerektiren bir iştir. Ülkemiz metropol alanlarında yerel yönetimlerde kademelenme ile bazı yetki sorunları yaşanmaktadır. Metropol belediyesi ve ilçe belediyesi arasında uyumsuzluklar yaşanmaktadır. Çalışmaların üst ölçekten alınarak çevre ile bir bütün olarak düşünüldükten sonra, yeni yaratılacak mekanla ilgili detay çalışmalar en küçük yerel yönetim tarafından yürütülmelidir.
- Tarih içinde kamusal anlayışında meydana gelen değişimler tasarımcının hatalarından kaynaklanmamıştır. 1420 - 36 Brunelleschi Floransa Katedrali kubbesi mimarının teknolojiye ileride olduğunu gösteren son eserdir. Bundan sonra yaşanan teknolojik gelişmeler tasarımcıların arkasından sürüklemiştir.

Tasarımcı bu anlamda sosyal, ekonomik, politik değişimlere de ayak uydurmak zorundadır. Kamusal mekandan çekilen insan daha iyi tasarımlar sayesinde kamusal alanın cazibesini yeniden keşfetmeye başlayacaktır. Özel yaşamın odağı olan ev gerçekten özel yaşamın geçtiğı mekan olarak kalacaktır.

- Bina tasarımları özel fonksiyonlu mekanlar oluşturmalarının yanısıra insanların biraraya gelmesini sağlayan iç mekanların düzenlenmesini de içermelidir. Kent mekanları hem bina içinde devam etmeli hemde iç mekanı fiziksel, görsel ve sembolik olarak kamusal mekana dönüşmeye uygun binaların tasarlanmasına önem verilmelidir.
- Çalışma içersinde daha çok önemli düğüm noktalarını oluşturan meydanlar üzerinde durulmuştur. Ancak yaya aksları, yollar ve sahil şeritleri gibi kentsel açık kamusal mekanlar ile pasaj, alış-veriş merkezi, festival meydanları, atrium, arkad gibi kapalı, kamu kullanımına açık mekanlar ve plaza gibi geçiş mekanlarının düzenleme ilkeleri bakımından birbirlerinden farklılıklar göstereceğı açıktır. Özellikle kapalı kamusal mekanlar sirkülasyon, ulaşım, otopark, emniyet, aydınlatma, malzeme, altyapı, yönetim gibi konularda kentsel açık mekanlardan farklılaşmaktadır. Ancak farklı ihtiyaçlara cevap veren, demokratik ve anlamlı kamusal mekanın yaratılması tüm kamusal mekan yaratma çalışmalarının ortak hedefi olmalıdır.
- Kamusal mekanda kadınlar, bedensel engelliler ve yaşlılar kamusal yaşama katılmak için mekanda bazı kaliteler aramaktadırlar. Kamusal mekan geliştirme çalışmalarında bu grupların ihtiyaçları öncelikle göz önünde bulundurulmalıdır.
- Kamusal mekanın yaratılmasında çoğı zaman yerel yönetimlerin kaynak ve imkanları yetersiz kalmaktadır. Bu tür mekanların özel girişim tarafından geliştirilmesi daha uygun gözükmemektedir. Ancak kimi özel girişimler belli gelir grubuna mensup kitleleri hedef alarak yatırım yapmaktadır. Son dönemde Akmerkez' in, Ataköy iş ve ticaret merkezinin üzerinde kurulu olduğu saha gibi pekçok kentsel açık mekan bu tip girişimcilerin eline geçerek tekelleştirilmiştir. Yerel yönetimlerin ve tasarımcıların kamusal mekanın her türlü kullanıcıya açılması konusunda yol gösterici olmaları gerekmektedir.

- Kamusal mekanda yapılan uygulamaların sürdürülebilirliğinin sağlanması gerekmektedir. Çoğu zaman seçmenlere hoş görünmek için birkaç basit makyajdan ibaret olan düzenlemeler, zamanla yıpranmakta ve çevre için pekçok olumsuzluğun kaynağı olmaktadır. Bunun engellenmesi için idarenin bakım için gerekli fonu oluşturmaya ya da kamusal alanları kullanıcılara mal ederek yapılacak bakım için yolgösterici olmalıdır.
- Gerçekte zoning insanları ve eylemleri dar çerçevelere sokan, pekçok anlamsız yanlışlığın doğmasına neden olan bir planlama yaklaşımıdır. İyi tasarımlar bölge üzerinde incelikli çalışmaların sonucunda elde edilebilir. Tasarımın hep üst ölçekten daha alt ölçeklere inen bir zincir olarak algılanması farklı ölçeklerde belli sorunlara göre tasarım problemini inceleyen ve belli kararlar alan insan beyninin çalışmasına ters düşer. Burada herhangi ölçekte yapılan bir değerlendirme otomatik olarak diğer ölçeklere göre test edilir ve girdi olarak kabul edilir. İmar kanunları bu anlamda esnekliğe açık değildir. Birçok maddesi CIAM kongrelerinde alınan kararlara dayanan imar kanunları insanı bir makine gibi algılayan modern mimarinin tüm yanlışlarını meşrulaştıran metinler haline gelmiştir. Son derece özgürlükçü olduğunu savunan bir akımın bu kadar “status qua” cu bir kimliğe bürünmesi düşündürücüdür. Bu yanlışlar eğitim sürecinde üniversitelerde de devam ettirilmektedir. Zoning bir dönemi kapsayan bir proje konusu olamaz. Öğrenciler bir yarıyıl boyunca kent dışı toplu konut uygulamalarına temel oluşturacak bir dal üzerinde açan çiçeklere benzer şekilde planlar hazırlamaya çalışmaktadırlar. Bu plan temel alınarak yapılan tasarımlar hiçbir zaman insanların yaşaması için gerekli sıcak mekanları yaratamazlar. Bu şekilde bölünmüş bir yerleşme uygulamasının ardından yıllar içinde kullanıcıların kendi ihtiyaçları çerçevesinde değişiklikler yapmaları ile gerçek bir kent olur. Tasarım eğitimi bölünmez bir bütündür. Tüm dünya üzerinde yüksek eğitim kurumlarında mimarlık, kent planlama, iç mimarlık için verilen uzmanlık eğitimi temel bir tasarım eğitimi üzerine inşa edilmesi gerekmektedir. Kent planlamanın mimari tasarımdan ayrılması ve bu iki dalın arasında bir çekişme yaratarak birbirlerine yabancılaştırılmaları, diğer bir yandan piyasada alan bölüşmenin yarattığı çekişmeden doğan sıkıntılar günümüz kentlerinin sorunlarının daha da içinden çıkılmaz olmasına neden olmaktadır. Anlamsız yabancılaştırma ve birbirine düşürme yaklaşımı sonucunda mimarlar ve planlar ellerinde bulunan reçetelerle üretim yapmaya çalışan yalnız kişiler olmuşlardır.

KAYNAKLAR

ABALI, A.Z., (1994), Küçük Ölçekli Perakende Alışverişin Kent Merkezine Katkısı, İş-Alışveriş Merkezleri, YEM, İstanbul.

ALTMAN, I., ZUBE, E., (1989), Introduction Of Human Behavior and Environment, Plenum, New York.

ARENDT, H., (1994), İnsanlık Durumu, İletişim Yayınları, İstanbul

ASHIHARA, Y., (1983), The Aesthetic Townscape, MIT PRESS, Cambridge, London.

BAYHAN, S., (1997), Priene, Miletus, Didyma, Keskin Color, İstanbul.

BENHABİB, S., (1996), Kamu Alanı Modelleri, Kent ve Kültürü, Cogito sayı 8, YKY Yayınları, İstanbul.

BEGEL, E. E., (1996), Kentlerin Doğuşu, Kent ve Kültürü, Cogito sayı 8, YKY Yayınları, İstanbul.

BHABHA, H.K., (1994), The Location of Culture, Routledge, London

BLUMENFELD, H., (1996), Kentsel Ulaşım Sorunlarının Gerçekleri ve Yalanları, Kent ve Kültürü, Cogito sayı 8, YKY Yayınları, İstanbul.

BRAMBILLA, R., LONGO, G., (1977), For Pedestrians Only, Planning, Design and Management of Traffic Free Zones, Whitney Libraray of Design, New York.

BRILL, M. (1989) "Transformation, Nostalgia and Illusion İn Public Life and Public Place", Public Places and Spaces, ed: I. Altman and E. Zube, Plenum Press, New York.

CARR, S., FRANCIS, M., RIVLIN, L. G., STONE, A. M., (1992), Public Space, Cambridge University Press, New York.

CHOAY, F., (1969), "Urbanizm & Semiology", Meaning in Architecture, c.Jenncks & G. Baird (Ed),Barrie & Jenkins, London.

- CLARK, D., (1996),** Urban World / Global City, Routledge, New York.
- COOPER MARCUS, C., FARNCIS, C. (1990),** People Places, Van Nostrad Reinhold Co., New York.
- CROWHURST - LENNARD, S.H., LENNARD, H.L., (1987),** Liveable Cities - People and places : Social and design principles for the future of the city, Gondolier Press, Southampton, New York.
- CULLEN, G., (1971),** The Concise Townscape, The Architectural Press, London.
- CURRAN, R.j., (1983),** Architecture and Urban Experince, Van Nostrad Reinhold Co., New York.
- ÇUBUK, M., (1992),** Kentsel Tasarım Üzerine Düşünceler, 1. Kentsel Tasarım ve Uygulamalar Sempozyumu, M.S.Ü., İstanbul.
- DAWSON, J.A., LORD, J.D. (1983),** Shopping Center Development, Policies and Prospect, Croom Helm, Beckenham.
- DEMİRKAN, T., (1996),** Tarih Boyunca Kuşatılan Özgürlük Adaları: Kentler, Kent ve Kültürü, Cogito sayı 8, YKY Yayınları, İstanbul.
- DEMİRTAŞ, S., DİKEN, B., GÖZAYDIN, İ.B., (1996),** Mekan ve Ötekiler, Defter Dergisi sayı : 28, Metis Yayınları, İstanbul.
- DUPRE, J., (1996),** Wolkenkratzer, Die Geschichte der Berühmteste und Wichtigsten Wolkenkratzer der Welt, Könemann, Köln.
- EVCİL, N., (1991),** İstanbul' un Anadolu Yakasındaki Pazarlar, Yapı Dergisi, sayı : 119, VEM Yayınevi, İstanbul.
- EYÜBOĞLU, S., CİMCOZ, M.A., (1980),** Devlet, Remzi Kitapevi, İstanbul.
- FORREST, A., PAXTON L., (1979),** Provision For People, City University of New York, New York.
- FOWLER, G., (1982),** Crime in Byrant Park Down Sharply, New York Times, August 10.
- FRANCIS, M., (1987),** Urban Open Spaces : In Advences in Environment, Behavior and design, ed. E. Zube ve G. Moore. S.71 - 109. Plenum, New York.
- GEIST, J.F., (1992),** Arcades:A history of A Building type, MIT, Cambridge-Mass.

- GIEDION, S., (1982),** Space, Time and Architecture - The Growth of a new Tradition, Fifth Edition, twelfth printing in 1995, Harward University Press, Cambridge.
- GİRİTLİOĞLU, C., (1991),** Şehirsel Mekan Öğeleri ve Tasarımı, İ.T.Ü. Kütüphanesi sayı : 1459, İstanbul.
- GOMBRICH, E. H., (1992),** Sanatın Öyküsü, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- GÖÇER., (1984),** Şehirlerde Ticaret Alanları, İ.T.Ü. Kütüphanesi, İstanbul.
- HARVEY, D., (1990),** The Condition Of Postmodernity, Blackwell, Cambridge-Mass.
- JACOBS, J., (1961),** The Death And Life Of Great American Cities, Random House, New York.
- KEPES, G., (1996),** Kent Ölçeğinde Dışavurum ve İletişim Üzerine Notlar, Kent ve Kültürü, Cogito sayı 8, YKY Yayınları, İstanbul.
- KATZ, P., (1994),** The New Urbanizm; Toward AN Architecture Of Community, Mc Graw and Hill Co., New York.
- KOSTOF, S., (1991),** The City Assembled : Elements of Urban form through History, Thames and Hudson, London.
- KRIER, R., (1979),** Urban Space, Academy Editions, London.
- LOFLAND. L., (1973),** A World Of Strangers: Order And Action İn Urban Public Space, Basic Books, New York.
- LOZANO, E. E., (1990),** Community Design and The Culture of Cities - The Crossroad and the Wall, Cambridge University Press New York.
- LYNCH, K., (1960),** The Image of the City, MIT, Cambridge - London.
- LYNCH, K., (1972),** What Time Is This Place?, MIT Press, Cambridge, Mass.
- LYNCH, K., (1981),** Good City Form, MIT, Cambridge - London.
- MOUGHTIN, C., (1992),** Urban Design : Street And Square, Butterworth - Heinemann, Oxford.
- MUMFORD, L., (1961),** The City in History - Its Origins, Its Transformation, Harcourt Brace and World, New York.

- NORBERG - SCHULZ, C., (1980),** Meaning in Western Architecture, Rizzoli, New York.
- NORBERG - SCHULZ, C., (1993),** Kohn Pederson, Fox Architecture and Urbanism, Introduction : The High - Rise, City, s.7 - 9, Rizzoli, New York.
- ÖNÜR, S., (1992),** Architectural Experiences And Experiments In the Public Sphere, METU Doktora Tezi, Ankara.
- ÖNÜR, S., (1994),** Savaş Sonrasında Günümüze Kentsel Kamu Mekanlarına İlişkin Deneyim ve Denemeler, Kent, Planlama, Politika ve Sanat, ODTÜ Mimarlık Fakültesi Yayını, Ankara.
- PUSHKAREV, B., ZUPAN, J., (1975),** Urban Space for Pedestrians, MIT Press, Cambridge, Mass.
- RAPOPORT, A., (1990),** Meaning Of The Built Environment, The University Of Arizona Press, Tucson.
- ROSSI, A., (1982),** The Architecture of the City, MIT Press, Cambridge - London.
- RUBENSTEIN, H.M., (1978),** Central City Malls, John Wiley and Sons, New York.
- RUDOLFSKY, B., (1969),** Streets for People : A primer for Americans, Anchor Press Doubleday, Garden City, New York.
- SENNETT, R., (1990),** The Conscience of the Eye, faber and faber, London - Boston.
- SENNETT, R., (1994),** Flesh and Stone - The Body and the City in Western Civilization, faber and faber, London - Boston.
- SENNETT, R., (1996a),** Kamusal İnsanın Çöküşü, Çev.: S. Durak - A. Yılmaz, Ayrıntı Yay. , İstanbul.
- SENNETT, R., (1996b),** The Uses of Disorder - Personal Identity and City Life, faber and faber, London - Boston.
- SILVER, P., ZISKIND, D.M., (1993),** The Architecture Of Public Buildings, PBC International Co., New York.
- SPREIREGEN, P.D., (1965),** Urban Design, The Architecture of Towns and Cities, Mc Graw - Hill Co, New York.

- STIERLIN, H., (1996)** , The Roman Empire - Volume I, From the Etruscans to the Decline of the Roman Empire, Benedikt Taschen Verlag, Köln.
- SHORT, J.R., (1996)**, The Urban Order - An Introduction to Cities, Culture, and Power, Blackwell Publishers Inc. , Cambridge.
- ŞANLI, İ., (1992)**, Kentsel Tasarım Üzerine Yanıtlanmamış Bazı Sorunlar,!. Kentsel Tasarım ve Uygulamalar Sempozyumu, M.S.Ü.,İstanbul.
- TRANCIK, R., (1986)**, Finding Lost Space, Van Nostrad Co.,New York.
- TURANİ, A., (1992)**, Dünya Sanat Tarihi, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- URAZ, T.U., İNCEOĞLU, M., (1995)**,Konut Yakın Çevresi Açık Alan Tasarımında Nitelik Boyutunun İrdelenmesi, Mimari ve Kentsel Çevrede Kalite Arayışları Sempozyumu, İstanbul.
- VEYNE, P., (1983)**, The Roman Empire, Harward Universituy Press, Cambridge.
- VILLA, D.R., (1996)**, Postmodernlik ve Kamusal Alan, Kent ve Kültürü, Cogito sayı 8, YKY Yayınları, İstanbul.
- WRIGLEY, E.A., (1967)**, People, Cities and Wealth, Blackwell,Oxford-New York
- WYCHERLEY, R.E., (1993)**, Antik Çağda Kentler Nasıl Kuruldu ?, Çev.: N . Nirven - N . Başgelen, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 3. Basım, İstanbul.
- YILDIZ, D., (1996)**, Peysaj ile Mimarlık-Kentsel Tasarım İlişkileri ve Mimari Tasarıma Etkileri, İTÜ. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul

ÖZGEÇMİŞ

Recai Volkan Sağlar 11 Haziran 1972' de Üsküdar / İstanbul' da dünyaya geldi. İlk öğrenimini 1982 yılında Sarıyer / Yeniköy İlkokulu' nda, orta ve lise öğrenimini 1990 yılında İstanbul Cağaloğlu Anadolu Lisesi' nde tamamladı. Aynı yıl İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü' ne girdi. 1994 Yılında bölüm birincisi olarak menzun olup, şehir plancısı ünvanını aldı. Mezuniyet sonrası bir yıl, İ.T.Ü. Yabancı Diller Yüksekokulu'nda yüksek lisans İngilizce hazırlık okudu. 1995 Yılında, İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, Bina Bilgisi Programı' nda yüksek lisans öğrenimine başladı. Recai Volkan Sağlar 1992 yılında Taşkışla Eğitim ve Kültür Derneği' nin düzenlediği "İ.T.Ü. Taşkışla Binasında Yemekhane Kantin Grubu Düzenlemesi Öğrenciler Arası Mimari Proje Yarışması" nda 2. Mansiyon, 1996 yılında Bağcılar Belediyesi' nin düzenlediği "Bağcılar Meydan Düzenlemesi ve Kentsel Tasarım Yarışması" nda 2. Mansiyon, 1997 yılında İ.T.Ü. "Taşkışla Bilim merkezi ve Çevresi Mimari Proje Yarışması" nda Satınalma ödülleri kazanmıştır.